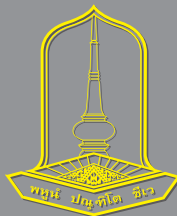

JOURNAL OF
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
MAHASARAKHAM UNIVERSITY

Volume 44 Number 1 January-February 2025

A Study of Marketing Mix Factors Affecting Tourism Behavior of Tourists Travel to Travel in Nakhon Ratchasima Province <i>Kittisak Klinmuenwai</i>	1
Asymmetric Warfare: Unconventional Tactic of The Insurgent in Deep South of Thailand <i>Natthinee Piyasiripon</i>	18
Role of Administrators Affecting to Resources Management in School Under the Special Education Bureau Office 2 <i>Thanakirs Muaythongdee, Niwat Noymanee, Atsavin Senechai</i>	25
Direction and guidelines for the study of modern folklore in Thai society <i>Phollakrit Waseewiwat, Supawadee Waseewiwat, Chayada Choochaisinghakul, Jatuporn Jareunpomthamma</i>	39
Relationship between Poverty and Social Capital: A Case Study from Pakchom Municipality, Loei Province, Thailand <i>Poome Petkanjanapong, Kwankanit Intaratrakul, Supanee Prukpa, Rungkarn Inthawong, Sanchai Kiatsongchai</i>	53
Bangla mai khoei la kon: The Journey, The Break and A House is not a Home <i>Purinat Phruekneramit</i>	69
Students' Attitudes Towards the Implementation of Role-playing Activities in Chinese Class <i>Yaowaluk Wisutsiri, Manaporn Banpumg, Asama Tasanameelarp</i>	80
Perception of Advertising via TikTok and Marketing Mix Factors Influencing Consumer Purchase Decisions: A Case Study of Robinson Surat Thani <i>Rapeepan Paochoo, Juntima Saengdee, Nontipak Pianroj</i>	94
Second Order Confirmatory Factor Analysis of Using the 4 Principles of Itthipatha 4 in Management among Educational Institution Administrators <i>Siriporn Seritanondh</i>	112
Eco-Cultural Tourism Management with the Participation of Communities in Huai Lam Phok Area Kut Wai Subdistrict, Sikhoraphum District, Surin Province <i>Siwaporn Phayakkanant, Akkharadet Suphannafai, Apaporn Boonprasop</i>	131
Piano Music I-san Sorapan: Sorapan Waltz <i>Sitthiphong Yodnon, Nakhon Wongchairattanakul</i>	148
Sun Mythology: Studies in the Dimensions of Mythology and Dimensions of Social and Culture <i>Sukunyasopee chaiklam</i>	158
The Influence of Entrepreneurial Orientation on Success of Startup Business in Thailand: The Mediating Roles of Innovation Capability and Competitive Advantage <i>Amaravadee Wongtep, Sasiwemon Sukhabot, Idsarat Rinthaisong</i>	174
The Development of Isan Folk Music Encyclopedia Responding the Need in Music Cultural Studies in Multi-cultural Societies <i>Akarawat Chaumklang, Suwitchan Un-Udom, Suteerapong Pinitpol, Wimol Khetta, Dissayapong Hoksuwan</i>	192

วารสาร
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปีที่ 44 ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2568

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา <i>กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย</i>	1
สงครามอสมมาตร: ยุทธวิธีนอกแบบของผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย <i>ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์</i>	18
บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 <i>ชนกฤษ มวยทองดี, นวัตกรรม น้อยมณี, อัศวิน เสนีย์ชัย</i>	25
ทิศทางและแนวทางการศึกษาดิจิทัลสมัยใหม่ในสังคมไทย <i>พลกฤษณ์ วิวิวัฒน์, สุภาวดี วิวิวัฒน์, ชญาดา ชูชัยสิงห์กุล, จตุพร เจริญพรธรรม</i>	39
ความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจน: กรณีศึกษาพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม จังหวัดเลย <i>ภูมิ เพชรกาญจนพงศ์, ขวัญคณิต อินทรตระกูล, สุพรรณิ พฤษภา,</i> <i>รุ่งกานต์ อินทวงศ์, สันชัย เกียรติทรงชัย</i>	53
บางลำไยเคยลาก่อน: การเดินทาง การหยุดพัก และบ้านที่ไม่ใช่บ้าน <i>ภูริณัฐ พฤษภาเนรมิตร</i>	69
ทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ <i>เยาวลักษณ์ วิสุทธิ์สิริ, มนภรณ์ บ้านเพ็ง, อัสมา ทรรคณมีลาภ</i>	80
การรับรู้โฆษณาผ่านดิจิทัลและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี <i>ระพีพันธ์ เผ่าชู, จันทิมา แสงดี, นนทิภา เพียรโรจน์</i>	94
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา <i>ศิริพร เสรีตานนท์</i>	112
การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ <i>ศิวาพร พยัคฆนันท์, อัครเดช สุพรรณผ่าย, อาภาพร บุญประสพ</i>	131
เพลงเป็ยโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ <i>สิทธิพงษ์ ยอดนันท์, นคร วงศ์ไชยรัตนกุล</i>	148
สรุปประเด็น: การศึกษาในมิติแห่งเทพปกรณัมและมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม <i>สุกัญญาโสภี ใจกล้า</i>	158
อิทธิพลของลักษณะผู้ประกอบการต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย: บทบาทของตัวแปรคั่นกลาง ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน <i>อมรรวดี วงศ์เทพ, ศศิวิมล สุขบท, อิศริณัฐ รินโรจน์</i>	174
การพัฒนาสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานตอบสนองการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางดนตรีในสังคมพหุวัฒนธรรม <i>อัครวัตร เชื้อมกลาง, สุวิษาน อุ่นอุดม, สุธีระพงษ์ พิณิจพล,</i> <i>วิมล เขตตะ, ดิษยพงษ์ หกสุวรรณ</i>	192

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ปีที่ 44 ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2568

เจ้าของ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ผลงานวิชาการและงานวิจัยที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการ โดยครอบคลุมวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การศึกษาศิลปกรรม ดนตรี สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณกรรม กำหนดการตีพิมพ์ปีละ 6 ฉบับ ออกราย 2 เดือน คือ เล่ม 1 มกราคม-กุมภาพันธ์/เล่ม 2 มีนาคม-เมษายน/เล่ม 3 พฤษภาคม-มิถุนายน/เล่ม 4 กรกฎาคม-สิงหาคม/เล่ม 5 กันยายน-ตุลาคม และ เล่ม 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

บทความวิชาการและบทความวิจัยที่จะนำมาตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามนี้จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer review) ซึ่งพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ทั้งภายในและภายนอกจากหลากหลายสถาบัน

ที่ปรึกษา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิทักษ์ น้อยวงศ์

รองศาสตราจารย์ ดร.อัฐพล อินตะเสน

อาจารย์ ดร.พิมพ์ยุพา ประพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ภูมิฐาน รังกุลบุญวัฒน์

ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

ศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมศักดิ์ พิฤกษ์ศรี

ศาสตราจารย์ ดร.กุลธิดา ห้วมสุข

ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์บุญชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ชัย ปิฎกวัชร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ศารทนต์ เมตตาริกานนท์

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญชม ศรีสะอาด

รองศาสตราจารย์ ดร.มนวิภา ผดุงสิทธิ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินดา เข้มศรีพงษ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุธีวรรณ ตันติธรรมาวงศ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุธีวรรณ พิรศักดิ์โสภณ

รองศาสตราจารย์ ดร.วณิช นิรันตยานนท์

รองศาสตราจารย์ ยงยุทธ ฐาแก้ว

รองศาสตราจารย์ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์

รองศาสตราจารย์ ดร.กมลพร สอนศรี

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพัฒน์นันท์

รองศาสตราจารย์ ดร.พชรวิทย์ จันทร์ศิริ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ภัทรธรรณันท์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ คำคง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูเบศร์ สมุทรจักร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.ท.ดร.เกษมศักดิ์ โชติชาครพันธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมพร หลินเจริญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ ธีรธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรศิริ ปิยะพิมลสิทธิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิคม นาคอ้าย

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

เลขานุการ ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ

ผู้ช่วยเลขานุการ จิราภรณ์ ภูสิทธิ์พัล พัทธวิไล จันทร์ลอย

สำนักงานกองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โทรศัพท์ 0-4375-4321 ต่อ 1754 หรือ 0-4375-4416

กำหนดการตีพิมพ์ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม

กองส่งเสริมการวิจัยและบริการวิชาการ

ตำบลขามเือง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

ฉบับที่ 2 มีนาคม-เมษายน

ฉบับที่ 5 กันยายน-ตุลาคม

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม-มิถุนายน

ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน-ธันวาคม

พิมพ์เผยแพร่เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2568

Contents

A Study of Marketing Mix Factors Affecting Tourism Behavior of Tourists Travel to Travel in Nakhon Ratchasima Province <i>Kittisak Klinmuenwai</i>	1
Asymmetric Warfare: Unconventional Tactic of The Insurgent in Deep South of Thailand <i>Natthinee Piyasiripon</i>	18
Role of Administrators Affecting to Resources Management in School Under the Special Education Bureau Office 2 <i>Thanakirs Muaythongdee, Niwat Noymanee, Atsavin Senechai</i>	25
Direction and guidelines for the study of modern folklore in Thai society <i>Phollakrit Waseewiwat, Supawadee Waseewiwat, Chayada Choochaisinghakul, Jatuporn Jareunpornthamma</i>	39
Relationship between Poverty and Social Capital: A Case Study from Pakchom Municipality, Loei Province, Thailand <i>Poome Petkanjanapong, Kwankanit Intaratrakul, Supannee Pruksa, Rungkarn Inthawong, Sanchai Kiatsongchai</i>	53
Bangla mai khoei la kon: The Journey, The Break and A House is not a Home <i>Purinat Phruekneramit</i>	69
Students' Attitudes Towards the Implementation of Role-playing Activities in Chinese Class <i>Yaowaluk Wisutsiri, Manaporn Banpurng, Asama Tasanameelarp</i>	80
Perception of Advertising via TikTok and Marketing Mix Factors Influencing Consumer Purchase Decisions: A Case Study of Robinson Surat Thani <i>Rapeepan Paochoo, Juntima Saengdee, Nontipak Pianroj</i>	94
Second Order Confirmatory Factor Analysis of Using the 4 Principles of Itthipatha 4 in Management among Educational Institution Administrators <i>Siriporn Seritanondh</i>	112
Eco-Cultural Tourism Management with the Participation of Communities in Huai Lam Phok Area Kut Wai Subdistrict, Sikhorphum District, Surin Province <i>Siwaporn Phayakkanant, Akkharadet Suphannafai, Apaporn Boonprasop</i>	131
Piano Music I-san Sorapan: Sorapan Waltz <i>Sitthiphong Yodnon, Nakhon Wongchairattanakull</i>	148
Sun Mythology: Studies in the Dimensions of Mythology and Dimensions of Social and Culture <i>Sukunyasopee chaiklam</i>	158
The Influence of Entrepreneurial Orientation on Success of Startup Business in Thailand: The Mediating Roles of Innovation Capability and Competitive Advantage <i>Amaravadee Wongtep, Sasiwemon Sukhabot, Idsaratt Rinthaisong</i>	174
The Development of Isan Folk Music Encyclopedia Responding the Need in Music Cultural Studies in Multi-cultural Societies <i>Akarawat Chaumklang, Suwitchan Un-Udom, Suteerapong Pinitpol, Wimol Khetta, Dissayapong Hoksuan</i>	192

สารบัญ

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไว	1
สงครามอสมมาตร: ยุทธวิธีนอกแบบของผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ณัฐินี ปิยะศิริพันธ์	18
บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนัก บริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ชนกฤษ มวยทองดี, นิวัตต์ น้อยมณี, อัครวิน เสนีชัย	25
ทิศทางและแนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์, สุภาวดี วสีวิวัฒน์, ชญาดา ชูชัยสิงห์กุล, จตุพร เจริญพรธรรม	39
ความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจน: กรณีศึกษาพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม จังหวัดเลย ภูมิ เพชรกาญจนาพงศ์, ขวัญคุณศรี อินทรตระกูล, สุพรรณิณี พฤษชา, รุ่งกานต์ อินทวงศ์, สัญชัย เกียรติทรงชัย	53
บางลาไม่เคยลาก่อน: การเดินทาง การหยุดพัก และบ้านที่ไม่ใช่บ้าน ภาวิณี พฤษณ์นมิตร	69
ทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ เยาวลักษณ์ วิสุทธิ์สิริ, มนากรณ์ บ้านเพ็ง, อัสมา ทรรคเนมิลาภ	80
การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อ การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ระพีพันธ์ เผ่าชู, จันทิมา แสงดี, นนทิกัก เพียรโรจน์	94
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของ ผู้บริหารสถานศึกษา ศิริพร เสรีตานนท์	112
การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ศิวพร พยัคฆนันท์, อัครเดช สุพรรณฝ่าย, อาภาพร บุญประสพ	131
เพลงเปียนโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ สิทธิพงษ์ ยอดนนท์, นคร วงศ์ไชยรัตนกุล	148
สุริยปรกณัม: การศึกษาในมิติแห่งเทพปรกณัมและมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม สุกัญญาโสภี ใจกล้า	158
อิทธิพลของลักษณะผู้ประกอบการต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย: บทบาท ของตัวแปรคั่นกลาง ความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน อมราวดี วงศ์เทพ, ศศิวิมล สุขบท, อิศรภรณ์ ไร่นา	174
การพัฒนาสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานตอบสนองการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางดนตรี ในสังคมพหุวัฒนธรรม อัครวัตร เชื้อมกลาง, สุวิษาน อุ่นอุดม, สุธีระพงษ์ พินิจพล, วิมล เขตตะ, ดิษยพงษ์ หกสุวรรณ	192

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา*

A Study of Marketing Mix Factors Affecting Tourism Behavior of Tourists Travel to Travel in Nakhon Ratchasima Province*

กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย¹

Kittisak Klinmuenwai¹

Received: 24 May 2024

Revised: 4 July 2024

Accepted: 15 August 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มาประมวลผลโดยใช้ค่าสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย การวิเคราะห์สหสัมพันธ์และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$) สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19$) ทั้ง 7 ปัจจัย (7Ps) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X}=4.36$) และรองลงมาคือ ปัจจัยด้านราคา ($\bar{X}=4.28$) ปัจจัยด้านบุคลากร ($\bar{X}=4.25$) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{X}=4.21$) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ($\bar{X}=4.14$) ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ ($\bar{X}=4.13$) และปัจจัยด้านกระบวนการ ($\bar{X}=3.97$) ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในทุกปัจจัย และอิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในทุกปัจจัย (7Ps) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, จังหวัดนครราชสีมา

¹ หัวหน้าสาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยสัญญาเลขที่ 2/66 (02) จากมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

** งานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มว.จ. 008 เลขที่หนังสือรับรอง 147/2566

¹ Head of Tourism Industry Department, Faculty of Business Administration, Vongchavalitkul University

* This research was funded from research contract number 2/66 (02) by Vongchavalitkul University, Fiscal Year 2023

** This research has been certified for human research ethics. มว.จ. 008 Certification Number: 147/2566

Corresponding Author's E-mail: kittiya_kitty@hotmail.com, kittisak_kli@vu.ac.th

Abstract

This research aims to study the factors of marketing mix that affect the tourism behavior of tourists travel to travel in Nakhon Ratchasima Province. It was quantitative research using a survey research method. A questionnaire was conducted as a tool to collect data. The collected data were processed and analyzed by using statistic, percentage, mean, correlation and multiple regression analysis. The results showed that the overall opinions of the tourism behavior of the tourists traveling to Nakhon Ratchasima Province were at a high level, ($\bar{X}=4.20$). The opinions on all 7 elements (7Ps) of the marketing mix (7Ps) that effected the tourism behavior of the tourists traveling to Nakhon Ratchasima Province in overall were at a high level, ($\bar{X}=4.19$). When analyzed individually, the opinions level on Product and Service were at the highest level, at ($\bar{X}=4.36$), followed by Price at ($\bar{X}=4.28$), People at ($\bar{X}=4.25$), Place at ($\bar{X}=4.21$), Promotion at ($\bar{X}=4.14$), Physical Evidence/Environment at ($\bar{X}=4.13$), and Process at ($\bar{X}=3.97$) respectively. Correlation coefficient of the elements of the marketing mix influencing the tourism behavior of the tourists traveling to Nakhon Ratchasima Province affected the tourism behavior of the tourists in all aspects. Moreover, an impact of the elements of the marketing mix on the tourism behavior of the tourists traveling to Nakhon Ratchasima Province was statistically significant at the 0.05 level for all elements (7Ps).

Keywords: Marketing mix factors affecting, Tourism behavior, Nakhon Ratchasima Province

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรและสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (World Tourism Organization หรือ UNWTO) ได้นิยามคำว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ อุตสาหกรรมการสร้างผลผลิตด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดหาที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การคมนาคม กิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตตลอดจนการค้าปลีกสินค้าที่มีจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชน สังคม จังหวัด และประเทศ (World Tourism Organization, 2020) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นเกี่ยวข้องกับธุรกิจ

ต่างๆ ที่สำคัญและส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจตามรูปแบบทางการท่องเที่ยวต่างๆ (วาริชต์ มัชฌมบุรุษ, 2562) ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมติดอันดับโลกกระจายอยู่ในหลายๆ จังหวัด และมีความได้เปรียบด้านค่าครองชีพของประเทศไทยอยู่ในระดับที่ไม่สูงและมีความคุ้มค่าทางด้านการท่องเที่ยวในหลายๆ มิติ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย มุ่งสู่การขับเคลื่อนโครงสร้างพื้นฐานและสร้างโอกาสพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ เป็นกระจายรายได้และนำความเจริญไปสู่ท้องถิ่นและภูมิภาค รวมถึงสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เพื่อหลักในการกระตุ้นเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจจากสถิติ ปี พ.ศ. 2565 มีนักท่องเที่ยวในเขตต่างจังหวัด จำนวน 60.10 ล้านคน เกิดรายได้ รวม 1.65 แสนล้านบาท ส่งผล

ต่อการขยายตัวของภาคธุรกิจท่องเที่ยวและบริการ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจ โดยจะเห็นได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น ปัจจุบันการคมนาคมมีความสะดวกและทันสมัย ทำให้เกิดธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม และส่งผลให้เกิดงานอาชีพใหม่ๆ กระจายรายได้ให้ผู้คนในท้องถิ่น เป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอีกด้วย (กันตภณ แก้วสง่า, บุษบา สุธีธร และอภิษฐา อยู่ในธรรม, 2563) การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวที่รวดเร็วและสะดวกขึ้น

จังหวัดนครราชสีมามีศักยภาพด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จัดโดยหน่วยงานจากภาครัฐและภาคเอกชนอยู่ตลอดและมีการประชาสัมพันธ์โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองเชื่อมโยงกับเมืองหลัก โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองที่มีศักยภาพ ในปี พ.ศ. 2566 กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาคาดการณ์ว่าจังหวัดนครราชสีมาจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวและเป้าหมายรายได้จากการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่าปี พ.ศ. 2565 ร้อยละ 14.29 มีแนวทางการเพิ่มรายได้จากภาคการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและมีเอกลักษณ์เฉพาะทางด้านการท่องเที่ยว (สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) และเป็นการเพิ่มการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจากสินค้า OTOP ผลิตภัณฑ์ GI พบว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวมีแนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่ม

มากขึ้น ส่งผลให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และจากนโยบายการส่งเสริมและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว แสดงว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น ถือเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจและเป็นการกระจายรายได้สู่คนในท้องถิ่น (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครราชสีมา, 2565)

ผู้วิจัยจึงศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวและเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนส่วนท้องถิ่นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และเตรียมพร้อมต่อการปรับตัวกับสถานการณ์ปัจจุบัน การท่องเที่ยวถือเป็นเศรษฐกิจหลักอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้และเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เกิดการมาเยือนเพิ่มมากขึ้น และพัฒนาสู่การเป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานการวิจัย

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและองค์ประกอบการท่องเที่ยว

World Tourism Organization หรือ WTO (2021) ได้กำหนดความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวคือการเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังต่อไปนี้ 1) การเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว 2) การเดินทางนั้น ผู้เดินทางมีการเดินทางด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับ 3) การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้ สำหรับ Pike (2008) กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสพการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (6A's) ดังต่อไปนี้ 1) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) 2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) 3) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 5) กิจกรรม (Activities) และ 6) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ในขณะเดียวกันทางด้าน Buhalis (2000) ได้อธิบายว่าองค์ประกอบสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสามารถรองรับนักท่องเที่ยวและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต องค์ประกอบหลักของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ หรือที่เรียกว่า 6As ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) 2) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibilities) 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) 4) การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Packages) 5) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (Activities) และ

6) การบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Services) ด้าน Pelasol, Tayoba, Mondero, Jugado, & Lahaylahay (2012) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 6 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการเข้าถึง 2) สิ่งดึงดูดใจ 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว 5) ที่พัก 6) กิจกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

ธุรกิจอุตสาหกรรมการบริการมีความแตกต่างจากธุรกิจอุตสาหกรรมสินค้าอุปโภคและบริโภคทั่วไป เพราะมีทั้งผลิตภัณฑ์ที่จับต้องได้และผลิตภัณฑ์ที่จับต้องไม่ได้ ล้วนเป็นสินค้าและบริการที่นำเสนอต่อลูกค้าหรือตลาด โดยที่ Macdonald & Wilson (2016) กล่าวว่าส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) คือ การใช้เครื่องมือกลยุทธ์ทางการตลาดให้สอดคล้องกับกระบวนการทางข้อมูล เพื่อให้เกิดแรงจูงใจหรือกระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจ ในขณะที่ Kotler (2015) ได้อธิบายถึงส่วนประสมการตลาดสำหรับธุรกิจบริการ 7 อย่าง (7P's) โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่มีการต้อนรับรับสัมผัส (Hospitality) เป็นหัวใจหลักในการทำธุรกิจ จำเป็นจะต้องใช้ส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) 7 อย่าง หรือ 7Ps ในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด ซึ่งประกอบด้วย 1) Product 2) Price 3) Place 4) Promotions 5) People 6) Physical Evidence/ Environment 7) Process ในส่วนของ Marilyn & Desmond (2018) กล่าวว่าส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) เป็นการบริหารจัดการตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดองค์ประกอบของส่วนผสมทางการตลาดอย่างความเหมาะสมที่สุด โดยเทคนิคต่างๆ ได้พัฒนาขึ้นมาเพื่อกำหนดราคาของผลิตภัณฑ์ โปรโมชั่น และสถานที่ให้เกิดความเหมาะสม กับช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อใช้ในการตลาด เพื่อสามารถนำมาใช้ในแต่ละส่วนของ

ส่วนผสมทางการตลาดได้ สำหรับ Igital Geek (2018) ให้ความหมายของ 7Ps เป็นกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อใช้กับธุรกิจประเภทบริการ โดย 7Ps ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้ Product, Price, Place, Promotion, People, Physical Evidence และ Process เพื่อให้ครอบคลุมกับธุรกิจที่อยู่ในหมวดการบริการ เช่นเดียวกับ พินิตสุภา ธรรมประมวล (2563) กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับส่วนประสมการตลาด (Marketing Mix) เป็นเครื่องมือทางการตลาดที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน และที่เป็นตัวกระตุ้นในการสร้างความต้องการในผลิตภัณฑ์ในเวลาต่อมาเพื่อเพิ่มให้กลยุทธ์มีประสิทธิภาพมากขึ้นและเหมาะสมมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะกับธุรกิจบริการจึงต้องมีการเพิ่มมาอีก 3 องค์ประกอบคือ People, Process และ Physical Evidence รวมกันเป็น 7Ps เนื่องจาก 4P ไม่เพียงพอต่อกลยุทธ์ทางการตลาดด้านบริการ จึงต้องเพิ่ม P อีก 3 ตัว ซึ่งสินค้ากับการบริการไม่เหมือนกัน

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

พฤติกรรม คือ การแสดงออกของการกระทำกิจกรรมใดๆ ก็ตามแบบคล้ายคลึงกันบ่อยครั้งจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มหรือของตน ความหมายของคำว่า พฤติกรรมอาจจะคล้ายกับคำว่านิสัย แต่จะแตกต่างกันเพียงมีการแสดงออกมาให้เห็นได้ ถือว่าเป็นพฤติกรรมหากไม่แสดงออกมาให้เห็นเราจะเรียกว่านิสัย ตรงกับภาษาอังกฤษที่ว่า Behaviour หรือ อเมริกันเรียกว่า Behavior ซึ่งแปลว่า การปฏิบัติตัว ความประพฤติ คุณสมบัติ พฤติกรรม อาการ หรือการแสดงออก สำหรับ Cohen, Prayag, & Moital (2014) ให้ความหมายของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวว่าหมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจซื้อสินค้าทางการท่องเที่ยว (Tourism Product)

โดยเริ่มจากการค้นหา (Searching) เกิดขึ้นก่อนการเดินทางโดยใช้ข้อมูลจากการรับรู้จากสิ่งๆ ต่างๆ ความจงรักภักดี การหาข้อมูลจากเทคโนโลยีเพื่อประกอบการตัดสินใจจนก่อให้เกิดการซื้อ (Purchasing) และระยะเวลาในการท่องเที่ยวที่เรียกว่า การใช้ (Using) และหลังจากที่เดินทางทางท่องเที่ยวก็จะเป็นการประเมิน (Evaluating) และการดำเนินการ (Disposing) เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ และทางด้าน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2559) ได้นำเสนอพฤติกรรมในการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่ประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การรับรู้ข้อมูลผ่านทางการตลาด การท่องเที่ยว 2) ความต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแต่ละคน 3) เกิดแรงจูงใจสำหรับนักท่องเที่ยว 4) การตัดสินใจของนักท่องเที่ยว 5) การวางแผนค่าใช้จ่ายการท่องเที่ยว 6) การเดินทาง 7) การเดินทางท่องเที่ยว (Travel) 8) ประสบการณ์นักท่องเที่ยว และ 9) ทศนคติของนักท่องเที่ยว และในส่วนของ กฤษฎา ณ หนองคาย และสามารถ ปิติพัฒน์ (2556) กล่าวถึง (Tourist Behavior) หมายถึง การแสดงออกของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สินค้าและบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งกระบวนการในการตัดสินใจที่มีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยว ทางด้าน รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์ (2558) กล่าวว่าองค์ประกอบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการดังนี้ 1) เป้าหมาย 2) ความพร้อม 3) สถานการณ์ 4) การแปลความหมาย 5) การตอบสนอง 6) ผลลัพธ์ที่ตามมา และ 7) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง ดังนั้นองค์ประกอบของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวประกอบด้วย ลักษณะการเดินทางท่องเที่ยว ช่วงเวลา ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยว พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง และค่าใช้จ่ายในการมาท่องเที่ยว และด้าน เลิศพร ภาระสกุล (2560) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็น

กระบวนการการตัดสินใจซื้อของแต่ละบุคคล รวมทั้งการหาข้อมูล การวิเคราะห์และประเมินข้อมูลในการตัดสินใจซื้อจากการรับรู้ข้อมูลจากนั้น จะเริ่มพิจารณาความชอบหรือไม่ชอบโดยใช้ความรู้สึก ทัศนคติ และประสบการณ์ต่างๆ ที่เคยได้รับเป็นตัวกลั่นกรอง

วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตจังหวัดนครราชสีมาที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 756,985 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) โดยได้คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการกำหนดค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 95% โดยมีระดับความเชื่อมั่น 0.05 และมีค่าความคาดเคลื่อนเท่ากับ + 5% โดยการใช้สูตรคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามาเน่ (Yamane, 1973) จึงได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำนวน 400 คน และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวความคิดที่กำหนดขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 5 ข้อ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมทางการตลาด ด้านบุคลากร ด้านลักษณะทางกายภาพ และการนำเสนอ และด้านกระบวนการ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale 5 ระดับ จากมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert, 1967) ซึ่งกำหนดไว้เป็นแบบให้เลือกตอบ คือ ระดับความคิดเห็นมากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย, น้อยที่สุด โดยการให้คะแนนความต้องการจะเรียงจากมากไปน้อย คือ 5, 4, 3, 2, 1 ตามลำดับ และตามด้วยข้อเสนอแนะอื่นๆ

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนทฤษฎี วรรณกรรม ความมุ่งหมายและกรอบแนวคิดของการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และทำการทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยการนำไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 ชุด เนื่องด้วยมีลักษณะทางการท่องเที่ยวที่คล้ายคลึงกัน ด้วยวิธีการหาความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Method) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของคอนบราท (Cronbach's alpha Coefficient) (Cronbach, 1970) ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ซึ่งสามารถวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม เท่ากับ 0.854 (ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.70) ดังนั้นแสดงว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นและเที่ยงตรงเชื่อถือได้ และนำแบบสอบถามไปใช้

ในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่การวิจัยในจังหวัดนครราชสีมา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการลงพื้นที่และใช้แบบสอบถามในการเก็บแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญโดยให้ครอบคลุมทั้ง 32 อำเภอของจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย และมีศักยภาพและการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและองค์ประกอบการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ในการเป็นเมืองท่องเที่ยวของประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่เก็บข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ทางสถิติ โดยการแปลความหมายคะแนนได้กำหนดความหมายของค่าเฉลี่ยของคำตอบตามแนวคิดของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554) การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์เพื่ออธิบายลักษณะ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมาน การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และอิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมการวิจัย การวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มว.จ. 008 เลขที่หนังสือรับรอง 147/2566 จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล และผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ผู้เข้าร่วมศึกษาได้ทราบ และเมื่อกระบวนการวิจัยสิ้นสุดผู้วิจัยจะดำเนินการลบหรือทำลายข้อมูลทันที สำหรับผลการศึกษาจะนำเสนอเป็นภาพรวมและนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาเท่านั้น

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา มีผลการศึกษาการวิจัยดังนี้

1. การวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวในการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.58 มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.57 มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 45.34 ระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 56.3 อาชีพพนักงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 33.85 รายได้ต่อเดือน ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.00

2. การวิเคราะห์ความคิดเห็นพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความคิดเห็นพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาโดยภาพรวม (n=400)

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและร่วมกิจกรรมของครอบครัว	4.45	0.50	มาก
2. จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา จำนวน 4 ครั้งขึ้นไป	4.12	0.66	มาก
3. ท่านเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมากับครอบครัวหรือญาติ	4.02	0.73	มาก
4. ลักษณะของการเดินทางท่องเที่ยวโดยรถยนต์ส่วนตัว	4.46	0.48	มาก
5. ประเภทลักษณะกิจกรรมในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา คือ กิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	3.57	1.15	มาก
6. ท่านทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาจากทาง เว็บไซต์ และอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก	4.44	0.52	มาก
7. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ในแต่ละครั้งไม่เกิน 10,000 บาท	4.67	0.41	มากที่สุด
8. ลักษณะที่พักแรมในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ โรงแรม	4.04	0.75	มาก
9. ท่านใช้วิธีการติดต่อสำรองที่พักในการมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาโดยวิธีการจองผ่านระบบออนไลน์ (social network)	4.14	0.68	มาก
รวม	4.20	0.65	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า พฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเป็นอันดับแรก ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในแต่ละครั้งไม่เกิน 10,000 บาท ($\bar{X}=4.67$) รองลงมา คือ ลักษณะของการเดินทางมาเที่ยวมาโดยรถยนต์ส่วนตัว ($\bar{X}=4.46$) วัตถุประสงค์ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและร่วมกิจกรรมของครอบครัว

($\bar{X}=4.45$) ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาจากทางเว็บไซต์ และอินเทอร์เน็ต ($\bar{X}=4.44$) ใช้วิธีการติดต่อสำรองที่พักในการมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาโดยวิธีการจองผ่านระบบออนไลน์ (social network) ($\bar{X}=4.14$) จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในระยะ 5 ปีที่ผ่านมา จำนวน 4 ครั้งขึ้นไป ($\bar{X}=4.12$) ลักษณะที่พักแรมในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ โรงแรม ($\bar{X}=4.04$) เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมากับครอบครัวหรือญาติ ($\bar{X}=4.02$) และกิจกรรมในการเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา คือ กิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ($\bar{X}=3.57$) ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ

ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ และด้านกระบวนการรายละเอียดแสดงตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา (n=400)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	SD	ระดับ ความคิดเห็น
1. ปัจจัย (ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ)	4.36	0.52	มาก
2. ปัจจัย (ด้านราคา)	4.28	0.56	มาก
3. ปัจจัย (ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย)	4.21	0.59	มาก
4. ปัจจัย (ด้านการส่งเสริมการตลาด)	4.14	0.60	มาก
5. ปัจจัย (ด้านบุคลากร)	4.25	0.58	มาก
6. ปัจจัย (ด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ)	4.13	0.63	มาก
7. ปัจจัย (ด้านกระบวนการ)	3.97	0.66	มาก
รวม	4.19	0.59	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านบุคลากร ด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ และด้านกระบวนการ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19$) เมื่อวิเคราะห์เป็นรายด้าน พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามา

ท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ($\bar{X}=4.36$) รองลงมา ปัจจัยด้านราคา ($\bar{X}=4.28$) ปัจจัยด้านบุคลากร ($\bar{X}=4.25$) ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{X}=4.21$) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด (4.14) ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ ($\bar{X}=4.13$) และปัจจัยด้านกระบวนการ ($\bar{X}=3.97$) ตามลำดับ

4. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบพหุคูณ ของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ปัจจัย ส่วนประสม ทางการตลาด	ด้าน ผลิตภัณฑ์ และบริการ	ด้าน ราคา	ด้าน ช่องทาง การจัด จำหน่าย	ด้าน การ ส่งเสริม การตลาด	ด้าน บุคลากร	ด้าน ลักษณะทาง กายภาพและ การนำเสนอ	ด้าน กระบวนการ
ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	4.36	4.28	4.21	4.14	4.25	4.13	3.97
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.52	0.56	0.59	0.60	0.58	0.63	0.66
ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ							
ด้านราคา	.645**						
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	.476**	.222**					
ด้านการส่งเสริมการตลาด	.646**	.624**	.519**				
ด้านบุคลากร	.577**	.616**	.471**	.690**			
ด้านลักษณะทางกายภาพ	.552**	.548**	.419**	.636**	.689**		
ด้านกระบวนการ	.541**	.563**	.443**	.663**	.717**	.757**	

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed)

จากตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีความสัมพันธ์กันและมีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกัน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง .419 - .757 ซึ่งปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) ของตัวแปร

ต้องมีค่าไม่เกิน 0.80 (Berry & Fieldman, 1985) ซึ่งแสดงว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาที่ใช้ในการศึกษาไม่มีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์สูงเกินไป (Multicollinearity) (Hair *et al.*, 2014)

5. การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา
รายละเอียดแสดงตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด	b	S.E.	β	t	p-value	VIF
ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ	0.107	0.022	0.173	4.833	0.000**	3.476
ด้านราคา	0.146	0.020	0.208	7.454	0.000**	2.141
ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	0.132	0.018	0.187	7.194	0.000**	1.837
ด้านการส่งเสริมทางการตลาด	0.244	0.016	0.366	15.608	0.000**	1.491
ด้านบุคลากร	0.349	0.019	0.484	18.288	0.000**	1.751
ด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ	0.069	0.023	0.088	3.033	0.003**	2.285
ด้านกระบวนการ	0.073	0.019	0.117	3.867	0.000**	2.508

R = .925, R² = .856, Adj R² = .853, SE est = .1741 F = 332.170, **p < .01

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4 อิทธิพลของปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิเคราะห์ พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ในทุกปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ปัจจัยด้านการส่งเสริมทางการตลาด ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ และปัจจัยด้านกระบวนการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อธิบายค่าความแปรผันของประสมทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา ได้ร้อยละ 85.6 (R² = .856) (Hair *et al.*, 2014) สรุปเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชอบการท่องเที่ยวประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์มาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและร่วมกิจกรรมของครอบครัว เดินทางมากับครอบครัวและญาติ และในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาเคยเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา 4 ครั้งขึ้นไป ชอบกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จากเว็บไซต์ และอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้งไม่เกิน 10,000 บาท และพักค้างคืนที่โรงแรม ติดต่อสำรองที่พักในการมาท่องเที่ยวโดยระบบออนไลน์ (social network) และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาที่ส่งผลมาก คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ รองลงมาคือ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพ

และการนำเสนอ และปัจจัยด้านกระบวนการตามลำดับ

อภิปรายผล

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย พบว่า ข้อมูลทั่วไปและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 31 - 40 ปี สถานภาพโสด การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี อาชีพพนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้ต่อเดือน ระหว่าง 10,001 - 20,000 บาท ชอบประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและร่วมกิจกรรมของครอบครัว เดินทางมากับครอบครัวหรือญาติ และในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาเคยเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา 4 ครั้งขึ้นไป ชอบกิจกรรมท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาจากเว็บไซต์และอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในแต่ละครั้งไม่เกิน 10,000 บาท และพักค้างคืนที่โรงแรม ติดต่อสำรองที่พักในการมาท่องเที่ยวโดยระบบออนไลน์ (social network) และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาที่ส่งผลมาก คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ รองลงมาคือ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอและปัจจัยด้านกระบวนการตามลำดับ สอดคล้องกับ วัชรินทร์ พรหมเกตุ และภรณ์ณภัส เป็นท์ (2566) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดในการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) ของนักท่องเที่ยวชาวไทย จังหวัดระนอง ประกอบไปด้วยด้านผลิตภัณฑ์ ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

ด้านราคาด้านกระบวนการให้บริการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลากรหรือพนักงาน และด้านการส่งเสริมการตลาด โดยรวมในทุกปัจจัยอยู่ในระดับมาก และผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดระนอง ทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

เมื่อพิจารณาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดส่งผลต่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากในทุกปัจจัย โดยอภิปรายผลการวิจัยปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในแต่ละปัจจัยโดยเรียงตามลำดับดังนี้

ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ โดยให้ความเห็นว่าความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาด การให้บริการของเจ้าหน้าที่ พนักงานที่ดีและเหมาะสม แหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดวางผังผังอย่างเป็นระเบียบ และมีร้านอาหาร ร้านค้ามีความหลากหลาย ในสถานที่ท่องเที่ยวสอดคล้องกับ บริษัท สแนค (2564) กล่าวว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไปโดยคำนึงถึงความปลอดภัยด้านสุขภาพอนามัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด 19 ได้เปลี่ยนแปลงไป เมื่อพิจารณาจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั้น โดยปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดคือ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ โดยให้ความเห็นว่า

ร้านอาหารและร้านค้ามีความหลากหลาย และสถานที่ท่องเที่ยวมีความสะอาด ความมีชื่อเสียงของสถานที่ท่องเที่ยว การให้บริการของเจ้าหน้าที่หรือพนักงานที่ดีและเหมาะสม

ปัจจัยด้านราคา โดยให้ความเห็นว่าราคาของการเดินทางขนส่งไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความเหมาะสม ที่พักและโรงแรมมีความหลากหลายของราคาและเหมาะสม ร้านอาหารตามแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวมีราคาเหมาะสม ของฝาก ของที่ระลึกมีราคาที่เหมาะสม และราคาการเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวมีความเหมาะสม สอดคล้องกับ TAT Review Magazine (2022) ระบุว่าปัจจัยด้านราคาและโปรโมชั่นทำให้ความต้องการอยากเดินทางไปท่องเที่ยวและให้ประสบการณ์พิเศษตามสถานที่ต่างๆ ไม่สามารถทำได้ในช่วงเวลาที่ราคาปกติ นักท่องเที่ยวชาวไทยให้ความคิดเห็นว่าปัจจัยด้านราคาที่สามารถจ่ายได้มีความคุ้มค่าและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไทยหลังจากสถานการณ์โควิด-19 ด้านงบประมาณที่ใช้มีสัดส่วนภาพรวมของการใช้จ่ายอื่นๆ ที่ลดลงแต่มีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในหมวดหมู่ของการเดินทางท่องเที่ยวหรือจากการบริการทางการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นโดยเลือกที่มีคุณภาพดีและมีมาตรฐาน

ปัจจัยด้านบุคลากร โดยให้ความเห็นว่าคนท้องถิ่นมีอัธยาศัยดี พูดยาสุขภาพ ความรอบรู้ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนในการให้บริการสถานที่ท่องเที่ยว การบริการของเจ้าหน้าที่ศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และความเพียงพอของเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนในการให้บริการในสถานที่ท่องเที่ยว สอดคล้องกับศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2565) ที่ศึกษาพบว่าปัจจัยด้านบุคคลด้านการท่องเที่ยวต้องมีความรู้ในผลิตภัณฑ์และบริการด้านการท่องเที่ยวขององค์กร สามารถอธิบายแนะนำให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าใจได้อย่าง

ละเอียดชัดเจน มีทักษะในการบริการ กระตือรือร้นที่จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวก แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเหมาะสม มีมารยาท สุภาพ อ่อนน้อม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี อีกทั้งควรมีการฝึกให้พนักงานหรือมีคฤหบดี มีความสามารถในการจัดกิจกรรมนันทนาการระหว่างการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดการเดินทางท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย โดยให้ความเห็นว่าสถานที่ท่องเที่ยวมีเครื่องหมายทางการสื่อสารต่างๆ เช่น ป้ายบอกเส้นทางตามจุดต่างๆ ป้ายบอกจุดบริการกิจกรรมต่างๆ เพียงพอ แหล่งท่องเที่ยวท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ถึงขยะตามจุดต่างๆ เพียงพอ สถานที่ท่องเที่ยวหรือที่พัก มีบริการจองล่วงหน้าได้ทางโทรศัพท์หรือผ่านระบบอินเทอร์เน็ต และการจำหน่ายบัตรเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยวมีจุดสังเกตง่ายและบริการรวดเร็ว สอดคล้องกับ สวภัทร ทราย และสินีนารถ เริ่มลาวรรณ (2565) ได้ศึกษาส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าด้านช่องทางการจัดจำหน่ายทางการท่องเที่ยว คือ การมีจุดบริการและอำนวยความสะดวกต่างๆ เครื่องหมายทางการสื่อสารต่างๆ และควรมีการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยว ราคา แพคเกจการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เช่น ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว ราคาเท่าไร ช่วงเวลาที่ร่วมรายการ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่างๆ เป็นต้น

ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด โดยให้ความเห็นว่า สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม การโฆษณาประชาสัมพันธ์ของสถานที่ท่องเที่ยวผ่านสื่อออนไลน์หรือข้อความป้าย สถานที่ท่องเที่ยวมีการจัดโปรโมชั่นพิเศษร่วมกับที่พักและร้านอาหาร และ

ความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารและสื่อประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ สุกัญญา พวกสนธิ และประสพชัย พสุนนท์ (2564) ได้ศึกษาและพบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดคือ ด้านการส่งเสริมการตลาดที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยว คือ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง มีการแจกของที่ระลึกที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาของท้องถิ่นและมีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ที่น่าสนใจ ส่งเสริมให้เดินทางไปท่องเที่ยว ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมด้านการตลาดการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว ผ่านสื่อช่องทางต่างๆ ที่ทันสมัยเข้าถึงได้ง่าย และหา กิจกรรมเสริมอื่นๆ ที่น่าสนใจ เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว

ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ โดยให้ความเห็นว่า ความสะอาดและความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ และศูนย์ประชาสัมพันธ์เห็นได้ชัดเจน สอดคล้องกับ อัญชญา สมบัติพิบูลย์ และสุติระ ระบอบ (2563) ได้ศึกษาการจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พบว่า การนำเสนอด้านกายภาพ ได้แก่ ความสะอาดและการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในการเดินทาง ด้านข้อมูลสารสนเทศ ได้แก่ ป้ายแสดงสัญลักษณ์ สถานที่ท่องเที่ยวชัดเจน ด้านการให้บริการมีคุณภาพ ด้านสถานที่ท่องเที่ยวมีความสวยงาม

และปัจจัยด้านกระบวนการ โดยให้ความเห็นว่า ความปลอดภัยในการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว ความปลอดภัยของสถานที่ท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกการจราจรแก่นักท่องเที่ยว และความเข้มงวดเรื่องกฎระเบียบของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น ห้ามถ่ายรูป การแต่งกายสุภาพ สอดคล้องกับ

ปฐมพงษ์ บำเร็บ (2564) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการ ที่มีผลต่อการเลือกเส้นทางการท่องเที่ยวอันริมน้ำฝั่งธนบุรี ของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในการวางแผนการตลาดเพื่อรองรับและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกระบวนการให้บริการ ผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการมีกระบวนการให้บริการที่รวดเร็ว การให้บริการที่เสมอภาคและไม่ซับซ้อนจนทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่สบายใจในการให้บริการของบุคลากรในสถานที่ท่องเที่ยวร่วมด้วย และเพื่อให้เกิดความประทับใจกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบข้อมูลทางการท่องเที่ยวและสำรองผ่านสื่อออนไลน์ การเดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัวและญาติ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจและร่วมกิจกรรมของครอบครัว ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนอาจจะนำข้อมูลดังกล่าว ไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนอาจจะมีการจัดแพ็คเกจทางการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายสำหรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

1.2 ปัจจัยด้านส่วนประสมการตลาดทั้ง 7 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยด้านลักษณะทางกายภาพและการนำเสนอ และปัจจัยด้านกระบวนการ มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาในทุกด้าน ดังนั้นผู้ประกอบการ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมในการพัฒนาส่งเสริมควบคู่กับการรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน และส่งเสริมแหล่ง

ท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวางและมีความหลากหลายมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปนั้น

ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา เช่น

การพัฒนาส่งเสริมด้านการสื่อสารการตลาด ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เช่น ไลน์ (Line) เฟซบุ๊ก (Facebook) ยูทูบ (Youtube) นับว่าเป็นส่วนสำคัญและมีความสัมพันธ์กับปัจจัยของพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกมาท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมาและเพื่อจะได้ข้อมูลในการนำไปพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดนครราชสีมาอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กันตภณ แก้วสง่า, บุษบา สุธีธร และอภิขญา อยู่ในธรรม. (2563). การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคม. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 15(2), 14-28.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). *สถิติการท่องเที่ยว*. https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). *สถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา*. https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411
- กฤษฎา ณ หนองคาย และสามารถ ปิติพัฒน์. (2556). การพัฒนาตัวบ่งชี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยในการเดินทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทะเลบัวแดง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 8 (24), 29-42.
- บริสุทธิ์ แสนคำ. (2564). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยหลังสถานการณ์โควิด 19. *วารสารศิลปศาสตร์และอุตสาหกรรมบริการ*, 4(1), 160-167.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2559). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปฐมพงษ์ บำเรป. (2564). ปัจจัยส่วนประสมทางด้านการตลาดบริการที่มีผลต่อการเลือกเส้นทางการท่องเที่ยวย่าน ริมน้ำฝั่งธนบุรีของกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้พิการทางการเคลื่อนไหว. *วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์*, 15(23), 59-78.
- พนิตสุภา ธรรมประมวล. (2563). *การตลาดบริการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.
- รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. (2558). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เลิศพร ภาระสกุล. (2560). การเปรียบเทียบแรงจูงใจปัจจัยหลักและปัจจัยตั้งในการมาท่องเที่ยวประเทศไทยของนักท่องเที่ยวจากกลุ่มประเทศยุโรป กลุ่มประเทศอเมริกา และประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสารวิจัยสวนดุสิต สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(1), 197-221.

- วัชรินทร์ พรหมเกตุ และภรณ์นภัส เบ็นท์. (2566). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยววิถีใหม่ (New Normal) ของนักท่องเที่ยวชาวไทยในเขตอำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 17(3), 130-145.
- วาร์ชต์ มัธยมบุรุษ. (2562). โครงสร้างของระบบการท่องเที่ยว. *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 14(1), 94-102.
- ศูนย์วิจัยด้านตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2565). การสำรวจนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ปี 2565 (ฉบับผู้บริหาร). <https://intelligencecenter.tat.or.th/articles/45764>
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนครราชสีมา. (2565). ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดนครราชสีมาประจำปี พ.ศ.2565. <https://nakhonratchasima.prd.go.th/th/page/Item/index/id/12>
- สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างสรรค์ พ.ศ. 2561 - 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- สุกัญญา พวกสนธิ และประสพชัย พสนนท์. (2564). พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 12(2), 203-215.
- สวภัทร ตราชู และสินีนาถ เริ่มลาวรรณ. (2565). ส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 6(2), 122-136.
- อัญชนา สมบัติพิบูลย์ และชุตีระ ระบอบ. (2563). การจัดการโลจิสติกส์การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสังคมภิวัตน์*, 11(2), 25-36.
- Berry, W.D., & Feldman, S. (1985). *Multiple Regression in Practice*. Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, Series No. 07-050. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future Marketing. *Tourism Management*, 21(1), 97-116.
- Cohen, S. A., Prayag, G., & Moital, M. (2014). Consumer behaviour in tourism: Concepts, influences and opportunities. *Current Issues in Tourism*, 17(10), 872-909.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essential of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins Publisher.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2014) *Multivariate data analysis*. (7th ed.). Pearson Education, Upper Saddle River.
- Igital Geek. (2018). *What is 7P? How is it related to 4P?*. <https://shorturl.asia/Sych9>
- Kotler, P. (2015). *Marketing Management* (Pearson Education). New Jersey: Prentice Hall.
- Likert, R. (1967). *The method of constructing and attitude scale, reading in attitude theory and measurement*. Fishbein, Martin, Ed. New York: Wiley & Son.
- Marilyn, A. S., & Desmond, J. (2018). *Fundamentals of marketing*. New York: Routledge.

- Mcdonald, M. & Wilson, H. (2016). *Marketing Plan*. 8th ed. England: Wiley.
- Pelasol, M., Tayoba, M., Mondero, E., Jugado, K., & Lahaylahay, C. (2012). Igcabugao: A potential tourist destination in the southern part of Iloilo, Philippines. *JPAIR Multidisciplinary Research*, 8(1), 90-97.
- Pike, S. D. (2008). *Destination marketing: an integrated marketing communication approach*. Burlington, MA: Butterworth-Heinmann.
- TAT Review Magazine. (2022). *Behavior of Thai tourists in the COVID-19 situation. Research of the Tourism Marketing Research Division (TAT)*. <https://tatreviewmagazine.com/article/thai-travel-behavior-in-covidmosphere>
- World Tourism Organization. (2020). *Methodological notes to the tourism statistics database*, 2020 Edition. UNWTO.
- World Tourism Organization. (2021). *Worst year in tourism history with 1 billion fewer international arrivals*. <https://www.unwto.org/news/2020-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewerinternational-arrivals>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. 3rd ed. New York: Harper and Row.

สงครามอสมมาตร: ยุทธวิธีนอกแบบของผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Asymmetric Warfare: Unconventional Tactic of The Insurgent in Deep South of Thailand

ณัฐฐินี ปิยะศิริพนธ์¹

Natthinee Piyasiripon¹

Received: 26 February 2024

Revised: 9 May 2024

Accepted: 10 July 2024

บทคัดย่อ

ครบรอบ 20 ปีของเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความท้าทายต่อสังคมไทยในทุกภาคส่วนที่จำเป็นต้องหันมาทำความเข้าใจถึงปฏิบัติการของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงสู่สังคม ซึ่งส่งผลต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงอย่างมีเอกภาพและทิศทางที่ชัดเจน แม้ว่าจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงมีการปฏิบัติการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่มาโดยตลอด การก่อเหตุความไม่สงบตลอดระยะเวลา 20 ปีนั้นเป็นปฏิบัติการของการต่อสู้ในแนวคิดของการทำสงครามนอกแบบ หรือการทำสงครามจรยุทธ์หรือสงครามกองโจร มีลักษณะของความเป็นสงครามอสมมาตรที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแสดงที่เป็นรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งก็คือระหว่างรัฐและกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ ปัจจุบันมีเพียงกลุ่มเดียว คือ ขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani: BRN) ที่ยังคงมีการปฏิบัติการการต่อสู้ทุกรูปแบบทั้งการขับเคื่อนงานการทหารที่ใช้ความรุนแรง และการขับเคื่อนงานการเมืองทั้งในเรื่องของการปลุกระดม บ่มเพาะ การจุดประเด็นต่างๆ เพื่อขยายผลไปยังสื่อทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทย โดยมีเป้าหมายเพื่ออิสรภาพหรือการแบ่งแยกดินแดนให้เกิดรัฐใหม่

คำสำคัญ: สงครามอสมมาตร, ยุทธวิธีนอกแบบ, ผู้ก่อความไม่สงบ, จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย

Abstract

The 20th year of insurgency in the Deep South of Thailand is a challenge to Thai society in every sector that need to be turned to understand the operations of insurgents in Deep South to promote participation in communicating accurate and true information to society which affects the resolution of conflict and violence with unity and clear direction. Even though the number of violent events tends to decrease, violent operations still occur

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร E-mail: natthineep@nu.ac.th

¹ Assistant Professor, Faculty of Social Sciences Naresuan University E-mail: natthineep@nu.ac.th

regularly. Insurgencies throughout 20 years are the operational of fighting in the concept of Unconventional / Non-conventional Warfare or Guerrilla Warfare. Unconventional / Non-conventional Warfare is the form of Asymmetric warfare that occurs between State and Non-state Actors which means state and insurgent. Currently there is only one group is BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) still fight in every form whether military work uses violence, political incitement, cultivation, and raising various issues to magnify an outcome to both domestic and international media, including negotiation with Thai government with the goal of independence or separation of territory to establish a new state.

Keywords: Asymmetric warfare, Unconventional tactic, Insurgent, Deep South of Thailand

บทนำ

ครบรอบ 20 ปีของเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอเทพา อำเภอจะนะ อำเภอสบไย้อย อำเภอนาทวี หลังจากเหตุการณ์ปล้นอาวุธยุทธโปกรณ์จากค่ายกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ บ้านปิเหล้งใต้ ตำบล มะริอโบออก อำเภอ เจาะไอร้อง จังหวัด นราธิวาส เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 จนถึง พ.ศ. 2567 ก็ยังคงมีการก่อเหตุของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจำนวนเหตุการณ์ความไม่สงบมีแนวโน้มลดลง ซึ่งกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบมีการควบคุมและจำกัดการก่อเหตุรุนแรงให้ลดลง เนื่องจากการก่อเหตุรุนแรงโดยมุ่งหมายต่อชีวิตนั้นถูกต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่อาจทำให้กลุ่มเสียมวลชนได้ อีกทั้งการที่จะได้รับการยอมรับอย่างชอบธรรมจากองค์การระหว่างประเทศหรือประชาคมระหว่างประเทศได้นั้น ทางกลุ่มจะต้องไม่มีข้อบ่งชี้ว่าเป็น “กลุ่มก่อการร้าย” (Terrorist Group) แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงมีการปฏิบัติการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่มาโดยตลอด โดยมักเป็นลักษณะของการปฏิบัติการต่อสัญลักษณ์ของรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ ทรัพย์สินของราชการ เพื่อมุ่งทำลายระบบแห่งรัฐไม่ว่าจะเป็นในทางสังคม เศรษฐกิจ

และการเมือง ทำให้รัฐอ่อนแอและขาดความเชื่อมั่นจากประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงจากประชาคมระหว่างประเทศ การย่นระยะการก่อเหตุความไม่สงบตลอดระยะเวลา 20 ปี เป็นลักษณะปฏิบัติการของการต่อสู้หรือการทำสงครามนอกแบบ (Non-conventional Warfare) ระหว่างตัวแสดงที่เป็นรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ (State vs. Non-state Actors) ซึ่งก็คือกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สุรชาติ บำรุงสุข, 2560: 30) กล่าวถึง การต่อสู้ในลักษณะเช่นนี้ว่าเป็นสงครามแบบแผนใหม่ที่มีลักษณะของความเป็นอสมมาตร (Asymmetric Warfare) มุ่งสู่การใช้ประโยชน์จากจุดอ่อนและความอ่อนแอของฝ่ายตรงข้ามจนมีความเหนือกว่าทางยุทธศาสตร์ และมุ่งสู่ชัยชนะด้วยการทำลายความชอบธรรมทางการเมืองในการต่อสู้ของฝ่ายที่เข้มแข็งกว่า ไม่ใช่การมีกองทัพและอาวุธยุทธโปกรณ์ที่เหนือกว่า โดยรูปแบบของการต่อสู้แบบอสมมาตรนั้น มีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียนในช่วงสงครามเย็น คือ สงครามเวียดนาม (ในเวียดนามเรียกสงครามต่อต้านอเมริกา หรือ สงครามอเมริกา) Arreguin-Toft (2001) กล่าวถึง สงครามเวียดนามว่า เป็นการต่อสู้ของสหรัฐอเมริกา กับเวียดนามซึ่งเป็นตัวแสดงที่อ่อนแอกว่า ซึ่งในสงครามเวียดนามนั้นมี 2 กองกำลังที่แตกต่างกัน

อย่างสิ้นเชิงคือ กองกำลังหนึ่งได้รับการจัดตั้งและฝึกฝนให้ต่อสู้ในสงครามตามแบบ ในขณะที่อีกกองกำลังหนึ่งได้รับการจัดตั้งและฝึกฝนให้ต่อสู้ในสงครามนอกแบบ ความสำเร็จของการต่อสู้ของตัวแสดงที่อ่อนแอกว่านั้นขึ้นอยู่กับยุทธวิธีนอกแบบ เช่น การได้รับการช่วยเหลือจากชุมชนหรือสังคมในการทำสงครามจรยุทธ์หรือสงครามกองโจร (Guerrilla Warfare) สอดคล้องกับ Andrew Mack (1975) ได้กล่าวถึง แบบฉบับดั้งเดิมของสงครามจรยุทธ์ไว้ว่า เหล่าบรรดาสมาชิกกองโจรจะมีประชาชนเป็นผู้สนับสนุนในการให้ที่หลบภัย ด้วยเหตุดังกล่าวการมีกองทัพที่เหนือว่าจึงไม่ได้รับประกันถึงการมีชัยชนะ

บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบซึ่งเป็นตัวแสดงหลักที่ไม่ใช่รัฐ รวมถึงยุทธวิธีที่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบใช้ปฏิบัติการ ดังนั้น ความท้าทายนี้จึงมิใช่เป็นความท้าทายของรัฐเพียงอย่างเดียวหากแต่ท้าทายต่อสังคมไทยในทุกภาคส่วนอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในพื้นที่จำเป็นต้องหันมารับรู้ และทำความเข้าใจปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงสู่สังคมทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นยืดเยื้อยาวนานอย่างมีเอกภาพและทิศทางที่ชัดเจน

ผลการศึกษา

ลักษณะพื้นฐานของสังคมและวิถีชีวิตใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลานั้น ยึดมั่นในวิถีอิสลามอย่างเหนียวแน่นซึ่งดำเนินไปภายใต้ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเฉพาะพื้นที่ ที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ปาตานี (ปาตานี หมายถึง พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา) ที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของมลายูอย่างผสมกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก่อนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่

มีความแตกต่างกับวิถีของชุมชนและสังคมมุสลิมอื่นๆ ในประเทศ จึงทำให้มีอัตลักษณ์เฉพาะซึ่งมีความซับซ้อนเชื่อมโยงด้วยปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวพันกับปัจจัยพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มลายูและศาสนาอิสลาม นอกจากนี้ ในพื้นที่ยังมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดการศึกษาที่สังคมและชุมชนให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนาซึ่งถือเป็นค่านิยมในพื้นที่ บทบาทการจัดการศึกษาในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยส่วนใหญ่จึงตกเป็นของเอกชน โดยมี “โต๊ะครู” หรือ “บาบอ” ผู้ก่อตั้งโรงเรียนเป็นผู้จัดการศึกษาเองในระบบเอกชนโดยรัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ซึ่งปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาลักษณะดังกล่าวได้ขยายการจัดตั้งอย่างแพร่หลาย นิเลาะแวอุเซ็ง (2551: 15) โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถาบันการศึกษาที่มีวิวัฒนาการจากปอเนาะ ซึ่งเป็นระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม หรือแบบไม่เป็นทางการที่ดำเนินการสอนโดยโต๊ะครู ต่อมาได้มีการแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามก่อนที่จะเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาตามนโยบายที่รัฐกำหนดให้มีการเรียนการสอนในวิชาสามัญควบคู่ไปกับวิชาศาสนาจนถึงปัจจุบัน

จากในบทนำจะได้กล่าวถึงกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบซึ่งเป็นตัวแสดงหลักที่ไม่ใช่รัฐ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มหรือขบวนการที่เคลื่อนไหวทำให้เกิดสถานการณ์ความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาของ ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี อ้างถึงใน รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช (2556) ได้กล่าวถึงขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี ซึ่งมีชื่อย่อว่า BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani หรือ Patani Melayu National Front) ก่อตั้งเมื่อ 13 มีนาคม

พ.ศ. 2503 โดยครูสอนศาสนาที่มีชื่อว่า अबดุลการิม ฮัสซัน ต่อมาเกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่แกนนำ ใน พ.ศ. 2520 ขบวนการดังกล่าวจึงแตกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ BRN Coordinate BRN Congress และ BRN Ulama นอกจากนี้ ซากียี พัทักษ์คุมพล และ คณะ (2558) กล่าวถึง การรวมตัวของเบอร์ซาตู (Barisan Bersatu Kemerdekaan Patani: Bersatu) หรือแนวร่วมเพื่อเอกราชปาตานีเกิดจาก กลุ่มต่างๆ พ.ศ. 2532 (1989) กลุ่มต่อสู้ 4 กลุ่มแรก คือ ขบวนการอิสลามปลดปล่อยปาตานี (Barisan Islam Pembebasan: BIPP) ขบวนการมุญาฮิดีน ปาตานี (Gerakan Mujahidin Patani: GMP) องค์การปลดปล่อยสหปาตานี (The Patani United Liberation Organization: PULO) และขบวนการ แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายุปาตานี (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani: BRN) ได้ รวมตัวกันประชุมอย่างเป็นทางการโดยใจความ สำคัญในการประชุมคือ การเรียกร้องสิทธิและ อำนาจอธิปไตยของประเทศปาตานี โดยเป็นการ ต่อสู้ในแนวทางญิฮาดโดยใช้กำลัง ซึ่งเป็นหน้าที่ ของอิสลาม และเป็นหน้าที่ของประชาชนมลายู ปาตานีที่ต้องสนับสนุน ต่อมาใน พ.ศ. 2539 (1996) มีกลุ่มต่างๆ มารวมอีก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม New Patani United Liberation Army: New PULO กลุ่ม Gerakan Ulama Patani: GUP และ กลุ่ม The Abu Jihad PULO: PULO 88 รวมเป็น 7 กลุ่ม เพื่อร่วมกันร่างธรรมนูญเบอร์ซาตู อย่างไรก็ตาม Helbardt (2015) กล่าวถึงกลุ่มหรือกระบวนการ ที่เคลื่อนไหวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ ยังคงมีการปฏิบัติการจนถึงปัจจุบันว่า มีเพียงกลุ่ม BRN-Coordinate (Barisan Revolusi Nasional Coordinate) ที่ถือเป็นกลุ่มที่ยังคงมีบทบาทและ ความสำคัญอยู่

กลุ่มแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติติมลายุ (The Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani: BRN)

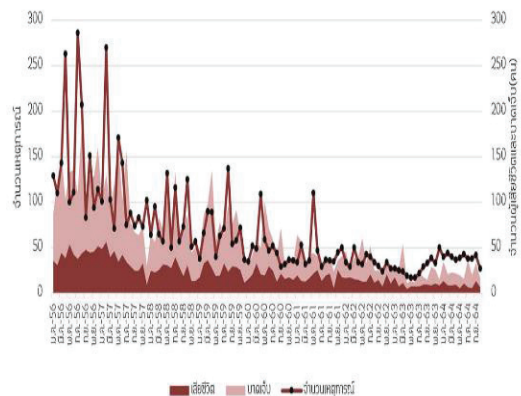
มีผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการเป็นจำนวนมากที่สำคัญ ได้แก่ นายหะยียามีน โต๊ะมีนา เตะกูยาลาล์ นาเซร์/อดุลย์ ณ สายบุรี, อุดตาซการิม/หะยีการิม ฮัสซัน อดีตโต๊ะครูปอเนาะในพื้นที่อำเภอหรือเสาะจังหวัด นราธิวาส ซึ่งได้เริ่มก่อตั้ง เมื่อ 13 มีนาคม พ.ศ.2503 และในเวลาต่อมาได้ก่อตั้งหน่วยทหารขึ้น เมื่อ 10 ตุลาคม พ.ศ.2511 โดยใช้ชื่อว่า กองกำลังติดอาวุธปลดแอกปัตตานี หรือ Angkatan Bersenjata Revolusi Patani: ABRIP เลียนแบบชื่อย่อของ กองทัพอินโดนีเซีย ซึ่งใช้คำว่า Angkatan Bersenjata Republik Indonesia: ABRI อุดมการณ์เริ่มแรก ของ BRN ยึดแนวความคิดในการปกครองแบบ สังคมนิยม แต่ต่อมาภายหลังหันมาชูอุดมการณ์ ด้านศาสนา อย่างไรก็ตาม ได้เกิดความแตกแยก ขึ้นภายในหลายครั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2521 จนแตก เป็น 3 กลุ่มคือ 1) BRN Congress (สายกองกำลัง ติดอาวุธ) 2) BRN ULAMA (สายศาสนา) และ 3) BRN Coordinate (สายการเมืองและศาสนา) แต่ในปัจจุบันเชื่อว่าเหลือเพียงขบวนการเดียว และ มีบทบาทมากที่สุดคือ ขบวนการ BRN Coordinate ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การยึดมั่นแนวคิดแบ่งแยก ดินแดน ไม่เจรจากับฝ่ายรัฐ และใช้วิธีการรุนแรง ในการปฏิบัติการ โดยไม่เลือกกว่าเป็นไทยพุทธหรือ ไทยมุสลิมที่ให้ความร่วมมือกับรัฐ (คณะกรรมการการ ความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร, 2553)

กลุ่ม BRN เป็นกลุ่มติดอาวุธที่มีโครงสร้าง ในลักษณะขององค์กรที่มีรวมศูนย์ที่ระดับผู้นำ ซึ่งมีรากฐานแทรกซึมอยู่ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ของไทยและภาคเหนือของมาเลเซียมา ยาวนาน และมีบทบาทนำในการทำ “สงคราม ประชาชนที่มีอุดมการณ์ขับเคลื่อนอยู่เบื้องหลัง” (Ideology-driven secret people's war) ซึ่งมี เป้าหมายเพื่ออิสรภาพหรือการแบ่งแยกดินแดน รัฐปาตานี และเช่นเดียวกับกลุ่มติดอาวุธอื่นๆ กลุ่ม BRN ประกอบด้วย 1) สมาชิกกลุ่ม (ระดับ

ผู้นำระดับสังการ และระดับปฏิบัติ) 2) โครงสร้างองค์กร (Organization) ทั้งฝั่งการเมืองและการทหาร 3) เป้าหมาย (Goal) 4) อุดมการณ์ (Ideology) 5) ยุทธศาสตร์ (Strategy) และ 6) ยุทธวิธี (Tactic) โดยมีลักษณะผสมผสานระหว่างการเป็นองค์กรที่รวมศูนย์ที่ผู้นำกับการมีเครือข่ายในท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกจากกลุ่ม BRN เพื่อให้สามารถปฏิบัติการได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ การใช้อุดมการณ์เพื่อการหาแนวร่วมร่วมกับการข่มขู่และการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยทำให้กลุ่ม BRN สามารถแทรกซึมอิทธิพลในพื้นที่ได้มานานหลายสิบปี และใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์การกดขี่ของรัฐไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้และช่องว่างของความสามารถในการเฝ้าสังเกตการณ์ในระดับพื้นที่ (Helbardt, 2015)

ทั้งนี้ ชินวัณน์ แม้นเดช (2555) ได้นำเสนอผลการศึกษาระบบการเข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์กรการต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เริ่มต้นเกิดจากกระบวนการปลุกกระตือรือร้นผ่านคนรู้จักใกล้ชิดเข้าพูดคุยเล่าประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ปาตานีกับสยามเชิงบาดแผลจนเกิดเป็นความเจ็บแค้นทางประวัติศาสตร์พัฒนาสู่แนวคิดเรื่องเชื้อชาติมลายูนิยมและชาตินิยมปาตานี (ดินแดนมาตุภูมิ) สร้างเป็นอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดน และชักนำเข้าสู่ความเชื่อศรัทธาของการต่อสู้เพื่อศาสนาอิสลาม ซึ่งอันที่จริงแล้วมิได้เกิดจากข้อเท็จจริงตามหลักการของศาสนา หากแต่ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมความเชื่อและความศรัทธาจนนำไปสู่แนวคิดศาสนาหัวรุนแรง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของหน่วยงานความมั่นคง จากรายงานการสอบสวนขยายผลของทหารหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 (ฉก. 1) กองกำลังศรีสุนทร จังหวัดยะลา โดยในปี 2548 กองกำลังศรีสุนทร ได้ตรวจพบการบ่มเพาะแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์มลายู และ

ชาตินิยมปาตานีไปสู่เยาวชนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาที่เป็นโรงเรียนเป้าหมาย ด้วยเหตุนี้ระบบการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความสำคัญต่อกระบวนการสร้างแนวคิดดังกล่าว

ภาพที่ 1: แสดงจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่าง ม.ค.2556 - ก.ย.2564 (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ชายแดนภาคใต้)

นอกจากนี้ ณัฐฐินี ปิยะศิริพันธ์ และคณะ (2561) กล่าวว่า ในระยะหลังมานี้การต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบมีการควบคุมและจำกัดการก่อเหตุรุนแรงให้ลดลง แต่มีการขับเคลื่อนผ่านงานมวลชนหรือขับเคลื่อนในทางการเมืองมากขึ้น เช่น กลุ่มนักศึกษามีการเคลื่อนไหวอย่างสงบผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีเสวนา การจัดทำประชามติจำลองในประเด็นการปกครองตนเอง การรวมตัวกันจำนวนมากสวมชุดมลายูถิ่นในวันสำคัญทางศาสนา การยื่นถือป้าย RSD (Right to Self Determination) ในวันสันติภาพโลก รวมถึงการสร้างกลุ่มหรือชมรมต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมและสร้างเครือข่ายในมหาวิทยาลัย ดังนั้นการที่นักศึกษาบางกลุ่มออกมาปฏิเสธความรุนแรง

ก็มีได้หมายความว่าพวกเขาจะปฏิเสธการแยกตัวเป็นรัฐเอกราชหากเพียงแต่ใช้วิธีการต่อสู้ที่ต่างไปเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับรุ่งรวี เณิมศรีภิญโญรัช (2556) ที่กล่าวว่าในบทบาทของนักเคลื่อนไหวในภาคประชาสังคมนั้นมุสลิมไม่จำเป็นต้องสู้ด้วยวิถีทางเดียว คนที่มาจากเป้าหมายของการศึกษาในตะวันออกกลางจะเน้นหนักในเรื่องศาสนา แต่หากเป็นคนมลายูมุสลิมที่ไปศึกษาต่อในที่อื่นๆ เช่น อินโดนีเซีย กรุงเทพฯ ก็อาจจะต่อสู้บนฐานคิดอื่นๆ เช่น หลักการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ สิทธิในการกำหนดใจตนเอง (Right to Self Determination: RSD)

ขบวนการก่อความไม่สงบได้จัดตั้งและพัฒนาองค์กรการต่อสู้ของขบวนการบนฐานการสนับสนุนจากประชาชนที่ผ่านกระบวนการปลุกระดม บ่มเพาะเพื่อจัดตั้งสมาชิกเข้าสู่โครงสร้างองค์กรการต่อสู้ทั้งโครงสร้างองค์กรมวลชนหรือฝ่ายการเมือง (Political Wing) และโครงสร้างองค์กรการทหาร (Military Wing) โดยมีปฏิบัติการทั้งทางการเมืองและทางการเมืองการทหารควบคู่กัน ในระยะแรกใช้ปฏิบัติการก่อเหตุรุนแรงในลักษณะการก่อความไม่สงบในรูปแบบสงครามกองโจรซึ่งเป็นสงครามนอกแบบรูปแบบหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการลอบสังหารบุคคล การก่อวินาศกรรม แต่ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การต่อสู้ไปเน้นงานสร้างองค์กรมวลชนหรืองานการเมืองมากกว่า เพื่อสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งเป็นแบบฉบับดั้งเดิมของสงครามจรยุทธ์ที่เหล่าบรรดาสมาชิกกองโจรจะมีประชาชนที่ผ่านการสร้างเครือข่ายองค์กรมวลชนหรืองานการเมืองจึงมีแนวคิดแบบเดียวกันหรือมีความเห็นอกเห็นใจกันเป็นผู้สนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นการให้ที่หลบภัย การช่วยปกปิดข้อมูล จนกระทั่งการแสดงออกแบบใดแบบหนึ่งให้เห็นถึงการสนับสนุนขบวนการ

สรุป

ขบวนการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งปัจจุบันมีเพียงกลุ่มขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี หรือ BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) ที่ยังคงมีการปฏิบัติการ โดยเลือกใช้ยุทธศาสตร์การต่อสู้ทุกรูปแบบทั้งการขับเคลื่อนงานการทหารที่ใช้ความรุนแรง และการขับเคลื่อนงานการเมืองทั้งในเรื่องของการปลุกระดมบ่มเพาะ การจุดประเด็นต่างๆ เพื่อขยายผลไปยังสื่อทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทยผ่านทางทางพูดคุยสันติสุข โดยตลอดระยะเวลา 20 ปีมีการต่อสู้แบบอสมมาตรซึ่งเป็นยุทธวิธีนอกแบบที่มุ่งสู่การใช้ประโยชน์จากจุดอ่อนของฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็นการทำลายความเชื่อมั่นต่อรัฐโดยการลอบสังหารบุคคลในเชิงสัญลักษณ์ เช่น พระสงฆ์ ครูเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งการก่อวินาศกรรม เช่น การวางเพลิงเผาทรัพย์สิน การวางระเบิด นอกจากนี้ยังมีการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองผ่านความพยายามในการแสดงให้เห็นถึงการถูกกดทับจากรัฐไทย เช่น การสื่อสารสู่สาธารณะว่ามีการจำกัดสิทธิในการแสดงออกทางอัตลักษณ์และวัฒนธรรม การถูกเลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐ และยังคงมีการผลิตซ้ำประวัติศาสตร์บาดแผล เช่น การจัดงานรำลึกเหตุการณ์การหายตัวของเหยื่อสูญ การรำลึกถึงผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ตากใบ ฯลฯ เพื่อเป็นแนวทางให้โลกมุสลิมและประชาคมระหว่างประเทศให้การสนับสนุนให้เกิดการสถาปนารัฐใหม่ที่มีเอกราชและอธิปไตยขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ดังนั้นการรับรู้และทำความเข้าใจในการต่อสู้แบบอสมมาตรวิธีจะส่งผลให้เกิดการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงสู่สังคมทั้งในและนอกพื้นที่ ส่งผลให้การสนับสนุนและการขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายองค์กรมวลชนหรืองานการเมืองของขบวนการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทำได้ยากขึ้นและจะมีจำนวนลดลงในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการความมั่นคงแห่งรัฐ สภาผู้แทนราษฎร. (2553). *สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางการแก้ไขเชิงรุก*. (รายงานผลการพิจารณาศึกษา). กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ชินวัณณ์ แม้นเดช. (2555). *กระบวนการเข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์กรการต่อสู้ของขบวนการก่อความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวทางในการหยุดยั้ง*. เอกสารวิจัย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ชาภิย์ พัทธกัณฐกุล และคณะ. (2558). *การต่อสู้ที่ป่าตานิของ 'วันกาเดร์'*. ปัตตานี: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
- ณัฐฐิณี ปิยะศิริพนธ์, พันธุ์พิช พิศิษฐ์, และนัทธมน ราชเสน. (2561). *พลวัตของชุมชน 2 วิถีภายใต้วาทกรรมชาตินิยมมลายูปัตตานีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. รายงานการวิจัย. ปัตตานี: โครงการความร่วมมือของคณะผู้แทนพิเศษของรัฐบาล สำนักงานคณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนหน้า มหาวิทยาลัยนเรศวร และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2551). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนของครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. รายงานการวิจัย. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2556). *ถอดความคิดขบวนการราชปัตตานี*. ปัตตานี: ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้.
- ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ชายแดนภาคใต้. (2564). *สรุปเหตุการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2567, จาก <https://deepsouthwatch.org/th/taxonomy/term/2884>
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2560). *สงครามอสมมาตร: แบบแผนความขัดแย้งใหม่*. โครงการความมั่นคงศึกษา สำนักข่าวกรองแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ: สแควร์ ปริ้นซ์ 93 จำกัด.
- Arreguin-Toft Ivan. (2001). "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict.", *International Security*. 26, 1(Summer), pp. 93-128.
- Helbardt, S. (2015). *Deciphering Southern Thailand's violence: Organization and insurgent practices of BRN-Coordinate*. Singapore: ISEAS-Yusof Ishak Institute.
- Mack Andrew. (1975) "Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict", *World Politics*. Vol. 27, 2(January), pp. 175-200.

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

Role of Administrators Affecting to Resources Management in School Under the Special Education Bureau Office 2

ธนกฤษ มวยทองดี¹, นิวัตต์ น้อยมณี², อัสวิน เสนีชัย³

Thanakirs Muaythongdee¹, Niwat Noymanee², Atsavin Senechai³

Received: 8 March 2024

Revised: 24 May 2024

Accepted: 12 July 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา และระดับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอน โดยเทียบตารางเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 155 คน จากนั้นดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ โดยเทียบสัดส่วนของครูตามสัดส่วนของแต่ละสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษารวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า

1) ระดับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา และด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ ตามลำดับ

2) ระดับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกายภาพอาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารจัดการ และด้านปฏิสัมพันธ์ครู ผู้ปกครองและชุมชน ตามลำดับ

¹ นักศึกษา, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ

E-mail: Niwat2534pnru@hotmail.com

² อาจารย์, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ

E-mail: nw.noymanee@gmail.com

³ อาจารย์, หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ

E-mail: atsavin555@hotmail.com

¹ Master student, Educational Administration, Master of Education Program, Bangkok Suvarnabhumi University

² Lecture, Educational Administration, Master of Education Program, Bangkok Suvarnabhumi University

³ Lecture, Educational Administration, Master of Education Program, Bangkok Suvarnabhumi University

3) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อกันในระดับมากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}) เท่ากับ .820 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี และด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 และสามารถพยากรณ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ได้ร้อยละ 70.90

คำสำคัญ: บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา, การจัดการแหล่งเรียนรู้

Abstract

This research aimed to study the level of roles of educational institution administrators, level of management of learning resources in educational institutions. The relationship between the role of educational institution administrators and the management of learning resources in educational institutions, and study the role of administrators affecting resources management in school under the Special Education Bureau Office 2. The sample group used in this research was obtained from Krejci and Morgan's table, consisting of 155 individuals. Then stratified random sampling was performed. By comparing the proportion of the population according to the proportion of each educational institution. The number of sample groups was obtained as specified and teachers were selected in each educational institution using a simple random method. Tools used in the study to collect data Included questionnaires. Data were analyzed using basic statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's product-moment correlation coefficient, and multiple regression analysis. The research found the results as follows:

1) The level of the role of administrators' Special Education Bureau Office 2. The overall average is at the highest level ranking by the mean scores from high to low. In terms of having good leadership, academic administration and measurement and evaluation, development, promotion and support of education, and in terms of building morale and motivation.

2) The level of resources management in schools under the Special Education Bureau Office 2. The overall average is at the highest level ranking by the mean scores from high to low. Physical aspects, buildings, atmosphere and environment management, and interactions with teachers, parents, and communities.

3) The relationship between the role of administrators and resources management in school under the Special Education Bureau Office 2. They have the highest level of positive relationship with each other. The correlation coefficient (r_{xy}) was at 0.820 with a statistical significance of .01

4) The role of administrators, in terms of having good leadership, academic administration and measurement and evaluation, and resources management in school under the Special Education Bureau Office 2 could to predict resources management in school under the Special Education Bureau Office 2, was at 70.90 percent.

Keywords: Role of Administrators Affecting, Resources Management in School

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 และ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศที่มุ่งเน้นให้มีการปฏิรูประบบบริหารการจัดการการศึกษา โดยให้มีเอกภาพด้านนโยบายแต่หลากหลายในการปฏิบัติมีการกระจายอำนาจมาสู่เขตพื้นที่ทางการศึกษาและสถานศึกษา และมาตรา 23 การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังนี้ (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ และมาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563: 7)

การจัดการศึกษาและสิทธิทางการศึกษาสำหรับคนพิการในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 10 กำหนดให้การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาให้อย่างทั่ว

ถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และกำหนดให้ต้องจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อบริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2561 ก.: 3)

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาพิเศษเพื่อเด็กพิการและผู้ด้อยโอกาส ที่อยู่ในความดูแลของสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีทั้งสิ้น 183 แห่ง โดยจำแนกการจัดการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ศูนย์การศึกษาพิเศษ โรงเรียนเฉพาะความพิการ และโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ในส่วนของการบริหารจัดการสถานศึกษาแบ่งออกเป็นกลุ่มสถานศึกษาสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จำนวน 8 กลุ่ม เพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษา กำกับ ติดตามและประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2561 ข.: 1 - 6)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนในทุกด้าน เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุจุดประสงค์ที่วางในการนำพาองค์กรให้มีการพัฒนาทั้งระบบ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย มีการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จึงมีความสำคัญที่ทำให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้าและนำไปสู่การจัดการ

และการบริหารสถานศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (วิทยาลัยอาชีวศึกษาพิษณุโลก, <http://www.plvc.ac.th/index>, 24 ธันวาคม 2566)

การจัดการแหล่งเรียนรู้ มีความสำคัญเป็นแหล่งที่รวบรวมองค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายในการเรียนรู้ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงจะต้องมีการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ครูและนักเรียนได้ใช้ประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างความรู้ความคิด วิชาการ และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยมีองค์ประกอบของการจัดการแหล่งเรียนรู้แบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบ นั่นคือ องค์ประกอบทางด้านกายภาพ เช่น สภาพแวดล้อมทั้งภายในห้องเรียน ตลอดจนนอกห้องเรียน และองค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา ซึ่งมีผลต่อความรู้สึกของผู้เรียนทั้งกระบวนการจัดการเรียนการสอนและความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียนและชุมชน แหล่งเรียนรู้เหล่านี้สามารถนำมาเชื่อมโยงบูรณาการในการศึกษาได้ และอาจมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของสถานศึกษานั้นๆ ซึ่งแหล่งเรียนรู้แต่ละประเภทต่างก็มีคุณค่าสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชาไมพร ดิษฐาพร, สุมลนิตย์ เกิดหนูวงศ์, กัมปนาท บริบูรณ์, มิ่งขวัญ คงเจริญ, ชนันภรณ์ อารีกุล, 2564: 15)

การจัดแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 จัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องสติปัญญา มีจำนวน 3 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนฉะเชิงเทราปัญญานุกูล โรงเรียนลพบุรีปัญญานุกูล และโรงเรียนระยองปัญญานุกูล มีการจัดสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาศักยภาพเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนและสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษไม่สามารถพัฒนาความสามารถได้เต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ ได้ด้วยวิธีการปกติตามธรรมชาติ เนื่องจากข้อจำกัดบางประการที่มีอยู่ในตัวเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา พฤติกรรม อารมณ์หรือสัมพันธภาพทางสังคม ดังนั้นจำเป็นต้องมีวิธีการพิเศษที่แตกต่างจากเด็กปกติ ต้องอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้ ความปลอดภัยในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ลดอุปสรรคในการทำกิจกรรม ทั้งนี้โรงเรียนเฉพาะความพิการทั้ง 3 แห่ง พบว่า การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่ยังไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาและนักเรียนออทิสติก มีการพัฒนาไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงต้องจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจัดการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ผ่านกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ, 2561 ค.: 49 - 52)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและมีความสนใจที่จะศึกษา บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ซึ่งผลการวิจัยจะนำไปใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

2. เพื่อศึกษาระดับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

4. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research)

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู โรงเรียนเฉพาะความพิการ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ทั้งหมดจำนวน 260 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีเปิดตารางของเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 155 คน ดำเนินการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยเทียบสัดส่วนของประชากรตามสัดส่วนของแต่ละสถานศึกษาเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนดและดำเนินการคัดเลือกครูในแต่ละสถานศึกษาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม

ข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามโดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ วุฒิการศึกษา อายุ ประสบการณ์การทำงาน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการและการวัดผลและประเมินผล 2) ด้านการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษา 3) ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี 4) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ โดยเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับตามแนวของ likert scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 5, 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ อาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านปฏิสัมพันธ์ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน 3) ด้านการบริหารจัดการ โดยเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับตามแนวของ Likert scale คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีค่าเท่ากับ 5, 4, 3, 2 และ 1 ตามลำดับ

แบบสอบถามทั้งฉบับ มีข้อคำถามจำนวน 67 ข้อ ผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97

3. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามออนไลน์ จัดพิมพ์ลงเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

3.2 วิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

3.3 การวิเคราะห์ค่าระดับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 การวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการและการวัดผลและประเมินผล 2) ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา 3) ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี 4) ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ

3.3.2 การวิเคราะห์การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) ด้านกายภาพ อาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม 2) ด้านปฏิสัมพันธ์ ครู ผู้ปกครองและชุมชน 3) ด้านการบริหารจัดการ

3.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson product-moment coefficient) โดยใช้เกณฑ์ การวิเคราะห์เพื่อหาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2550: 40)

3.5 การวิเคราะห์บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ใน

สถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ด้วยวิธี Enter

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติดังนี้

4.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean:) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

4.2 สถิติทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) และการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปผลการศึกษา ได้ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์การทำงานพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 70.32 เพศชาย จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 29.68 จำแนกตามระดับวุฒิการศึกษา พบว่า ระดับปริญญาตรี จำนวน 129 คน คิดเป็นร้อยละ 83.23 มากที่สุด รองลงมา คือ สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 16.77 จำแนกตามอายุ พบว่า อายุ 31 - 40 ปี จำนวน 77 คน คิดเป็น ร้อยละ 49.68 มากที่สุด รองลงมา คือ อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 36.77 และอายุ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 13.55 และจำแนกตามประสบการณ์ พบว่า ประสบการณ์การทำงาน ไม่เกิน 10 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 72.90

มากที่สุด รองลงมา คือ ประสิทธิภาพการทำงาน 10 - 20 ปี จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 23.23

และประสิทธิภาพการทำงาน 20 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.87 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและอันดับของบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยภาพรวม

n = 155

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล	4.63	.42	มากที่สุด	2
2. ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา	4.63	.45	มากที่สุด	3
3. ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี	4.68	.44	มากที่สุด	1
4. ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ	4.61	.55	มากที่สุด	4
รวม	4.64	.43	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.63$, S.D.=.43) และเมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 4 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี

($\bar{X}=4.68$, S.D.=0.44) ด้านการบริหารงานวิชาการและการวัดและประเมินผล ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.42) ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.45) และด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ ($\bar{X}=4.61$, S.D.=0.55) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับและอันดับของการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยภาพรวม

n = 155

การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านกายภาพ อาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม	4.67	.43	มากที่สุด	1
2. ด้านปฏิสัมพันธ์ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน	4.62	.44	มากที่สุด	3
3. ด้านการบริหารจัดการ	4.63	.51	มากที่สุด	2
รวม	4.64	.43	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.64$, S.D.=0.43) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกายภาพ อาคารสถานที่

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}=4.67$, S.D.=0.43) ด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X}=4.63$, S.D.=0.51) และด้านปฏิสัมพันธ์ครู ผู้ปกครองและชุมชน ($\bar{X}=4.62$, S.D.=0.44) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

n = 155

ตัวแปร	X_1	X_2	X_3	X_4	X	Y
ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล (X_1)	1.000					
ด้านการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษา (X_2)	.783**	1.000				
ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี (X_3)	.735**	.880**	1.000			
ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ (X_4)	.654**	.837**	.876**	1.000		
บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา (X)	.830**	.954**	.952**	.930**	1.000	
การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา (Y)	.758**	.763**	.806**	.713**	.820**	1.000

**p < .01

จากตารางที่ 3 พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อกันในระดับมากที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r_{xy}) เท่ากับ 0.820 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีความสัมพันธ์ระดับมากที่สุด คือ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี (x_3) มีความสัมพันธ์กับการจัดการ แหล่งเรียนรู้

ในสถานศึกษา ($r_{x_3y}=0.806$) ด้านที่มีความสัมพันธ์ระดับมาก คือ ด้านการพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา (x_2) มีความ สัมพันธ์กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ($r_{x_2y}=0.763$) ด้านการบริหารงานวิชาการและ การวัดและประเมินผลมีความสัมพันธ์กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ($r_{x_1y}=0.758$) และด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ มีความสัมพันธ์กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ($r_{x_4y}=0.713$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์การถดถอยของบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

n = 155

ตัวแปรพยากรณ์	B	S.E.b	β	t	P
ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล (X_1)	.366	.074	.355	4.918*	.000
ด้านการพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษา (X_2)	.021	.102	.022	.207	.836
ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี (X_3)	.509	.110	.519	4.644*	.000
ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ (X_4)	.006	.076	.008	.083	.934
ค่าคงที่	.432	.226		1.912	0.058
R = .842	$R^2 = .709$		S.E. _{est} = .23845		

*p < .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณสะสมของตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ตัวแปร กับตัวแปรการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา มีค่าเท่ากับ .842 ค่าความคลาดเคลื่อน เนื่องจากการพยากรณ์เท่ากับ .23845 ซึ่งตัวแปรพยากรณ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ที่ดีที่สุดคือ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี (X_3) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์เท่ากับ .509 และรองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการและการวัดและประเมินผล (X_1) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์เท่ากับ .366 ส่วนตัวแปรที่พยากรณ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิเคราะห์ด้วย Enter ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา (X_2) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์เท่ากับ .021 และด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ (X_4) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวพยากรณ์เท่ากับ .006

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 สามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

จากผลการวิจัยที่พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้นำผู้กำกับ และดูแลการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์

ของสถานศึกษา การปฏิบัติงานสามารถดำเนินงานด้านการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมาย การพัฒนาส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาการมีภาวะผู้นำที่ดี การบริหารงานวิชาการและการวัดประเมินผล และการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ ทั้งนี้ รุชติ สันนะกิจ (2559: 12) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรให้มีการพัฒนาทั้งระบบ เพราะผู้บริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องเป็นผู้นำและผู้ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย มีการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเรียนการสอนและการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรมีความเจริญก้าวหน้าและนำไปสู่การจัดการและการบริหารสถานศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับ สุริพร แก้วโพธิ์ (2561: 75-77) ที่ได้วิจัย เรื่อง บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ วชิษฐ์พล รอบจังหวัด (2562: 97) ที่ได้วิจัย เรื่อง บทบาทของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ สุรัตน์ จันทโช (2566: 95) ที่ได้วิจัย เรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคโลกพลิกผัน ที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคโลกพลิกผัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด โดยรวมอยู่ในระดับมาก

2. การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

จากผลการวิจัยที่พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญในการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาและการจัดการศึกษา มีสภาพแวดล้อมและการจัดการเรียนรู้เหมาะสมสำหรับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ขวัญเรือน ภาคบุบผา (2559: 22) ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสถานศึกษาที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีจะเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนกลายเป็นสถานที่มีค่าของชุมชน ส่งผลให้ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจ เพิ่มความสนใจในการศึกษาและการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษามากขึ้น สอดคล้องกับ พจน์กระเกษ และจิรวรรณ กิตติพิเชฐสุวรรณ (2560: 155 - 162) ที่ได้วิจัย เรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าระดับการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ กมลพร ภูมิพล (2564:111-114) ที่ได้วิจัย เรื่อง แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่าสภาพที่เป็นอยู่จริงของการบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาของสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับ สุภัทรา เอี่ยมสังข์ทอง และ

ในตะวัน กำหม่อม (2564: 60-67) ที่ได้วิจัยเรื่อง การจัดการสภาพแวดล้อมต่อการบริหารแหล่งเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนอนุบาลเทศบาลอ้อมน้อย 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการสภาพแวดล้อมต่อการบริหารแหล่งเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนอนุบาลเทศบาลอ้อมน้อย 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

จากผลการวิจัยที่พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมมีความสัมพันธ์กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญในการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ด้านกายภาพ อาคารสถานที่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ด้านปฏิสัมพันธ์ครู ผู้ปกครองและชุมชน และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี และมีความสัมพันธ์ในระดับมากหลายด้าน คือ ด้านการพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ ตามลำดับ สอดคล้องกับ สุภัฏญา ภูเอียงแก้ว และคนอื่นๆ (2563: 257-258) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง

บทบาทของผู้บริหารกับการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ จันทนา หงวนบุญมาก และคนอื่นๆ (2564: 277-285) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในภาพรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับ ศราวุธ จุมทอง และ กุลจิรา รักษานคร (2566: 84-100) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวกในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ เจนวจิ ศิริสมบัติ (2566: 574) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันกับทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ในระดับค่อนข้างสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2

จากผลการวิจัยที่พบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 โดยตัวแปรพยากรณ์ที่ใช้มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณสะสมของตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 4 ตัวแปร มีค่าเท่ากับ .842 ค่าความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการพยากรณ์เท่ากับ .709 และค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณของตัวแปรพยากรณ์ รวมทั้งค่าคงที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากตัวแปรพยากรณ์การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 ที่ดีที่สุดคือ ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี (x_3) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรพยากรณ์เท่ากับ 0.519 และรองลงมา คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ และการวัดและประเมินผล (x_4) มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของตัวแปรพยากรณ์เท่ากับ 0.355 แสดงว่า ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 มีบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการมีภาวะผู้นำที่ดี ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถเป็นแบบอย่างของการเป็นผู้นำที่ดีให้กับครู ในสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการบริหารงานสถานศึกษา ประสานงานเพื่อความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการปฏิบัติงาน มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีทักษะและเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตามภารกิจของตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเสียสละ มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับครูตามภารกิจหน้าที่ มอบหมายงานและกระตุ้นให้ครูพัฒนา เพื่อเรียนรู้

งานของครูอย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้กระจายอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ครูเป็นผู้นำการทำงานในทุกระดับอย่างชัดเจนและเหมาะสม ด้านการบริหารงานวิชาการและการวัดและประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย การสร้างสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีความรู้ความสามารถทางวิชาการมีลักษณะของผู้นำทางวิชาการเป็นผู้กำหนดทิศทาง นโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษา ให้ความรู้และข้อเสนอแนะแก่ครูในการสร้างและปรับปรุงเครื่องมือการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและการนิเทศติดตามการจัดการเรียนการสอนของครู ส่งเสริมให้ครูผู้สอน วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ สอดคล้องกับสัญญา ภูเฮียงแก้ว และคนอื่นๆ (2563: 257 - 258) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลจังหวัดภูเก็ต ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน พบว่า การประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้และการวางแผนใช้แหล่งเรียนรู้ส่งผลต่อการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลจังหวัดภูเก็ต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับ ศราวุฑู จุมทอง และกุลจิรา รักษานคร (2566: 84 - 100) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง สมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา ได้แก่ สมรรถนะการ

บริหารจัดการด้านการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการศึกษารoles บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 พบว่า ด้านการสร้างขวัญกำลังใจและแรงจูงใจ มีค่าเฉลี่ยอยู่อันดับสุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครู บุคลากรเข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมความก้าวหน้า ความมั่นคงในการทำงาน โดยการเลื่อนขั้นเงินเดือน ค่าตอบแทนและสวัสดิการอื่นๆ ให้ความไว้วางใจครูในการปฏิบัติงาน มอบหมายงานให้ปฏิบัติงานตรงตามความสามารถและความต้องการของบุคคล เปิดโอกาสให้ครู บุคลากรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน สร้างความสุขในการทำงานให้กับครูบุคลากรในสถานศึกษา มีเทคนิคในการให้แรงเสริม การสร้างศรัทธาซึ่งจะนำไปให้เกิดแรงจูงใจไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน

1.2 จากผลการศึกษา การจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กลุ่ม 2 พบว่า ด้านปฏิสัมพันธ์ครู ผู้ปกครองและชุมชน มีค่าเฉลี่ยอยู่อันดับสุดท้าย ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดแหล่งเรียนรู้และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ความร่วมมือในการจัดการแหล่งเรียนรู้ สนับสนุนด้านการเงินแรงงาน ทรัพยากรต่างๆ จากชุมชนในการจัดการแหล่งเรียนรู้ให้การช่วยเหลือโดยมุ่งเน้นในการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมในการจัดการศึกษา มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้ตรงตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ส่งเสริมให้ครูจัดสภาพแวดล้อมและการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เผยแพร่ผลงานการจัดการแหล่งเรียนรู้และนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาในระดับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการแหล่งเรียนรู้ สำหรับสถานศึกษา สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมลพร ภูมิพลับ. (2564). แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ขวัญเรือน ภาคบุผา. (2559). การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- จันทนา หงวนบุญมาก และคนอื่นๆ. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. ปีที่ 6 (กันยายน 2564) : 277 - 285
- เจนวดี ศิริสมบัติ. "ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบึงฉลือ." *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. ปีที่ 7 (เมษายน - มิถุนายน 256) : 573 - 583
- ชไมพร ดิสถาพร, สุมลนิตย์ เกิดหนูวงศ์, กัมปนาท บริบูรณ์, มิ่งขวัญ คงเจริญ, ชนันภรณ์ อารีกุล. (2564). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ศษ 431 การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้. ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: <https://ir.swu.ac.th/jspui/handle/123456789/16620>
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2553). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พจน์ การเกษ, จิรวัดน์ กิตติพิเชฐสรณ์. (2560). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 2. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 11 (1), 155 - 166.
- พรรณี ลีกิจวัฒน์. (2559). วิธีการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: มินิ เซอร์วิส ซัพพลาย.

- รุชดี สันนะกิจ. (2559). *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วชิษฐ์พล รอบจังหวัด. (2562). *บทบาทของผู้บริหารกับการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาพิษณุโลก. (2566). *ผู้บริหารสถานศึกษากับความเป็นมืออาชีพ*. <http://www.plvc.ac.th/index>.
- ศราวุธ จุมทอง และกุลจิรา รักชนคร. “สมรรถนะการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครราชสีมา.” *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. ปีที่ 17 (มกราคม - มีนาคม 2566) : 84 - 100
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2561 ก.). *การจัดการศึกษาแบบเรียนรวม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2561 ข.). *การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการหรือผู้เรียนที่มีความจำเป็นพิเศษ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (2561 ค.). *หลักการพื้นฐานการศึกษาพิเศษ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *กฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: อีเลฟเว่น สตาร์ อินเตอร์เทรด.
- สุกัญญา ภูเอียงแก้ว, สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, ศจี จิระโร. (2563). *บทบาทของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลจังหวัดภูเก็ต*. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*. 7 (8), 257 - 268.
- สุภัทรา เอี่ยมสังข์ทอง และในตะวัน กำหอม. “การจัดการสภาพแวดล้อมต่อการบริหารแหล่งเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนอนุบาลเทศบาลอ้อมน้อย 2.” *วารสารลวະศรีมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*. ปีที่ 5 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2564) : 60 - 67
- สุรัตน์ จันทโซ. (2566). *บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาประถมศึกษาตราด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- สุริพร แก้วโพธิ์. (2561). *บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดนครนายก*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

ทิศทางและแนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย

Direction and guidelines for the study of modern folklore in Thai society

พลกฤษณ์ วสีวิวัฒน์¹, สุภาวดี วสีวิวัฒน์¹, ชญาดา ชูชัยสิงห์กุล¹, จตุพร เจริญพรธรรมา¹
Phollakrit Waseewiwat¹, Supawadee Waseewiwat¹, Chayada Choochaisinghakul¹,
Jatuporn Jareunpornthamma¹

Received: 9 February 2024

Revised: 20 May 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งสำรวจทิศทางและเสนอแนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย โดยสังเคราะห์ผลงานที่ศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ และปริศนาคำทายสมัยใหม่ อีกทั้งนำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคติชนสมัยใหม่มาประกอบการศึกษา พบว่า ทิศทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยอยู่ในระยะเริ่มต้น แต่ก็มีแนวโน้มความสนใจเพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ จึงยังมีข้อมูลให้ศึกษาอีกจำนวนมาก ส่วนแนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยอาจเป็นการรวบรวมคติชนร่วมสมัยชนิดแยกย่อยหรือคติชนของกลุ่มคนต่างๆ มาศึกษา เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือจากสื่อสมัยใหม่ แล้วจึงวิเคราะห์ลักษณะของคติชน พร้อมนำแนวคิดทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มาประกอบการศึกษา จะทำให้เข้าใจความคิดความเชื่อของกลุ่มคนและปรากฏการณ์ในสังคมร่วมสมัยได้อีกทางหนึ่ง การศึกษาคติชนสมัยใหม่อาจช่วยขยายขอบเขตของคติชนวิทยาในสังคมไทยให้กว้างขวางออกไป ทำให้คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ที่ร่วมสมัย และเห็นแนวโน้มของการศึกษาในอนาคตชัดเจนขึ้น

คำสำคัญ: ทิศทาง, แนวทาง, คติชนสมัยใหม่, สังคมไทยร่วมสมัย

Abstract

This academic article aims to explore the direction of modern folklore in Thai society, and propose guidelines for the study, synthesizing works that study modern narratives, modern recreational songs, and modern riddles, along with bringing documents related to modern folklore for study. It was found that the direction of modern folklore study in Thai society is at the beginning stage, but there is a trend of increasing interest. Most of it is a study of modern narratives. Therefore, there is still a lot of information to study. As for the approach to studying modern folklore in Thai society, it may be to collect separate types of contemporary folklore or

¹ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, phollakrit_was@nstru.ac.th

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, phollakrit_was@nstru.ac.th

folklore of different groups of people to be studied by interviewing key informant or collecting information from modern media, then analyzing the characteristics of folklore along with concepts and theories from the humanities and social sciences to accompany the study. Such studies will provide another way to understand the thoughts and beliefs of groups of people and phenomena in contemporary society. Studying modern folklore may help expand the scope of folklore in Thai society, to make folklore a contemporary science, and see the trend of future study more clearly.

Keywords: Direction, Guideline, Modern folklore, Contemporary Thai society

บทนำ

เมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 วงการคติชนวิทยาเกิดความกังวลว่าการเติบโตอย่างรวดเร็วของเมือง เทคโนโลยี อุตสาหกรรม การผลิต และวัฒนธรรมบริโภค จะเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมพื้นบ้านในชนบท ทำให้สังคมประเพณีถูกทำลายด้วยความเจริญทางอุตสาหกรรม Richard M. Dorson นักคติชนวิทยาคนสำคัญถึงกับกล่าวว่า “อีกไม่กี่ปีข้างหน้าจะไม่มีคติชน จึงอาจไม่จำเป็นต้องมีนักคติชนวิทยา” (Dorson, 1972) อย่างไรก็ดี นักคติชนวิทยาอีกส่วนหนึ่งเห็นว่า เทคโนโลยีไม่ได้ทำให้การศึกษาคติชนเกิดข้อจำกัด แต่ช่วยถ่ายทอดคติชนเดิมและ สร้างคติชนยุคใหม่ (Dundes, 1980) โดยคติชนในสื่อและคติชนของกลุ่มคนในเมืองจะเป็นข้อมูลใหม่ ในการศึกษาทางคติชนวิทยา (Kirshenblatt-Gimblett, 1998)

มาถึงคริสต์ศตวรรษที่ 21 แม้คติชนที่สืบทอดมาจากสังคมประเพณีไม่ได้หมดไปเหมือนที่หลายคนกังวลใจ แต่คติชนเดิมที่ถ่ายทอด ในรูปแบบมุขปาฐะในสังคมชนบทก็เริ่มเลือนหาย บางชนิดพบน้อยลง บางชนิดเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ทว่าในทางกลับกันกำลังมีคติชนสมัยใหม่เกิดขึ้นซึ่งเป็นคติชนของกลุ่มคนต่างๆ ทั้งกลุ่มคนที่อยู่ในเมือง และกลุ่มคนที่มีลักษณะบางประการร่วมกันหรือมีความสนใจเดียวกัน รวมถึงคติชนที่สร้างขึ้นใหม่หรือ นำบางส่วนจากคติชนเดิมมาปรับเปลี่ยนให้ร่วมสมัย

ทั้งยังปรากฏการนำเสนอคติชนเหล่านี้ผ่าน สื่อสมัยใหม่ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต ผลจากการเกิดคติชนสมัยใหม่ดังกล่าวทำให้ วงการคติชนวิทยาสันใจศึกษาข้อมูลชนิดนี้มากขึ้น เห็นได้ชัดจากการศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ที่มี ตัวละคร ฉาก เหตุการณ์ และเรื่องราวร่วมสมัย พบอย่างกว้างขวาง เช่น Brunvand (2001) จัดทำ Encyclopedia of Urban Legends โดยเก็บ เรื่องเล่าของชาวเมือง (urban legend) จากหลายประเทศทั่วโลก แล้วนำเรื่องเล่าที่มีโครงเรื่องคล้ายกันมาจัดกลุ่มเป็นแบบเรื่องต่างๆ และอธิบายลักษณะของเรื่องเล่าแต่ละแบบ ด้าน Bennett And Smith (1996) เขียนหนังสือ Contemporary Legend: A Reader ได้รวบรวมบทความที่ศึกษาตำนานร่วมสมัย (contemporary legend) ในแง่มุมต่างๆ มานำเสนอ และชี้ให้เห็นภาพรวมการศึกษาด้านร่วมสมัยในขณะนั้น

ขณะเดียวกันก็ปรากฏการศึกษา คติชนในสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น Blank (2009) นำบทความที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับอินเทอร์เน็ตมารวมเล่มจัดพิมพ์เป็น หนังสือ Folklore and the Internet: Vernacular Expression in a Digital World บทนำของหนังสือเล่มนี้ได้อภิปรายลักษณะและความน่าสนใจของข้อมูลคติชนในอินเทอร์เน็ต พร้อมเรียกร้องให้นักคติชนวิทยาหันมาสนใจศึกษาคติชนสมัยใหม่ มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีบทความที่พยายามอธิบายให้เห็นว่าคติชนในอินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข้อมูลใหม่ในการศึกษาทางคติชนวิทยา

เช่น Folklore Research and its New Challenges: From the Ethnography to Netography ของ Maria, Zoi, and Xanthippi (2012)

ส่วนการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย เริ่มปรากฏเมื่อ ศิราพร ณ ถลาง เขียนบทความ เรื่องความสนใจของนักคติชนไทยจาก folklore ถึง netlore (2544) ตั้งข้อสังเกตว่า มีข้อมูลคติชนใหม่ เกิดขึ้น เป็นคติชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ด้วยการเสพและการสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ อาจ เรียกว่าคติชนสมัยใหม่ (modern folklore) เช่น นิทานสมัยใหม่ เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ ปริศนาคำทาย สมัยใหม่ การเล่นเกมสมัยใหม่ จากงานของ ศิราพร ณ ถลาง ทำให้เกิดศัพท์ใหม่ในวงการคติชนวิทยา ไทย คือคำว่า คติชนสมัยใหม่ (modern folklore) ซึ่งหมายถึงข้อมูลทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ที่สืบทอดต่อกันมาในรูปแบบมุขปาฐะ หรือที่ถ่ายทอดผ่านสื่อสมัยใหม่อย่างมีศิลปะโดยมีเนื้อหาแสดงให้เห็นความคิดความเชื่อ และสภาพสังคมร่วมสมัย

ข้อค้นพบในแวดวงคติชนวิทยาไทยข้างต้น ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน กระตุ้นให้นักคติชนวิทยาไทยสนใจศึกษาคติชนสมัยใหม่มากขึ้น กระนั้นก็ดี จากการสำรวจพบว่ายังมีผลงานวิชาการ ที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ ในสังคมไทยไม่มากนัก ขณะที่วิธีการศึกษาคติชนสมัยใหม่ก็ยังไม่มีการอภิปรายกันในวงกว้าง ดังจะแสดงให้เห็นอย่างละเอียดในเนื้อหา ส่วนต่อไป บทความนี้จะนำเสนอ รวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิชาการที่ศึกษา คติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย เพื่อสำรวจทิศทางการศึกษาข้อมูลคติชนเหล่านั้น พร้อมทั้งเสนอแนวทางการศึกษา คติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย โดยนำผลงานวิชาการของไทยและของต่างประเทศมาเป็น ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่ผู้สนใจสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษา ข้อมูลคติชนต่อไป

ทิศทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ ในสังคมไทย

ผู้เขียนสำรวจผลงานที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย โดยเลือกผลงานที่รวบรวมคติชนสมัยใหม่จากแหล่งข้อมูลต่างๆ และที่น่าสนใจ วิจัยทาง แนวคิด หรือทฤษฎีทาง คติชนวิทยามาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล อีกทั้งเลือกเฉพาะผลงาน ที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ ในสังคมไทยประเภท มุขปาฐะ (verbal folklore) จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ เรื่องเล่าสมัยใหม่ เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ และปริศนาคำทายสมัยใหม่ เนื่องจากเป็นกลุ่มข้อมูลที่ปรากฏ การศึกษาให้เห็นชัดเจน จากนั้นจึงสังเคราะห์ผลงานดังกล่าวในประเด็นกลุ่มข้อมูลที่ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี ที่นำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการศึกษาประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งนี้ เพื่อที่จะนำเสนอให้เห็นทิศทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ ในสังคมไทยโดยสังเขป ดังนี้

1. การศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่

ผลงานที่ศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ เช่น บทความเรื่อง มุขปาฐะในอินเทอร์เน็ต: การสืบทอดและความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ของ ปฐม หงษ์สุวรรณ (2546) ศึกษาเรื่องเล่ามุขตลกจากเว็บไซต์ www.joke007.com ในด้านภาพสะท้อนจากมุขตลกในอินเทอร์เน็ต และเปรียบเทียบมุขตลกจากนิทานพื้นบ้านไทยกับ มุขตลกในอินเทอร์เน็ต

โดยพบว่าเรื่องเล่ามุขตลกสมัยใหม่มีที่มาจากสถานการณ์ร่วมสมัย เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ พบมากที่สุด ลักษณะคล้ายนิทานพื้นบ้านประเภท มุขตลกแต่เดิม คือ มักเป็นเรื่องการผิดประเพณี เรื่องตลกหยาบคาย หรือเรื่องเพศของนักบวช แต่มุขตลกที่เกิดจากการล้อเลียนเรื่องเพศระหว่างเครือญาติด้วยกันได้หายไป แทนที่ด้วยเรื่องล้อเลียนเรื่องเพศระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์ในเชิงสังคม เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง เหตุที่พบมุขตลกเรื่องเพศเป็นจำนวนมาก อาจเพราะผู้แต่ง

นิทานหรือผู้ใช้อินเทอร์เน็ตส่วนมากเป็นกลุ่มคนหนุ่มสาวที่อยู่ในช่วงการเรียนรู้เกี่ยวกับเพศ นิทานกลุ่มนี้จึงมีบทบาทหน้าที่ใหม่เป็นสื่อการเรียนรู้เรื่องเพศของคน รุ่นใหม่

นอกจากนี้เรื่องเล่ามุกตลกสมัยใหม่ยังคงล้อเลียนกลุ่มคนที่มีสถานภาพสูงทางสังคม เช่น นักการเมือง นักบวช แต่การล้อเลียนผู้มีอำนาจในการปกครองเช่นพระเจ้าแผ่นดินหายไป ขณะเดียวกันปรากฏเรื่องล้อเลียนบุคคลที่มีชื่อเสียงในแวดวงสื่อมวลชนทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ไม่ใช่ชนชั้นปกครอง เป็นต้นว่า นักกีฬา นักแสดง และนักร้อง ตลอดจนกลุ่มชนชั้นกลางมากขึ้น อาจมองได้ว่าเรื่องล้อเลียนกลุ่มชนชั้นนาในสังคมแสดงให้เห็นช่องทางหนึ่งในการระบายความกดดันทางสังคมและการเมืองที่มีต่อผู้นำที่ประพฤติไม่ดี จึงมีการแต่งมุกตลกขึ้นมาเสียดสีบุคคลดังกล่าว ขณะที่เรื่องล้อเลียนบุคคลที่มีพฤติกรรมผิดศีลธรรมของสังคม เป็นการบรรเทาความตึงเครียดจากกฎระเบียบที่บังคับให้ผู้คนได้ผ่อนคลายเป็นได้หัวเราะเยาะคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม นอกจากนี้ยังสรุปว่า เรื่องเล่ามุกตลกสมัยใหม่มีลักษณะของการผสมผสาน กล่าวคือ ยังคงสืบทอดแนวเรื่องแบบนิทานพื้นบ้านแต่เดิมเอาไว้ ทว่าได้นำเหตุการณ์ในสังคมร่วมสมัยและวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่เข้ามา เป็นข้อมูลในการแต่งโดยตัวละครและเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงไป สะท้อนความคิดค่านิยมของคนในกระแสความเปลี่ยนแปลงในสังคมร่วมสมัย

ส่วน นลิน สินธุประมา (2560) ได้ศึกษาเรื่องผีในสังคมไทยร่วมสมัย: บทบาทและการ ผสมผสานทางวัฒนธรรม เก็บเรื่องผีไทย ร่วมสมัยที่เขียนบอกเล่าในเว็บไซต์ต่างๆ จากนั้นนำแนวคิดเรื่องอนุภาคและแบบเรื่อง บทบาทหน้าที่ของคติชนและการศึกษานิทาน เชิงโครงสร้างของวลาดิมีร์ พรอพพ์ มาเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการผสมผสานทางวัฒนธรรม และบทบาทของเรื่องผีไทยร่วมสมัย

โดยพบว่า เรื่องผีไทยร่วมสมัยมีลักษณะสำคัญ คือ การสร้างความสยองขวัญโดยใช้ความผิดปกติบางอย่างเป็นเครื่องมือทำให้เกิดความน่ากลัว เช่น ผีหน้าตาเละเทะ ทั้งยังแสดงให้เห็นวิธีการจัดการกับความผิดปกติที่เกิดขึ้นของคนในสังคมร่วมสมัย โดยพยายามกำจัดผีหรือลบร่องรอยความผิดปกติเหล่านั้น เนื้อหาของเรื่องผีร่วมสมัยยังคงถ่ายทอดความคิดความเชื่อดั้งเดิม แต่ได้เพิ่มตัวละครใหม่ ฉากแบบใหม่ วิถีชีวิตแบบใหม่ของผู้อ่านเข้าไป ส่วนรูปแบบเรื่องเล่ามีลักษณะเป็นตำนานร่วมสมัยซึ่งบอกเล่าเรื่องภัยใกล้ตัว สะท้อนความหวาดกลัวของสังคมร่วมสมัย อาจกล่าวได้ว่าเรื่องผีไทยร่วมสมัยเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมไทยที่มีอยู่เดิมและวัฒนธรรมการเล่าเรื่องแบบเก่า ผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ซึ่งมีที่มาจากวัฒนธรรมต่างชาติ วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ และลักษณะการเล่าเรื่องแบบใหม่

พร้อมกันนี้ ยังตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องผีร่วมสมัยมีลักษณะหลายประการร่วมกับตำนานร่วมสมัย มักถูกเล่าเสมือนว่าเป็นเรื่องจริงหรือมีเค้าโครงมาจากเรื่องจริง เรื่องผีจึงไม่เพียงสะท้อนให้เห็นสภาพบางอย่างของสังคมร่วมสมัยเท่านั้น แต่เรื่องผียังทำหน้าที่คล้ายตำนานปรัมปราและตำนานประจำถิ่น คือ ทำหน้าที่บันทึกความทรงจำร่วมบางอย่างของสังคม ทว่าความทรงจำดังกล่าวไม่ใช่ประวัติศาสตร์สมัยสร้างโลกหรือเมื่อแรกสร้างเมือง หากแต่เป็นประวัติศาสตร์ระยะใกล้เข้ามาอีกทั้งเรื่องผีร่วมสมัยมักไม่ได้กล่าวถึงวีรบุรุษของหมู่บ้านหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มชน หากแต่บอกเล่าเรื่องราวของคนธรรมดาที่โชคร้ายต้องเผชิญกับความรุนแรง ความน่ากลัว และอาชญากรรมต่างๆ จึงมีบทบาทเด่นในการสร้างความกลัวเพื่อกระตุ้นเรื่องความปลอดภัยในแบบตำนานร่วมสมัย

นอกจากนี้ พริมรดา จันทรโชติกุล (2562) ได้ศึกษาคติชนกับการสร้างอัตลักษณ์ทหาร: กรณีศึกษาสถาบันการศึกษาและการฝึกทางทหาร กองทัพอากาศไทย ซึ่งเป็นคติชนของกลุ่มอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะและถือว่าเป็นวิถีของกลุ่มชนสมัยใหม่ เข้าข่ายเป็นคติชนสมัยใหม่ โดยรวบรวมข้อมูลคติชนประเภทประเพณีและพิธี เรื่องเล่า บทเพลง ความเชื่อและวัตถุมงคล ตลอดจนวิถีปฏิบัติในสังคมทหารอากาศไทยจาก การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากเอกสาร และสื่ออินเทอร์เน็ต ในส่วนการศึกษาเรื่องเล่าของทหารอากาศไทยได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องบทบาทหน้าที่ของคติชนวิทยา และแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมมาใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย ที่ประกอบสร้างจากคติชนทหารอากาศไทย รวมถึง บทบาทด้านอื่นๆ ของคติชนทหารอากาศไทย

โดยพบเรื่องเล่าของทหารอากาศไทย 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มแรกเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นแบบอย่าง เช่น เรื่อง “ครูอ้วน” ซึ่งกล่าวถึงวีรกรรมของครูการบินที่สละชีวิตเพื่อให้ศิษย์การบินปลอดภัย จนกลายเป็นแบบอย่างของความกล้าหาญและเสียสละของทหารอากาศ เรื่องนี้มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของทหารอากาศโดยตรง ส่วนเรื่อง “เจ้าพ่อเสือ” กล่าวถึงเรื่องราวและความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อเสือผู้เป็นแม่ทัพทหารที่กล้าหาญในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำสถาบัน เรื่องเล่ากลุ่มแรกนี้มีบทบาทใน การสร้างสำนักความ เป็นทหารอากาศ สร้างความ ทรงจำร่วมเกี่ยวกับ บุคคลที่ควรยกย่องเป็นแบบอย่างซึ่งมีส่วนช่วยหล่อหลอมทหารอากาศให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ และบ่งชี้ความเป็นกลุ่มจากการรับรู้ความหมายและ ความเป็นมาของ เรื่องเล่าดังกล่าวร่วมกัน อีกกลุ่มหนึ่งเป็นเรื่อง ลีลับเล่าเรื่องราวในอดีตหรือความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่และบุคคลซึ่งได้รับการบอก

เล่าสืบทอดต่อกันมา เรื่องกลุ่มหลังนี้มีลักษณะเป็น เรื่องเล่าสมัยใหม่ที่มักพบในสังคมปัจจุบันซึ่งอาจ ไม่ได้มีส่วนช่วยในการปลูกฝังหรือประกอบสร้าง อัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย แต่มีบทบาทต่อ จิตใจของทหารอากาศในฐานะปัจเจกบุคคลและ ยังเป็นเครื่องชี้วัดความเป็น “คนใน” กลุ่มทหาร อากาศ เช่น เรื่องในห้องชมรมดนตรี

งานวิจัยนี้ชี้ว่า เรื่องเล่าของกลุ่มทหาร อากาศมีลักษณะเป็นเรื่องเล่าสมัยใหม่ที่เกี่ยวกับ วิถีชีวิต เหตุการณ์ และบุคคลที่พบเห็นในชีวิต ประจำวัน สามารถสืบค้นได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด และ ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง ขณะที่เรื่องเล่าในสังคมประเพณี มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์ ผู้วิเศษ การสร้าง โลก และความเป็นมาของบรรพบุรุษ เป็นเรื่องห่าง ไกลจากชีวิตปกติซึ่งไม่สามารถระบุช่วงเวลาและ ผู้เริ่มต้นเล่าเรื่องดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่า กลุ่มทหารอากาศก็มีบทบาทเช่นเดียวกับเรื่องเล่า ของชาวบ้านในแง่ การหล่อหลอมอัตลักษณ์ที่ พึงประสงค์ สร้างความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ ของตน และหลอมรวมความเป็นหนึ่งจากการรับรู้ เรื่องเล่าเดียวกัน

2. การศึกษาเพลงร้องเล่นสมัยใหม่

ผลงานที่ศึกษาเพลงร้องเล่นสมัยใหม่ จากมุมมองทางคติชนวิทยา พบเพียงเรื่องเดียว ในขณะนี้ คือ บทความเรื่องลักษณะของเพลงพื้น บ้านในเพลงร้องเล่นสมัยใหม่ ของ โอพาร รัตนภักดี (2552) ศึกษาเพลงที่ใช้ร้องเล่นประกอบกิจกรรม รื่นเริงของนักศึกษาในโอกาสต่างๆ เก็บข้อมูลโดย การสัมภาษณ์นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร แล้วจึงจำแนกประเภท ของเพลงร้องเล่นสมัยใหม่ จากนั้นวิเคราะห์ลักษณะ ของเพลงพื้นบ้านในเพลงร้องเล่นสมัยใหม่และ บทบาทหน้าที่ของเพลงชนิดนี้ในสังคมร่วมสมัย น่าสนใจว่าเพลงร้องเล่นประกอบกิจกรรมรื่นเริง ของนักศึกษานี้ เป็นเพลงที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อไม่กี่ปี

ที่ผ่านมา สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกัน โดย นักศึกษาซึ่งเป็นคนกลุ่มใหม่และคนรุ่นใหม่ ในสังคม ทั้งยังมีเนื้อหาสะท้อนความคิด ความเชื่อของกลุ่ม คนและสภาพสังคมร่วมสมัย ต่างจากเพลงพื้นบ้าน ที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน เนื้อหาส่วนใหญ่ บอกเล่าเรื่องราวในอดีต หรือสภาพสังคมชนบท ดังนั้น จึงถือได้ว่า เพลงร้องเล่นของนักศึกษา ดังกล่าวมีลักษณะเข้าข่ายเป็นคติชนสมัยใหม่

โดยพบว่า เพลงร้องเล่นสมัยใหม่มักใช้ ร้องเล่นในกิจกรรมรื่นเริงของนักศึกษา ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมรับน้องใหม่ กิจกรรมกีฬาสี และกิจกรรม นันทนาการ จำแนกตามลักษณะและวัตถุประสงค์ ของเพลง ได้แก่ เพลงประกอบท่าทาง เพลงโต้ตอบ เพลงประกอบการเล่นเกม และเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ มีลักษณะคล้ายเพลงพื้นบ้าน เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นขนาดของเพลง ลักษณะ คำประพันธ์ กลวิธีการสร้างความบันเทิง ตลอดจน เนื้อหาของเพลงซึ่งมีที่มาจากการสังเกตสภาพ แวดล้อมและสังคมรอบตัว แล้วนำมาสร้างสรรค์ เป็นเนื้อเพลง หากแตกต่างกันที่เพลงพื้นบ้านมัก เป็นเรื่องราวของสังคมดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตแบบสังคม เกษตร แต่เนื้อหาของเพลงสมัยใหม่ส่วนใหญ่เป็น เรื่องราวของสังคมในยุคปัจจุบันที่บ้านเมืองได้ พัฒนาขึ้นมากแล้ว

ผลการศึกษายังพบว่า แม้โอกาสใน การ ร้องเล่นของเพลงพื้นบ้านกับเพลงร้องเล่นสมัยใหม่ หากมองผิวเผินจะแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง เพราะไม่ ได้ร้องเล่นในเทศกาลประเพณี เช่น งานสงกรานต์ หรือร้องเล่นในยามทำงานเพื่อคลายเหนื่อย เช่น เมื่อเกี่ยวข้าว เหมือนอย่าง การร้องเพลงพื้นบ้าน ในอดีต โดยเพลงร้องเล่นสมัยใหม่จะร้องในการทำ กิจกรรมของสถาบันการศึกษา เช่น รับน้องใหม่ กีฬาสี กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งพบว่า เพลงทั้งสองชนิดนี้มีลักษณะบางประการร่วม กัน อยู่ คือ นิยมร้องเล่นเมื่อต้องการความบันเทิงหรือ

ช่วงเวลาที่หนุ่มสาวได้มารวมตัวอยู่ด้วยกัน เพียงแต่สถานที่ในการร้องเล่น ไม่ได้เป็นลานบ้าน ลานวัด หรือท้องไร่นา แต่เป็นสถานศึกษาหรือสนาม กีฬาซึ่งคนหนุ่มสาวในปัจจุบันต้องมาเรียนหนังสือ หรือทำกิจกรรมร่วมกันแทน เพลงร้องเล่นสมัย ใหม่จึงยังคงทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิง เป็น ที่ระบายความคับข้องใจ เป็นสื่อสะท้อนและบันทึก ปรากฏการณ์ทางสังคม ตลอดจนเป็นเครื่องมือ ในการแสดงออกของหนุ่มสาวคล้ายกับเพลง พื้นบ้าน

3. การศึกษาปริศนาคำทายสมัยใหม่

ผลงานที่ศึกษาปริศนาคำทายสมัยใหม่ ปรากฏ บทความเรื่องปริศนาคำทาย: ภูมิปัญญา ทางภาษาในยุคโลกาภิวัตน์ ของ ศิริพร ภักดีมาสุข (2547) บทความนี้นับเป็นผลงาน แรกๆ ที่รวบรวม ปริศนาคำทายสมัยใหม่ ที่เผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ต และที่ผู้คนเล่นกันในสังคมไทยร่วมสมัยมาเป็นกลุ่ม ตัวอย่างในการศึกษาภูมิปัญญาทางภาษาในปริศนา คำทายไทย แล้วจึงใช้แนวคิดการผสมผสานทาง วัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ปริศนาคำทายเป็นการเล่นทางภาษา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการผสมผสาน ระหว่างความใส่ใจช่างสังเกตสิ่งแวดล้อมและความ เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนใส่ใจภาษาของ คนไทย ปริศนาคำทายสมัยใหม่สร้างขึ้นจาก การใช้ตรรกะ แบบนอกขนบซึ่งเป็นตรรกะที่อยู่บนพื้นฐานความรู้ แบบพื้นบ้าน และยังสามารถเป็น เครื่องมือในการ สร้าง สังคม และถ่ายทอด องค์ความรู้ของท้องถิ่น จากรุ่นสู่รุ่นได้

ส่วนการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ปรากฏ ในการเล่นปริศนาคำทายเป็นไปในลักษณะ การ ปรับกระแสนวัตกรรมโลกให้เป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับนักร้อง นักกีฬา และสินค้าต่างประเทศที่เข้ามาในการรับรู้ ของคนในสังคมวัฒนธรรมไทย ตลอดจนศัพท์ภาษา

อังกฤษที่เผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนมาเป็นข้อมูลในการสร้างปริศนาคำทาย ตัวอย่างถ้าวว่า โคเคะไรมีแต่น้ำ (Coca Cola) อีกลักษณะเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่และการเล่นปริศนา คำทาย ได้แก่ การเผยแพร่ปริศนาคำทายผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์และเว็บไซต์ต่างๆ การส่งต่อปริศนาคำทายกันในห้องสนทนาออนไลน์และ การเล่นทายปริศนาบนกระดานสนทนาอิเล็กทรอนิกส์ใน www.pantip.com

ผลงานต่อมาเป็นบทความเรื่อง การวิเคราะห์และการจำแนกปริศนาคำทายไทยในปัจจุบัน: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดลของ ภัทรธรณ์ แส่นพินิจ (2561) เก็บข้อมูลจากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา พบปริศนาคำทาย 5 ประเภท ได้แก่ ปริศนา เล่นคำ ปริศนาสองแง่สองง่าม ปริศนาแท้หรือปริศนาดั้งเดิม ปริศนาคำทายตามสมัยนิยมที่รับอิทธิพลมาจากสื่อมวลชน และปริศนาชวนหัว

โดยกล่าวว่า ปริศนาคำทายปัจจุบัน มีโครงสร้างไม่ตายตัว พบทั้งการเรียงลำดับคำถาม เนื้อความ และคำบอกแนวตามรูปแบบเดิม ขณะเดียวกันก็มีการสลับของแต่ละส่วน บางครั้งก็ตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไป โดยเป็นไปเพื่อความสนุกสนานและเพลิดเพลิน ไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักภาษาและประโยคที่ได้รับในเชิงความรู้รอบตัว ตัวอย่างถ้าวว่า รถไฟมีกี่ขา (2 ขาขาไปและขากลับ) ด้านเนื้อหายังคงเอกลักษณ์ของปริศนาการเล่นภาษาในลักษณะต่างๆ นิยมปริศนาชวนหัวและปริศนาสองแง่สองง่าม ปริศนาคำทายจึงยังคงเป็นสิ่งประทีปอารมณ์ ผีกไหพริบและความช่างสังเกต ควบคู่ไปกับการให้ความสนุกสนาน ทั้งยังเชื่อมสัมพันธ์ภาพของคนในสังคมให้แนบแน่นยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ปริศนาคำทายรูปแบบดั้งเดิม พบน้อยลง แต่มีรูปแบบใหม่ๆ

และเนื้อหาที่ร่วมสมัยเพิ่มขึ้น อีกทั้งปรากฏการเผยแพร่ปริศนา คำทายผ่านทางช่องทางใหม่คือ สื่อสารมวลชน เช่นในรายการเกมโชว์ทางโทรทัศน์

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลงานที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยจากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมด เห็นได้ว่า ปัจจุบันนักวิชาการหลายคนสนใจศึกษาข้อมูลคติชนกลุ่มนี้ มีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างหลากหลายทั้งเรื่องเล่าสมัยใหม่ เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ และปริศนาคำทายสมัยใหม่ โดย เรื่องเล่าสมัยใหม่เป็นกลุ่มข้อมูลที่ศึกษามากที่สุด อาจเพราะมีหลายชนิดแยกย่อย เช่น เรื่องตลกในงานของปฐม หงษ์สุวรรณ เรื่องผีในงานของนลินสินธุประมา ขณะที่แต่ละกลุ่มคนก็มักมีเรื่องเล่าของกลุ่มตน เช่น เรื่องเล่าทหารอากาศในงานของพริมรดา จันทรโชติกุล ด้านการเก็บข้อมูลพบการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยสัมภาษณ์กลุ่มนักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเพลงร้องเล่นสมัยใหม่ในงานของโอพาร์ รัตนภักดี และเก็บข้อมูลปริศนาคำทายสมัยใหม่ในงานของภัทรธรณ์ แส่นพินิจ ขณะเดียวกันก็มีการเก็บข้อมูลวิธีใหม่คือการรวบรวมข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ได้แก่ เรื่องเล่ามุกตลกจากเว็บไซต์ www.joke007.com ในงานของปฐม หงษ์สุวรรณ เรื่องผีร่วมสมัยจากเว็บไซต์ต่างๆ ในงานของนลินสินธุประมา และปริศนาคำทายจากกระทู้เว็บไซต์ www.pantip.com ในงานของศิริพร ภักดีผาสุข

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า วิธีวิทยาการศึกษาอนุภาคและแบบเรื่องที่ใช้ในการศึกษานิทานพื้นบ้านซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้วิเคราะห์เรื่องเล่าสมัยใหม่ ยังคงทำให้เห็นลักษณะพิเศษของตัวละคร เหตุการณ์ และสิ่งของที่ได้รับการบอกเล่าต่อ รวมถึงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องที่มีลักษณะร่วมกัน สะท้อนความคิดความเชื่อร่วมกันของกลุ่มคนและความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในเรื่องราว ขณะเดียวกันก็มีผลงานที่นำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

และความทรงจำร่วมมาใช้ศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ ทำให้เห็นการนำเรื่องเล่ามาใช้ใน การสร้างความทรงจำร่วมเพื่อประกอบสร้าง อัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย นอกจากนี้ มีการนำแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมมาอธิบายการรับวัฒนธรรมต่างชาติมาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยในการสร้างเรื่องเล่าสมัยใหม่และปริศนาคำทายสมัยใหม่อีกด้วย

ส่วนผลการศึกษาคติชนสมัยใหม่ ผลงานเหล่านี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์คติชนสมัยใหม่ประเภทต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมไทย อีกทั้งเปรียบเทียบคติชนสมัยใหม่กับคติชนเดิมทำให้เข้าใจได้ว่า คติชนสมัยใหม่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการรับกระแสวัฒนธรรมในสังคมโลกมาเป็นข้อมูลในการปรับประยุกต์คติชนที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยให้มีลักษณะร่วมสมัยและแปลกใหม่ จนเกิดเป็นคติชนสมัยใหม่ที่มีรูปแบบและเนื้อหาต่างไปจากเดิม ขณะที่การวิเคราะห์ความหมายคติชนสมัยใหม่ของกลุ่มคนต่างๆ ก็ทำให้ทราบความคิดความเชื่อร่วมของกลุ่มคนที่มีอยู่อย่างหลากหลายในสังคม และเห็นสภาพสังคมไทยร่วมสมัยได้อีกทางหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากพบผลงานที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ไม่มากนัก จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น แต่ก็มีความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทย

เมื่อการศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังมีข้อมูลให้ศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก ผู้เขียนได้นำผล การสังเคราะห์ ทิศทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ดังกล่าว พร้อมทั้งความรู้เกี่ยวกับคติชนสมัยใหม่จากค้นคว้าเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศมาประกอบการศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางการศึกษาคติชนสมัยใหม่ ในสังคมไทย ในด้านการเลือกกลุ่มข้อมูล การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การเลือกกลุ่มข้อมูล

จากผลงานที่ศึกษาคติชนสมัยใหม่ ปรากฏ การศึกษาเรื่องเล่าสมัยใหม่ 3 ประเภท คือ ประเภทเรื่องชีวิต เรื่องผี และเรื่องมุกตลก หากนำประเภทของนิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นเรื่องเล่าของกลุ่มคนที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นแนวเทียบ ทำให้พบว่า นิทานพื้นบ้านในสังคมไทยสามารถแบ่งออกเป็น 11 ประเภท ได้แก่ ตำนานปรัมปรา นิทานศาสนา นิทานคติ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานสัตว์ เรื่องผี มุกตลกและเรื่องไม้ และนิทาน เข้าแบบ (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2545) หมายความว่ายังมีเรื่องเล่าในสังคมร่วมสมัย อีกหลายประเภทที่ยังไม่ได้ศึกษา เช่น เรื่องเล่ามหัศจรรย์ เรื่องเล่าอธิบายเหตุ เรื่องเล่าเรื่องสัตว์ เป็นต้น เรื่องเล่าเหล่านี้อาจมีลักษณะคล้ายกับนิทานพื้นบ้านประเภทใดประเภทหนึ่ง เกี่ยวข้องกันระหว่างสองประเภท หรือเป็นเรื่องเล่าแบบใหม่ที่ต่างไปจากนิทานพื้นบ้านเดิมก็ได้ ทั้งยังมีเรื่องเล่าของกลุ่มคนใหม่ๆ ที่มีลักษณะร่วมกันบางประการ เช่น อาชีพเดียวกัน ความสนใจเหมือนกัน กลุ่มคนเหล่านี้ก็มีเรื่องราวที่บอกเล่ากันในกลุ่มอีกจำนวนไม่น้อย

ขณะผลงานที่ศึกษาเพลงร้องเล่นสมัยใหม่เป็นการวิเคราะห์เพลงร้องเล่นของนักศึกษาพบเพลงที่ใช้ร้องเล่นในกิจกรรมรื่นเริงต่างๆ เช่น เพลงประกอบท่าทาง เพลงโต้ตอบ เพลงประกอบการเล่นเกม และเพลงที่ใช้ในพิธีกรรม หากนำประเภทของเพลงพื้นบ้านซึ่งเป็นเพลงที่กลุ่มคนในสังคมคิดรูปแบบการร้อง การเล่นขึ้นมาเป็นแนวเทียบ พบว่าเพลงพื้นบ้านสามารถแบ่งได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงร้องเล่น เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก เพลงโต้ตอบ เพลงร้องรำพัน เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่ และเพลงประกอบพิธีกรรม (สุกัญญา สุจฉายา, 2543) แสดงว่ายังมีเพลงร้องเล่น

สมัยใหม่อีกหลายชนิดที่ยังไม่ได้ศึกษา เช่น เพลง กล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของผู้ใหญ่ เป็นต้น ทั้งยังมีเพลงของกลุ่มคนต่างๆ ที่ขับร้องและจดจำสืบต่อกันมาอีกจำนวนมากที่ยังไม่มี การกล่าวถึง ส่วนปริศนาคำทายสมัยใหม่ก็เกิดขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง ปรากฏทั้งที่เป็นการเล่นทายกันภายในกลุ่ม เผยแพร่ในเว็บไซต์ สื่อออนไลน์ รายการโทรทัศน์ ตลอดจนในแบบเรียนของนักเรียน ข้อมูลคติชนสมัยใหม่ชนิดต่างๆ ที่ยังไม่ได้ศึกษาเหล่านี้จึงเป็นกลุ่มข้อมูลที่ท้าทายต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2. การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลคติชนสมัยใหม่พบวิธีการ 2 แบบ คือ เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการเก็บข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ทั้งที่เขียนไว้ในเว็บไซต์และที่เข้ามาร่วมบอกเล่า โดยสมาชิกในกลุ่มสนทนาออนไลน์ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคติชนมาตั้งแต่กำเนิดศาสตร์ทางคติชนวิทยา ในยุคเริ่มแรกเป็นการเก็บข้อมูลจากชาวบ้านในชนบท สมัยนั้นคำว่าคติชนยังไม่ได้หมายความว่ารวมถึงข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวเมืองที่อาศัยอยู่ในสังคมเมือง Dundes (1980) จึงเสนอว่า คติชนของกลุ่มคน (Folk) ที่นักคติชนวิทยาสนใจศึกษาน่าจะหมายถึง กลุ่มคนใดๆ ก็ได้ที่มีลักษณะร่วมกันบางประการ อาจเป็นร่วมกันทางอาชีพ ศาสนา หรือภาษา ทำให้กลุ่มคนนั้นมีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มจากแนวคิดดังกล่าวทำให้ขอบเขตการศึกษาทางคติชนวิทยายาวออกไป ข้อมูลคติชนของกลุ่มคนใหม่ๆ ในสังคมร่วมสมัยจึงเป็นคติชนสมัยใหม่ที่ได้รับ ความสนใจศึกษามากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเก็บข้อมูลคติชนของกลุ่มคนจำเป็นต้องพิจารณาเรื่องการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในช่วงระยะเวลาหนึ่งและการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่รวมตัวกันด้วย เพื่อจะได้กลุ่มตัวอย่างที่สามารถนำมาศึกษาให้เห็นความคิดความเชื่อที่ร่วมกันได้

ส่วนวิธีการเก็บข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นวิธีการเก็บข้อมูลใหม่ที่นำมาใช้เมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารก้าวหน้าในสังคมร่วมสมัย นักวิชาการหลายคนมองว่าอินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางใหม่ในการถ่ายทอดข้อมูลคติชน และคติชนในอินเทอร์เน็ตก็เป็นอีกแหล่งที่มีข้อมูลจำนวนมาก (Dundes, 1980 ; Blank, 2009) ผู้คนที่เข้าใช้หรือติดตามข้อมูลในเว็บไซด์นั้นๆ ร่วมกัน นัยหนึ่งก็เหมือนกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ดังที่ Wenger (1998) เรียกว่าเป็นชุมชนปฏิบัติการ (community of practice) ซึ่งไม่ได้หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยในอาณาบริเวณเดียวกัน และหลอมรวมกันด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เท่านั้น แต่รวมถึงกลุ่มคนที่มีคุณลักษณะ วิชาชีพ บทบาทหน้าที่ และความ ชื่นชอบร่วมกัน อีกทั้งได้ทำและเรียนรู้ที่จะทำสิ่งต่างๆ จากการปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าคติชนของกลุ่มคนที่ติดต่อสัมพันธ์กันในโลกออนไลน์เป็นอีกแหล่งข้อมูลหนึ่งในทางคติชนวิทยา อย่างไรก็ดี การเก็บข้อมูล คติชนในอินเทอร์เน็ตอาจต้องเลือกเก็บข้อมูลจากเว็บไซต์ที่มีข้อมูลหลากหลายและจำนวนมากพอที่จะนำมาศึกษาได้ อีกทั้งควรได้รับความยินยอมและความสนใจจากผู้ใช้อินเทอร์เน็ตจำนวนมาก (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2546) เพื่อที่จะสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะร่วมที่แสดงถึงความคิดความเชื่อของกลุ่มคนที่ใช้งานเว็บไซด์นั้นๆ ร่วมกันได้อย่างชัดเจน

Kozinets (2009) เสนอวิธีเลือกชุมชนออนไลน์เพื่อการวิจัยว่า ควรพิจารณาว่าชุมชนออนไลน์นั้นเกี่ยวกับประเด็นที่กำลังศึกษาวิจัยอย่างไร จำนวนและความหลากหลายของสมาชิกในชุมชนออนไลน์นั้นเพียงพอต่อการทำความเข้าใจประเด็นที่จะศึกษาหรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากการรวมตัวของผู้คนในพื้นที่ออนไลน์มี การเปลี่ยนแปลงค่อนข้างรวดเร็ว ไม่ได้ยึดติดกับพื้นที่ในเชิงกายภาพเหมือนพื้นที่ออฟไลน์ ดังนั้นหากสนามออนไลน์

ที่นักวิจัยสนใจ ขาดความต่อเนื่องในการปฏิสัมพันธ์ และมีแนวโน้มที่จะหยุดนิ่ง อาจเป็นส่วนสำคัญทำให้นักวิจัยไม่ได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอในการวิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล (วิลาสินี พนานครทรัพย์, 2560)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาคติชนสมัยใหม่นอกจากจะวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาเพื่ออธิบายลักษณะของคติชนสมัยใหม่แล้ว การนำแนวคิดทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมสมัยมาเป็นแนวทางในการศึกษาด้วย จะทำให้เห็นความน่าสนใจของข้อมูลในมิติที่หลากหลายและลุ่มลึก ทั้งนี้เนื่องจากคติชนสมัยใหม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในสังคมร่วมสมัย กลุ่มคนต่างๆ ในสังคม และการสื่อสารรูปแบบใหม่ แนวคิดและทฤษฎีที่อาจนำมาเป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์คติชนสมัยใหม่มีดังนี้

3.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (identity)

เกี่ยวข้องกับการนิยามตนเองว่า เราคือใคร เราจะติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างไร เป็นสิ่งที่บอกให้รู้ว่าใครเป็นกลุ่มเดียวกับเรา และใครที่แตกต่างจากเรา (Woodward, 2004) บัณฑิตบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม หรือผู้มีอำนาจในกลุ่มอาจเป็นผู้สร้างอัตลักษณ์ด้วยการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ กรอบความคิดของสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้ภารกิจหรือเป้าหมายของกลุ่มประสบความสำเร็จ ตลอดจนรักษาความมั่นคง เสถียรภาพ และจุดยืนของกลุ่มไว้ได้ตามที่ต้องการ อัตลักษณ์ส่วนหนึ่งจึงเป็นเรื่องของการแสดงอย่างจงใจให้คนอื่นรับรู้เกี่ยวกับตัวเราในแง่มุมที่เราต้องการ นอกจากนั้นอัตลักษณ์ยัง อาจกลายเป็นเครื่องมือในกระบวนการหลอมความคิด กำหนดความเชื่อ และกำหนดมุมมอง ในการดำเนินชีวิตของบัณฑิตบุคคลเพื่อเป้าหมายของกลุ่มสังคมที่สังกัด (ปริมรดา จันทรโชติกุล, 2562) หากคติชนสมัยใหม่ที่รวบรวมมาได้น่าสนใจในแง่การนำเสนออัตลักษณ์

ของกลุ่มคนเพื่อแสดงที่อยู่ที่ยืนในสังคม ก็อาจนำแนวคิด อัตลักษณ์มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ว่า กลุ่มคนได้นำคติชนสมัยใหม่มาใช้ในการนิยามตัวตนว่ามีลักษณะอย่างไร มีการเลือกนำเสนอส่วนใดส่วนหนึ่งหรือข้อมูลทั้งหมดมาใช้ในการประกอบสร้างตัวตน และการนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มคนมีวัตถุประสงค์ประการใด

3.2 แนวคิดเรื่องความทรงจำร่วม (collective memory) เกี่ยวข้องกับการประกอบสร้างข้อมูลขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกรับรู้และจดจำเรื่องราวของสังคมร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงสมาชิกของสังคมเข้าไว้ด้วยกัน (Halbwachs, 1992) ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในฐานะสมาชิกของกลุ่มสังคม ที่สำคัญคือ มีบทบาทในการสร้างความเป็นกลุ่มผ่านประเพณี พิธีกรรม บทเพลง วิถีปฏิบัติ ตลอดจนตอกย้ำ การเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมนั้นๆ (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2558) คติชนสมัยใหม่เป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมชนิดหนึ่ง ที่ประกอบสร้างขึ้นมาจากความคิดความเชื่อของกลุ่มคนและมีส่วนในการถ่ายทอดความทรงจำร่วมของกลุ่มคนให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้และเกิดความรู้สึกร่วม ส่งผลต่อ การปลูกฝังความคิดและสร้างความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มเดียวกัน หากข้อมูลคติชนสมัยใหม่น่าสนใจในแง่ปรากฏการนำมาใช้สร้างความทรงจำร่วมซึ่งทำให้กลุ่มคนเกิดความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน อาจนำแนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมมาศึกษา คติชนสมัยใหม่เพื่อพิจารณาว่า กลุ่มคนได้นำ คติชนชนิดใดมาใช้ในการสร้างความทรงจำร่วม การประกอบสร้างความทรงจำร่วมนั้น ใช้กระบวนการใด และการเกิดความทรงจำร่วมของกลุ่มคนก่อให้เกิดผลอย่างไร

3.3 แนวคิดเรื่องการผสมผสานทางวัฒนธรรม (cultural hybridization) เกี่ยวข้องกับ การติดต่อทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนมีปฏิสัมพันธ์กันและรับเอาวัฒนธรรม

อื่นมาเป็นวัฒนธรรมของตน (งามพิศ สัตย์สงวน, 2545) กระบวนการนี้เกิดขึ้นอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ความแตกต่างและ การแข่งขันทางวัฒนธรรมของทั้งสองกลุ่มค่อยๆ กลืนหายไป กลายเป็นการรวมวัฒนธรรมจากทั้งสองกลุ่มผสมผสานเป็นกลุ่มเดียวกัน และเกิดวัฒนธรรมใหม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับและใช้ร่วมกัน อาจเป็นไปได้ในลักษณะการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ ทำให้เกิดการปรับตัวและผนวกรวมกัน ก่อรูปเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่อย่างหลากหลาย (จิรวุฒิ เสนาคำ, 2544) อีกลักษณะเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและหิบบ่มองค์ประกอบทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ตลอดจนการปรับตัววัฒนธรรมโลกให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น กลายเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมลูกผสม” (hybrid culture) (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2547) ซึ่งเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมในหลายระดับหลายมิติ เช่น การแสดงออก วิถีปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ เป็นต้น หากคตินสมัยใหม่มีลักษณะเป็น การผสมผสานทางวัฒนธรรม อาจนำแนวคิดนี้มาพิจารณาว่า คตินสมัยใหม่ชนิดนั้นๆ มีที่มาจากการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมใดกับวัฒนธรรมใดบ้าง ส่วนใดเป็นส่วนที่ผสมผสานและส่วนใดที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ รวมทั้ง การผสมผสานทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดผลต่อ กลุ่มคนและวัฒนธรรมของกลุ่มคนในแง่ใด

3.4 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมประชานิยม (popular culture) Storey (2000) แบ่งกลุ่มความหมายของวัฒนธรรมประชานิยมไว้อย่างหลากหลาย สรุปได้ว่า วัฒนธรรมประชานิยมหมายถึง วัฒนธรรมเกี่ยวกับกิจกรรมทางโลกย์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เป็นกระแสนิยมที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในวิถีชีวิตของสามัญชนผ่านกลไกการตลาดและสื่อสารมวลชน และอาจเป็นวัฒนธรรมของ

การต่อสู้ ช่วงชิงอุดมการณ์และผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ดังนั้น คตินสมัยใหม่บางชนิดได้รับการนำมาผลิตซ้ำจนเป็นที่นิยมของกลุ่มคนจำนวนมากจึงมีลักษณะเข้าข่ายเป็นวัฒนธรรมประชานิยมด้วย เป็นต้นว่า การนำเรื่องผียายสปีดซึ่งเล่ากันว่าเป็นวิญญาณของหญิงสูงอายุที่วิ่งตามคนที่ขับรถจักรยานยนต์ด้วยความเร็วสูงและส่งเสียงดังในซอยแห่งหนึ่งที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มาทำเป็นภาพยนตร์เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ต่างๆ ทำให้เรื่องผีซึ่งเล่ากันในท้องถิ่นกลายเป็นเรื่องเล่าที่แพร่หลายในวงกว้างและเป็นสินค้าความบันเทิงที่สร้างรายได้ให้แก่ผู้สร้างภาพยนตร์เป็นจำนวนมาก หากคตินสมัยใหม่ชนิดใดมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมประชานิยมด้วย ก็อาจนำแนวคิดนี้มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณากระบวนการผลิตซ้ำ คตินสมัยใหม่ให้เป็นวัฒนธรรมประชานิยม รวมถึงการตีความใหม่และสร้างความหมายใหม่ให้แก่คตินสมัยใหม่เพื่อต่อสู้ต่อรองกับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม

3.5 ทฤษฎี “คตินสร้างสรรค์” (creative folklore) ศิราพร ณ ถลาง นิยามว่า “คตินสร้างสรรค์” หมายถึง คตินที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบททางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคตินในบริบทใหม่ การประยุกต์คติน การ “ต่อยอด” คติน การตีความใหม่ และสร้างความหมายใหม่ หรือการนำคตินไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ (ศิราพร ณ ถลาง, 2562) “คตินสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่กลุ่มคนนำคตินในสังคมประเพณีมาปรับใช้ด้วยวัตถุประสงค์ใหม่ๆ ในบริบทสังคมโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวและบริบทสังคมข้ามพรมแดน ทำให้คตินมีลักษณะต่างไปจากเดิมหรือเกิดเป็น คตินสมัยใหม่ คตินสมัยใหม่หลายชนิดแม้จะมีลักษณะเป็นสิ่งใหม่

แต่เมื่อพิจารณาอย่างละเอียดพบว่า ส่วนใหญ่เชื่อมโยงกับรูปแบบและเนื้อหาของคติชนเดิมในสังคมประเพณี ทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์” จึงสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบความคิดในการพิจารณาว่าคติชนสมัยใหม่ ชนิดนั้นมีที่มาจากการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำอย่างไร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและการเกิด คติชนชนิดใหม่ สะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อของกลุ่มคนในแง่ใด

ทั้งนี้ การนำแนวคิดและทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ข้างต้นมาใช้ อาจนำแนวคิดหรือทฤษฎีหนึ่งเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ หรือนำหลายแนวคิดและทฤษฎีที่สัมพันธ์มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาคติชนสมัยใหม่ร่วมกัน ก็ทำให้เห็นความหมายในมิติที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มข้อมูลที่รวบรวมมาได้มีน้ำหนักสนใจในแง่ใด และมีลักษณะสอดคล้องกับหลักการของแนวคิดและทฤษฎีนั้นๆ อย่างไร

บทสรุป

ในสังคมไทยร่วมสมัย พบว่าคติชนที่สืบทอดมาจากสังคมประเพณีเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม ขณะเดียวกันก็ปรากฏ คติชน

สมัยใหม่ที่บอกเล่าเรื่องราวของผู้คนในสังคมร่วมสมัย เป็นคติชนของกลุ่มคนใหม่ๆ และบางชนิดก็ถ่ายทอดในสื่อสมัยใหม่ด้วย เช่น เรื่องเล่าสมัยใหม่ เพลงร้องเล่นสมัยใหม่ ปริศนาคำทายสมัยใหม่ นักคติชนวิทยาในต่างประเทศสนใจศึกษาคติชนสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง แต่การศึกษาคติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น มีผลงานที่ศึกษาข้อมูลกลุ่มนี้ ไม่มากนัก คติชนสมัยใหม่ในสังคมไทยจึงเป็นกลุ่มข้อมูลที่ท้าทายการศึกษา ทั้งในด้านกลุ่มข้อมูลที่มีจำนวนมาก เก็บข้อมูลได้ทั้งจาก การสัมภาษณ์และรวบรวมจากสื่อสมัยใหม่ ขณะเดียวกันก็มีหลายแนวคิดและทฤษฎีทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่สามารถนำมา ประยุกต์ใช้วิเคราะห์ความหมายของข้อมูลในหลายมิติ ดังนั้นคติชนสมัยใหม่เป็นกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจศึกษา เพื่อที่จะเข้าใจความคิดความเชื่อของกลุ่มคนและปรากฏการณ์ในสังคมไทย ร่วมสมัยได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ การศึกษา คติชนสมัยใหม่ยังทำให้คติชนวิทยาเป็นศาสตร์ ที่ร่วมสมัยและเห็นแนวโน้มของการศึกษาทาง คติชนวิทยาในอนาคตอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). *ทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ของนักศึกษาไทยและนักศึกษาอเมริกัน: การวิจัยข้ามวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิรัฐภูมิ เสนาคำ. (2544). แนะนำหนังสือ Debating Cultural Hybridity. *ศิลปศาสตร์สำนึก*, 1 (2), 45-55.
- นลิน สินธุประมา. (2560). *เรื่องผีในสังคมไทยร่วมสมัย: บทบาทและการผสมผสานทางวัฒนธรรม*. (ปริญญาณิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2546). มุขตลกในอินเทอร์เน็ต: การสืบทอดและความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. ใน จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย (บ.ก.). *สื่อกับมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 149-183.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2545). *นิทานพื้นบ้านศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พริมรดา จันทรโชติกุล. (2562). *คติชนกับการสร้างอัตลักษณ์ทหาร: กรณีศึกษาสถาบันการศึกษาและการฝึกทางทหารกองทัพอากาศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรธรณ์ แส่นพินิจ. (2561). การวิเคราะห์และการจำแนกปรัศนาคำทายไทยในปัจจุบัน: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล. *วารสารกระแสวัฒนธรรม*. 19(2), 17-25.
- วิลาสินี พนานครทรัพย์. (2560). วิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาในชุมชนออนไลน์. *วารสารธรรมศาสตร์*, 36(2), 58-77
- ศิริพร ณ ถลาง. (2544). ความสนใจของนักคติชนไทยจาก folklore ถึง netlore. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*. 18(1), 53-61.
- ศิริพร ณ ถลาง.. (2562). “คติชนสร้างสรรค์” บทสังเคราะห์และทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริพร กักดีผาสุข. (2547). ปรัศนาคำทาย: ภูมิปัญญาทางภาษาในยุคโลกาภิวัตน์. ใน *ภูมิปัญญาและการละเล่น การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 3 ทบทวนภูมิปัญญา ทำความความรู้ 24-26 มีนาคม 2547*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 1-21.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2558). วัฒนธรรมประชานิยม (Popular culture) ใน *เอกสารรายวิชา 2201851 สัมมนาคติชนสมัยใหม่และวัฒนธรรมประชานิยม*. (เอกสารประกอบการสอน), 1-2.
- สุกัญญา สัจฉายา. (2543). *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โอพาร รัตนภักดี. (2552). ลักษณะของเพลงพื้นบ้านในเพลงร้องเล่นสมัยใหม่. *วารสารเกษตรศาสตร์ (สังคมศาสตร์)*. 30(1), 10-25.
- Bennett, G. & Smith, P. (1996). *Contemporary Legend: A Reader*. New York: Garland.
- Blank, T. J. (2009). *Folklore and the Internet: Vernacular expression in a digital world*. Logan: UtahState University Press.
- Brunvand, J. H. (2001). *Encyclopedia of urban legends*. California: ABC-CLIO.
- Dorson, R. M. (1972). Introduction: Concepts of Folklore and Folklife Studies. In Dorson, R. M. (Ed.), *Folklore and Folklife: An Introduction*. Chicago: University of Chicago Press, 1-50.
- Dundes, A. (1980). *Interpreting Folklore*. Bloomington: Indiana University Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On the Collective Memory* (Coser, L. A. Trans. Coser, L. A. Ed.). Chicago: The University of Chicago Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1998). Folklore's Crisis. *Journal of American Folklore*, 111(441), 281-327.
- Kozinets, R. V. (2009). *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. London: Sage.
- Maria, G., Zoi, A., & Xanthippi, F. (2012). Folklore Research and its New Challenges: From The Ethnography to Netografy. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 3(8), 111-116.

- Storey, J. (2000). *Cultural theory and popular culture: an introduction* (3rd edition). Harlow: Prentice Hall.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Woodward, K. (2004). *Questioning identity: gender, class, ethnicity*. London: Routledge.

ความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจน: กรณีศึกษาพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม จังหวัดเลย

Relationship between Poverty and Social Capital: A Case Study from Pakchom Municipality, Loei Province, Thailand

ภูมิ เพชรกาญจนพงศ์¹, ขวัญฉนิศร์ อินทรตระกูล², สุพรรณิ พฤกษา²,
รุ่งกานต์ อินทวงศ์², สัณชัย เกียรติทรงชัย³

Poome Petkanjanapong¹, Kwankanit Intaratrakul², Supanee Prukha²,
Rungkarn Inthawong², Sanchai Kiatsongchai³

Received: 21 March 2024

Revised: 9 May 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการค้นหาคอนเจนในประเทศไทยไม่ได้มุ่งเป้าไปที่ความยากจนในเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่ขยายขอบเขตการค้นหาคอนเจนที่หลากมิติมากยิ่งขึ้นผ่านดัชนีความยากจนหลายมิติ (MPI) งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการสำรวจทุนสังคมซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของคอนเจนที่มักถูกละเลยจากการสำรวจการศึกษาทุนทางสังคมคือการมองความสัมพันธ์ของผู้คนในฐานะต้นทุนที่ปัจเจกบุคคลหรือชุมชนสามารถใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งในชีวิตประจำวันและภายใต้เหตุการณ์เฉพาะ การเข้าใจลักษณะทุนทางสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาในครั้งนี้เป็นส่วนสำคัญในการออกแบบนโยบายทางสังคมอื่นๆ เพื่อการช่วยเหลือกลุ่มคนเหล่านี้ในอนาคต งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ฐานข้อมูลระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TP Map) ในการกำหนดกลุ่มประชากรคอนเจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม จังหวัดเลย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถาม สัมภาษณ์แบบกลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยพบว่าคอนเจนจากฐานข้อมูล TP Map นั้นมีทุนสังคมที่ต่ำ เนื่องจากฐานะที่ยากจนทำให้ยากต่อการเข้าร่วมกลุ่มหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพราะขาดแคลนเวลาและทุนทรัพย์ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน นอกจากนี้ผลจากการที่ทุนทางสังคมต่ำทำให้คอนเจนในพื้นที่ศึกษาไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรในเครือข่ายทางสังคมของชุมชน เช่น ความช่วยเหลือจากคนในชุมชน หรือข่าวสารต่างๆ และต้องพึ่งพาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าบุคคลอื่นในชุมชนเดียวกันที่มีรายได้และต้นทุนสังคมที่สูงกว่า จากผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า

¹ คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ E-mail: poome.pet@nida.ac.th

² คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹ Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration
E-mail: poome.pet@nida.ac.th

² Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University

³ Faculty of Management Science, Loei Rajabhat University

นโยบายเศรษฐกิจและสังคมในระดับชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ต้องอาศัยเครือข่ายสังคมเป็นหลักในการดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการรวมกลุ่มชุมชน สหกรณ์ กองทุน อาจจะไม่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มคนยากจนซึ่งมีทุนสังคมน้อยในชุมชนส่งผลในการได้รับประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวน้อยกว่าคนอื่นๆ ในชุมชนเดียวกัน

คำสำคัญ: ความยากจน, ทุนสังคม, ทุนชุมชน

Abstract

In recent times, the Thai government has expanded its measures of poverty beyond merely economic indicators, incorporating multiple dimensions of concern within the Multidimensional Poverty Index (MPI). Despite this, social capital often remains overlooked, even though it serves as a crucial resource for impoverished individuals in their struggle to survive. Social capital analysis helps us to understand how people can use their relationships with others as a resource for achieving their goals or their daily-life activities. Understanding the social capital of poor people, which is the main purpose of this article, is an important element for creating social policies for this group of people. This research delves into the social capital among the economically disadvantaged population listed in the TP-Map of Pakchom Municipality, Loei Province, Thailand. Employing questionnaires, focus groups, and in-depth interviews for data collection, the study reveals that the poor in Pakchom Municipality possess a low level of social capital. This deficiency stems from their inability to participate in community activities and civil society groups, hindered by constraints on time and income that prevent them from forging connections within the social network of Pakchom Municipality. The limited social capital among the poor serves as a barrier to accessing assistance and information from others in Pakchom, resulting in a heightened reliance on municipal services and welfare compared to their non-impovertised counterparts. These findings suggest that community development projects based on social capital or the community's social network may not efficiently channel resources to the impoverished population.

Keywords: Poverty, Social capital, Community capital

บทนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดเลย โดยการสนับสนุนของ หน่วยบริหาร และจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ประจำปีงบประมาณ 2564 ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก

คือเพื่อสำรวจรายละเอียดของความยากจนในพื้นที่จังหวัดเลย และจัดทำโครงการนาร่องเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้ตรงกับลักษณะของความยากจนดังกล่าว โดยงานวิจัยดังกล่าวมีการดำเนินงานด้วยการใช้เครื่องมือรูปแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และ

การวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ในส่วนของการเก็บข้อมูลครัวเรือนยากจนในเชิงปริมาณนั้น มีการดำเนินโครงการครอบคลุมทั้งจังหวัดเลย โดยมีการวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในสามพื้นที่ ได้แก่ เทศบาลตำบลปากชม เทศบาลตำบลเชียงกลม และเทศบาลตำบลท่าลี่ ซึ่งทั้งสามเทศบาลอยู่ในพื้นที่ที่มีสัดส่วนประชากรยากจนต่อประชากรทั้งหมดสูงสุดติด 3 อันดับแรกของจังหวัดเลย โดยมีการสำรวจความยากจนแบบเจาะลึกโดยการสัมภาษณ์และมีการดำเนินโครงการนำร่องผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้คนในพื้นที่ โดยบทความนี้จะนำเสนอเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม จังหวัดเลย ในฐานะกรณีศึกษาหนึ่งเพื่อเป็นข้อมูลประกอบ การวางแผนนโยบายแก้ปัญหาความยากจนหรืองานศึกษาเรื่องความยากจนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุนสังคมต่อไปในอนาคต อย่างไรก็ตามจะมีการนำเสนอข้อมูลภาพรวมบางส่วนของจังหวัดเลยก่อนจะทำการจำกัดการนำเสนอข้อมูลเฉพาะของพื้นที่ตำบลปากชม

ในส่วนแรกของบทความจะกล่าวถึงกรอบแนวคิดเรื่องความยากจนกับทุนสังคม โดยจะกล่าวถึงแนวทางการศึกษาเรื่องความยากจนตลอดจนพัฒนาการของเครื่องมือในการค้นหาคนจน ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและทุนสังคมทั้งจากงานวิจัยเชิงประจักษ์และจากทางทฤษฎี ในส่วนที่สอง จะกล่าวถึงลักษณะความยากจนของพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมผ่านตัวชี้วัดความยากจนของ TP Map และลักษณะทุนสังคมของกลุ่มคนจนในพื้นที่ดังกล่าว ในส่วนสุดท้ายจะทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเครื่องมือชี้วัดความยากจนที่คำนึงถึงระดับทุนสังคมของผู้คนนอกเหนือจากเกณฑ์การวัดอื่นๆ ในเครื่องมือที่มีอยู่เดิม

กรอบแนวคิดเรื่องความยากจนและทุนสังคม

ความยากจน (poverty) คือภาวะที่ ชุมชนปัจเจกบุคคล หรือครัวเรือน ขาดแคลนทรัพยากรต่างๆ ในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้คุณภาพชีวิตลดลง โดยความยากจนอาจจะอยู่ในรูปแบบความยากจนทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองก็ได้ (United Nation, 2020) ความยากจนเป็นหนึ่งในประเด็นทางสังคมที่มีการศึกษามาอย่างต่อเนื่องยาวนานและมีความเกี่ยวข้องกับหลากหลายสาขาวิชา เช่น สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ นอกจากนี้ความยากจนเป็นหนึ่งในประเด็นพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาเรื่องการพัฒนา แม้ว่าแนวความคิดเรื่องการพัฒนาจะมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก เช่น การเปลี่ยนจากเป้าหมายการพัฒนาของสหประชาชาติใหม่ (MDGs) มาสู่เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) สิ่งที่น่าสนใจคือเราจะพบว่าการแก้ไขปัญหาความจนอยู่ในเป้าหมายการพัฒนาอยู่เสมอรวมทั้งเป้าหมายการพัฒนาในระดับโลกทั้งสองที่ได้กล่าวถึงไปแล้วด้วย สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างการแก้ปัญหาคความยากจนและการพัฒนา ในกรณีของประเทศไทยความยากจนเป็นปัญหาที่รัฐไทยมีความพยายามจะจัดการอยู่เรื่อยมาดังปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลายฉบับแม้ในฉบับที่ 13 ที่มีการกล่าวถึงความยากจนโดยเฉพาะความยากจนแบบข้ามรุ่น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) อย่างไรก็ตามถึงแม้เป็นประเด็นที่สังคมให้ความสนใจมาอย่างต่อเนื่องยาวนานแต่มุมมองต่อความยากจนของรัฐไทยนั้นก็มิพลวัตและเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาไม่ได้หยุดนิ่ง กล่าวในภาพรวมคือในปัจจุบันการนิยามจะยึดโยงอยู่กับทรัพยากรของปัจเจกหรือชุมชนที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นดังในรายงานรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์

ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2565 ที่มีการกล่าวถึงนโยบายแก้ไขปัญหายากจนทั้งในมิติ รายจ่าย การศึกษา สาธารณสุข และการเข้าถึงบริการภาครัฐ (กองพัฒนาข้อมูล และตัวชี้วัดสังคม สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) แต่ในอดีตทรัพยากรทางเศรษฐกิจจะเป็นมุมมองหลักเพียงมุมมองเดียวในการมองปัญหาความยากจนดังที่จะกล่าวต่อไป

หากเราพิจารณางานศึกษาและนโยบายในช่วงแรกของประเทศไทยและหลายประเทศทั่วโลกเราจะเห็นว่าการศึกษาเรื่องความยากจนในช่วงแรกนั้นมุ่งเน้นไปยังการขาดแคลนทรัพยากรหลักคือ ทรัพยากรทางการเงิน อาจจะกล่าวได้ว่าในช่วงแรกของการศึกษาเรื่องความยากจนนั้น นิยามความยากจนเท่ากับผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะเลี้ยงตัวเอง แนวความคิดดังกล่าวสะท้อนออกมาเป็นเครื่องมือหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความยากจนในช่วงแรกซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของผู้ยากจนเป็นหลักทั้งในและต่างประเทศ เช่น เส้นความยากจน (poverty line) ที่เริ่มใช้ในประเทศอังกฤษตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 (Gillie, 1996) โครงการส่งเสริมการเพิ่มรายได้ และโครงการลดรายจ่าย อาทิ โครงการเงินผันในช่วงปีพ.ศ. 2518-2519 หรือแม้แต่แนวความคิดเรื่อง Trickle-Down Effect ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวมแล้วความร่ำรวยจะไหลไปเพิ่มรายได้ให้กับคนยากจนซึ่งเติบโตอย่างมากในหลายรัฐบาลของไทย เช่นช่วงในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ล้วนเป็นส่วนสะท้อนที่สำคัญของการยึดโยงความยากจนไว้กับฐานคิดเรื่องรายได้และรายจ่ายเพียงอย่างเดียว วิธีการมองความยากจนดังกล่าวสอดคล้องกับในระดับโลกผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่าง Washington Consensus ที่มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้เพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายเพื่อให้ประเทศยากจนหลุดพ้นจากปัญหาทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตามเมื่องานศึกษาเรื่องความยากจนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ก็เริ่มมีการใช้มุมมองอื่นๆ เข้ามาศึกษาเรื่องความยากจน เช่น มุมมองเรื่องการพัฒนาทุนมนุษย์ โดย UNDP ที่มีการเริ่มพูดถึง ดัชนีความยากจนหลายมิติ (Multidimensional Poverty Index: MPI) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 ที่ไม่ได้มองว่ารายได้คือสิ่งเดียวที่สามารถนำมาใช้ในการวัดความยากจนได้ ซึ่งเป็นการมองความยากจนที่มีความหลากหลายขึ้นไม่ใช่เพียงแค่เป็นเรื่องของการอยู่ได้เส้นความยากจนหรือรายได้ที่เหมาะสมเท่านั้น นอกจากนี้ความล้มเหลวของของแผนพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (Millennium Development Goals: MDGs) ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนจากมิติทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ก็ทำให้แนวความคิดเรื่องการวัด การศึกษาและจัดการความยากจนจากตัวเลขนายได้เริ่มถูกท้าทายมากขึ้นเรื่อยๆ ในช่วงเวลาเดียวกันแนวทางการวัดความยากจนของผู้คนแบบหลากหลายมิติก็เริ่มถูกให้ความสำคัญมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ยุคหลังการพัฒนาแห่งสหประชาชาติหรือหลังปี 2015 นั้นเอง (ณัฐธวัชวัล โกคาพานิชวงษ์, 2023)

โดยดัชนีความยากจนหลายมิติหรือ MPI อันนั้น ในแต่ละประเทศมีการกำหนดมิติที่แตกต่างกัน ตามบริบทและบุพพการศาสตร์การพัฒนาของแต่ละประเทศ ในระดับโลกหน่วยงานอย่าง UNDP ได้แบ่งมิติด้านความยากจนออกเป็น 3 มิติหลักได้แก่ 1) สุขภาพ 2) การศึกษา 3) คุณภาพความเป็นอยู่ (UNDP and OPHI, 2022) ในระดับประเทศเช่น ในประเทศเยอรมันนี้มีมิติการวัด 6 ด้าน (การศึกษา ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ความยากจนทางวัตถุ การมีส่วนร่วมทางสังคม การทำงาน) ในขณะที่ประภูฏาน วัดเพียง 3 ด้าน (การศึกษา สุขภาพ มาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน) นอกจากนี้ในในแต่ละด้านก็มีความวัดและน้ำหนักที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ละหน่วยงาน ในกรณีของประเทศไทยนั้นมีการ

จัดทำ MPI โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี 2562 โดยรายงานในปี 2566 ได้ทำการแบ่งมิติของความยากจนออกเป็น 4 ด้านได้แก่ 1) มิติด้านการศึกษา 2) การใช้ชีวิตในแบบที่ดีต่อสุขภาพ 3) ความเป็นอยู่ 4) ความมั่นคงทางการเงิน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) อย่างไรก็ตามการศึกษาความยากจนหลากหลายมิติในประเทศไทยเองนั้นก็มี ความหลากหลายในการกำหนดมิติและตัวชี้วัดที่แตกต่างกันสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เช่น ความยากจน 5 ด้านของ ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (TP Map) ซึ่งแบ่งความยากจนออกเป็น 5 มิติ ได้แก่ 1) สุขภาพ 2) การศึกษา 3) รายได้ 4) ความเป็นอยู่ และ 5) การเข้าถึงบริการรัฐ ในส่วนของงานศึกษาเรื่องความยากจนที่เน้นไปในเรื่องชุมชนมักผูกโยงการวัดความยากจนไว้กับแนวความคิดที่ใกล้เคียงกัน เช่น กรณพัฒนาชุมชน ในหนังสือแนวทางการพัฒนาชุมชน กล่าวถึงทุนชุมชน 5 ด้านอันประกอบด้วย 1) ทุนการเงิน 2) ทุนมนุษย์ 3) ทุนสังคม 4) ทุนกายภาพ และ 5) ทุนกายภาพ (2553) หรืออาจจะแบ่งออกเป็น 7 ประเภทซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมในการศึกษาชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา อันได้แก่ 1) Natural Capital 2) Cultural Capital 3) Human Capital 4) Social Capital 5) Political Capital 6) Built Capital 7) Financial Capital (Flora and Flora, 2013) ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวเป็นการศึกษาความยากจนโดยมุ่งเน้นไปยังทรัพยากรที่หน่วยวิเคราะห์ขาดแคลนเป็นหลักโดยทรัพยากรดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของการเงินเสมอไป แต่รวมเอาทรัพยากรทางสังคมที่หลากหลายที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของเข้าไว้ด้วยกันในการวิเคราะห์หรือวัดความยากจน ทั้งนี้ในภาพรวมเราจะเห็นได้ว่าเครื่องมือค้นหาคนยากจนต่างๆ ในปัจจุบันไม่ว่าโดยสภาพัฒนาฯ TP Map หรือ โดยแนวความคิดเรื่องทุนชุมชนนั้นมีลักษณะร่วมที่ใกล้เคียง

กัน คือมีทั้งการวัดในทางเศรษฐกิจคือเรื่องของรายได้ และการวัดที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจ เช่นเรื่องของการเข้าถึงบริการภาครัฐ สาธารณูปโภคพื้นฐาน การศึกษา การสาธารณสุข อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสนใจว่า การวัดความยากจนโดย TP Map และสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นั้นไม่มีการรวมทุนสังคมเข้าไปในการค้นหาคนยากจนด้วย ซึ่งข้อแตกต่างดังกล่าวถือว่าเป็นจุดแตกต่างที่สำคัญและถือเป็นจุดเด่นของเครื่องมือวัดความยากจนผ่านแนวความคิดเรื่องทุนชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคนยากจนที่ถูกระบุว่าเป็นคนจนโดยตัวชี้วัด ของ TP Map ว่ามีลักษณะของทุนสังคมของกลุ่มคนจนที่ถูกรับรู้โดยรัฐนั้นมีลักษณะอย่างไรเพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจน

ทุนสังคมเป็นหนึ่งในทุนห้าด้านที่ส่งผลต่อความยากจนและเป็นประเด็นที่สำคัญในการศึกษาสังคมศาสตร์โดยเฉพาะสังคมวิทยา ความหมายของทุนสังคมยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ 1) ทุนสังคมในฐานะทรัพยากรของสังคมหรือชุมชน ในแนวทางนี้ทุนสังคมคือเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่ส่งผลให้สังคมนั้นๆ ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นแนวความคิดของ Putnam ที่มองว่าทุนสังคมคือการเชื่อมโยงของปัจเจกบุคคลในรูปแบบของเครือข่ายที่ถูกสร้างขึ้นโดยการตอบแทนซึ่งกันและกันรวมถึงความเชื่อใจ และมองว่าทุนสังคมคือส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยสามารถดำรงอยู่ได้ (Putnam, 2000) ในขณะที่แนวทางที่ 2) มองทุนสังคมในฐานะทรัพยากรในเครือข่ายทางสังคมของปัจเจกบุคคลหนึ่งหรือองค์กรต่างๆ ซึ่งสามารถถูกดึงโดยตัวแสดงนั้นๆ เพื่อนำมาใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น แนวความคิดของ Coleman ที่มองว่าทุนสังคมคืออะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์ต่อ

ปัจเจกหรือการกระทำแบบกลุ่ม อันมีที่มาจาก
เครือข่ายความสัมพันธ์ ผลประโยชน์ต่างตอบแทน
ความไว้วางใจ และ ค่านิยมทางสังคม (อ้างใน Portes,
1998)

จากนิยามดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่า
การใช้แนวความคิดเรื่องทุนสังคมในฐานะเครื่องมือ
ชีวิตความยากจนนั้นมีความใกล้เคียงกับความหมาย
ของทุนสังคมในรูปแบบที่ 2 กล่าวคือมุ่งเน้นไปยัง
การสำรวจทรัพยากรที่ครัวเรือนยากจนสามารถ
นำออกมาจากเครือข่ายทางสังคมในชุมชนของตน
เพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาความ
ยากจนของครัวเรือนนั้นๆ เห็นได้จากโครงการ
ภาครัฐเพื่อแก้ปัญหาชุมชนจำนวนหนึ่งจะมุ่งเน้น
ไปยังการ สร้างเครือข่าย และสร้างการเข้าถึง
ความช่วยเหลือระหว่างผู้คนในชุมชนในชุมชน
หรือการสร้างเครือข่ายทางสังคมให้กับครัวเรือน
ยากจน งานศึกษาทุนสังคมกับความยากจนก็มี
ความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาในรูปแบบ
ดังกล่าว เช่น งานของ Narayan-Parker และ World
Bank ในปี 1999 ที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุน
สังคมในรูปแบบของเครือข่ายข้ามชนชั้นที่มีส่วน
สำคัญในการบรรเทาปัญหาความยากจนของผู้คน
ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญของรัฐที่จะส่งเสริมให้เกิด
เครือข่ายทางสังคมข้ามชนชั้นทางสังคมขึ้นเพื่อให้
ผู้คนในชนชั้นที่ต่ำกว่าสามารถเข้าถึงทุนสังคมใน
การแก้ปัญหาความยากจนของพวกเขาได้ในยามที่รัฐ
ไม่สามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ซึ่งการสร้างความสัมพันธ์ ข้ามกลุ่มนั้นไม่จำกัด
เฉพาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ ยังรวมถึงกลุ่มที่มีความ
แตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม
อีกด้วย นอกจากนี้งานศึกษาในหลายประเทศ
ยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่าทุนสังคมเป็นเครื่องมือ
สำคัญอย่างยิ่งในบรรเทาความยากจนไม่ว่าจะเป็น
คนจนจากตัวชีวิตทางเศรษฐกิจ หรือคนจนจาก
ตัวชีวิตหลากหลายมิติก็ตาม เช่น งานของ Fu และคณะ

ในปี 2023 ที่ศึกษาเรื่องเด็กที่ถูกทิ้งจากพ่อแม่ที่
ไปทำงานในเมืองใหญ่ทำให้กลายเป็นกลุ่มคนที่มี
ความยากจนในหลายด้านเนื่องจากขาดทุนทาง
สังคมที่ผู้ปกครองสามารถสร้างให้ได้หากอาศัยอยู่
ร่วมกัน หรืองานของ Pham และ Mukhopadhyaya
ในปี 2022 ที่แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น
ทุนทางสังคมสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา
คุณภาพชีวิตด้านต่างๆ เช่นการศึกษา และ สุขภาวะ
นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยในต่างประเทศจำนวนหนึ่ง
ที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ทุนสังคมจะถูกให้ความสำคัญ
ในฐานะเครื่องมือสำคัญของคนจนในการบรรเทา
ผลร้ายต่างๆ ของความยากจนแต่ปรากฏว่า มัน
ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ชนชั้นล่างจะมีเครื่องมือที่เหมาะสม
เพียงพอในการสร้างทุนสังคมในระดับที่เหมาะสม
ในการจัดการปัญหาความยากจนของตนเอง
ตัวอย่างเช่นงานของ Das ได้ศึกษากลุ่มคนจนที่
รับจ้างทั่วไปในประเทศอินเดียพบว่า เงื่อนไขต่างๆ
ของคนจนเช่น ความไม่มั่นคง ความยากจน ยาน
ที่อยู่อาศัย ล้วนส่งผลต่อการสร้างทุนสังคมของ
กลุ่มคนจนและทำให้ทุนสังคมไม่ใช่เครื่องมือในการ
จัดการความขัดสนของคนจนแต่เหมือนประเด็น
เรื่องทุนอื่นๆ ที่ทุนสังคมเป็นตัวสะท้อนความ
ไม่เท่าเทียมทางชนชั้นของผู้คนมากกว่า (2004)
จากงานศึกษาความสัมพันธ์ในเบื้องต้นไม่ว่าใน
การพยายามใช้ทุนสังคมในการแก้ไขปัญหาความ
ยากจนหรือการวิพากษ์ทุนสังคมในฐานะอีกหนึ่ง
ทรัพยากรที่สะท้อนความไม่เท่าเทียมของคน
ในสังคมก็ตามทั้งสองแนวความคิดแสดงให้เห็นว่า
ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและทุนสังคม
นั้นมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นทั้งในทางทฤษฎี
และโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้
จึงพยายามทำความเข้าใจบทบาทระหว่างทุนสังคม
และความยากจน ในกรณีของประเทศไทยโดยใช้
เทศบาลตำบลปากชมเป็นกรณีศึกษา

การวิเคราะห์ทุนสังคมนั้นสามารถทำได้หลากหลาย ทั้งการวิเคราะห์ในแง่ของทรัพยากรรวมในเครือข่าย (embedded resources) ซึ่งพุ่งไปยังจำนวนและทุนอื่นๆ สมาชิกในเครือข่ายครอบครอง เช่นงานของ Pena-López, และ Sánchez-Santos ที่กล่าวถึงทรัพยากรร่วมของเครือข่ายทางสังคมหรือทุนทางสังคมของเครือข่ายและการเคลื่อนตัวของทรัพยากรดังกล่าว (2017) การวิเคราะห์ผ่าน Sociogram เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมในแง่ของความหนาแน่น รูปแบบการเรียงตัว รวมถึงลักษณะการเชื่อมโยง (ties) ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงการไหลเวียนของทุนสังคม และความสามารถการเข้าถึงทุนสังคมของสมาชิกแต่ละคน เช่น งานของ Burt ที่วิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งของตัวแสดงในเครือข่ายกับความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ (1995) โดยในงานวิจัยชิ้นนี้นั้นได้ใช้ข้อมูลในจากแบบสอบถามในการวิเคราะห์ถึงทุนสังคมของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก ผ่านการเก็บข้อมูลรายบุคคลเพื่อทำการวัดระดับของทุนสังคมทั้ง 9 ประเด็นได้แก่ 1) การช่วยเหลือกันและกัน 2) กติกาการอยู่ร่วมกัน 3) การปฏิบัติภารกิจระเบียบ 4) การจัดการปัญหาความขัดแย้ง 5) การมีความรู้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน 6) การแชร์ความรู้ของคนในชุมชน 7) การมีประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน 8) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน 9) การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมโดยผลวิเคราะห์ถูกนำไปเข้าสู่ระบบสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่ เพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เพื่อดำเนินการออกมาเป็นตัวเลขดังที่จะนำเสนอในส่วนตัวต่อไป

บริบทความยากจนในพื้นที่กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปากชมมีพื้นที่ 10 ตารางกิโลเมตรอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเลย ในพื้นที่อำเภอปากชม ห่างจากอำเภอเมือง 90 กิโลเมตร ประกอบ

ด้วยชุมชน 4 ชุมชนได้แก่ ชุมชน 1) บ้านปากชม หมู่ที่ 1 ชุมชน 2) บ้านปากชมหมู่ที่ 1 ชุมชน 3) บ้านปากชม หมู่ที่ 10 ชุมชน 4) บ้านศรีภูธร มีประชากรทั้งหมด 3,444 คน จำนวนครัวเรือน 1,570 ครัวเรือน (เทศบาลตำบลปากชม, 2565) ในปี 2565 เทศบาลตำบลปากชมมีรายได้หลักสามทางได้แก่ 1) จากการอุดหนุนจากหน่วยงานภาครัฐจำนวน 20,479,944 บาท 2) รายได้ภาษีจัดสรร 20,631,878.81 บาท โดยส่วนใหญ่เป็นภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีสรรพสามิต 3) รายได้จากจากการเก็บภาษี ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต 1,334,176.25 (เทศบาลตำบลปากชม, 2566)

แผนภาพที่ 1 ข้อมูลความยากจนหลายมิติจาก TP Map ของพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม (สัญญา และคณะ, 2565)

ข้อมูลจาก TP MAP ระบุว่ามียากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมจำนวน 133 คน ตามรายละเอียดในแผนภาพที่ 1 โดยจะพบว่าจากข้อมูลของ TP MAP ปัญหาที่สำคัญของคนจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมคือเรื่องของสุขภาพ ความเป็นอยู่และการศึกษาตามลำดับอย่างไรก็ตามข้อมูลดังกล่าวมีการใช้ฐานข้อมูลของปี พ.ศ. 2562 และข้อมูลของ TP MAP นั้นไม่ได้มีการแบ่งสาเหตุความยากจนที่สอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องทุน 5 ด้าน โดย

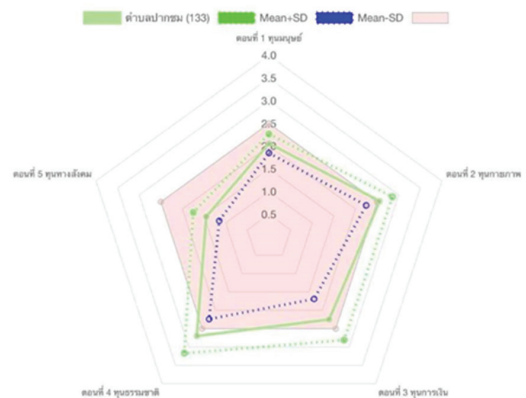
ขาดแนวความคิดเรื่องทุนสังคมไป ส่งผลให้งานวิจัยต้องมีการเก็บข้อมูลทุนสังคมเพิ่มเติม

วิธีการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้แนวทางการวิเคราะห์ความยากจนแบบทุน 5 ด้านเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล และ วิเคราะห์ปัญหาความยากจนของพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็นทุนทางเศรษฐกิจ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนสังคมและทุน ทั้งนี้ส่วนประกอบของทุนแต่ละด้านที่ทำการเก็บข้อมูลนั้นเป็นเครื่องมือของโครงการวิจัยการแก้ปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ ปี 2564 ซึ่งขับเคลื่อนโดย หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ข้อมูลของงานวิจัยจะถูกนำมาวิเคราะห์บนฐานคิดเรื่องทุนชุมชน 5 ด้านและใช้เป็นตัวคำนวณถึงระดับความยากลำบากของครัวเรือน การเก็บข้อมูลของงานวิจัยชุดนี้นั้นใช้เครื่องมือแบบผสม โดยในส่วนของงานวิจัยเชิงปริมาณนั้นได้ทำการสำรวจรูปแบบความยากจนโดยใช้แบบสอบถาม และนำเข้าสู่ระบบตามฐานข้อมูลของ บพท. ที่จะช่วยวิเคราะห์ออกมาว่าในทุนชุมชนทั้ง 5 ด้านนั้น ในพื้นที่ตำบลปากชมมีทุนด้านไหนในประเด็นอะไรที่มีปัญหา ในส่วนของการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การสัมภาษณ์กลุ่มและ การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากแบบสอบถาม โดยมีผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ครัวเรือนยากจน ตัวแทนจากฝ่ายท้องถิ่น และฐานข้อมูลของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค เพื่อให้เกิดการระบุปัญหาและถ่ายทอดลักษณะของความยากจนในพื้นที่ตำบลปากชมออกมาได้ชัดเจนที่สุด

งานวิจัยชิ้นนี้ใช้การคำนวณประชากรและกลุ่มเป้าหมายจากรายชื่อครัวเรือนยากจนของภาครัฐ (TP MAP) จากฐานข้อมูลดังกล่าวพบว่า

จำนวนคนจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมมีทั้งหมด 133 ครัวเรือน จึงถือว่าคนจนเหล่านี้เป็นประชากรและกลุ่มเป้าหมายในส่วนของการศึกษาข้อมูลครัวเรือนยากจน นอกจากนี้มีการสัมภาษณ์แบบกลุ่มกับตัวแทนประชาชนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนทั้งกลุ่มครัวเรือนยากจน เครือข่ายผู้สูงอายุ ข้าราชการส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลความถูกต้องของข้อมูลจากแบบสอบถาม นอกจากนี้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกครัวเรือนยากจนจำนวน 10 ครัวเรือน เพื่อการได้มายังข้อมูลเรื่องความยากจนและทุนสังคมอย่างเด่นชัดที่สุด โดยครัวเรือนยากจนทั้ง 10 ครัวเรือนไม่มีการเปิดเผยชื่อและข้อมูลส่วนตัวในงานวิจัยและได้มีการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่การรับรอง H022/2564 โดยกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

แผนภาพที่ 2 ทุนชุมชนของครัวเรือนยากจน
ในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม
(สัณชัย และคณะ, 2565)

ผลการศึกษา

ข้อมูลทุน 5 ด้าน อันประกอบด้วย ทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ และทุนการเงิน ในพื้นที่ตำบลปากชมปรากฏ ดังแผนภาพที่ 2 และในตารางที่ 1 โดย โดยตัวเลขระดับทุน

ตารางที่ 1 ทุณชุมชนของครัวเรือนยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม (สัญญาชัย และคณะ, 2565)

ทุน 5 ด้าน	คะแนน ประเมิน ระดับของทุน	ประเด็นที่ครัวเรือนยากจนประสบปัญหา		
		แบบสอบถาม	การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม	การสัมภาษณ์เชิงลึก
ทุนสังคม	1.45	- การมีส่วนร่วม	- ความไม่ต่อเนื่องของกิจกรรมกลุ่ม	- การไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม
		- การเข้าร่วมกลุ่ม	- การที่กลุ่มไม่สามารถสร้างรายได้	- รายได้จากกลุ่มไม่แน่นอน
		- การเข้าร่วมกิจกรรม	- การด้อยค่าตัวเองของกลุ่มคนยากจน	- การไม่รับทราบข้อมูลข่าวสาร
ทุนมนุษย์	2.06	- การศึกษา	- การลาออกจากการเรียนกลางคันและการขาดอุปกรณ์ในการเรียนออนไลน์	- ขาดแรงผลักดันในการพัฒนาทักษะต่างๆ
		- สวัสดิการ	- ปัญหาสุขภาพต่างๆ	- การเข้าไม่ถึงสวัสดิการ
ทุนเศรษฐกิจ	2.25	- รายจ่าย	- รายได้จากภาคเกษตรกรรมลดลง	- การลดลงของการจ้างงานเนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ
		- รายได้	- การไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเวลา	- การยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน
		- ทรัพย์สิน		- การไม่มีที่ดินทำกิน
ทุนกายภาพ	2.56	- สภาพที่อยู่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากร เพราะไม่มีที่ดินทำกินอาศัย	- สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ครอบคลุม	- สภาพบ้านเรือนไม่ถูกสุขอนามัยและเสี่ยงต่อการพังทลาย
		- การใช้เทคโนโลยี	- การไม่มีไฟฟ้าสำหรับการเกษตร	
ทุนสิ่งแวดล้อม	2.70	- การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติ	- การขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง	- การไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากร เพราะไม่มีที่ดินทำกิน

ด้านต่างๆ ของแผนภาพที่ 2 และในตารางที่ 1 เป็นตัวเลขที่ผ่านโปรแกรมคำนวณอัตโนมัติของ บพท. โดยข้อมูลในตารางที่ 1 จะแบ่งเป็นข้อมูลทุนชุมชนแต่ละด้าน โดยเปรียบเทียบการเก็บข้อมูลจาก 1) แบบสอบถามซึ่งทำการเก็บข้อมูลจากคนจนจำนวน 133 คนในพื้นที่ตำบลปากชม 2) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มซึ่งการสัมภาษณ์ประกอบด้วยตัวแทนคนจน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มประชาสังคม ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดกลุ่มที่สัมภาษณ์ 10 คน 3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

เชิงลึก ซึ่งทำการสัมภาษณ์ครัวเรือนยากจนแต่ละราย จำนวน 10 ครัวเรือน โดยสัมภาษณ์ในเขตบ้านพักของครัวเรือนยากจนที่ประสงค์จะให้ข้อมูล และได้ทำการสรุปข้อมูลทั้ง 3 ส่วนแสดงไว้ในตารางที่ 1 ดังที่ปรากฏ โดยในส่วนต่อไปจะทำการให้รายละเอียดผลการศึกษาข้อมูลแต่ละประเภททุน

ทุนสังคม

ทั้งนี้จากการเก็บข้อมูลและประมวลผลข้อมูลพบว่า ทุนที่ครัวเรือนยากจนขาดแคลนที่สุดคือทุนสังคม โดยสาเหตุสำคัญที่ทุนสังคมของครัว

เรือนยากจนอยู่ในระดับต่ำ 2 สาเหตุที่สำคัญได้แก่ ได้แก่ 1) การขาดการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมกลุ่มต่างๆ และ 2) การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์รูปแบบกลุ่มซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนพบว่า การที่คนทั่วไปหรือกลุ่มคนจนไม่เข้าร่วมกลุ่มต่างๆ เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญคือ 1) กลุ่มเพื่อการผลิตไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางรายได้ เนื่องจากกลุ่มอาชีพของชุมชนมีลักษณะเป็นอาชีพที่ทำการผลิตตามคำสั่งซื้อไม่มีการผลิตเพื่อขายทั่วไปในท้องตลาดและทำการตลาดเพิ่มเติม ดังนั้นในช่วงที่ไม่มีการผลิตจึงไม่มีรายได้เข้ามาจากการรวมกลุ่ม 2) การขาดแคลนทรัพยากรในการเข้าร่วมกลุ่ม ส่วนแรกคือทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตเนื่องจากการรวมกลุ่มอาชีพนั้นต้องมีการลงทุนร่วมกันในการจัดซื้อวัตถุดิบต่างๆ ทำให้ผู้ยากจนไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มได้ในส่วนที่สองคือทรัพยากรเวลาเนื่องจากการเข้าร่วมกลุ่มมีความจำเป็นต้องใช้เวลาและความต่อเนื่องซึ่งกลุ่มครัวเรือนยากจนหลายครั้งไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วม เพราะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปซึ่งการหยุดงานมารวมกลุ่มทำให้ขาดรายได้และหลายครั้งอาชีพในพื้นที่เช่น ขับรถรับจ้างหรือกรีดยางทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกับคนส่วนใหญ่ในการรวมกลุ่ม 3) กลุ่มคนยากจนรู้สึกต้อยกว่าคนอื่นในชุมชนจึงหลีกเลี่ยงการเข้าร่วม อย่างไรก็ตามข้อมูลในสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่ครัวเรือนยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชม พบว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการไม่เข้าร่วมกลุ่มแตกต่างจากกลุ่มแกนนำ กล่าวคือ 1) ไม่มีเวลา เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ต้องไปเป็นประจำ มีความต่อเนื่อง เมื่อเข้าร่วมกลุ่มแล้วขาดไปครั้งถึงสองครั้งก็ไม่อยากเข้าร่วมอีก เพราะตามกิจกรรมของกลุ่มไม่ทัน 2) ไม่ทราบข่าวสารเนื่องจากการรวมกลุ่มในชุมชนนั้นใช้วิธีการกระจายข่าวในกลุ่มที่รู้จักกันเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเมื่อมีข่าวสารที่มาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หรือวัดหากเค้าทราบพวกเขาพยายามอย่างยิ่งที่จะเข้าร่วม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจะเห็นว่าทั้งส่วนที่เหมือนกันได้แก่ เรื่องของการขาดแคลนเรื่องเวลาและเรื่องที่มีความแตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้นำชุมชนมองว่ากลุ่มคนยากจนมีความอับอายจึงไม่เข้าร่วมกลุ่มในขณะที่กลุ่มคนจนมองว่าที่ตนไม่เข้าร่วมกลุ่มหรือกิจกรรมเนื่องจากการเข้าไม่ถึงข่าวสาร

ทุนมนุษย์

ในส่วนของทุนมนุษย์นั้นข้อมูลจากแบบสอบถามชี้ให้เห็นว่าในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมปัญหาในส่วนของการศึกษาและสวัสดิการเป็นปัญหาหลักของครัวเรือนยากจน ซึ่งจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มจากคนในชุมชนและแกนนำชุมชนพบว่าในส่วนของการศึกษาประเด็นที่สำคัญคือ 1) การเข้าไม่ถึงระบบการศึกษา ทั้งในเรื่องของการต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาประกอบอาชีพ และการเรียนการสอนออนไลน์ภายหลังการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งนักเรียนจำนวนมากขาดอุปกรณ์ในการเรียนรูผ่านช่องทางดังกล่าวดังกล่าว 2) สุขภาพ ในพื้นที่เทศบาลปากชมนั้นมีผู้พิการผู้สูงอายุ และผู้ที่สุขภาพะบกพร่องเนื่องจากอาหารการกินเป็นจำนวนมาก ปัญหาหลักๆ ที่ครัวเรือนยากจนประสบปัญหา คือ การที่ครัวเรือนยากจนบางครัวเรือนไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐได้เนื่องจากไม่ได้มีทะเบียนบ้านอยู่ในพื้นที่แม้จะอาศัยอยู่มาหลายปีแล้วก็ตาม รวมถึงขาดเอกสารสิทธิ์ที่จะรับสวัสดิการจากหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตามคนเหล่านี้สามารถเข้าถึงสวัสดิการบางส่วน of เทศบาลตำบลปากชมได้ 3) อุปสรรคในการพัฒนาทักษะ การพัฒนาทักษะเป็นส่วนสำคัญในการเพิ่มทุนมนุษย์เพื่อนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของทุนด้านอื่นๆ อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนยากจนและกลุ่มแกนนำให้ข้อมูลตรงกันว่าเนื่องจากงานในพื้นที่ที่มีคืองานรับจ้างทั่วไปที่ไม่

ได้เรียกร่องทักษะอะไรเป็นพิเศษดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่ต้องฝึกทักษะต่างๆ เพิ่มเติม

ทุนทางเศรษฐกิจ

ทุนทางเศรษฐกิจเป็นทุนที่ครัวเรือนยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมประสบปัญหาเป็นลำดับที่ 3 ต่อจากทุนสังคมและทุนมนุษย์ ซึ่งข้อมูลจากแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่าสาเหตุที่สำคัญของการขาดแคลนทุนทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจน มีอยู่ 3 ประเด็นคือ 1) รายได้ 2) รายจ่าย 3) ทรัพย์สิน ซึ่งจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มเพื่อหารายละเอียดของปัญหาพบว่า 1) รายได้จากภาคเกษตรกรรมลดลง ทั้งราคาขายที่ตกต่ำ ผลไม้ต่างๆ เช่น กล้วยและมะม่วงที่มีมากในพื้นที่ก็ขายไม่ได้ราคา ทำให้รายได้ของคนในชุมชนลดลง รวมถึงรายได้ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปในภาคการเกษตร ถึงแม้ไม่ใช่เจ้าของพื้นที่เกษตรกรรมโดยตรงแต่เมื่อเศรษฐกิจภาคการเกษตรหดตัวลง การจ้างงานคนยากจนก็น้อยลงตามไปด้วย 2) การกู้หนี้ยืมสินเพื่อการเกษตรไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามเวลาทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเงินกู้จากสถาบันการเงินอื่นๆ ได้อีก ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่ามีความสอดคล้องกับการสัมภาษณ์แบบกลุ่มโดยพบว่า 1) รายได้หลักของกลุ่มครัวเรือนยากจนโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางคือเงินสวัสดิการของรัฐ โดยเฉพาะในช่วงที่สินค้าการเกษตรราคาตกต่ำนั้นการจ้างครัวเรือนยากจนในงานรับจ้างทั่วไปภาคการเกษตรลดลงอย่างชัดเจน กล่าวได้ว่าสำหรับครัวเรือนยากจนทุนทางเศรษฐกิจของพวกเขาขึ้นอยู่กับสวัสดิการที่รัฐได้จัดเตรียมไว้ให้ 2) มีคนยากจนแค่เพียงบางส่วนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ในขณะที่คนยากจนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ใดๆ ไม่ว่าในรูปแบบแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงินหรือจากการหยิบยืมคนในชุมชน อย่างไรก็ตามเงินกู้ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการใช้

จ่ายในชีวิตประจำวันมากกว่าเพื่อการลงทุนหรือเพื่อการประกอบอาชีพ

ทุนกายภาพ

ในส่วนของทุนกายภาพนั้นข้อมูลจากแบบสำรวจแสดงให้เห็นว่าปัญหาที่สำคัญของคนยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมคือ 1) สภาพที่อยู่อาศัย และ 2) การเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มผู้นำชุมชนได้สะท้อนถึง 1) ปัญหาความครอบคลุมของอินเทอร์เน็ต โดยในบางพื้นที่มีการประสบปัญหาการเข้าถึงสัญญาณทำให้ไม่สามารถติดต่อสื่อสารหรือเข้าถึงสวัสดิการบางส่วนของภาครัฐได้ 2) การขาดแคลนไฟฟ้าในพื้นที่ทางการเกษตร ทำให้ไม่สามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรบางชนิดได้ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวเป็นมุมมองจากผู้นำชุมชนซึ่งแตกต่างจากการสำรวจครัวเรือนยากจนที่พบว่า 1) บ้านเรือนหลายหลังของกลุ่มคนยากจนที่ไม่ได้การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นบ้านเรือนอยู่ในลักษณะที่ไม่ถูกสุขอนามัยและไม่มั่นคงเสี่ยงต่อการพังทลายเมื่อเจอภัยธรรมชาติต่างๆ รวมถึงมีที่ตั้งห่างไกลจากศูนย์กลางชุมชนโดยกลุ่มตัวอย่างกล่าวว่าเมื่อหลังคาบ้านของพวกเขาเปราะบางเข้าไปขอวัสดุจากทางเทศบาลตำบลปากชมเพื่อทำการซ่อมแซมต่างๆ เช่นเดียวกับการขอความช่วยเหลืออื่นๆ ก็มักจะประสานไปยังเทศบาล

ทุนทางธรรมชาติ

ในส่วนของทุนทางธรรมชาตินั้นเป็นทุนที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมมีอยู่สูงที่สุดมากกว่าทุนอื่นๆ โดยข้อมูลจากแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่าสาเหตุที่สำคัญในการที่ทุนดังกล่าวยังๆ ไม่สูงมากคือประเด็นเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติของครัวเรือนยากจน ซึ่งจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มพบว่าปัญหาหลักๆ ที่ทั้งชุมชนเจอร่วมกันไม่จำกัดเฉพาะครัวเรือนยากจนคือ 1) ป่าไม้รอบๆ ชุมชนเป็นพื้นที่อนุรักษ์และ

2) แม่น้ำโขงมีการเปลี่ยนแปลงจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ตามฤดูกาลได้เหมือนเดิม ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นพบว่านอกเหนือจากสองปัญหาข้างต้นแล้ว ทรัพยากรที่ดินทั่วไปกลุ่มครัวเรือนก็ไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่สามารถหาของป่ามาบริโภคได้ในบางฤดูกาลแม้จะเป็นเขตป่าอนุรักษ์ก็ตาม

วิเคราะห์ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกครัวเรือนยากจน การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม และการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่ปรากฏในตารางที่ 1 และผลการศึกษาพบว่ามีส่วนที่สอดคล้องกันและส่วนที่ไม่สอดคล้องกัน ทั้งนี้พบว่าแบบสอบถามสามารถทำหน้าที่ได้ดีในการระบุประเด็นต่างๆ ที่กลุ่มครัวเรือนประสบปัญหา โดยจะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องระหว่างประเด็นของแบบสอบถามและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทั้งสองวิธีการเก็บข้อมูลมีความสอดคล้องกันในภาพรวมโดยที่การสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดได้ดีกว่ารวมถึงมีมิติที่กว้าง เช่น สภาพที่อยู่อาศัย ในขณะที่การสัมภาษณ์แบบกลุ่มนั้นเนื่องจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนร่วมกับตัวแทนจากครัวเรือนยากจนและประชาชนทั่วไป ลักษณะของผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวทำให้ข้อมูลหลายๆ ส่วนเป็นมุมมองจากผู้นำชุมชนหรือคนทั่วไปมากกว่าตัวคนจนจริงๆ รวมถึงเป็นข้อมูลที่ไม่ปรากฏในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มคนยากจนเลยเช่น การให้เหตุว่าครัวเรือนยากจนไม่เข้าร่วมกลุ่มอาชีพหรือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเนื่องจากกลุ่มคนยากจนมองว่าตัวเองต่ำต้อย การระบุถึงการไม่มีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตเทศบาลว่าเป็นปัญหาและการขาดแคลนไฟฟ้าเพื่อการเกษตร สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างต่อมุมมองเรื่องความยากจนของตัวครัวเรือนยากจนเองและจากสายตาคนนอก

ความยากจนและทุนทางสังคมของเทศบาลตำบลปากชม

ทุนสังคมนั้นเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ส่งผลต่อความยากจน ถึงแม้ว่าทุนสังคมยังไม่มีนิยามความหมายที่ตายตัวแต่ท่ามกลางความเห็นที่หลากหลายนั้นค่อนข้างชัดเจนว่า ทรัพยากรใดๆ ที่สามารถเคลื่อนตัวผ่านเครือข่ายทางสังคมถือเป็นทุนสังคม เช่น ความช่วยเหลือด้านต่างๆ และข้อมูลข่าวสาร สังคมในพื้นที่ชนบทอาจจะถูกมองอยู่เสมอว่าผู้คนมีความสนิทสนมใกล้ชิด ช่วยเหลือซึ่งกันและกันกล่าวคือมีทุนสังคมสูง แต่ข้อมูลของงานวิจัยชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าความคิดดังกล่าวอาจจะไม่ได้ถูกรวมถึงคนชนบทที่อยู่ในกลุ่มคนจน ตรงกันข้ามคนยากจนในพื้นที่ที่ถูกศึกษาเหล่านี้กลับมีทุนสังคมต่ำที่สุดในบรรดาทุนทั้งหมดซึ่งห่างไกลจากภาพที่บุคคลภายนอกเข้าใจ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและทุนสังคมนั้นช่วยให้เราเข้าใจการเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวโดยบทความวิจัยชิ้นนี้จะใช้ข้อมูลกรณีศึกษาของเทศบาลตำบลปากชม ทำการวิเคราะห์ 2 ทิศทางกล่าวคือ 1) ปริมาณของทุนสังคมในกระบวนการสร้างความยากจน และ 2) ความยากจนในฐานะตัวกำหนดทุนสังคม

ทุนสังคมในฐานะสาเหตุหนึ่งของความยากจนนั้นเป็นหนึ่งในแนวทางความสัมพันธ์ที่พบเห็นได้บ่อยในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ดังเช่นที่กล่าวไปแล้วในส่วนที่ 2 ของบทความนี้ ในกรณีของเทศบาลตำบลปากชมนั้นพบว่าทิศทางความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้นั้นมีลักษณะใกล้เคียงกันกล่าวคือ ในทางทฤษฎีชุมชนโดยเฉพาะชุมชนชนบทที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างครัวเรือนค่อนข้างมากจะมีทุนสังคมที่สูง และปัจเจกบุคคลสามารถใช้ทุนสังคมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การขอความช่วยเหลือในการหางานหรือหิบบิยม การแลกเปลี่ยนแรงงานร่วมลงแขกเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้

การรับข้อมูลข่าวสารจากคนในชุมชนเพื่อการรับสวัสดิการหรือการหางานรูปแบบต่างๆ กล่าวคือทุนสังคมในพื้นที่ชนบทนั้นถูกใช้เปลี่ยนเป็นทุนรูปแบบอื่นๆ เช่นทุนการเงิน ทุนกายภาพ ซึ่งช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตและทำให้ครัวเรือนไม่อยู่ในสถานะยากจนตามนิยามของการวิเคราะห์แบบทุน 5 ด้าน อย่างไรก็ตามกลับพบว่าในกรณีของคนจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมไม่เกิดการปฏิบัติการของทุนสังคมในลักษณะดังกล่าว โดยพบว่าความช่วยเหลือต่างๆ มาจากหน่วยงานภาครัฐมากกว่าเครือข่ายทางสังคมของผู้ยากจนเอง เช่นการขอความช่วยเหลือเหลือในการซ่อมแซมบ้านเรือนของครัวเรือนยากจนผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกรายหนึ่งระบุว่าได้เงินช่วยเหลือจากทางเทศบาลตำบลปากชมเพราะไม่รู้จักใครในชุมชนคนอื่น ๆ ที่พึ่งพาได้ ผู้ยากจนมีความสัมพันธ์กับคนอื่นในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าในฐานะลูกจ้างรายวันมากกว่าการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือในฐานะผู้ร่วมชุมชนเดียวกัน ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าในกรณีของตำบลปากชม ครัวเรือนยากจนไม่มีทุนสังคมที่เพียงพอในการนำมาซึ่งทรัพยากรเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ

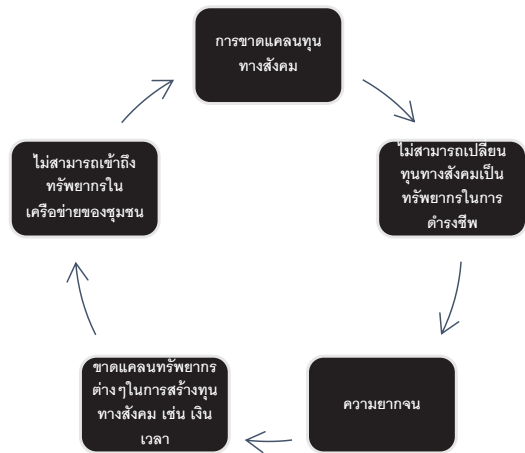
ในขณะเดียวกันกรณีศึกษาเทศบาลตำบลปากชมแสดงให้เห็นอิทธิพลของความยากจนที่ส่งผลต่อทุนสังคมของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะเมื่อทำการวิเคราะห์ผ่านแนวความคิดเรื่องเครือข่ายทางสังคมจะพบว่าความยากจนนั้นส่งผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรที่อยู่ในเครือข่ายของชุมชน (embedded resources) โดยสามารถแบ่งสาเหตุของการขาดแคลนทุนสังคมดังกล่าวออกเป็น 2 มุมมอง 1) มุมมองเรื่อง linkage (ความสัมพันธ์) และตำแหน่งของปัจเจกในเครือข่าย และ 2) การขาดแคลนทรัพยากรอื่นๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนกับทุนสังคม โดยสาเหตุที่หนึ่งนั้นจะพบว่าครัวเรือนยากจนในเขตเทศบาลตำบลปากชมขาดการ

เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องการการร่วมกลุ่มและใช้ระยะเวลาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เช่นการฝึกอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน โรงเรียนผู้สูงอายุ การเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมีความสำคัญมากในฐานะตัวสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนจนในฐานะปัจเจกกับเครือข่ายทางสังคมของชุมชน ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญในการลำเลียงทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือหรือข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นมาสู่ครัวเรือนยากจนซึ่งต้องการทรัพยากรดังกล่าวมากเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวต้องใช้เวลา ทักษะ และความสมบูรณ์ของร่างกาย ซึ่งพบว่าทรัพยากรดังกล่าวขาดแคลนในกลุ่มครัวเรือนยากจน เช่นกรณีของผู้รับจ้างรายวันไม่มีเวลาวางที่แน่นอน และเวลาวางอาจจะไม่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมของชุมชน (เช่นการรับจ้างกรีดยางในเวลาค่ำ และพักผ่อนในตอนกลางวัน) หรือครัวเรือนยากจนด้านสุขภาพ เช่นกลุ่มผู้พิการหรือผู้สูงอายุ ก็ขาดทักษะและศักยภาพทางกายในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ครัวเรือนยากจนไม่สามารถสร้างช่องทางเชื่อมต่อไปยังเครือข่ายทางสังคมและนำไปสู่การขาดแคลนทุนสังคมในท้ายที่สุด ในส่วนของตำแหน่งของครัวเรือนยากจนในเครือข่ายทางสังคมพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมที่น้อย การขาดแคลนทุนต่างๆ ในการแลกเปลี่ยนกับปัจเจกบุคคลอื่นนำมาสู่ตำแหน่งของคนยากจนในชุมชนที่มีลักษณะชายขอบ กล่าวคือมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนที่มีลักษณะเบาบางและห่างไกลจากความเป็นจุดศูนย์กลางของเครือข่ายสังคมในชุมชน อันจะเห็นได้จากการที่ข่าวสารรวมถึงความช่วยเหลือด้านต่างๆ ของครัวเรือนยากไร้ที่ถูกสัมภาษณ์มักมาจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าเพื่อนบ้านหรือญาติในชุมชน ตำแหน่งในเครือข่ายดังกล่าวของครัวเรือนยากจนทำให้เสียความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน เช่น ความช่วยเหลือหรือเครือข่ายในประเด็นเรื่องของการแลกเปลี่ยน

ทรัพยากรนั้น การที่ตั้งทรัพยากรที่ฝังอยู่ในเครือข่ายทางชุมชนมาใช้มีความจำเป็นที่ปัจเจกต้องใส่ทรัพยากรของตนเองกลับไปในเครือข่าย เช่นการลงแขก คือการที่ปัจเจกใส่แรงงานของตนเองเข้าไปในเครือข่ายทางสังคมเพื่อที่จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านแรงงานกลับมา อย่าไรก็ตามทรัพยากรดังกล่าวสำหรับครัวเรือนยากจนที่สามารถใส่ลงไปเครือข่ายทางสังคมนั้นมีอยู่อย่างจำกัด เช่นแรงงานและเวลาที่ต้องนำไปใช้ในการรับจ้างเพื่อหารายได้ ทักษะความชำนาญต่างๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดเนื่องจากการขาดเวลาและทุนทรัพยากรในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรในเครือข่ายของครัวเรือนยากจนทั้งสิ้น

จากการวิเคราะห์ดังกล่าวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความยากจนและการขาดแคลนทุนสังคมของครัวเรือนยากจนในพื้นที่เทศบาลตำบลปากชมนั้นสามารถแสดงออกมาดังแผนภาพข้างล่าง

จากแผนภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่าการขาดแคลนทุนสังคมคนนั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจน เพราะครัวเรือนหรือปัจเจกที่มีทุนสังคมต่ำไม่สามารถทำการเปลี่ยนทุนสังคมให้อยู่ในรูปแบบของทรัพยากรอื่นๆ ที่จะนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตให้หลุดออกความยากจนตามแนวคิดเรื่องทุน 5 ด้าน ในขณะเดียวกันความยากจนซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากการขาดแคลนทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์หรือทุนเศรษฐกิจ ก็เป็น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุนสังคมของครัวเรือนหนึ่ง ๆ ลดต่ำลงด้วย โดยในกรณีของเทศบาลตำบลปากชม ความยากจนทำให้ครัวเรือนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ เมื่อความสัมพันธ์กับเครือข่ายในระดับชุมชนน้อย การเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ความช่วยเหลือ เงินกู้ยืม ข้าวสาร ก็น้อยลงตามไปด้วย นอกจากนี้ทรัพยากรด้านต่างๆ ที่น้อย

แผนภาพที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างทุนสังคมและความยากจน

ของครัวเรือนยากจนก็ไม่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับทรัพยากรที่ฝังตัวอยู่ในเครือข่ายทางสังคมได้

สรุปและข้อเสนอ

จากความสัมพันธ์ที่แสดงในแผนภาพที่ 3 ช่วยให้เราได้เห็นชัดเจนว่า การขาดแคลนทุนสังคมนั้นเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญในการนำไปสู่ความยากจน ในขณะเดียวกันเป็นไปได้อย่างยากมากที่ครัวเรือนยากจนจะสร้างทุนสังคมขึ้นมาด้วยตัวเองจากทุนด้านอื่นๆ ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด อาจจะสามารถได้ว่าภาพจำของสังคมต่อชุมชนในชนบทที่มีการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลืออย่างสนิทสนมและใช้ทุนสังคมในการช่วยเหลือการขาดแคลนทุนอื่นๆ หรือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาจจะไม่ได้รับรวมถึงเหล่าคนยากจนในพื้นที่ชนบทไปด้วย เพราะจากกรณีศึกษาพบว่าคนเหล่านี้มีทุนสังคมที่ต่ำและความยากจนเองก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาทุนสังคมของครัวเรือนเหล่านี้ ดังนั้นโครงการพัฒนาต่างๆ ที่ใช้ทุนสังคมเป็นหลักในการสร้างทุนอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน การส่งเสริมการรวมกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน สุดท้ายแล้วผลประโยชน์อาจจะไม่ถึงครัว

เรือนยากจนเนื่องจากช่องทางในการเข้าถึงเครือข่ายของพวกเขาอย่างจำกัด การมีโครงการพัฒนาในระดับชุมชนโดยพุ่งเป้าไปที่ครัวเรือนยากจนโดยเฉพาะอาจจะมีเหมาะสมมากกว่าและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจนได้

อย่างแท้จริง นอกจากนี้ในการทำดัชนีวัดความยากจนหลากหลายมิตินั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการบรรจุทุนสังคมเป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัดเรื่องความยากจน ควบคู่กับทุนรูปแบบอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลตำบลปากชม. (2565). แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) เทศบาลตำบลปากชม. <https://pakchom.go.th/public/list/data/detail/id/3005/menu/1196/page/1/catid/2>
- เทศบาลตำบลปากชม. (2566). รายงานการตรวจสอบการเงิน สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 กันยายน 2565 ของเทศบาลตำบลปากชม. <https://pakchom.go.th/public/list/data/detail/id/3076/menu/1202/page/1/catid/104>
- ณัฐชวัล โกคาพานิชวงศ์. (2023). ประวัติศาสตร์ของการศึกษาความยากจน: พลวัตเชิงแนวคิดและวิธีวิทยา. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 23(1), 686-724. <https://doi.org/10.14456/lartstu.2023.29>
- สัญญาชัย เกียรติทรงชัย, สุพรรณิ พลฤกษ์, วิชญ์ มะลิตัน, ภูมิ เพชรกาญจนางค์, เกียรติศักดิ์ สร้อยสุวรรณ, รุ่งกานต์ อินทวงศ์ และคณะ. (2565). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำในจังหวัดเลย. <https://pmua.or.th/research/a14f640085/#>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570). https://www.nesdc.go.th/download/Plan13/Doc/Plan13_Final.pdf
- กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2565. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_linkphp?nid=14557&filename=Social_Poverty
- Burt, Ronald S. (1995). *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press. ISBN 978-0-674-84372-1.
- Das, R. J. (2004). Social Capital and Poverty of the Wage-Labour Class: Problems with the Social Capital Theory. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 29(1), 27-45. <http://www.jstor.org/stable/3804427>
- Flora, C.B. and J.L. Flora. 2013. *Rural Communities: Legacy and Change, 4th Edition*. Boulder, CO: Westview Press
- Fu, W., Xue, R., Chai, H., Sun, W., & Jiang, F. (2023). What Matters on Rural Left-Behind Children's Problem Behavior: Family Socioeconomic Status or Perceived Discrimination. *International journal of environmental research and public health*, 20(2), 1334. <https://doi.org/10.3390/ijerph20021334>

- Gillie, Alan. (1996). "The Origin of the Poverty Line". *Economic History Review*. 49 (4) : 715-730 [p. 726]. doi:10.2307/2597970. JSTOR 2597970.
- Narayan-Parker, D. & World Bank. Poverty Reduction And Economic Management. Poverty Division. (1999). *Bonds and Bridges: Social Capital and Poverty*. <https://lccn.loc.gov/2001265299>.
- Pena-López, J. A., & Sánchez-Santos, J. M. (2017). Individual social capital: Accessibility and mobilization of resources embedded in social networks. *Social Networks*, 49, 1-11. doi:10.1016/j.socnet.2016.11.003
- Pham, A. T. Q., & Mukhopadhyaya, P. (2022). Multidimensionl Poverty and The Role of Social Capital in Poverty Alleviation Among Ethnic Groups in Rural Vietnam: A Multilevel Analysis. *Social indicators research*, 159 (1), 281-317. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02747-y>
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Touchstone Books/Simon & Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- UNDP and OPHI. (2022). *Global Multidimensional Poverty Index 2022: Unpacking deprivation bundles to reduce multidimensional poverty*. United Nations Development Programme (UNDP), and Oxford Poverty and Human Development Initiative (OPHI), University of Oxford.
- United Nations. (2020). *Ending Poverty*. Retrieved 21 March 2024, from <https://web.archive.org/web/20200909130506/https://www.un.org/en/sections/issues-depth/poverty/>

บางลาไม่เคยมาก่อน: การเดินทาง การหยุดพัก และบ้านที่ไม่ใช่บ้าน

Bangla mai khoei la kon: The Journey, The Break and A House is not a Home

ภูริณัฐ ฤกษ์เนรมิตร^{1*}
Purinat Phruekneramit^{1*}

Received: 6 March 2024

Revised: 9 May 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการโหยหาอดีตที่ปรากฏในเรื่องสั้น บางลาไม่เคยมาก่อน ของ เกริกิติษฐ์ พละมาตร์ ศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร นำเสนอผ่านการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า เรื่องสั้นนำเสนอความแปลกแยกของปัจเจกชนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ผ่านการใช้ภาพของ “โอเอซิส” ที่เป็นแหล่งชุมนุมของคนชายขอบเป็นภาพแทนของบ้านเกิด เพื่อแสดงถึงการโหยหาพื้นที่ที่จะได้แสดงออกถึงตัวตนโดยไม่ถูกกดทับจากสิ่งรอบข้าง ทั้งยังแสดงให้เห็นวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม และภาพของคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องเบียดเสียดและดิ้นรนอยู่ในสังคมที่ตนรู้สึกแปลกต่างออกไป โอเอซิส จึงเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพักพิงของบรรดาผู้ที่ไม้อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคม ให้ออกมาแสดงตัวตนท่ามกลางหมู่คนชายขอบ บรรเทาและฟื้นฟูตัวเองให้พอรู้สึกผ่อนคลายลงได้บ้าง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ถาวรคงทน

คำสำคัญ: บางลาไม่เคยมาก่อน, โหยหาอดีต, บ้าน, บริโภคนิยม, ยูโทเปีย

Abstract

This academic article aims to study characteristics of nostalgia that appears in short stories called Bangla mai khoei la kon by Kriksit Palamart referred from documented research methodology and presented through descriptive analysis. The results of the study showed that short story present an alienate of individual in a changing society, By the use of the image of an “oasis” that is a gathering place for marginalized people to become a representative image of their hometown. To express the nostalgic reflection of space to express identity without being suppressed by the surroundings; shows the crisis occurring in society and the image of a group of people who have to huddle and struggle in a society that feels different to them. Oasis is therefore a symbol of refuge for those who cannot be integrated into society. Come out and express yourself among marginalized people, relieve and restore yourself enough to feel somewhat relaxed. But it's not something permanent.

Keywords: Bangla mai khoei la kon, Nostalgia, Home, Consumerism, Utopia

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

¹ Thai major, Faculty of Humanities, Mahamakut Buddhist University

* E-mail: hanma_bagii@hotmail.com

บทนำ

“บ้าน” เป็นพื้นที่ทับซ้อนของเวลาและอารมณ์ที่ชัดเจนที่สุด กล่าวคือ บ้านเป็นทั้งอนาคตที่มนุษย์วาดหวังตั้งใจว่าจะต้องครอบครองไว้เป็นของตนเอง ทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งอดีตที่ปมพะวงและฝังรากลึกลงจิตใจในนามของความทรงจำ บ้านจึงมิใช่เพียงสิ่งของทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นทั้งเรื่องของความรู้สึกทั้งในระดับปัจเจกบุคคลที่บรรจुर่องรอยความสุขความทรงจำส่วนบุคคลเอาไว้ และเป็นเรื่องของประสบการณ์ร่วมในสังคมที่ทุกคนต่างมีประสบการณ์เกี่ยวกับบ้านร่วมกัน อาการโหยหาคิดถึงบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในความหมายของการโหยหาอดีต (nostalgia) จึงเป็นความรู้สึกร่วมของคนในสังคมทุกยุคสมัยตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ภาวะหลังสมัยใหม่ (Postmodernity) เป็นคำที่ใช้เรียกภาวะสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ และการเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของผู้คนในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากผลที่สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางศาสนาและจิตวิญญาณมาสู่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และระบบเหตุผลตั้งแต่ยุคแสงสว่างทางปัญญา (The Enlightenment) ซึ่งความแปรปรวนนี้แสดงออกให้เห็นหลายๆ เรื่อง หนึ่งในนั้นคือ ในวัฒนธรรมบริโภคนิยมร่วมสมัยที่ผูกมากับทุนนิยม (capitalism) (นพพร ประชากุล, 2552) ซึ่งสิ่งนี้เองที่เป็นพลังที่เข้าไปผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิม

ในสังคมบริโภค ระบบการผลิตสร้างการบริโภคขึ้นเพื่อขับเคลื่อนระบบการผลิตให้สืบเนื่องต่อไป ระบบการบริโภคแทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคล และขับเคลื่อนชีวิตของบุคคลให้ดำเนินไปตามกระแสแห่งวัตถุนิยมต่างๆ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ในสังคมเต็มไปด้วย

สิ่งจำลอง (simulacra) การจำลองแบบ (simulation) และความเป็นจริงจำลอง (hyperreality) (เสาวณิต จุลวงศ์, 2556) จนเกิดความแปรปรวนขึ้นในระบบคุณค่า เกิดความพรั่นพรึงขึ้นในพรมแดนที่ใช้แบ่งแยกสิ่งต่างๆ ส่งผลให้คนในสังคมตกอยู่ในสภาวะขาดความมั่นใจต่อสภาพสังคมในปัจจุบัน และเกิดความรู้สึกหมดหวังต่ออนาคต จึงอยากย้อนคืนกลับบ้าน ในฐานะแหล่งพักพิงใจ

อาการโหยหาคิดถึงบ้าน เป็นเรื่องทั่วไปของปัจเจกบุคคลอันเป็นส่วนหนึ่งในสมาชิกของสังคมที่เริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงและความแปลกแยกของสังคม จนเกิดเป็นความรู้สึกโดดเดี่ยวไร้ที่พึ่ง บุคคลจำนวนมากจึงเลือกจะหันกลับไปมองภาพความสุขที่ตนเคยสัมผัสเมื่อครั้งอดีต เพราะรู้สึกว่าการลี้ภัยนั้นสามารถมอบความรู้สึกปลอดภัยและอบอุ่นใจได้

คำว่า nostalgia มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมร่วมสมัยอย่างน้อย 4 ชุด ได้แก่ 1. ประสบการณ์ (experience) ตามความหมายของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ (Raymond Williams) และวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ กับเอ็ดเวิร์ด บัวร์เนอร์ (Victor Turner and Edward M. Bruner) 2. การเมืองเรื่องของความทรงจำ (politics of memory) 3. ชุมชนในจินตนาการ (imagined community) ตามความคิดของเบเนดิก แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) และ 4. วิกฤตอัตลักษณ์ (identity crisis) (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) อีกทั้งคำนี้ยังมีนัยสื่อถึงเรื่องของอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรม เพราะต้องการนำเอาอดีตกลับมาหรืออยากสร้างอดีตให้กลับมาอยู่ในปัจจุบัน (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, 2555) แตกต่างจากคำว่า reminisce ที่หมายถึงการคิดถึงอดีต ซึ่งจะไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่ความทรงจำถึงอดีตที่จดจำแต่เน้นไปที่ความรู้และความจำ เช่น หากคิดถึงบ้านก็จะมีภาพบางอย่างที่คิดถึง เช่น คิดถึงเตียงนอน

นุ่ม ๆ หรือเก้าอี้ตัวโปรดที่ใช้อ่านหนังสือ แต่หากเป็นความโหยหาอดีต จะมองลึกลงไปถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความรัก ความอบอุ่น บ้านในมิติที่เป็นแหล่งพักพิงใจ หรือกระทั่ง “บ้าน” ในแง่ของถิ่นเกิดของคนพลัดถิ่น ซึ่งเป็นบ้านที่พวกเขาตระหนักดีว่าไม่มีบ้านให้กลับไป และไม่เคยมีอีกต่อไป (พัฒนา กิตติอาษา, 2546) บ้านที่โหยหาจึงเป็นบ้านที่อยู่ในประสบการณ์ ผ่านกระบวนการประกอบสร้างขึ้นใหม่ และกลายเป็นบ้านในอีกรูปแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากความจำเดิม

ประเด็นเรื่องการโหยหาคิดถึงบ้าน นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจและถูกหยิบยกไปเป็นประเด็นทั้งในละคร ภาพยนตร์ เพลง รวมไปถึงในวรรณกรรม ซึ่งที่ผ่านมาก็มีนักเขียนหลายคนนำเอาเรื่องนี้ไปเป็นข้อมูลเหล่านี้ไปเป็นวัตถุดิบในงานเขียน ดังเช่น กวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์ เช่น แม่ น้ำ รำลึก เรื่องสั้นบางเรื่องของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ เช่น น้ำตก หรือนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล เช่น เวลาในขวดแก้ว และคนอื่นๆ และเรื่องอื่นๆ อีกมาก รวมถึงเรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน ในรวมเรื่องสั้น เรากำลังกลายพันธุ์ ของ เกริกศิษฐ์ พลละมาตร์ กวีรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2559 จากกวีนิพนธ์นครคนนอก (ในนามปากกา พลึง เพียงพิรุฬห์) เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่หยิบยกเอาประเด็นเรื่องบ้าน และการตามหาบ้านในความรู้สึกมาใช้ในงานเขียนทั้งหมดนี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับความรู้สึกที่มีต่อบ้าน อีกทั้งนิยามของคำว่า บ้าน ก็ยังแปลความหมายได้กว้างขวางไปจนหมายถึงถิ่นฐานบ้านเกิด และตัวแทนของจิตวิญญาณท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

จากทบทวนการศึกษาการโหยหาอดีตในวรรณกรรมไทยพบงานของ ชุตินา ประภาศวุฒินา (2554) ศึกษา “บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน”: การโหยหาอดีตและการสร้างจินตภาพให้กับสตรีในนวนิยายแม่เบียร์ ธัญญา สังขพันธานนท์ (2558) ศึกษา

“มาตุคามสำนึกและการโหยหาอดีตในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์” เชอิจิ อุโตะ (2558) ศึกษา “อุปลักษณ์แห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์” วิมลมาศ ปฤษฎากุล (2559) ศึกษา “บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรง” วิทยา วงศ์จันทา (2555) ศึกษา “การประกอบสร้าง “ความเป็นลาว” ในวรรณกรรมและสื่อภาพยนตร์ไทยร่วมสมัย” พิเชฐ แสงทอง (2558) ศึกษา “จากการโหยหาอดีตสู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลซีไรต์ ออวอร์ด (2547 - 2557)” และ คุณาพร ทองลอย และพัชลิน จินนุ่น (2564) ศึกษา “ระหว่างทางกลับบ้าน: การถวิลหาบ้านเกิดในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัล ซีไรต์ ปี 2562” ทำให้เห็นว่าการศึกษาการโหยหาอดีตในวรรณกรรมไทยยังคงมีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย

เรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน เป็นเรื่องของบักเบิดและหินผา สองหนุ่มจากอีสานที่กลายมาเป็นพนักงานควบคุมรถของเรือลารัม (Parasailing) ที่ชายหาดบางลา เรื่องราวดำเนินผ่านบรรยากาศความแปรปรวนของท้องทะเล คลื่นลม และมรสุมที่สามารถพรากเอาชีวิตของคนไปได้ตลอดเวลา ตัดสลับกับภาพนักท่องเที่ยว แสงสีในเมืองที่ไม่เคยหลับไหลราวกับเป็นความมั่นคงเดียวของเมืองและบรรดาคนชายขอบที่อยู่เบื้องหลังสังคมไม่ว่าจะเป็นพนักงานร้านอาหาร คนกวาดขยะ สาวบาร์เบียร์ กระทั่งโสเภณีสูงวัย ที่โคจรมาพบกันที่ “โอเอซิส” คลับ เล็กๆ ที่ซุกซ่อนอยู่ท่ามกลางตึกกรมบ้านช่องและสถานเริงรมย์ และยิ่งความสนุกสนานบันเทิงในตัวเมืองยิ่งคึกคักเพียงใด ผู้คนที่มาพบกันในโอเอซิสก็ยิ่งรู้สึกแปลกแยกจากสังคมที่ตนกำลังอาศัยอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาอาการโหยหาบ้านที่ปรากฏในเรื่อง

สั้น บางลาไม่เคยลา ก่อน เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนแปลกถิ่นที่มาใช้ชีวิตท่ามกลางวิถีนักท่องเที่ยวและเงินตรา

การเดินทาง: การดิ้นรนเอาชีวิตรอดของหนุ่มโรงงานสู่นักบอยลาร์

การเข้าสู่ความทันสมัย สร้างผลกระทบอย่างยิ่งยวดต่อสังคมชนบท ความเจริญก้าวหน้าและความรวดเร็วในการติดต่อสื่อสารได้เบียดขับพวกเขาให้ต้องออกจากพื้นที่เก่า จากสังคมเกษตรกรรมและก้าวเข้าสู่สังคมใหม่ สังคมอุตสาหกรรม การค้าและการส่งออก การใช้เงินเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนจึงส่งผลกระทบให้ผู้คนต้องการไขว่คว้าทรัพยากรมาเป็นของตนเองให้มากที่สุด ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสินค้า ในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชนบท สืบเนื่องมาจากเงินตรามีได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนร่อยอย่างเดียว แต่ยังรักษามูลค่าและเป็นปัจจัยการผลิตต่อไป ดังที่ ธงชัย วินิจจะกุล (2543) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมว่า “พลังของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วแยกคนที่มีเชื้อสายไทย ออกจากวิถีชีวิตแบบชนบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น เมืองขนาดใหญ่ขยายตัวขึ้นอย่างมาก การย้ายถิ่นฐานภายในประเทศได้โยกย้ายคนจากหมู่บ้านหรือเมืองเล็กๆ เข้าสู่สิ่งแวดล้อมใหม่... การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีพลังและมีผลในทางทำลายเสียจนกระทั่งความขัดแย้งระหว่างอดีตและปัจจุบันสามารถรู้สึกได้ในทุกๆ ทาง ผลที่ตามมาประการหนึ่ง คือ การโหยหาอดีต”

หินผาและบักเบ็ดคือตัวแทนของกลุ่มคนที่กล่าวถึงในย่อหน้าข้างต้นนี้ ทั้งคู่เป็น “เด็กไร้อนาคตจากหมู่บ้านชนบท” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558) จากภาคอีสาน ไม่ต่างจากเด็กชนบทคนอื่น ๆ บัณฑิตยาน ยิงนกตกปลา และไล่เวลาเรียนการศึกษา แต่บักเบ็ดนั้นยิ่งกว่า เพราะทั้งโง่และตาเหล่ แต่แล้วช่วงชีวิตวัยรุ่นก็เกิดหักเห หินผากลายเป็น

หนุ่มโรงงานที่ร้อนรุ่มเข้าโรงงานโน้นออกโรงงานนี้ พเนจรไปเรื่อย ส่วนบักเบ็ดหายหน้าไปหลายปี ส่งข่าวมาแค่ให้รู้ว่าพเนจรอยู่ภาคใต้ กระทั่งวันหนึ่งทั้งสองได้พบกันอีกครั้ง บักเบ็ดจึงชวนหินผาไปทำงานเป็นบิช บอยลาร์ (พนักงานควบคุมรถบนเครื่องเล่นเรือลาร์ (Parasailing)) ให้นักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับตนเอง เพราะมีรายได้ที่ดีกว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชีวิตของหินผาอีกครั้ง

ที่ชายหาดบางลา หินผาแทบจะไม่หลงเหลือชีวิตชนบทในเศษเสี้ยวของชีวิตอีกต่อไป มีเพียงบักเบ็ด เพื่อนสนิทวัยเด็กเท่านั้นที่ยังคงเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าตนเองเป็นใคร มาจากที่ไหนกันแน่

การเดินทางได้เปลี่ยนแปลงตัวตนหลายอย่างของทั้งบักเบ็ดและหินผา กล่าวคือ บักเบ็ดที่เคยเป็นเด็กบ้านนอกไร้อนาคต กลายเป็นชายหนุ่มร่างกำยำบึกบึนที่หัวสวตต่างประเทศไม่ซ้ำหน้า (แม้ว่าจะเป็นเพียง “เพื่อนเที่ยว” ในช่วงเวลาสั้น ๆ แล้วแต่ข้อตกลงกัน) แวะเวียนพามาทักทายเพื่อนฝูงเป็นระยะ ดวงตาที่บิดเบี้ยวซึ่งเคยถูกเพื่อนล้ออยู่บ่อย ๆ ก็ไม่ส่งผลกระทบกับชีวิตของเขาต่อไป อีกทั้งหินผาก็กลายเป็นเพียงลูกน้องที่ติดสอยห้อยตามลูกพี่ไปตามสถานเริงรมย์ต่างๆ “ทั้งคู่ใช้ชีวิตเป็นปีศาจโลกีย์อยู่หลายปี มีเมเายามคำคืน แล้วห้อยต้องแต่งอยู่บนฟ้าในเวลากลางวัน มีอยู่บ้างที่บักเบ็ดตามผู้หญิงไปเมืองนอกนานนับเดือน รสเสนหาพามาไปไกลแสนไกล แต่แล้วความรัก (ตามความเข้าใจ) ของมันก็เจ็ดหัวมันกลับมาชมซานเหมือนนกปีกหัก เพื่อนรักทั้งสองมักเริ่มต้นใหม่และให้อภัยตัวเองได้อย่างรวดเร็ว เพียงแต่เริ่มตันอยู่ในวังวนเดิม ๆ ซึ่งทั้งคู่ไม่มีวันเข้าใจ” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558) ในความทรงจำของทั้งคู่ที่มีต่อบางลา จึงมีลักษณะซ้ำเติม หมุนวน ฉาบฉวยและเปราะบาง

ชีวิตของหินผาอาจต้องหมุนวนฉายซ้ำอยู่อีกหลายปี หากไม่ใช่เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบักเบ็ด

“วันอันแสนโศกเศร้าที่สุดของหินผาได้แผ่
มากับห้วงฤดูมรสุมนั้นนั่นเอง ‘ลมหัววัน’ ซึ่งเรียก
ขานในอีกสมญาหนึ่งว่าสายลมผีสิงได้พัดหมุนเข้า
มาอย่างรุนแรงโดยไม่มีใครทันตั้งตัว...

...บักเบิดปลิวไปไกลกว่าใครจะคาดคิด
หินผาอ้อมร่างเพื่อนที่คงอบิดเบี้ยวผิดส่วนอยู่ตรง
ถนนแดงฉานขึ้นมา บักเบิดลืมหูลึกซึ่งคั่งด้วยเลือด
ขึ้นมองเขา สำลักสองครั้งก่อนเงยบเสียดไป หินผา
อ้อมเพื่อนยืนอยู่กลางถนน”

(เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558)

การจากไปของบักเบิดเหมือนการย่ำเตือน
หินผาให้รู้สึกตัวตื่นขึ้นอีกครั้ง และตั้งคำถามกับตัว
ตนเองอีกครั้ง เพื่อนรักซึ่งเคยเป็นเสมือนสิ่ง
ยืนยันในตัวตนของตนเองได้จากไปพร้อมสายลมผี
สิงเรียบบร้อยแล้ว ทั้งเขาไว้ท่ามกลางสังคมฉาบฉวย
ที่ไม่อาจสัมผัสตัวตนของตนเองได้อีกต่อไป นั่นจึง
ทำให้ “เขารู้สึกถนนทั้งสายหมุนคว้างก่อนพุ่งห่าง
จากเขาไป” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558)

นับแต่นั้นมา หินผาก็กลายเป็นคน เลื่อน
เปื้อนเลื่อนลอย ใช้ชีวิตวันๆ “ไร้หลักประกัน ใดๆ
ไม่รู้ว่าจะประสบกรรมอะไรเปลี่ยนแปลงทิศทางอย่างรุนแรง
ระลอกไหน จะพาร่มชูชีพไปกองไว้บนถนนเป็นซาก
กระดูกที่แหลกเหลวเหมือนเพื่อนของเขา” (เกริกศิษฐ์
พละมาตร, 2558) ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้สังคมที่
แปลกแยกจากตนเอง รู้สึกเปลี่ยวเหงาและขาด
พร่องในจิตใจ กลายเป็นการโหยหาอะไรบางอย่าง
ที่ขาดหายไปในชีวิต ซึ่งอาการ ‘ไร้ราก’ ของมนุษย์
อันหมายถึงการเผชิญหน้ากับวิกฤตด้านตัวตนของ
มนุษย์นี้เองที่ค่อยๆ ก่อร่างกลายเป็นความรู้สึก
ไม่มั่นคง ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคม
เพราะพวกเขาเหล่านี้ไม่สามารถมั่นใจในสิ่งที่เกิด
ขึ้นตรงหน้าได้อีกต่อไป การต่อสู้ท่ามกลางความ
โดดเดี่ยวในใจที่สั่งสมกินเวลาไป ทำให้มนุษย์อยาก
หวนกลับไปรำลึกถึงบางสิ่งที่มีความมั่นคง บาง

สิ่งที่สร้างความมั่นคงมั่นใจให้แก่พวกเขาได้ นั่น
คือ ความทรงจำเกี่ยวกับตัวตนในอดีตของตนเอง

การหยุดพัก: การตามหาพื้นที่ยูโทเปีย ในจิตใจของคนชายขอบ

สังคมอุดมคติ (Utopia) เป็นสังคมที่มนุษย์
ทุกคนต่างใฝ่ฝันที่จะให้เกิดขึ้นกับสังคมของตน
ภาพสังคมอุดมคตินี้มักเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เจอสิ่งที่
เลวร้าย คิดว่าโลกปัจจุบันไม่มีความยุติธรรม ดังที่
อัจฉรา ชลายนนาวิ (2559) กล่าวว่า สังคม
อุดมคติจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมประสบพบพบกับความ
ขัดแย้งระหว่างชนชั้นหรือความแตกแยกทางสังคม
ซึ่งสิ่งหนึ่งที่ดำรงตนอยู่อย่างมีเอกภาพคือ การ
โหยหาสังคมยูโทเปีย

ยูโทเปีย เป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นเส้น
ขนานกับสังคมในรูปแบบปกติ จนไม่อาจมาบรรจบ
กันได้ในโลกแห่งความจริง ความคิดเกี่ยวกับ
ยูโทเปียจึงมีลักษณะของการพยายามหลีกเลี่ยงจาก
ความแตกแยกทางสังคมไปสู่สังคมที่เต็มไปด้วย
ความสุขสงบแสนงดงาม ความรู้สึกโหยหาสังคม
อุดมคตินี้เองเป็นเหตุให้มนุษย์ที่กำลังเผชิญหน้า
อยู่ในสังคมที่อ้างว้างในความรู้สึกต้องการซ่อน
เร้น หลีกหนีปัญหาที่เกิดขึ้นกับชีวิตจริง ซุกซ่อน
ตัวเองอยู่ที่ไหนสักแห่งเพื่อลอบประโลมจิตใจ

ยูโทเปียที่ปรากฏในเรื่องสั้น บางลาไม่เคย
ลาก่อน เป็นอีกหนึ่งส่วนที่สำคัญต่อการดำเนินเรื่อง
และการโหยหาอดีตเป็นอย่างดี โดยปรากฏอยู่ใน
รูปของ “ห้องแห่งความลับของป้าสาวท” ในชื่อว่า
“โอเอซิส” ป้าสาวทเจ้าของที่แห่งนี้เป็นผู้หญิง
“เร่ขายจี” ให้ฝรั่งยุคปลายคราม บักเบิดเคยกระซิบ
ให้หินผาฟังว่า “ความขี้เหร่ทั้งหมดในโลกนี้ได้มา
รวมกันอยู่ในป้าสาวทคนเดียวแล้ว” (เกริกศิษฐ์
พละมาตร, 2558)

ป้าสาวทพบโอเอซิสโดยบังเอิญ หลังพา
ลูกค้าฝรั่งขี้เมาคนหนึ่งเข้าไปในซอกหลังของตึก ซึ่ง

เป็นจุดสิ้นสุดของด้านหลังตึกแหล่งบ้านเทิงสามแห่ง และเหลือเป็นช่องว่างสามเหลี่ยมแคบๆ ให้พอเพียง ตะแคงเข้าไปได้ที่ละคน หลังพบสถานที่แห่งนี้ ป้าสาวทักอ้วงสิทธิ์ในการค้นพบสถานที่แห่งนี้เป็นคนแรก โดยลักษณะของโอเอซิสนั้น “ซ่อนตัวราวกับเป็นสัญญาณในห้วงดารารัจกร เป็นอิสระจากมวลความเคลื่อนไหวอันไพศาลของเหล่าธุรกิจกลางคืนในบางลา” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558) ซึ่งหากสังเกตดูก็จะพบกับความสอดคล้องกับลักษณะของ ยูโทเปียที่กล่าวถึงไว้ก่อนหน้านี้ ทั้งลักษณะของการดำรงอยู่ที่ขนานกับสังคมปกติ ไม่อาจบรรจบกับโลกแห่งความจริง และเป็นแหล่งพักพิงพักผ่อนให้แก่ผู้มาเยี่ยมเยือนให้รู้สึกชุ่มชื้นหัวใจดังชื่อ “โอเอซิส”

ความพิเศษของโอเอซิสไม่ใช่ความสวยงามหรือความอลังการตระการตาที่ดึงดูดผู้คนแบบหินผาและบักเบ็ดเข้ามา หากแต่มันเป็นเสมือนศูนย์รวมของความอัปลักขณ์ของบางลาเอาไว้ ความอัปลักขณ์ที่ว่านี้คือบรรดากลุ่มคนที่คอยขับเคลื่อนขอยบางลาอยู่เบื้องหลังบรรยากาศแห่งแสงสี ทั้งเด็กในบาร์อะโกโก้ เด็กเชียร์แขก เด็กในสนามมวย พนักงานร้านอาหาร รวมไปถึงลูกค้าส่วนใหญ่ที่เป็นนักเดินรถเสา บรรดาผู้คนเหล่านี้ต่างเป็นคนต่างที่ต่างถิ่นที่เข้ามาทำมาหากินในบางลาแทบทั้งสิ้น โอเอซิสจึงเป็นสถานที่ “ซึ่งสมาชิกต่างนำความเหงาไปถมไว้ที่นั่น” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558) เป็นแหล่งชุมนุมของผู้คนที่ถูกหลงลืม และถูกลบเลือนตัวตนให้หายไปจากสังคมแสงสีภายนอก เป็นเพียงใครคนหนึ่งที่ต้องคอยบริการลูกค้าที่ไม่เคยรู้จักหน้าค่าตาสลับเปลี่ยนไปมาอยู่ตลอดเวลา มีชีวิตเวียวนวนและหมุนคว้างไม่ต่างจากหินผา

“ในโอเอซิสไม่มีอะไรน่ารื่นรมย์แม้แต่อย่างเดียว นอกจากได้คุยกับคนทุกซอกแบบเดียวกัน พบกับผู้คนเพื่อความฝันเหมือนๆ กัน ฝันว่ามนุษย์ต่างชาตจะมอบทรัพย์สินเงินทองให้กับทุก

คน พาไปอยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้วสุขสบายไปทั้งชาติ โอเอซิสทำให้สมาชิกอุ้มใจ เป็นเหมือนโบสถ์วิหารที่พึงทางใจของคนบาป แม้นนสายนี้จะเป็นอย่างไรก็ตาม... ทว่าไม่มีโอเอซิสรวมอยู่ในนั้น”

(เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558)

จะเห็นว่าแท้จริงแล้ว คนกลุ่มนี้มีได้โยยหาความสะดวกสบายเลยแต่น้อย พวกเขายังสับสน กัดฟัน ยืนหยัดต่อสู้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ อยู่เสมอ แต่อาการร่วมที่ดึงดูดบรรดาคนบาปของศาสนาร่วมกันได้นี้ เพราะอาการเปลี่ยนเหว และแปลกแยกที่ทุกคนต่างมีส่วนร่วม เข้าโอเอซิสมาเพียงเพื่อถามไถ่ข่าวคราวทางบ้านนอกจากใครสักคน พูดคุยสัพเพเหระเรื่องชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากิน ทำตกลงไปกหาซึ่งหนีไม่พ้นเรื่องใต้โต๊ะคือ นอกจากนี้ยังเป็นที “สังสรรค์กินข้าวแบบต่างคนต่างหัวมารวมๆ กัน” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร, 2558)

การให้ภาพของคนที่มาาร่วมกันเพื่อกินข้าวพร้อมกัน คล้ายเป็นการจำลองภาพเรื่องราวของครอบครัวขนาดใหญ่ขึ้นมาครอบครัวหนึ่ง ที่ซึ่งทุกคนรักใคร่ปรองดองกันด้วยอาการโยยหาบ้านเกิดทั้งสิ้น ภาพโตะกับข้าวและการนั่งล้อมวงให้ความรู้สึกอบอุ่นใจ และพาทุกคนย้อนกลับไปยังยุคสมัยเก่า ที่ให้ความสำคัญกับการกินข้าวร่วมกัน มากกว่าจะเดินถืออาหาร “แตกตัว” แวะกินตามรายทาง ซึ่งการโยยหาพื้นที่ที่สามารถแสดงตัวตนออกมาาร่วมกันได้นี้ มีลักษณะของการเป็น “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagined communities) ที่เชื่อมโยงกับการโยยหาอดีตร่วมกันของมนุษย์ในสังคมอย่างหนึ่ง ดังที่ พัฒนา กิตติอาษา (2546) กล่าวว่า “ชุมชนในจินตนาการเป็นพรหมแดนอย่างหนึ่งที่จะกำหนดขอบเขตหรือคัดสรรสมาชิกที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการโยยหาอดีตอย่างเดียวกันหรือลักษณะเดียวกัน การโยยหาอดีตอย่าง

เดียวกันผ่านสัญลักษณ์หรือการแสดงออกที่คล้ายๆ กัน ด้วยความรู้สึกและสำนึกร่วมกัน ย่อมเกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนในจินตนาการอย่างเดียวกัน” จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้คนในโอเอซิสของบางลาแห่งนี้ต่างเป็นพวกโยหยาอดีตร่วมกัน และโอเอซิสคือพื้นที่แห่งการโยหยาอดีตของกลุ่มคนชายขอบกลุ่มนี้

อย่างไรก็ตาม ตัวละครทุกตัวในโอเอซิสต่างก็รับรู้กันดี ว่าภาพครอบครัวเฉพาะกิจนี้ แม้จะเป็นเพียงสิ่งจอมปลอมที่ใช้หลอกตัวเองกันอยู่ แต่อย่างน้อยก็ยังดีกว่าการที่จะต้องเผชิญหน้ากับความ เป็นจริงที่โหดร้ายว่าตนไม่เคยมีบ้าน และไม้อาจหวนคืนกลับไปยังบ้านหลังเก่าเหล่านั้นได้อีกต่อไป เพราะยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านได้พัดพาเรื่องราวเหล่านี้ออกไปจนหมดสิ้น การพัฒนาได้กวาดต้อนและแปรเปลี่ยนสังคมให้มีความทันสมัย แข่งขันแย่งชิงทรัพยากรเพียงเพื่อใช้ชีวิตให้อยู่รอดไปเพียงวันต่อวัน การหลอกตัวเองจึงพอจะเป็นหนทางเดียวที่ทำให้พวกเขามีแรงต่อสู้ในเช้าวันถัดไป

บ้านที่ไม่ใช่บ้าน: ความย้อนแย้งทางอารมณ์ของคนชายขอบแห่งยุคสมัย

ภายหลังการตายของบักเบิด หินผาทำงานต่อโดยไร้ซึ่งชีวิตจิตใจในการผลักดันตัวเองไปข้างหน้า เขาได้พยายามเดินเลาะรอยใช้ชีวิตตามบักเบิด ยกเว้นแต่ในเรื่องผู้หญิง โดยมีการให้เหตุผลว่า เขามาค่อยมีโชคในด้านนี้

ความย้อนแย้งของเหตุผลเกี่ยวกับผู้หญิงในเรื่องนี้เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่น่าสนใจ เพราะจะสังเกตว่าภายในเรื่องนี้จะมีการพยายามใส่เรื่องราวของหินผาและบักเบิด สองคู่หูที่ดำเนินชีวิตมาด้วยกัน ประสบพบเจอเหตุการณ์พร้อมกัน แต่ก็มีบางอย่างที่เป็นคู่ตรงข้าม (binary opposition) นับเป็นคู่เทียบได้อย่างดี โดยแบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือสังคมชนบท ในวัยเด็ก กับสังคมเมืองในบางลา จะสังเกตได้ว่าในสังคมชนบท บักเบิดแทบจะไม่

ตัวตนเกี่ยวกับบุคลิกภายนอกให้ใครได้ชื่นชมเลย ทั้งรูปร่างหน้าตา หรือกระทั่งในการเรียนหนังสือ บักเบิดเรียนหนังสือไม่เก่งจนเพื่อนชอบเรียกว่า “บักขี้ปึก” (ไอ้โง่) แต่เวลาต่อมา เมื่อเขาไปทำงานที่บางลาและพบกับหินผาอีกครั้ง คราวนี้เขากลายเป็น บักเบิด หนุ่มผิวดำร่ำรวยบักเบิดที่มาพร้อมกับสาวสวยต่างชาติไม่ซ้ำหน้า

ในทางตรงกันข้ามนั่นเอง หินผาที่เคยใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายในสังคมชนบทเมื่อครั้งยังเด็ก กลับรู้สึกถึงความแปลกแยกของสังคมเมืองมากเสียยิ่งกว่าบักเบิดซึ่งแทบไม่เคยย่างกรายกลับเข้าบ้านไปด้วยซ้ำ กลายเป็นลูกน้องของเพื่อนซึ่งเป็นคนชายขอบของสังคม จึงหมายความว่าหินผากลายเป็นชนชั้นที่ต่ำกว่าชายขอบอีกระดับหนึ่ง และไม่สามารถหาหญิงมาได้อย่างเพื่อน ทั้งๆ ที่รูปร่างหน้าตาก็ดีกว่า สติปัญญาก็สูงกว่า

สิ่งนี้อาจอธิบายได้ด้วยเหตุผลว่า ในสังคมชนบท ซึ่งภายในเรื่องแทนด้วยสังคมที่ปราศจากการปรุงแต่ง เนื้อแท้ของบักเบิดไม่มีอะไรเป็นชิ้นเป็นอันได้ทั้งสิ้น ตัวตนของเขาในชนบทเป็นเพียงแค่เด็กโง่ ตาเหล่ ไร้อนาคตคนหนึ่งเท่านั้น เขาจึงเลือกจะหันหลังให้ชนบท ออกเดินทางเข้าหาความเจริญของสังคมเมือง ในขณะที่หินผามีการซึมซับรับเอาความเป็นชนบทเอาไว้อย่างชัดเจน

เมื่อเข้ามายังสังคมเมือง ขณะที่บักเบิดทำงานเป็นพนักงานควบคุมรถของเรือลารัมให้ฝรั่งและคนนานาชาติที่ลี้ภัยเข้ามา หินผากลับเป็นเพียงหนุ่มโรงงาน ซึ่งเป็นลักษณะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทด้วยซ้ำ บักเบิดสามารถเดินเหินสะดวก เตียวตามคนโน้นที ไปอยู่กับคนนี่ที หินผากลับพยายามเก็บเงินเพื่อซื้อรถปิงลูกชิ้นเนื้อขาย และประเด็นนี้ยังถูกตอกย้ำอีกครั้งผ่านการหาคู่ครองผู้หญิง บักเบิดสามารถหาคนใหม่ได้เรื่อยๆ ในขณะที่หินผาไม่มีดวงในเรื่องนี้เลย เพราะผู้แต่งต้องการชี้ให้เห็นว่า

คนลักษณะแบบหินผาที่ยังคงยึดโยงอยู่กับสังคมสมัยเก่า ไม่อาจแนบเนียนเป็นเนื้อเดียวได้สนิทเท่าคนสมัยใหม่อย่างบั๊กเบิด และยังสอดคล้องกับลักษณะของบริโศคนิยมในแง่ที่ว่าพื้นที่ของเมืองสมัยใหม่ ถูกแปรเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับบริการและการบริโภคสินค้าที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เมืองจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการบริโภค ซึ่งถูกนิยามใหม่ในฐานะ “พื้นที่ของผู้หญิง” (ไทวีกา อิงสันเทียะ, 2555) ดังนั้น ผู้หญิงต่างชาติที่เข้ามาหาบั๊กเบิดจึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าบั๊กเบิดตกอยู่ภายใต้อำนาจของบริโศคนิยมแทบทั้งสิ้น จึงไม่น่าแปลกใจ ที่หินผาจะรู้สึก “เป็นคนที่มีเมอะเงิน” ในตอนที่ทั้งสองพบกันหน้าห้างหรู ขณะที่เพื่อนของเขา “เปลี่ยนเป็นคนกล้า คล่องแคล่วต่อกิจกรรมของคนมีอันจะกิน” (เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร, 2558)

นอกจากนี้ หากสังเกตไปยังงานควบคุมร่วมที่ทั้งสองทำ จะพบว่า การท่องเที่ยวสมัยใหม่ถูกมองว่าลดทอนคุณค่าของธรรมชาติและความเป็นมนุษย์ในกลไกของการค้า การท่องเที่ยวสมัยใหม่ในรูปแบบบริโศคนิยมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่จะต้องจับจ่ายใช้สอยเพื่อหาความสุข และจบลงด้วยการแชร์รูปอวดโลกผ่านโซเชียลมีเดีย เพราะเชื่อว่า “สินค้า” ที่ได้แชร์ลงไปแล้ว ยิ่งสวยงามมากเท่าไร ก็ยิ่งสร้างคุณค่าให้แก่ตนเองมากเท่านั้น ดังนั้นเมื่อนำความคิดเรื่องสัญลักษณ์ผู้หญิงแทนอำนาจบริโศคนิยม มารวมกับความคิดการท่องเที่ยวเป็นการส่งเสริมคุณค่าของบริโศคนิยม การตายของบั๊กเบิดจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจแต่อย่างใด นั่นเพราะเขาถูกบริโศคนิยมดูดกลืนสัญญาณให้กลายเป็นเพียงตัวแทนของคนสมัยใหม่ ตัวของบั๊กเบิดเองจึงไม่เหลือความหมายในตนเองอีกต่อไป ชาวการตายของบั๊กเบิดกับนักท่องเที่ยวสาวจึง “ปรากฏอยู่ในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นบางฉบับ หลังจากนั้นชื่อของมันก็ได้รับการกลืนหายไปอย่างรวดเร็วเหมือนคลื่นซัดชายหาดหน้ามรสุม ไม่มี

ใครทวงเรื่องไหนไว้อย่างเชิดชูหรือหยาบหยามได้นานในกระแสน์เชี่ยวกรากแห่งสังคมชายหาด” (เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร, 2558)

หลังการตายของบั๊กเบิด ตัวละครอีกตัวที่เข้ามามีอิทธิพลในเรื่องสั้นเรื่องนี้ชื่อว่า สวรรยา เขาเป็นชายหนุ่มที่ป่าสวาทภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก นอกเหนือไปจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับการที่เขารอดจากเงื้อมมือของสายลมผีสิงมาได้

“ป่าสวาทมักพูดถึงสวรรยาอยู่เสมอๆ ว่าครั้งหนึ่งเคยเป็นเด็กกลางร่มรุ่มแรกๆ ที่ชายหาดส่งตัวเองเรียนจนจบปริญญา”

(เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร, 2558)

หลังจากที่หินผาได้รับหนังสือจากชายคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกคำที่มาเล่นร่ม เขาใช้เวลาที่เหลือไปกับการอ่านหนังสือและทำสิ่งต่างๆ อย่างที่ต้องการเมื่อเก็บเงินได้มากพอเขาจึงเข้าไปที่ไอเอชเอสเพื่อบอกเล่าป่าสวาท แต่กลับได้รับคำตอบว่า “สวรรยายังกลับมา เพราะฉะนั้นเขาก็ต้องกลับมาที่ไอเอชเอสเช่นเดียวกัน... แกก้าซบว่า คนอื่นช่างหัวมันแต่หินผาจะต้องกลับมาอีกครั้งเหมือนสวรรยา” (เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร, 2558)

การที่ป่าสวาทนำหินผาไปเปรียบเทียบกับสวรรยา อาจเป็นไปได้ว่า แท้จริงแล้ว ป่าสวาทสังเกตเห็นลักษณะแปลกแยกที่ทั้งหินผาและสวรรยา มี ทั้งคู่มีจุดมุ่งหมายในชีวิต ต้องการค้นหาตัวตนและใช้ชีวิตอย่างยึดมั่นต่อตัวตน ต่างจากสาวในบาร์ อะโกโกที่เข้ามาลาป่าสวาทและทุกคนในไอเอชเอสที่ “ผิวฝรั่งไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเธอเด่นอะโกโก” ความรักเกิดขึ้นในห้างสรรพสินค้ากลางใจเมืองชีวิตเหมือนความฝัน เธอว่า หลังจากไปแล้วไม่มีใครเห็นเธออีกเลย” (เกริกศิษฐ์ พลมะมาตร, 2558) และอีกหลายคนที่เดินจากไป แต่ไม่ใช่กับทั้งหินผาและสวรรยา การหยั่งรากฝอยที่เป็นเสมือน

ส่วนหนึ่งในชีวิตหรือจิตวิญญาณของพวกเขาผูกโยงไว้กับโอเอซิสแห่งนี้เรียบร้อยแล้ว ดังนั้น แทนที่ทั้งสองจะกลับไปยังบ้านที่ไม่มีร่องรอยให้โยยหาอีกต่อไป พวกเขาจะเลือกกลับมาพักพิงใจที่โอเอซิสแห่งนี้แทน

คำพูดของปัสวาทเปรียบดังประกาศิต หลังจากนั้น “ครั้งเขาหวนคืนสู่บางลาเมื่อทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงฉาบฉวย เขายังเข้าไปที่โอเอซิสเสมอ” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) ซึ่งการหวนกลับมาโอเอซิสอีกครั้งของหินผา มีความแตกต่างออกไปจากเดิมสมัยก่อนออกเดินทาง เพราะในครั้งนี้ “โอเอซิสได้ล่มสลายลงแล้ว” (เกริกศิษฐ์ พละมาตร์, 2558) ไม่มีใครดูแลอีกต่อไป ปัสวาทก็หายตัวไป มีเพียงจดหมายที่หินผาเขียนโต้ตอบกับสวรรค์เท่านั้น การหวนกลับไปบางลาจึงอาจเป็นการย้อนกลับไปมองเศษซากบ้านในความรู้สึกที่ครั้งหนึ่งตนเคยอาศัยพึ่งพิงอยู่ก็เป็นได้ เพราะในข้อความที่ว่า “เพราะสำหรับเขาบางลาไม่เคยมีวันเวลา” อาจสื่อได้ทั้งการเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สว่างไสวทั้งวันคืนจนแยกไม่กลางวันกลางคืนไม่ได้ หรืออาจเพราะเขากำลังย้อนกลับมาหาบางลาในความทรงจำของตนที่ทับซ้อนกับบางลาซึ่งเป็นพื้นที่จริง เพราะสำหรับพวกโยยหาอดีต โลกรอบตัวคือสิ่งแปลกปลอม เขาไม่ใช่สิ่งแปลกปลอมที่หลุดเข้ามาในสังคม แต่ทั้งสังคมนั้นต่างหากดูแปลกปลอมสำหรับเขา จึงพากันหันมาใช้องการโยยหาอดีตเป็นช่องทางเพื่อย้อนกลับไปหาความอบอุ่นและมั่นคงในอดีต (วุฒิชัย กฤษณะประกรกิจ, 2548)

ความย้อนแย้งของคนชายขอบอย่างเช่น หินผา จึงเป็นเสมือนตัวแทนความย้อนแย้งของสังคมเกษตรกรรมที่ถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ร่วมในสังคมสมัยใหม่ โดยที่ไม่มีโอกาสได้เตรียมตัวหรือตัดสินใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกถูกคุกคาม กัดกร่อนจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยที่แปลกแยกจนแหงหัววัน ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคมที่ตนถูก

ดุดกลืนเข้ามา การโยยหาอดีตของหินผาและสวรรค์ จึงเป็นการโยยหาบ้าน ในฐานะที่มันสามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนออกมาได้อย่างชัดเจนที่สุด การที่เหล่าคนบาปแห่งบางลาต้องอาศัยอยู่ร่วมกันภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมาเอง ไม่ใช่สิ่งที่ภายนอกเป็นผู้กำหนดพฤติกรรม เพราะพวกเขาต่างก็รู้สึกถึง “ความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต” และ “ความแปลกแยกในสังคม” เนื่องจากการถูกจำกัดพื้นที่ส่วนบุคคลหรือการสูญเสียอิสรภาพอันเป็นผลจากลักษณะของสังคม” ตามลักษณะการโยยหาอดีตของ Stauth และ Turner (1998; อ้างถึงใน ทศนีย์ มีวรรณ, 2542) โอเอซิสจึงเป็นบ้านที่ไม่ใช่บ้านของพวกเขา ให้ความรู้สึกมั่นคง อบอุ่น และชุ่มชื้นหัวใจ แม้ในยามที่สังคมรอบข้างแห่งเหือดและแล้งไร้

สรุปผล

เรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน นำเสนอความแปลกแยกของปัจเจกชนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม หินผาแสวงหาสิ่งที่เขาเติมเต็มความขาดพร่องในจิตวิญญาณ ด้วยการสร้างภาพของโอเอซิสให้เป็นพื้นที่ของ “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagined communities) เป็นภาพแทนของบ้านเกิดของบรรดาคนชายขอบในชายหาดบางลา อย่างไรก็ตาม การหวนกลับไปอดีตในแบบของเกริกศิษฐ์ ไม่ใช่การนำเสนอ การโยยหาสวรรค์หาย (Paradise lost) ซึ่งหมายถึงการโยยความมั่งคั่งเมื่อครั้งอดีต แต่เป็นการโยยหาพื้นที่ที่จะได้แสดงออกถึงตัวตน โดยที่ไม่ถูกกดทับจากสิ่งรอบข้าง โอเอซิส จึงกลายเป็นที่รองรับอาการโยยหาของผู้คนในสังคมเป็นจำนวนมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วย่อมส่งผลโดยตรงต่อปัจเจกบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น จึงเกิดการทับซ้อนกันของพื้นที่ เวลา และอารมณ์ และเป็นการช่วยชิงอำนาจเพื่อแสดงออกในสังคมได้อย่างเปิดเผย ตัวตนของคนในสังคมสมัยใหม่จึงมีความเลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงอยู่

ตลอดเวลา คุณค่า วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกัดกร่อน เสียจนแห้ววิน เบียดขับให้คนกลุ่มอื่นที่ไม่เห็น ด้วยกลายเป็นชายขอบของยุคสมัยที่ต้องฝืนทน อยู่ในสังคม

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เชื่อว่าส่งผล เสียให้กับผู้ที่เป็นอื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ใน ทางกลับกัน ผู้ที่ดำรงอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลง นั้นก็ไม่อาจนิยามตัวตนได้อีกต่อไป (ปักเบ็ดตก อยู่ภายใต้อำนาจบริโศคนิยม) นั่นจึงเป็นวิกฤตที่ บุคคลต้องประสบ เพราะรากเหง้าของตนเองได้ เลื่อนจางไปแล้ว

นอกจากนี้ สิ่งที่เรื่องสั้นเรื่องนี้ได้เสนอแนะ ไว้ มิใช่การพยายามต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลง ทำลาย วัฒนธรรมใหม่ หรือปฏิเสธการเข้ามาของการพัฒนา ของสังคม หากแต่เป็นการพยายามชี้ให้เห็นถึงการ พยายามอยู่ร่วมกันให้ได้ แม้ว่าบางอย่างอาจขัด แย้งกับตัวตนที่ต้องการค้นหา แต่สุดท้ายแล้วก็ เป็นเพียงมนุษย์คนหนึ่ง เป็นคนชายขอบของยุคสมัย ตัวเล็กๆ ที่อาศัยอยู่ในสังคมที่กว้างใหญ่ที่ซึ่งคน

ส่วนใหญ่ในสังคมชื่นชมและชอบสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ สิ่งที่ยิ่งกระทำให้จึงเป็นการ “ปรับตัว” ให้เข้ากับ ยุคสมัย แต่ต้องรำลึกถึงตัวตนภายในอยู่เสมอไม่ “เปลี่ยนแปลง” เลื่อนไหลไปตามสภาพสังคม

ความสำคัญของเรื่องสั้น บางลาไม่เคยลาก่อน เรื่องนี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นวิกฤตที่เกิดขึ้นในสังคม และภาพของคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องเบียด เสียดและดิ้นรนอยู่ในสังคมที่ตนรู้สึกแปลกต่างออกไป โอเอซิส จึงเป็นสัญลักษณ์ของแหล่งพักพิงของ บรรดาผู้ที่ไม่อาจเป็นเนื้อเดียวกับสังคม ให้ออก มาแสดงตัวตนท่ามกลางหมู่คนชายขอบ บรรเทา และฟื้นฟูตัวเองให้พอรู้สึกผ่อนคลายลงได้บ้าง แต่ไม่ใช่สิ่งที่ถาวรคงทน เพราะอย่างไรก็ตามบาง ลายังคงอยู่แม้โอเอซิสล่มสลายนานแล้ว ดังนั้น เมื่อถึงเวลา คนเหล่านั้นต่างก็ต้องออกเดินทางต่อ ไปเพื่อค้นหา โอเอซิสแหล่งใหม่ต่อไป ท่ามกลาง สังคมทะเลทรายแห่งการพัฒนา “อย่างว่า บางลา ไม่เคยมีคำว่าลาก่อน”

เอกสารอ้างอิง

- เกริกศิษฐ์ พลมะตาร์. (2558). *เรากำลังกลายพันธุ์*. ปทุมธานี: นาค.
- คุณาพร ทองลอย และพัชลิน จินนุ. (2564). ระหว่างทางกลับบ้าน: การถวิลหาบ้านเกิดในกวีนิพนธ์ ไทยที่ได้รับรางวัลซีไรต์ ปี 2562. *การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 12* (น.356-369). มหาวิทยาลัยมหาดไทย.
- ชุตินา ประภาสวุฒิสาร. (2554). “บ้านเคยอยู่ อยู่เคยนอน”: การโหยหาอดีตและการสร้างจินตภาพให้กับ สตรีใน นวนิยายแม่เปี้ย, *วารสารสังคมศาสตร์*, 23(1), 111-155.
- เชอิจิ อุโตะ. (2558). อุปลักษณ์แห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์, *วารสาร มนุษยศาสตร์*, 22(1), 1-19.
- ทัศนีย์ มีวรรณ. (2542). *การสร้างและการบริโภคสัญลักษณ์ในปรากฏการณ์ชีวิตจิตและการทำหน้าที่ของ สื่อมวลชน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทวิกา อิงสันเทียะ. (2555). *บริโศคนิยมและวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายอเมริกันร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2543). การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต: ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทยหลัง 14 ตุลาคม. ใน *ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ (บก.). สถานภาพไทยศึกษา: การสำรวจเชิงวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: ตรัสวิน.

- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2558). มาตุคามสำนึกและการโยยหาอดีตในกวีนิพนธ์ของเรวัตร์ พันธุ์พิพัฒน์. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 22(2), 64-91.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อาน.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โยยหาอดีตในสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิเชฐ แสงทอง. (2558). จากการโยยหาอดีตสู่การเสาะค้นเทพเจ้าในสิ่งเล็กๆ: หนึ่งในทศวรรษแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าของกวีนิพนธ์ไทย ศึกษาจากกวีนิพนธ์รางวัลเชว่นบุ๊คอวอร์ด (2547- 2557), *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 21(3), 45-85.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2555). การโยยหาอดีต: ความเป็นอดีตในสังคมสมัยใหม่, *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 4(2), 59-87.
- วิทยา วงศ์จันทา. (2555). การประกอบสร้าง “ความเป็นลาว” ในวรรณกรรมและสื่อภาพยนตร์ไทยร่วมสมัย. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- วิมลมาศ ปถากุล. (2559). “บ้านที่หายไปของความรัก” กวีนิพนธ์ว่าด้วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและชายแดนใต้ในสถานการณ์ความรุนแรง, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 22(3), 205-213.
- วุฒิชัย ฤๅษณะประกรกิจ. (2548). *หมุนโลกย้อน (นอสตัลเจีย) ในเมืองใหญ่ในวงเล็บ*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2556). *วงวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (ตอนที่ 1)*, *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 19(4), 9.
- อัจฉรา ชลาชนนาวิน. (2559). ยูโทเปีย: มิติทางสังคมศาสตร์. *วารสารการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5(2), 1-28.

ทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ

Students' Attitudes Towards the Implementation of Role-playing Activities in Chinese Class

เยาวลักษณ์ วิสุทธีสิริ^{1*}, มนาภรณ์ บ้านเพิง², อัสม่า ทรศนะมีลาภ³

Yaowaluk Wisutsiri^{1*}, Manaporn Banpurng², Asama Tasanameelarp³

Received: 17 January 2024

Revised: 6 June 2024

Accepted: 21 June 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาหลักสูตรภาษาจีนเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 936-240 ภาษาจีน 3 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 52 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ชุดฝึกกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีน แบบสอบถามทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีน แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และสถิติ t-test dependent ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$) และทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.37$) ผลการเปรียบเทียบพบว่าทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ทัศนคติ, ภาษาจีน, กิจกรรมบทบาทสมมติ

¹ อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
Email: yaowaluk.w@psu.ac.th โทร: 2685 056 095

² อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
Email: manaporn.na@psu.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี
Email: asama.ta@psu.ac.th

¹ Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University
Email: yaowaluk.w@psu.ac.th Tel: 2685 056 095

² Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University
Email: manaporn.na@psu.ac.th

³ Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University
Email: asama.ta@psu.ac.th

Abstract

This current research aimed to compare the students' attitudes towards studying the Chinese language before and after using role-playing activities in the classroom. The sample in the present study were 52 students majoring in Chinese for Business Communication. All of them were registered in the course 936-240 Chinese 3 at Prince of Songkla University, Surat Thani Campus. The sample of the study were selected by purposive sampling technique. The research instruments included a role-playing activities package for Chinese speaking development, a questionnaire on attitudes towards studying the Chinese language, and a semi-structured interview. The statistics used to analyze the data in this study were mean, standard deviation, and dependent samples t-test. The findings revealed that the attitudes towards studying the Chinese language before using role-playing activities were at a high level ($\bar{X}=4.20$), and the attitudes towards studying the Chinese language after using role-playing activities were at the highest level ($\bar{X}=4.37$). The comparative analysis showed that the samples' post-learning attitudes towards the Chinese language learning were significantly higher than their pre-learning counterparts at the .05 level of statistical significance.

Keywords: Attitudes, Chinese Language, Role - Playing Activities

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านสังคม การเมืองและเศรษฐกิจต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบัน ทำให้นานาประเทศตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของการสื่อสารโดยใช้ภาษาอังกฤษและภาษาจีน สำหรับประเทศไทยนั้น การเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ. 2558 และการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจของประเทศจีน ส่งผลให้ตลาดแรงงานมีความต้องการบุคลากรที่สามารถสื่อสารโดยใช้ภาษาจีนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคอุตสาหกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้หลักให้ประเทศ ส่งผลให้ภาษาจีนเป็นภาษาต่างประเทศอีกหนึ่งภาษาที่ได้รับความนิยมและมีผู้สนใจเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนที่เปิดสอนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนมีการเปิดสอนวิชาภาษาจีนกัน

อย่างกว้างขวาง อีกทั้ง ปัจจัยที่เกื้อหนุนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมี การก่อตั้งสถาบันขงจื่อหลายแห่งทั่วประเทศไทย ทำให้การศึกษภาษาและวัฒนธรรมจีนในประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคเฟื่องฟู (ยุพกา พุกขิมา และคณะ, 2555)

ในการศึกษาภาษาต่างประเทศนั้น ทักษคติเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้เรียน เนื่องจากทัศนคติของผู้เรียนมีส่วนที่สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อาทิเช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด สติปัญญา และสังคมรอบข้าง (Gardner, 1985) ทักษคติที่ดียังมีส่วนช่วยให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งผลต่อพฤติกรรมที่ดีของผู้เรียนอีกด้วย นอกจากนี้ รูปแบบการสอน วิธีการสอน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน บรรยากาศที่ไม่ดีหรือกดดันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน (สุธิตา

แมนมินทร์, 2562) และผู้เรียนกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาในระดับต่ำ แต่พบว่าทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษา เนื่องจากผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาที่จะใช้ในการสื่อสารและเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพในอนาคต (ดีเด่น เบ็ญฮาวัน, 2556) นอกจากนี้ผู้เรียนที่มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาให้ความสำคัญต่อการนำภาษาไปใช้ในการประกอบอาชีพในอนาคตแล้ว ผู้เรียนยังคำนึงถึงโอกาสที่จะได้รับทุนการศึกษาเพื่อไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นยังต่างประเทศอีกด้วย

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่สำคัญมากอีกกระบวนการหนึ่งที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้เรียน เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีคุณภาพ เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาความสามารถไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรวางไว้ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนย่อมแตกต่างกันตามสภาพและลักษณะของรายวิชานั้นๆ ผู้สอนต้องรู้จักเลือกใช้วิธีการสอน สื่อการเรียนรู้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถนำเนื้อหาที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้ กิจกรรมบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้นในการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกทักษะการพูดภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และยังฝึกทักษะการเข้าสังคมให้ผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนต้องมีการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ตรงให้ผู้เรียนในการใช้ภาษาและความรู้ที่เรียนมาเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดและฝึกการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Tipmontree and Tasanameelarp, 2019) อีกทั้งผู้เรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับการนำกิจกรรม

บทบาทสมมติเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเนื่องจากกิจกรรมส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะทางภาษาจีนที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนเพลิดเพลิน สนุกสนาน ผ่อนคลาย เป็นตัวของตัวเอง (เยาวลักษณ์ วิสุทธีศิริ และคณะ, 2564)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี เปิดสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ (หลักสูตรนานาชาติ) เมื่อปี พ.ศ. 2563 โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 หรือเทียบเท่า ที่มีพื้นฐานภาษาจีนหรือไม่มีพื้นฐานภาษาจีน สามารถสมัครเข้าศึกษาหลักสูตรดังกล่าวได้ ซึ่งผู้วิจัยเป็นหนึ่งในอาจารย์ประจำหลักสูตรฯ ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาจีนทุกภาคการศึกษา พบว่า ผู้เรียนที่มีพื้นฐานภาษาจีนจะเข้าใจเนื้อหาได้ไวกว่าผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีน ส่งผลให้ผู้สอนจำเป็นต้องใช้กิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนที่มีพื้นฐานทางภาษาจีนที่แตกต่างกัน และเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาทักษะภาษาจีนของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกิจกรรมบทบาทสมมติเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้นในการเรียน รวมถึงทัศนคติในการเรียนภาษาจีนก็มีบทบาทสำคัญและส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนโดยเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนก่อนและหลังใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต สุราษฎร์ธานี เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทัศนคติทางการเรียนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการรับรู้ภาษาที่สอง และเป็นปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียนภาษาต่างประเทศ Gardner (1985) ได้แบ่งทัศนคติในการเรียนภาษาต่างประเทศออกเป็น 2 ชนิด คือ 1) ทัศนคติในเชิงผสมผสานและบูรณาการ คือ ทัศนคติประเภทที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ในเชิงของความคิดและความชื่นชอบในตัวของภาษา เจ้าของภาษา ชื่นชมต่อภาษา และค่านิยมที่มีต่อภาษาต่างประเทศนั้นๆ รวมถึงความต้องการในการเรียนรู้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของผู้ใช้ภาษาหรือเป็นผู้ใช้ภาษาในกลุ่มภาษานั้นๆ 2) ทัศนคติในเชิงการใช้ประโยชน์ เป็นความรู้สึกหรือความต้องการที่ผู้เรียนอยากใช้ภาษาเพื่อเป็นการใช้ประโยชน์ เช่น การนำไปใช้ในอาชีพการทำงาน หรือการศึกษาต่อ การหาความร่วมมือทางด้านธุรกิจในการพัฒนาด้านต่างๆ รวมทั้งการใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือใช้ในการค้นคว้า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ หรือสื่อต่างๆ เพื่อความบันเทิง เช่น ซีรีส์ การฟังเพลง เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาที่สองและภาษาต่างประเทศนั้นมีความเกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความคิดและทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อตัวภาษาเจ้าของภาษา ค่านิยมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาษาต่างประเทศนั้น

ในส่วนของการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติที่มีต่อการเรียนภาษานั้น มีนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญได้ทำการวิจัยไว้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ โดยการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติในการเรียนภาษาจีนของ ยุพกา พุกุชมา และคณะ (2555) ที่ได้ศึกษาแรงจูงใจและทัศนคติต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีนของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า แรงจูงใจของนิสิตส่วนใหญ่เลือกเรียนภาษาจีน เนื่องจากคาดว่าประเทศจีนจะกลายเป็นประเทศมหาอำนาจในอนาคต ย่อมต้องการผู้รู้ภาษาจีนเป็นอย่างดีในการทำงานติดต่อสื่อสาร ส่วนด้านทัศนคติของนิสิต พบว่า นิสิตส่วนใหญ่ชอบเรียนภาษาจีน เพราะสนุก สนใจวัฒนธรรม และต้องการนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ ทั้งนี้ สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ (2556) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนชุมชนวัดหนองค้อ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี พบว่า ทัศนคติต่อวิชาภาษาจีน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีนของนักเรียน โดยนักเรียนที่มีทัศนคติที่ดีก็จะชอบและตั้งใจเรียน ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี ในทางตรงกันข้ามนักเรียนที่มีทัศนคติที่ไม่ดี จะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน ส่งผลให้เรียนไม่รู้เรื่องหนีเรียน จนอาจเกิดความล้มเหลวทางด้านการศึกษาได้ ผู้สอนจึงควรปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้แก่แก่นักเรียน ทัศนคติเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางด้านจิตใจ เป็นตัวกำหนดค่านิยมของแต่ละคน การสร้างหรือปลูกฝังทัศนคติที่ดี จึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญประการหนึ่งของการศึกษาที่จะเสริมสร้างและพัฒนาบุคคลทั้งในทางสมองและจิตใจควบคู่กันไป นอกจากนี้ Huilin Luo และ Pimurai Limpapath (2016) ได้ศึกษาทัศนคติที่มีต่อการเรียนรู้ภาษาจีนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร พบว่า เพศ

มีผลต่อทัศนคติการเรียนภาษาจีนโดยที่นักเรียนเพศหญิงมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนภาษาจีนมากกว่านักเรียนเพศชายและโปรแกรมที่เลือกเรียนมีอิทธิพลต่อทัศนคติในการเรียนภาษาจีนโดยนักเรียนที่เลือกเรียนภาษาจีนเป็นสาขาเอกมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนภาษาจีนมากกว่านักเรียนในสาขาภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์ที่นักเรียนเลือกเรียนภาษาจีนเป็นสาขารอง นอกจากนี้ วรทา รุ่งบานจิต และคณะ (2559) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา พบว่า การที่ผู้สอนภาษาจีนมีความน่าเชื่อถือและปฏิบัติตัวเป็นกันเองกับผู้เรียน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สรรวภูมิ เขียวพฤษ และจิตินันท์ ผิวนิล (2563) ที่ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาที่ศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พบว่า นักศึกษาให้ความสำคัญกับอาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรเป็นอันดับแรก เพราะในการเรียนการสอนนั้น ครูอาจารย์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่นักเรียนนักศึกษาจะนึกถึง และมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาต่อทางด้านภาษาจีน ที่พบว่า คุณสมบัติของผู้สอนทั้งด้านวิชาการ บุคลิกภาพ วิธีการสอนต่างๆ มีผลต่อตัวผู้เรียนในหลายประการ นอกจากนี้ สุภัทรา โยธินศิริกุล (2560) ได้ศึกษาเหตุผลในการเลือกเรียนและทัศนคติที่มีต่อการเรียนภาษาจีนกลางของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ พบว่า นักศึกษามีทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนกลางอยู่ในระดับมาก โดยนักศึกษาให้ความสำคัญกับทัศนคติด้านความสำคัญของภาษาจีนกลางมากที่สุด เนื่องจากนักศึกษาเล็งเห็นว่า ภาษาจีนช่วยให้มีโอกาสก้าวหน้าในการทำงาน มีโอกาสหางานทำได้ง่ายและรายได้สูง อีกทั้ง นักศึกษายังมีทัศนคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาจีนกลาง ด้านการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนภาษาจีนที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกพูดอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาทักษะ การพูดและการออกเสียงที่ถูกต้อง โดยนำสิ่งที่เรียนไปใช้และสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ สามารถส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาจีนอีกด้วย ทั้งนี้ เหว่ย อู่ และวัลลภา เฉลิม่วงสาเวช (2565) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสองภาษาก พบว่า นักเรียนโรงเรียนเอกชนสองภาษามีแรงจูงใจที่ได้รับจากครอบครัว สังคม สถานศึกษา ความต้องการของตนเอง และมีทัศนคติความสนใจที่จะเรียน ทำให้นักเรียนอยากที่จะเรียนภาษาจีนโดยครอบครัว สถานศึกษา และทัศนคติความสนใจถือว่าเป็นปัจจัยแรกๆ ที่จะช่วยกระตุ้นในการเรียนภาษาจีนให้กับเด็กนักเรียน

ในส่วนของทัศนคติในการเรียนภาษาต่างประเทศอื่นๆ ทศนีย์ จันดิยะ และคณะ (2560) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนิสิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า ทัศนคติของผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาต่างประเทศในฐานะที่เป็นเครื่องมือเพื่อรับและติดต่อสื่อสาร ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ เมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศ และศุภิกา นิรติชัย (2561) ได้ศึกษาทัศนคติ แรงจูงใจ และพฤติกรรมการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต พบว่า ระดับทัศนคติ แรงจูงใจภายใน แรงจูงใจภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง และระดับการใช้พฤติกรรมการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และจากการศึกษาอิทธิพลของตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัว คือ ทัศนคติ แรงจูงใจ และพฤติกรรมการเรียนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารทั่วไปร่วมกัน พบว่ามีเพียงปัจจัยด้านทัศนคติเท่านั้นที่มีอิทธิพลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญ

ที่ $P < .01$ ส่วนปัจจัยอื่นก็มีอิทธิพลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แต่มีอิทธิพลที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปัจจัยทัศนคติ นอกจากนี้ ในการเรียนภาษาญี่ปุ่น สุริตา แม้นมินทร์ (2562) ได้ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับปานกลาง-ต่ำ พบว่า นักศึกษาที่มีผลการเรียนระดับปานกลาง-ต่ำ มีทัศนคติต่อภาษาญี่ปุ่นในระดับมาก และพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับกลาง เมื่อพิจารณาด้านทัศนคติเป็นรายด้าน พบว่า ด้านภาษาญี่ปุ่นจะช่วยให้มีโอกาสก้าวหน้าในการศึกษาต่อและการเรียนภาษาญี่ปุ่นช่วยให้มีโอกาสก้าวหน้าในการทำงาน อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ชุสึวธรณปราณีธรรม (2563) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการเรียนภาษาเยอรมันของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนภาษาต่างประเทศของนักศึกษาส่วนใหญ่ คือ มีจุดมุ่งหมายที่อยากไปท่องเที่ยวต่างประเทศ และพักผ่อน ภาษาต่างประเทศจึงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่สำคัญมาก

สำหรับกิจกรรมบทบาทสมมติเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการเรียน โดยผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาที่เรียนในบริบทต่างๆ ตามบทบาทที่ได้รับ เมื่อผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะการพูดภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ ผู้เรียนสามารถฝึกใช้ภาษาจีนในการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทต่างๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง โดย กรรณิการ์ ธีราวุฒิ (2560) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 0109431 นิทานสุภาษิตจีน โดยใช้บทบาทสมมติของนิสิตหลักสูตรวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 3 พบว่า การจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติส่งผลให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำงาน เกิด

ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ฝึกการคิดและวิเคราะห์ สามารถจดจำเนื้อหาภาษาจีนและช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาจีนได้อย่างดีขึ้น ทั้งนี้ ศิริดา ทาทิพย์ และ ปริณ ทนชัยบุตร (2559) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาเกาหลีโดยการจัดการเรียนรู้แบบ B-SLIM ร่วมกับกิจกรรมบทบาทสมมติ พบว่า กิจกรรมบทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนฟังเข้าใจได้ดีขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะการพูด กล่าวคือ กล่าวแสดงออกมากขึ้น ส่งผลให้การเรียนรู้อุบัติความสนุกสนาน และ ศุภาวิณี โลหะประเสริฐ (2556) ได้ศึกษา การพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออกโดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในรายวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว พบว่า หลังการจัด การเรียนรู้โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ นักศึกษากล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น รู้จักการแสดงท่าทางประกอบการพูด มีความคล่องแคล่ว มีไหวพริบ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีขึ้นด้วย

วิธีการศึกษา

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักศึกษาหลักสูตรภาษาจีนเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี จำนวน 225 คน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเลือกกลุ่มนักศึกษา หลักสูตรภาษาจีนเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 240-936 ภาษาจีน 3 ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 52 คน โดยกลุ่มตัวอย่างทุกคนได้รับการสอบถาม ความสมัครใจก่อนเข้าร่วมโครงการ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทุกคนยินดีเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยเครื่องมือที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีดังนี้

2.1 ชุดฝึกกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีน จำนวน 4 สถานการณ์ ได้แก่ การกลับบ้าน (回家) การขายของ (卖东西) การนัดหมาย (约会) และการไปท่องเที่ยว (去旅行) ซึ่งเนื้อหาของกิจกรรมมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยคณะผู้วิจัยนำชุดฝึกกิจกรรมบทบาทสมมติที่ออกแบบไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบ จำนวน 3 คน เพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนนำชุดฝึกกิจกรรมบทบาทสมมติไปใช้จริง โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าระหว่าง 1.00-0.67

2.2 แบบสอบถามทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert โดยแบ่งระดับการประเมินเป็น 5 ระดับ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 5.00 - 4.21 เห็นด้วยมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 4.20 - 3.41 เห็นด้วยมาก

ค่าเฉลี่ย 3.40 - 2.61 เห็นด้วยปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 2.60 - 1.81 เห็นด้วยน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.80 - 1.00 เห็นด้วยน้อยที่สุด

โดยคณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจำนวน 3 คน และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยมีค่าความเชื่อมั่น (Reliability).86

2.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติด้วยแบบสอบถามที่สร้างขึ้น (Pre-learning attitudes)

3.2 ดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดฝึกกิจกรรมบทบาทสมมติ จำนวน 4 สถานการณ์ ได้แก่ การกลับบ้าน (回家) การขายของ (卖东西) การนัดหมาย (约会) และการไปท่องเที่ยว (去旅行)

3.3 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติด้วยแบบสอบถามที่สร้างขึ้น (Post-learning attitudes)

3.4 ประเมินทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ

3.5 เลือกผู้เรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อมาเก็บข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยพิจารณาจากการตอบแบบสอบถาม จากนั้นจะสอบถามความยินยอมในการให้สัมภาษณ์โดยจะเก็บข้อมูลเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ยินดีจำนวน 15 คน

3.6 นำผลจากการเก็บข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และประเมินผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีน แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ของ Likert โดยมีเกณฑ์การพิจารณาการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ โดยใช้สถิติ t-test และคำนวณหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.3 ผลการสัมภาษณ์จะนำมารวบรวมและนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ

ประเด็นประเมิน	การทดสอบ	N = 52		ระดับ	Mean difference	t-test	Sig.
		$\bar{X}$	S.D.				
1. ภาษาจีนเป็นภาษาที่น่าสนใจ	ก่อนเรียน	4.60	.64	มากที่สุด	0.11	-1.18	.24
	หลังเรียน	4.71	.52	มากที่สุด			
2. ภาษาจีนเป็นวิชาที่ทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก	ก่อนเรียน	3.24	.91	ปานกลาง	0.43	-3.49	.00*
	หลังเรียน	3.67	.86	มาก			
3. ภาษาจีนเป็นวิชาที่เรียนรู้ได้ง่าย	ก่อนเรียน	3.86	.91	มาก	0.31	-2.66	.01*
	หลังเรียน	4.17	.65	มาก			
4. ภาษาจีนเป็นวิชาที่สนุกสนาน	ก่อนเรียน	3.90	.81	มาก	0.32	-2.59	.01*
	หลังเรียน	4.22	.74	มากที่สุด			
5. ภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมจีนต่างๆ มากขึ้น	ก่อนเรียน	4.53	.58	มากที่สุด	0.07	-0.80	.43
	หลังเรียน	4.60	.52	มากที่สุด			
6. ภาษาจีนเป็นภาษาที่จำเป็นต่อพลเมืองในยุคปัจจุบัน	ก่อนเรียน	4.43	.69	มากที่สุด	0.29	-3.19	.00*
	หลังเรียน	4.72	.48	มากที่สุด			
7. ภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานมากขึ้น	ก่อนเรียน	4.81	.40	มากที่สุด	0.02	-0.41	.69
	หลังเรียน	4.83	.41	มากที่สุด			
8. ภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนอยากเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศจีนมากขึ้น	ก่อนเรียน	4.79	.47	มากที่สุด	0.10	-1.36	.18
	หลังเรียน	4.89	.32	มากที่สุด			
9. ภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนสนใจเกี่ยวกับข่าวสารธุรกิจของจีนมากขึ้น	ก่อนเรียน	4.13	.80	มาก	0.09	-0.84	.40
	หลังเรียน	4.22	.77	มากที่สุด			
10. ผู้สอนมีผลต่อทัศนคติในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน	ก่อนเรียน	4.31	.96	มากที่สุด	0.26	-1.78	.08
	หลังเรียน	4.57	.80	มากที่สุด			
11. ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาจีนมากขึ้น	ก่อนเรียน	4.54	.67	มากที่สุด	0.25	-2.71	.01*
	หลังเรียน	4.79	.41	มากที่สุด			

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ (ต่อ)

ประเด็นประเมิน	การทดสอบ	N = 52		ระดับ	Mean difference	t-test	Sig.
		$\bar{X}$	S.D.				
12. ผู้สอนเป็นกันเอง ให้คำปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นทำให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาจีนมากขึ้น	ก่อนเรียน	4.67	.71	มากที่สุด	0.21	-2.25	.03*
	หลังเรียน	4.88	.33	มากที่สุด			
13. วิธีการสอนมีผลต่อความสนใจในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน	ก่อนเรียน	4.64	.56	มากที่สุด	0.15	-1.89	.06
	หลังเรียน	4.79	.41	มากที่สุด			
14. ผู้เรียนรู้สึกอึดอัดเมื่อเรียนภาษาจีน	ก่อนเรียน	2.32	1.16	น้อย	-0.24	1.37	.18
	หลังเรียน	2.08	1.17	น้อย			
15. ผู้เรียนมีความสุขเมื่อได้เรียนภาษาจีน	ก่อนเรียน	4.22	.79	มากที่สุด	0.21	-2.30	.02*
	หลังเรียน	4.43	.58	มากที่สุด			
คะแนนเฉลี่ย	ก่อนเรียน	4.20	.40	มาก	0.17	-3.63	.00*
	หลังเรียน	4.37	.30	มากที่สุด			

* P < .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติของนักศึกษา หลักสูตรภาษาจีนเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในรายวิชา 240-936 ภาษาจีน 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 52 คน พบว่า ทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.20 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.40 และทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.30

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ เป็นรายด้าน พบว่า 5 อันดับแรก คือ ประเด็น

ภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสนำหน้าในการทำงานมากขึ้น ($\bar{X}$ =4.81 และ S.D.=.40) รองลงมา คือ ประเด็นภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนอยากเดินทางไปที่ท่องเที่ยวประเทศจีนมากขึ้น ($\bar{X}$ =4.79 และ S.D.=.47) ประเด็นผู้สอนเป็นกันเอง ให้คำปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นทำให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาจีนมากขึ้น ($\bar{X}$ =4.67 และ S.D.=.71) ประเด็นวิธีการสอนมีผลต่อความสนใจในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน ($\bar{X}$ =4.64 และ S.D. =.56) และประเด็นภาษาจีนเป็นภาษาที่น่าสนใจ ($\bar{X}$ =4.60 และ S.D.=.64) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ เป็นรายด้าน พบว่า 5 อันดับแรก คือ ประเด็นภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนอยากเดินทางไปที่ท่องเที่ยวประเทศจีนมากขึ้น ($\bar{X}$ =4.89 และ S.D.=.32) รองลงมา คือ ประเด็นผู้สอนเป็นกันเองให้คำปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นทำให้ผู้เรียนอยากเรียน

ภาษาจีนมากขึ้น ($\bar{X}=4.88$ และ $S.D.=.33$) ประเด็นภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานมากขึ้น ($\bar{X}=4.83$ และ $S.D.=.41$) ประเด็นวิธีการสอนมีผลต่อความสนใจในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน ($\bar{X}=4.79$ และ $S.D.=.41$) และประเด็นผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาจีนมากขึ้น ($\bar{X}=4.79$ และ $S.D.=.41$) ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติของนักศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ ($\bar{X}=4.37$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อน การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ ($\bar{X}=4.20$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามีทัศนคติที่ดีขึ้นในประเด็นภาษาจีนเป็นวิชาที่ทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกมากที่สุด (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.43) รองลงมา คือ ประเด็นภาษาจีนเป็นวิชาที่สนุกสนาน (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.32) ประเด็นภาษาจีนเป็นวิชาที่เรียนรู้ได้ง่าย (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.31) ประเด็นภาษาจีนเป็นภาษาที่จำเป็นต่อพลเมืองในยุคปัจจุบัน (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.29) และประเด็นผู้สอนมีผลต่อทัศนคติในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.26) ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.37 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.$) เท่ากับ .30 สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการนำกิจกรรมบทบาทสมมติเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาจีน

สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกรรณิการ์ ถิราวุฒิ (2560) ที่สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ ส่งผลให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำงาน เกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ฝึกการคิดและวิเคราะห์ สามารถจดจำเนื้อหาภาษาจีนและช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาจีนได้อย่างดีขึ้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุภัทรา โยธินศิริกุล (2560) นักศึกษายังมีทัศนคติต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาจีนกลาง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาจีนที่เน้นกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกพูดอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาทักษะการพูดและ การออกเสียงที่ถูกต้อง โดยนำสิ่งที่เรียนไปใช้และสื่อสารในชีวิตประจำวันได้ ยังส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาจีนอีกด้วย และเมื่อนำผลการศึกษาศักยภาพของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมบทบาทสมมติมาพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นที่มีผลต่อทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีนมากที่สุด คือ ประเด็นภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนอยากเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศจีนมากขึ้น ($\bar{X}=4.89$ และ $S.D.=.32$) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของชุลีวรรณ ปราณีธรรม (2563) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนภาษาต่างประเทศของนักศึกษาส่วนใหญ่ คือ มีจุดมุ่งหมายที่อยากไปท่องเที่ยวต่างประเทศและพักผ่อน ภาษาต่างประเทศจึงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่สำคัญมาก ทั้งยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของทัศนีย์ จันติยะ และคณะ (2560) ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของภาษาต่างประเทศในฐานะที่เป็นเครื่องมือเพื่อรับและติดต่อสื่อสาร ช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้เมื่อเดินทางไปท่องเที่ยวต่างประเทศอีกด้วย ประเด็นรองลงมาที่มีผลต่อทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีน คือ ประเด็นผู้สอนเป็นกันเองให้คำปรึกษาและรับฟังความคิดเห็น ทำให้ผู้เรียนอยากเรียนภาษาจีนมากขึ้น ($\bar{X}=4.88$

และ $S.D.=.33$) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรทา รุ่งบานจิต และคณะ (2559) ผู้สอนภาษาจีนมีความน่าเชื่อถือและปฏิบัติตัวเป็นกันเองกับผู้เรียน เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้เรียนต่อการเรียนภาษาจีน ซึ่งยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุลีวรรณ ปรารถนิธรรม (2563) ปัจจัยด้านอาจารย์ผู้สอนมีความสำคัญมาก การที่ผู้สอนเป็นมิตร ให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนส่งผลแรงจูงใจในการเรียนภาษาของผู้เรียน และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสรารุณี เปี้ยวพฤษ และจิตินันท์ ผิวนิล (2563) ผู้เรียนให้ความสำคัญกับอาจารย์ผู้สอนเป็นอันดับแรก เพราะในการเรียนการสอนนั้น ครูอาจารย์ถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่นักเรียนนักศึกษาจะนึกถึง และมีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน กล่าวคือ ผู้สอนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษา นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ยังชี้ให้เห็นว่าผู้สอนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียน ดังข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

“อาจารย์เป็นกันเอง ให้คำปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด มีเทคนิคการสอนที่สนุกสนาน ทำให้หนูชอบเรียนภาษาจีนมากขึ้นค่ะ”

นักศึกษาหมายเลข 14

“ผมอยากเก่งภาษาจีน อยากให้อาจารย์นำกิจกรรมมาใช้ในการเรียน อยากฝึกสนทนาและการฟังบ่อยๆ และอยากให้อาจารย์ไม่กดดันจนเกินไปและเป็นกันเองกับนักศึกษาครับ”

นักศึกษาหมายเลข 39

“หนูชอบกิจกรรมบทบาทสมมติค่ะ ช่วยให้หนูกล้าพูดมากยิ่งขึ้น หนูอยากเก่งภาษาจีนเพราะหนูอยากไปเรียนต่อและทำงานที่ประเทศจีนค่ะ”

นักศึกษาหมายเลข 52

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นที่ผู้เรียนให้ความสำคัญอีกหนึ่งประเด็น คือ ประเด็นภาษาจีนช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินงานในการทำงานมากขึ้น ($\bar{X}=4.83$ และ $S.D.=.41$) โดยผู้เรียนคำนึงถึงความสำคัญของภาษาจีนที่มีต่อการงานและการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุภัทรา โยธินศิริกุล (2560) เหตุผลในการเลือกเรียนและทัศนคติที่มีต่อการเรียนภาษาจีนกลางของนักศึกษา คือ ภาษาจีนช่วยให้มีโอกาสดำเนินงานในการทำงาน มีโอกาสหาเงินได้ง่ายและรายได้สูง ทั้งยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุริดา มั่นมิตร (2562) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศุภิกา นิรติชัย (2561) ภาษาจะช่วยให้มีโอกาสดำเนินงานในการศึกษาต่อและการเรียนภาษาช่วยให้มีโอกาสดำเนินงานในการทำงาน โดยทักษะด้านภาษาเป็นทักษะหนึ่งที่ช่วยเพิ่มระดับศักยภาพในการแข่งขันให้ทัดเทียมกับประชากรประเทศอื่น ดังนั้น การมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะทางภาษาที่ดีจะช่วยเตรียมพร้อมสู่การเป็นแรงงานที่มีศักยภาพและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต

ผลการเปรียบเทียบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ ($\bar{X}=4.37$) สูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีนก่อนการจัด การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ ($\bar{X}=4.20$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

.05 สะท้อนให้เห็นว่า หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อการเรียนภาษาจีน และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามีทัศนคติที่ดีขึ้นในประเด็นภาษาจีนเป็นวิชาที่ทำให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกมากที่สุด (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.43) รองลงมา คือ ประเด็นภาษาจีนเป็นวิชาที่สนุกสนาน (ผลต่างค่าเฉลี่ย = 0.32) การใช้กิจกรรมบทบาทสมมติในการจัดการเรียนรู้จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการกระตือรือร้นในการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกทักษะการพูดภาษาจีน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยของศุภาวิณี โลหะประเสริฐ (2556) ที่ศึกษาการพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออกโดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในรายวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ นักศึกษากล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น รู้จักการแสดงท่าทางประกอบการพูด มีความคล่องแคล่ว มีไหวพริบ และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีขึ้นด้วย ทั้งยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริดา ทาทิพย์ และ ปรีณ ทนันทชัยบุตร (2559) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาเกาหลีโดยการจัดการเรียนรู้แบบ B-SLIM ร่วมกับกิจกรรมบทบาทสมมติ ช่วยให้ผู้เรียนฟังเข้าใจ ตีความได้ดีขึ้น อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะการพูด กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ส่งผลให้การเรียนรู้เกิดความสนุกสนาน และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ยุพกา พุกขิมา และคณะ (2555) ได้ศึกษาแรงจูงใจและทัศนคติต่อการเรียนภาษาญี่ปุ่น

และภาษาจีนของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบว่า ทัศนคติของนิสิตส่วนใหญ่ชอบเรียนภาษาจีน เพราะสนุกสนาน สนใจวัฒนธรรม ส่งผลให้สื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ในอนาคต กล่าวสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติส่งผลต่อทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนภาษาจีน ซึ่งทัศนคติต่อการเรียนภาษาจีนนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถทางภาษาของผู้เรียน ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ดีของผู้เรียน ทัศนคติจึงเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จในการเรียนรู้ และยังช่วยให้กระบวนการเรียนนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยด้านแรงจูงใจและพฤติกรรมของผู้เรียนที่มีผลต่อการเรียนภาษาจีนเพิ่มเติม เพื่อเป็นแนวทางในการนำพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีน และทำการเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานภาษาจีน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ Tuna Girgin สังกัดคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี สำหรับการตรวจบทคัดย่อภาษาอังกฤษ และขอขอบคุณนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ ธีราวุฒิ. (2560). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา 0109431 นิทานสุภาษิตจีน โดยใช้บทบาทสมมติของนิสิตหลักสูตรวิชาภาษาจีน ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยทักษิณ. วารสารอินทนิลทักษิณสาร, 12(3), 127-140.
- ชวลีวรรณ ปราณีธรรม. (2564). แรงจูงใจในการเรียนภาษาเยอรมันของนักศึกษาวิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 10(2), 214-222.
- ดีเด่น เบ็ญฮวัน. (2556). ทักษะคิดและพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาที่มีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับต่ำ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทัศนีย์ จันติยะ, สุภิญญา ปัญญาสิทธิ์ และจิราภรณ์ กาแก้ว. (2560). การศึกษาแรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษของนิสิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 14 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ; 7-8 ธันวาคม 2560. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 1078-1087.
- ยุพกา พุกขิมา, กนกพร นุ่มทอง และสร้อยสุดา ณ ระนอง. (2556). ความนิยมในการเรียนภาษาญี่ปุ่นและภาษาจีนของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: แรงจูงใจแตกต่างกันอย่างไร. วารสารญี่ปุ่นศึกษา, 30(1), 27-40.
- เยาวลักษณ์ วิสุทธีศรี, มนารณ์ บ้านเพ็ง และอัสมา ทรรคนะมีลาก. (2564). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาจีน โดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติ กรณีศึกษาจากวิทยาลัยนานาชาติ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม, 20(3), 112-121.
- วรทา รุ่งบานจิต, วราลี รุ่งบานจิต, วรนาถ แซ่เซ่น, วรากร แซ่พุ่น และภากร นพฤทธิ์. (2559). แรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. (รายงานวิจัย). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ศุภาวิณี โลหะประเสริฐ. (2556). การพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก โดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวในรายวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ภาคเรียนที่ 1/2556. (รายงานวิจัยในชั้นเรียน). ยะลา: มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ศุภิกา นิรติศัย. (2561). ทักษะคิด แรงจูงใจ และพฤติกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 9(2), 138-170.
- ศิริดา ทาทิพย์ และปรีณ หนันชัยบุตร. (2559). การพัฒนาความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาเกาหลีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ B-SLIM ร่วมกับกิจกรรมบทบาทสมมติ. วารสารศึกษาศาสตร์ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 10(ฉบับพิเศษ), 135-140.

- สรารุณิ เขียวพฤษ และฐิตินันท์ ผิวนิล. (2563). ทศนคติของนักศึกษาที่ศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาจีนธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. *วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์(มสป.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 22(2), 75-83.
- สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์. (2556). การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาจีน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนชุมชนวัดหนองค้อ สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. *วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม*, 9(1), 66-79.
- สุธิดา แม่นมินทร์. (2562). ทศนคติและพฤติกรรมการเรียนภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาที่มีผลการเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับปานกลาง-ต่ำ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 13(2), 33-48.
- สุภัทรา โยธินศิริกุล. (2560). การศึกษาเหตุผลในการเลือกเรียนและทัศนคติที่มีต่อการเรียนภาษาจีนกลางของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 31(97), 63-75.
- เหว่ย อู๋ และวัลลภา เณลิวงศาเวช. (2565). ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการเรียนวิชาภาษาจีนของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสองภาษา ก. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 14(1), 408-422.
- Gardner, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The roles of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22 (140), 55.
- Huilin, L., & Limpapath, P. (2016). Attitudes towards Chinese Language Learning: A Case of Thai Senior High School Students at a Private School in Bangkok. *BU Academic Review Journal*, 15(2), 102-112.
- Tipmontree, S., & Tasanameelarp, A. (2019). Using role playing activities to improve Thai EFL students' oral English communication skills. *International Journal of Business and Society (IJBS)*, 21(3), 1215-1225.

การรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อ การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

Perception of Advertising via TikTok and Marketing Mix Factors Influencing Consumer Purchase Decisions: A Case Study of Robinson Surat Thani

ระพีพันธ์ เป่าชู^{1*}, จันทิมา แสงดี¹, นนทิภัก เพียรโรจน์²

Rapeepan Paochoo^{1*}, Juntima Saengdee¹, Nontipak Pianroj²

Received: 17 เมษายน 2024

Revised: 7 June 2024

Accepted: 21 June 2024

บทคัดย่อ

ธุรกิจค้าปลีกกลุ่มห้างสรรพสินค้ากำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายจากการเพิ่มขึ้นของคู่แข่งชั้นในการทำตลาดอีคอมเมิร์ซ ส่งผลให้ผู้บริโภคมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการซื้อสินค้าและบริการต่างไปจากเดิม ห้างสรรพสินค้า โรบินสันสุราษฎร์ธานีมุ่งใช้สื่อโฆษณาติกต็อกเชื่อมโยงธุรกิจกับผู้บริโภคเพื่อเพิ่มยอดขายให้สูงขึ้น การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ระดับการรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และระดับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และ 3) ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ซื้อผลิตภัณฑ์และรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อกของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา จำนวน 213 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การรับรู้โฆษณาผ่านติกต็อกมีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด อีกทั้ง การรับรู้โฆษณาผ่าน ติกต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้า โรบินสันสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยนี้นำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อขยายฐานลูกค้ากลุ่มเป้าหมายที่ใช้

¹ หลักสูตรการจัดการธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

² หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

¹ Program in Business Management, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University Surat Thani Campus

² Master of Business Administration, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkla University, Surat Thani Campus

* Corresponding Author: rapeepan.p@psu.ac.th

สื่อสังคมออนไลน์ที่ติดอกเพิ่มขึ้น กระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ การเพิ่มยอดขายและสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันให้ธุรกิจค้าปลีกท้องถิ่นต่อไป

คำสำคัญ: การรับรู้โฆษณา, ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด, ดึงดูด, การตัดสินใจซื้อ

Abstract

Retail businesses, particularly department stores, are currently confronting challenges from the rising competition of e-commerce in the marketplace. This shift has led consumers to alter their purchasing behaviors and preferences. Robinson Surat Thani, a department store, aims to enhance sales by utilizing influencer marketing through social media platforms. This research has three primary objectives: 1) To examine personal factors, advertising perception through influencers, marketing mix factors, and consumer product decision-making levels at Robinson Surat Thani. 2) To investigate the relationship between advertising perception through influencers and marketing mix factors. 3) To study the influence of advertising perception through influencers and marketing mix factors on consumer product decision-making at Robinson Surat Thani. This survey-based research sampled 213 consumers who had purchased products and perceived influencer advertising at Robinson Surat Thani over the past three months. Convenience sampling was employed, and data were collected using a questionnaire. Statistical analyses included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson correlation coefficient, and multiple regression analysis. The research findings indicate a significant relationship between advertising perception through influencers and marketing mix factors, demonstrating their influence on consumer product decision-making at Robinson Surat Thani. These insights are valuable for strategizing marketing approaches to expand the target customer base using influencer advertising on social media, thereby stimulating product purchasing decisions, increasing sales, and sustaining competitive advantage in the local retail business landscape.

Keywords: Advertising perception, Marketing mix factors, TikTok, Purchasing decisions

บทนำ

การตลาดแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นยุคการตลาดดิจิทัล ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงลูกค้าที่มีศักยภาพได้มากกว่าการทำการตลาดแบบดั้งเดิม (Garg and Bansal, 2020; Tchanturia, 2022; ณชัยศักดิ์ จุณณะปิยะ, 2565) การโฆษณาผ่านติดอกเป็นรูปแบบหนึ่งของการตลาดดิจิทัล มีกระบวนการการผลิตและสร้างคอนเทนต์นำเสนอสินค้าและบริการผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อสื่อสาร

กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์ส่งข้อความที่ใช้ไปหาคนที่ใช่ ช่วยสร้างการรับรู้ตราสินค้า การยอมรับ สร้างปฏิสัมพันธ์ จูงใจให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างธุรกิจกับผู้บริโภค เพิ่มยอดขายให้สูงขึ้น และช่วยลดต้นทุนด้านการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ได้ด้วย (กชพร สว่าง, 2566; ณชัยศักดิ์ จุณณะปิยะ, 2565; thaibulksms, 2564) การทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ถือเป็นการทำการตลาดทางตรง ช่วยให้ผู้ประกอบการ

เลือกเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ตรวจสอบได้ว่ากลุ่มเป้าหมายตอบรับหรือปฏิเสธ ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละประเภท ประหยัดเวลาต้นทุนของกิจกรรมต่ำ สามารถวัดผลได้ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานเชิงประจักษ์ทั่วโลกว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการทำการตลาดสามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้ธุรกิจ และการเข้าถึงตลาดเป้าหมายได้มากขึ้น (Desku and Sadrija, 2023; Kongkaew, Myint, Nuangjamnong, and Dowpiset, 2023) จากการรายงานของ Iplandigital (2023) ซึ่งให้เห็นว่าติ๊กต็อก (TikTok) เป็นแพลตฟอร์มยอดนิยมที่มีผู้ใช้งานมากกว่า 1,000 ล้านคนทั่วโลก สามารถทำให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่าง แรนด้อมและผู้ใช้งานที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ผ่านแฮชแท็ก ไวรัล หรือชาเลนจ์ต่าง ๆ ที่เป็นเทรนด์ จึงตอบโจทย์แรนด้อมและธุรกิจในด้านของการสร้างการรับรู้ (Awareness) และการปฏิสัมพันธ์ (Engagement) ระหว่างแรนด้อมกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ อีกทั้งยังทำให้สามารถติดตามเพื่อให้เกิดการรับรู้แรนด้อมได้ด้วยเช่นเดียวกับงานวิจัยของ ดงเหมย ฟาง (2563) พบว่าการโฆษณาผ่านติ๊กต็อก (TikTok) มีความสัมพันธ์กับด้านสร้างความเข้าใจ ด้านการสร้างแรงกระตุ้น ด้านสร้างความภูมิใจ ด้านสร้างความทรงจำ และด้านสร้างแรงจูงใจมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางของนักศึกษาหญิงในมณฑลกว่างซีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

Insight ERA (2023) รายงานว่า คนไทยมีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต มากถึงร้อยละ 85.3 ของประชากรทั้งหมด หรือเท่ากับ 61.21 ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นมากกว่าปีที่ผ่านมา ร้อยละ 0.2 นิยมใช้งานผ่านมือถือมากกว่าการใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ ใช้เพื่อค้นหาข้อมูลเป็นกิจกรรมอันดับหนึ่ง รองลงมาเพื่อการติดตามข่าวสาร และยังพบว่าสื่อสังคมออนไลน์ที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด คือ ติ๊กต็อก (TikTok) ร้อยละ 78.2 ตันสนีย์ และมานะ (2561) เปิดเผยว่าผู้บริโภคคนไทยนิยมค้นหาข้อมูลของ

ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการก่อนการตัดสินใจซื้อผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยพิจารณาจากประสบการณ์การซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคที่ได้แบ่งปัน (Share) คำพูด รีวิว คะแนนความนิยม หรือรูปถ่ายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคมีการตัดสินใจซื้อที่แตกต่างกันไป ดังนั้นหลายธุรกิจจึงให้ความสำคัญกับการใช้ติ๊กต็อก (TikTok) ในการทำการตลาดมากขึ้น

ปัจจุบันธุรกิจค้าปลีกกลุ่มห้างสรรพสินค้าไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายครั้งใหญ่จากการเข้ามาทำตลาดของอีคอมเมิร์ซจำนวนมากที่เปลี่ยนแปลงไลฟ์สไตล์การซื้อสินค้าและบริการของผู้บริโภค ทำให้ผู้ประกอบการในตลาดนี้ต้องมีการปรับตัวอย่างมากเพื่อช่วงชิงความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยเฉพาะกลุ่มห้างสรรพสินค้า (Department Store) (Brand Age Online, 2564) ห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นธุรกิจค้าปลีกที่มีความสำคัญต่อการเติบโตของเศรษฐกิจทางภาคใต้ของประเทศไทย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567) จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการฝ่ายการตลาดห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี เปิดเผยว่าธุรกิจกำลังเร่งปรับตัว มุ่งใช้สื่อสังคมออนไลน์ติ๊กต็อกเป็นกลยุทธ์การตลาดที่สำคัญ เพื่อช่วยเชื่อมโยงธุรกิจกับผู้บริโภค เร่งการเพิ่มยอดขายให้ธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตามปัจจุบันยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนักเมื่อเทียบกับช่องทางออนไลน์อื่นๆ (นาวิณ วงศ์สมบุญ, 2567) Brand Age Online (2564) แนะนำว่า ห้างสรรพสินค้าจำเป็นต้องเร่งการปรับกลยุทธ์การทำตลาดที่มุ่งเน้นการตอบโต้ลูกค้าให้เข้าถึงสินค้าและบริการได้จากหลากหลายช่องทาง เพื่อหลีกเลี่ยงโอกาสอวสานของธุรกิจค้าปลีกไทย

ข้อมูลมูลค่าการขายสินค้าออนไลน์ของกลุ่มธุรกิจค้าปลีกประเทศไทย จากภาพที่ 1 มีแนวโน้มการเติบโตของยอดขายเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ระหว่างปี 2017-2021 หรือเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 44.3 แต่อย่างไรก็ตาม มูลค่าการขายสินค้า

ออนไลน์ของกลุ่มธุรกิจค้าปลีก พบว่ายังมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับมูลค่าค้าปลีกทั้งหมด เนื่องจากผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการซื้อขายหน้าร้าน (ออฟไลน์) ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่สามารถเพิ่มสัดส่วนยอดขายการขายผ่านช่องทางออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้กว้างขึ้น (นรินทร์ ต้นไพบูลย์, 2565).

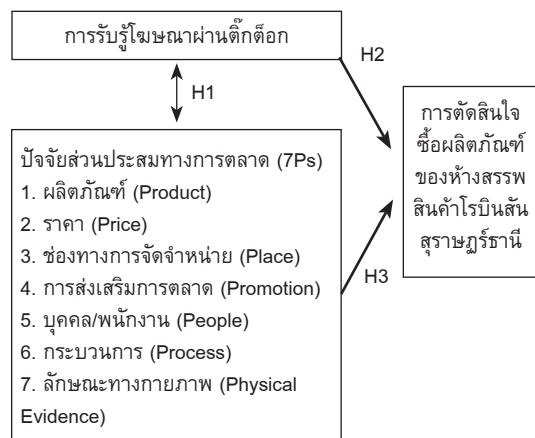
ภาพที่ 1 มูลค่าการขายสินค้าออนไลน์ของกลุ่มธุรกิจค้าปลีกประเทศไทยระหว่างปี 2016-2021

และจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ Amira M.O. and Nermine A. (2020) เสนอแนะว่าเพื่อให้เข้าใจการทำการตลาดดิจิทัลหรือตลาดออนไลน์มากขึ้น นักวิจัยควรศึกษาปัจจัยการตลาดอื่นๆ นอกเหนือจากการทำการตลาดผ่านอีเมล การตลาดบนมือถือ และการตลาดแบบการยิงแอดไปยังกลุ่มเป้าหมาย (Retargeting) โดยควรศึกษาให้ครอบคลุมทุกตลาดอุตสาหกรรม หรือศึกษาธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของจิตติมา และอรกัญญา (2555) เสนอแนะให้นักวิจัยต่อยอดการศึกษาเรื่อง การทำการตลาดในรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์ขององค์กร หรือบริษัทเฉพาะที่น่าสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการทำการตลาดโดยตรง เพื่อบริหารจัดการสื่อสังคมออนไลน์ขององค์กร ให้เพิ่มมูลค่าแก่ธุรกิจมากขึ้น เช่นเดียว

กับงานวิจัยของ กชพร สว่าง (2566) เสนอแนะให้ศึกษาการตลาดบนติ๊กต็อก (TikTok) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเฉพาะเจาะจง นำไปกำหนดกลยุทธ์ขยายฐานกลุ่มเป้าหมายของธุรกิจต่อไป

ดังนั้นจากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจการรับรู้โฆษณาผ่านติ๊กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสัน สุราษฎร์ธานี เพื่อช่วยให้ธุรกิจค้าปลีกปัจจุบันสามารถประยุกต์ใช้สื่อโฆษณาติ๊กต็อกในการสื่อสารการตลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เข้าถึงผู้บริโภคเพิ่มขึ้น และนำเสนอสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคเป้าหมายได้มากขึ้น อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐ สามารถนำผลวิจัยไปวางแผนสนับสนุนการดำเนินงานของธุรกิจค้าปลีกรายย่อยอื่นๆ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ โดยมุ่งเน้นการเข้าถึงลูกค้าเป้าหมายที่มีศักยภาพ การสร้างยอดขาย และการเพิ่มขนาดการเติบโตของธุรกิจท้องถิ่นต่อไป การรับรู้โฆษณาผ่านติ๊กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสัน สุราษฎร์ธานี มีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ระดับการรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด และระดับการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

3) ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

สมมติฐานการวิจัย

การรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอก มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด

การรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอก มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคมและพฤติกรรมศาสตร์ที่พัฒนาโดยไอเซค ไอเซน (Icek Ajzen) (Ajzen, I., 1991) ปรับปรุงมาจากทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action) อธิบายว่า พฤติกรรม (Behavior) ที่ถูกแสดงออกมานั้นเป็นผลมาจากเจตนา (Intention) ซึ่งมี 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดเจตนา ได้แก่ ทัศนคติต่อพฤติกรรม (Attitude

Toward the Behavior) การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (Subjective Norm) และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม (Perceived Behavioral Control) การศึกษาในอดีตพบว่ามีการศึกษาจำนวนมาก นำทฤษฎี TPB ไปอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างหรือลูกค้าในด้านธุรกิจ ทฤษฎีนี้จึงเป็นประโยชน์ในการวางแผนทางการตลาด ช่วยส่งเสริมให้มีการเลือกซื้อสินค้าหรือบริการได้มากขึ้น (อนวัตร, ดุษฎี, และเพชรรัตน์, 2562) ซึ่งการศึกษารั้งนี้การแสดงผลพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างในการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานีเป็นผลมาจากการรับรู้โฆษณาผ่านด็กตอกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)

แนวคิดการรับรู้สื่อโฆษณาด็กตอก

การรับรู้หรือการเปิดรับข่าวสาร หมายถึง การรับรู้หรือการเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่างๆ โดยความสนใจของผู้รับสื่อจะขึ้นอยู่กับเรื่องที่ผู้รับมีความสนใจ (กัญชลิตา ดันเจริญ, 2563) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ 1) การเปิดรับหรือเลือกสนใจ (Selective Exposure or Selective Attention) หมายถึง การที่บุคคลมีการเลือกเปิดรับข่าวสารจากช่องทางใดช่องทางหนึ่งที่มีอยู่ด้วยกันหลายช่องทาง โดยเปิดรับข่าวสารจากความรู้ ทัศนคติเดิมของผู้เปิดรับข่าวสาร บุคคลทั่วไปมักเปิดรับข่าวสารที่สนับสนุนความเชื่อและทัศนคติเดิมของตน 2) การเลือกรับรู้หรือตีความ (Selective Perception) คือ กระบวนการที่บุคคลจะเลือกตีความหมายของข่าวสารที่ตนเองได้รับมา โดยอาศัยประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจ หรืออารมณ์ในขณะนั้นเป็นองค์ประกอบการตีความข้อมูลข่าวสาร และ 3) กระบวนการเลือกจดจำ (Selection Retention) หมายถึง ผู้รับสารจะเลือกจดจำข่าวสารที่ตนเองพึงพอใจ สอดคล้องกับทัศนคติและความเชื่อเดิมของตนเอง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับ

ข่าวสาร ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ทักษะ ทักษะ ความเชื่อ เป้าหมาย ความสามารถ เป็นต้น โดยการรับรู้เป็นกระบวนการของแต่ละบุคคลซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยภายใน เช่น ความเชื่อ ประสบการณ์ ความต้องการและอารมณ์ ส่วนปัจจัยภายนอกคือ สิ่งกระตุ้นการรับรู้ของประสาทสัมผัสทั้งห้า ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค (รัตนไชย และสุมาลี, 2566)

สำหรับสื่อโฆษณา (Advertising) คือ สื่อที่ผู้ผลิตจัดทำตามหลักการเขียนโฆษณาสินค้า แล้วนำไปเผยแพร่ให้กลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อขายสินค้าและบริการหรือสนับสนุนแบรนด์นั้นๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ สื่อโฆษณาประเภทสิ่งพิมพ์ (Print media) สื่อโฆษณาประเภทกระจายเสียงและแพร่ภาพ (Broadcasting media) สื่อโฆษณาบุคคล (Personal media) และสื่อโฆษณาออนไลน์ ซึ่งสื่อโฆษณาออนไลน์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป มีการใช้โทรศัพท์มือถือเข้าถึงโลกออนไลน์ได้ง่ายมากขึ้น (ภักดิษา อภิศุกรกุล, 2566) โดยในการศึกษานี้สนใจสื่อโฆษณาออนไลน์ผ่าน ดิจิทัล

สื่อโฆษณาดิจิทัล (TikTok) ได้รับความนิยมสูงอย่างมากในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ด้วยความแตกต่างด้วยเครื่องมือเอฟเฟกต์ ฟิลเตอร์ และอาร์เอฟไอดีในการจับคู่เสียงกับวิดีโอ ช่วยให้ผู้ใช้งานได้รับทั้งคอนเทนต์ความบันเทิงและการรับรู้การโฆษณากระตุ้นให้เกิดยอดขายของแบรนด์ต่างๆ ผ่านการทำคอนเทนต์ของเซเลบคนดัง และระบบร้านค้า (TikTok Shop) ดิจิทัลจึงเปรียบเสมือนประตูสู่โอกาสใหม่ๆ ที่แบรนด์ควรพิจารณาเพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงต่อไป (กชพร สว่าง, 2566) และปัจจุบันสื่อโฆษณาดิจิทัลก็มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบข้อความ รูปภาพ วิดีโอ เสียง และอื่นๆ สามารถเข้าถึงได้ง่ายโดย

ผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้งานผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้บริโภคจำนวนมากจึงนำเนื้อหาจากสื่อสังคมออนไลน์มาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเมื่อต้องการสินค้าหรือบริการได้อีกทางหนึ่ง (จิตติมา และ อรกัญญา, 2555) ผลการศึกษาของ Desku and Sadrija (2023) เปิดเผยว่าสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค อย่างมีนัยสำคัญ เช่นเกี่ยวกับการศึกษาของ นุชจรินทร์ วรวงคณา และศุภินญา (2554) พบว่า ระดับการรับรู้สื่อโฆษณา ในเครือข่ายสังคมออนไลน์มาก จะส่งผลต่อกระบวนการตอบสนองของผู้บริโภคที่มากขึ้นในทุกชั้น ได้แก่ ด้านความตั้งใจ (Attention) ด้านความสนใจ (Interest) ด้านความต้องการ (Desire) และด้านการตัดสินใจซื้อ (Action)

แนวคิดปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดสำหรับธุรกิจบริการ (Service Marketing Mix) อย่างคำปลึกจำเป็นต้องใช้ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps (Kotler *et al.*, 2002) ประกอบด้วย 1) ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) เป็นสิ่งซึ่งสนองความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ 2) ด้านราคา (Price) หมายถึงคุณค่าผลิตภัณฑ์ในรูปตัวเงินลูกค้าจะเปรียบเทียบระหว่างคุณค่า (Value) ของบริการกับราคา (Price) ของบริการนั้น ถ้าคุณค่าสูงกว่าราคาลูกค้าจะตัดสินใจซื้อ 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในการนำเสนอบริการให้แก่ลูกค้า ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ของลูกค้าในคุณค่าและคุณประโยชน์ของบริการที่นำเสนอ ซึ่งจะต้องพิจารณาในด้านทำเลที่ตั้ง และช่องทางการนำเสนอบริการ 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotions) เป็นเครื่องมือมีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้งข่าวสารหรือชักจูงลูกค้าให้เกิดทัศนคติและ

พฤติกรรมที่ต้องการ 5) ด้านบุคคล (People) ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีทัศนคติที่สามารถตอบสนองต่อผู้ใช้บริการ และสร้างความน่าเชื่อถือของบุคลากรในการบริการ โดยอาศัยการคัดเลือก การฝึกอบรม การจูงใจเพื่อให้สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้ 6) ด้านกระบวนการ (Process) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีการและงานปฏิบัติในด้านการบริการที่นำเสนอให้กับผู้ใช้บริการเพื่อมอบการให้บริการอย่างถูกต้องรวดเร็ว และทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความประทับใจ และ 7) ด้านกายภาพ (Physical Evidence) สิ่งที่ปรากฏต่อสายตาลูกค้า เช่น การจัดเรียงสินค้า บรรยากาศภายในร้าน (รัตนไชย และสุมาลี, 2566) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคเจอเนชั่นแซดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เช่นเดียวกับการศึกษาของอิรวาณณ์ ชัชชัย ภาศิริศิริกานดา และเบญจวรรณ (2565) พบว่าปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านองค์ประกอบทางกายภาพ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านส่งเสริมการตลาด และด้านกระบวนการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายแฟชั่นผ่านช่องทางออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดอุดรดิตถ์ ขณะที่การศึกษาของ จินวัฒน์ ศักดา ทวีนานันท์ กันดินันท์ และเปี้ยกพิพย์ (2565) พบว่า ส่วนประสมทางการตลาดด้านส่งเสริมการขายมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์สูงสุด รองลงมาเป็นด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านราคา และด้านผลิตภัณฑ์ ตามลำดับ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Wongso, Susanti, Cempena (2022) พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดทุกด้านมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์แบรนด์ชิปโป

แนวคิดการตัดสินใจซื้อ

การตัดสินใจซื้อ หมายถึง ระดับความเข้มข้นของพฤติกรรมการซื้อของผู้บริโภคหลังจากเปิดรับการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (สรרך โรจนทัตพพะ, 2565) ผู้บริโภคแต่ละคนต้องการข้อมูลและมีพฤติกรรมในการตัดสินใจต่อตัวผลิตภัณฑ์และบริการแต่ละชนิดที่ต่างกันไป แบ่งได้ตามระดับของความพยายามในการแก้ปัญหา นั้น มี 5 ระดับ ดังนี้ 1) พฤติกรรมแก้ปัญหาอย่างเต็มรูปแบบ มักเป็นการซื้อครั้งแรก ผลิตภัณฑ์ราคาสูง การซื้อเกิดขึ้นไม่บ่อย 2) พฤติกรรมการแก้ปัญหาแบบจำกัดโดยมีลักษณะของการตัดสินใจที่มีทางเลือกที่ไม่แตกต่างกัน มีเวลาตัดสินใจไม่มาก 3) พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อตามความเคยชิน ลักษณะการซื้อซ้ำมีความมั่นใจในผลิตภัณฑ์นั้น 4) พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อแบบทันที เกิดจากการกระตุ้นจากสิ่งเร้าทางการตลาด หรือประชาสัมพันธ์ที่กระตุ้นให้ตัดสินใจซื้อทันที และ 5) พฤติกรรมการตัดสินใจซื้อที่ไม่ติดยึด ผู้บริโภคจะแสวงหาความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ อยู่เสมอ (จิรพัฒน์ พิชัยกมลศิลป์, 2563) นอกจากนี้ การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคนั้น จะเกิดจากปัจจัยภายในคือ แรงจูงใจ การรับรู้ การเรียนรู้ บุคลิกภาพ และทัศนคติ (รัตนไชย และสุมาลี, 2566) สอดคล้องกับการศึกษาของนุชจรินทร์ และคณะ (2554) พบว่า ระดับการรับรู้สื่อโฆษณาในเครือข่ายสังคมออนไลน์ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในทิศทางเดียวกัน เช่นเดียวกับการศึกษาของอุบลวรรณ และ อำพล (2566) พบว่า การโฆษณาและการตลาดออนไลน์มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวไทย และการศึกษาของ ธนรัชเสมอภาค (2564) พบว่า สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต อีเมล ข้อความทางมือถือ ไลน์ และเฟซบุ๊ก มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับการตัดสินใจซื้อโดยรวมของผู้บริโภคในจังหวัดภูเก็ต

นอกจากนี้ การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคนั้น จะเกิดจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (รัตนไชย และสุมาลี, 2566; อีราวัฒน์ และคณะ, 2565; จินวัฒน์ และคณะ, 2565)

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากร คือ ผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ซื้อผลิตภัณฑ์และรับรู้การโฆษณาผ่านด็กต็อกของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ซื้อผลิตภัณฑ์และรับรู้การโฆษณาผ่านด็กต็อกของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรทั้งหมด จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่างของ Green (1991) $n \geq 50 + 8(m)$ การศึกษาครั้งนี้มีจำนวนตัวแปรพยากรณ์ (predictors) เท่ากับ 8 จึงต้องการกลุ่มตัวอย่าง ≥ 114 คน แต่เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีมีขนาดที่เหมาะสม จึงกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้หลักการของ Hair *et al.* (2006) ที่กำหนดกลุ่มตัวอย่างให้มีขนาดไม่น้อยกว่า 200 ตัวอย่าง ใช้วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยไม่ทราบความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) ด้วยวิธีการกำหนดสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยผู้วิจัยเอง ในบริเวณห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ระหว่างการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม 2567 ผ่านความร่วมมือจากผู้จัดการฝ่ายการตลาดของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี เพื่อต้องการให้ได้ผู้บริโภคที่มีประสบการณ์ตรงตามวัตถุประสงค์การศึกษาอย่างแท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1) ปัจจัยการรับรู้การโฆษณาผ่านด็กต็อก จำนวน 1 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert-Scale) 3 ระดับ จากระดับการรับรู้ นานๆ ครั้ง เท่ากับ 1 บางครั้ง เท่ากับ 2 และบ่อยครั้ง เท่ากับ 3

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็น 3 ระดับ ในแบบสอบถาม (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538) ดังนี้ 2.34-3.00 หมายถึง การรับรู้ระดับมากหรือบ่อยครั้ง 1.67-2.33 หมายถึง การรับรู้ระดับปานกลางหรือบางครั้ง 1.00-1.66 หมายถึง การรับรู้ระดับน้อยหรือนานๆ ครั้ง

2) ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) จำนวน 16 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert-Scale) 5 ระดับ จากระดับความสำคัญน้อยที่สุด เท่ากับ 1 ไปยังระดับความสำคัญมากที่สุด เท่ากับ 5

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยความสำคัญ 5 ระดับ ในแบบสอบถาม (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2547) ดังนี้ 4.21-5.00 หมายถึง มีความสำคัญระดับมากที่สุด 3.41-4.20 หมายถึง มีความสำคัญระดับมาก 2.61-3.40 หมายถึง มีความสำคัญระดับปานกลาง 1.81-2.60 หมายถึง มีความสำคัญระดับน้อย 1.00-1.80 หมายถึง มีความสำคัญระดับน้อยที่สุด

3) การตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค จำนวน 1 ข้อ เป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert-Scale) 5 ระดับ จากระดับการตัดสินใจซื้อน้อยที่สุด เท่ากับ 1 ไปยังระดับการตัดสินใจซื้อมากที่สุด เท่ากับ 5

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยการตัดสินใจซื้อ 5 ระดับ ในแบบสอบถาม (บุญชม ศรีสะอาด, 2542) ดังนี้ 4.21-5.00

หมายถึง ระดับ การตัดสินใจมากที่สุด 3.41-4.20
หมายถึง ระดับ การตัดสินใจมาก 2.61-3.40
หมายถึง ระดับการตัดสินใจปานกลาง 1.81-2.60
หมายถึง ระดับการตัดสินใจน้อย 1.00-1.80
หมายถึง ระดับการตัดสินใจน้อยที่สุด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย 2) พัฒนาแบบสอบถามให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย 3) ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถามที่สร้างขึ้นต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน วิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence) และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือทั้งการใช้ภาษา ความครบถ้วนความสอดคล้องของเนื้อหา (Content Validity) ก่อนจะนำไปทดลองใช้ ผลการทดสอบพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC > 0.6 (กัลยา, 2560) จึงนำไปใช้ในการตรวจสอบความเชื่อมั่นต่อไป 4) นำแบบสอบถามที่ได้ไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเหมือนกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน พบว่า ค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) ของทุกตัวแปร เท่ากับ 0.843 มีค่ามากกว่า 0.7 ซึ่งเป็นค่าผ่านเกณฑ์ (Nunnally, 1978) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสามารถนำแบบสอบถามฉบับนี้ไปใช้ในการเก็บข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าได้

สถิติที่ใช้ในการวิจัย 1) สถิติเชิงพรรณนา เพื่อบรรยายเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ระดับการรับรู้โฆษณาต็อกต็อก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค โดยแจกแจงและนำเสนอในรูปความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ความถี่และค่าร้อยละ

ส่วนที่ 2 ระดับการรับรู้โฆษณาต็อกต็อก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดภาพรวม (7Ps) และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) สถิติเชิงอนุมาน ใช้สถิติทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยมีเกณฑ์การแปลผลค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ตามแนวคิดของ Hinkle, Wiersma & Jurs (2003) ดังนี้ 0.81-1.00 มีความสัมพันธ์กันสูงมาก 0.61-0.80 มีความสัมพันธ์กันสูง 0.41-0.60 มีความสัมพันธ์กันปานกลาง 0.21-0.40 มีความสัมพันธ์กันต่ำ 0.00-0.20 มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 สำหรับการทดสอบสมมติฐานจะใช้การทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน สำหรับการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี STEPWISE

ผลการศึกษา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 66.7) อายุ 31-40 ปี (ร้อยละ 34.7) การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า (ร้อยละ 66.2) ประกอบอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 40.4) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 บาท ถึง 30,000 บาท (ร้อยละ 59.6)

ผู้บริโภคมีระดับการรับรู้โฆษณาผ่านต็อกต็อกในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.48) และให้ความสำคัญสำหรับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) กับทุกด้านในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่าคะแนนจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านราคา (ค่าเฉลี่ย 4.81) ด้านลักษณะทางกายภาพ (ค่าเฉลี่ย 4.69) ด้านกระบวนการ (ค่าเฉลี่ย 4.68) ด้านผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 4.63) ด้านการส่งเสริมการตลาด (ค่าเฉลี่ย 4.62) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย

(ค่าเฉลี่ย 4.52) และด้านบุคคล/พนักงาน (ค่าเฉลี่ย 4.49) ตามลำดับ อีกทั้งผู้บริโภคมีการตัดสินใจซื้อ

ผลิตภัณฑ์ของห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานีในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.16) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อก ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) และการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

(n=213)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล
1. การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อก	1.48	0.626	น้อย
2. ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)			
2.1 ผลិតภัณฑ์	4.63	0.329	มากที่สุด
2.2 ราคา	4.81	0.288	มากที่สุด
2.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย	4.52	0.554	มากที่สุด
2.4 การส่งเสริมการตลาด	4.62	0.614	มากที่สุด
2.5 บุคคล/พนักงาน	4.49	0.433	มากที่สุด
2.6 กระบวนการ	4.68	0.395	มากที่สุด
2.7 ลักษณะทางกายภาพ	4.69	0.483	มากที่สุด
3. การตัดสินใจซื้อ	4.16	0.629	มาก

ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อก มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด โดยการรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมากกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านราคา ($r=0.191$) ด้านการส่งเสริมการตลาด ($r=0.191$) และด้านลักษณะทางกายภาพ ($r=0.153$) ตามลำดับ และการรับรู้

โฆษณาผ่านด็กต็อกไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ($r=0.095$) ในทิศทางตรงกันข้ามกันในระดับต่ำมาก นอกจากนี้ การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกไม่มีความสัมพันธ์กับด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($r=0.045$) ด้านบุคคล/พนักงาน ($r=0.039$) และด้านกระบวนการ ($r=0.126$) ในทิศทางเดียวกันในระดับต่ำมากทั้งหมด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)	TikTok
1. ผลิตภัณฑ์	-0.095
2. ราคา	0.191**
3. ช่องทางการจัดจำหน่าย	0.045

ตารางที่ 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) (ต่อ)

ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps)	TikTok
4. การส่งเสริมการตลาด	0.191**
5. บุคคล/พนักงาน	0.039
6. กระบวนการ	0.126
7. ลักษณะทางกายภาพ	0.153*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05, **มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 และ 3 การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคทางสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี จากการตรวจสอบผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด ดังตารางที่ 3 พบว่าตัวแปรมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05, 0.01 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระไม่เกิน 0.80 (Cooper & Schindler, 2006) และจากการตรวจสอบ Multicollinearity โดย

ใช้ Variance Inflation Factor (VIF) ของตัวแปรอิสระ มีค่าอยู่ระหว่าง 1.115 - 3.249 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าไม่พบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (Stevens, 2009; Hair *et al.*, 2010)

สำหรับผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคทางสรรพสินค้าโรบินสัน สุราษฎร์ธานี ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

ตัวแปรที่ศึกษา	PTK	PRO	PRI	PLC	PRM	PEP	PRC	PHE	DEC	VIF
การรับรู้โฆษณาผ่านด็กต็อก (PTK)	1									1.115
ผลิตภัณฑ์ (PRO)	-0.095	1								1.462
ราคา (PRI)	.191**	.446**	1							1.938
ช่องทางการจัดจำหน่าย (PLC)	0.045	.340**	.477**	1						1.945
การส่งเสริมการตลาด (PRM)	.191**	.339**	.591**	.648**	1					3.249
บุคคล/พนักงาน (PEP)	0.039	.346**	.241**	.325**	.314**	1				1.252
กระบวนการ (PRC)	0.126	.396**	.553**	.522**	.583**	.355**	1			1.860
ลักษณะทางกายภาพ (PHE)	.153*	.375**	.580**	.610**	.785**	.266**	.560**	1		2.924
การตัดสินใจซื้อ (DEC)	.327**	0.133	.397**	.309**	.493**	0.100	.297**	.505**	1	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอกและปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

ตัวพยากรณ์	b	S.E.	β	t	P-Value
ค่าคงที่	0.972	0.346		2.809	0.005**
ลักษณะทางกายภาพ (PHE)	0.395	0.118	0.305	3.345	0.001**
การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอก (PTK)	0.241	0.057	0.241	4.194	0.000**
การส่งเสริมการตลาด (PRM)	0.213	0.094	0.208	2.269	0.024*

$R^2 = 0.336$ $F = 35.180$ $P\text{-Value} = 0.000$

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

จากตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ พบว่า การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอก มีอิทธิพลเชิงบวกต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานข้อที่ 2 และปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสัน สุราษฎร์ธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05, 0.01 โดยมีด้านลักษณะทางกายภาพ ($p < 0.01$) และด้านการส่งเสริมการตลาด ($p < 0.05$) ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานข้อที่ 3

ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ร้อยละ 33.6 ($R^2 = 0.336$) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 โดยที่ด้านลักษณะทางกายภาพ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคมากที่สุด รองลงมาเป็นการรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอก และการส่งเสริมการตลาด ตามลำดับ โดยมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานีในทิศทางเดียวกัน สามารถเขียนเป็นสมการถดถอยได้ดังนี้

การตัดสินใจซื้อ = $0.972 + 0.395$ (ลักษณะทางกายภาพ) + 0.241 (การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอก) + 0.213 (การส่งเสริมการตลาด)

วิจารณ์และสรุปผล

ส่วนที่ 1 จากการศึกษาพบว่า การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอก มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ไม่ว่าจะเป็นด้านราคา ด้านส่งเสริมการตลาด และด้านลักษณะทางกายภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กชพรสว่าง (2566) การรับรู้โฆษณาผ่านตึกตอกมีผลต่อแรงกระตุ้นในการซื้อสินค้าด้านการส่งเสริมการตลาด ด้วยข้อความโฆษณา นำเสนอโปรโมชั่นลดราคาที่ผู้บริโภคสามารถจดจำสินค้าได้ง่ายจากการใช้ภาพสี ภาพตราสินค้า การเล่าเรื่องแบบภาพเคลื่อนไหว ผู้บริโภคจะเกิดแรงกระตุ้นในการซื้อสินค้าได้มากขึ้น เช่นเดียวกับด้านราคาที่ผู้บริโภครู้สึกพอใจ เชื่อมั่นและภูมิใจในแบรนด์ที่มีการทำโฆษณา เพราะได้รับข้อมูลข่าวสารที่สอดแทรกไปกับความบันเทิงผ่านตึกตอก ทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อสินค้าได้ไม่ยากเมื่อเปรียบเทียบระหว่างความคุ้มค่ากับราคาที่ต้องจ่าย สำหรับด้านลักษณะทาง

กายภาพ การรับรู้ผ่านสื่อโฆษณาดีด็อกสามารถกระตุ้นให้ผู้บริโภคมีการสร้างประสบการณ์ร่วมกันในกลุ่มสาวกของแบรนด์ ส่งผลให้เกิดการบอกต่อปากต่อปาก เกิดความเพลิดเพลินในการช้อปปิ้ง รู้สึกได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 จากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ พบว่า การรับรู้โฆษณาผ่านดิกต็อกสามารถทำนายการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคได้ และ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) ได้แก่ ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence) สามารถทำนายการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคได้สูงสุด รองลงมาเป็นด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ตามลำดับ โดยสามารถร่วมกันทำนายการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคได้ร้อยละ 33.6 สอดคล้องกับการศึกษาของ กชพร สว่าง (2566) ; ศรวิธ และกนิษฐา (2565) ; ภิรมย์วิมล และคณะ (2562) ; จินวัฒน์ และคณะ (2565) ; อุบลวรรณ และอำพล (2566) ; อิราวัฒน์ และคณะ (2566) ; ธนรัช เสมอภาค (2564) เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปรสามารถอภิปรายได้ดังนี้

การรับรู้โฆษณาผ่านดิกต็อก การศึกษาของ อุบลวรรณ และอำพล (2566) พบว่า การโฆษณาและการตลาดออนไลน์มีอิทธิพลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวไทย สอดคล้องกับการศึกษาของ ปิยะมาภรณ์ และฉัตรชัย (2565) พบว่าการสื่อสารการตลาดแบบออนไลน์ (Online Marketing Communication) มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชั่นวายในจังหวัดนครราชสีมา เพราะพฤติกรรมลูกค้ากลุ่มเจนวายมักมีการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต พร้อมใช้งานโซเชียลมีเดียได้ตลอดเวลา จึงทำให้สามารถรับรู้การสื่อสารการตลาดได้ทุกที่ทุกเวลา เช่นเดียวกับการศึกษาของ ธนรัช เสมอภาค (2564) พบว่า สื่อโฆษณาของผู้บริโภคในจังหวัดภูเก็ตที่ถูกรับรู้มากที่สุดคือ สื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ เพราะเข้าถึงได้ง่าย มีต้นทุนที่ต่ำกว่าสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร เป็นต้น สื่อโฆษณายังส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในจังหวัดภูเก็ต

ด้านลักษณะทางกายภาพ (Physical Evidence) การศึกษาของ อิราวัฒน์ และคณะ (2566) พบว่าองค์ประกอบทางกายภาพ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายแฟชั่นผ่านช่องทางออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดอุดรธานี เช่นเดียวกับการศึกษาของ ภิรมย์วิมล และคณะ (2562) พบว่าลักษณะทางกายภาพมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภค เจเนอเรชั่นแซตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยลูกค้าจะพิจารณาตัดสินใจจากลักษณะทางกายภาพที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของร้านค้า มีการปรับปรุงให้ทันสมัยตลอดเวลา สร้างความแตกต่างและความน่าสนใจให้กับผู้บริโภค

ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) การศึกษาของ จินวัฒน์ และคณะ (2565) พบว่า การส่งเสริมการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ เช่นเดียวกับการศึกษาของ ศรวิธ และกนิษฐา (2565) พบว่าปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคจากร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมนิยมจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย ลด แลก แจก แถม หรือระบบสะสมแต้มเพื่อดึงดูดใจผู้บริโภคให้มาซื้อสินค้าเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ช่องทางดีด็อกสามารถสร้างโปรโมชั่นลดแลกแจกแถมสื่อสารผ่านภาพเคลื่อนไหว เสียง และข้อความที่สามารถช่วยกระตุ้นการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคได้ง่าย (กชพร สว่าง, 2566)

ดังนั้นห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นหนึ่งในธุรกิจค้าปลีกที่มีการแข่งขันกันสูง มีสินค้าที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในกลุ่มธุรกิจ

จำเป็นต้องใช้สื่อโฆษณาติดตอกและกลยุทธ์ส่วน ประสมทางการตลาด โดยจัดลักษณะทางกายภาพ และ การส่งเสริมการตลาดให้โดดเด่น แตกต่างจาก คู่แข่งขัน จะช่วยดึงดูดใจผู้บริโภคหรือกลุ่มลูกค้า เป้าหมาย ใหม่ ๆ กระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจซื้อ ผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ

การศึกษานี้ได้ขยายองค์ความรู้ใหม่ ให้แก่นักวิชาการ นักการตลาด ที่สนใจศึกษาบริบท การตลาดดิจิทัลส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคในปัจจุบัน โดยมุ่งศึกษา สื่อสังคมออนไลน์ติดตอก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก และเฉพาะเจาะจง นำไปกำหนดกลยุทธ์ขยายฐานกลุ่มเป้าหมายของธุรกิจต่อไป อีกทั้งเป็นการเติมเต็มช่องว่างการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรการรับรู้โฆษณาผ่าน ติดตอกกับส่วนประสมทางการตลาด (7Ps) ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในกรอบแนวคิดการวิจัยเดียวกัน และได้ทำการศึกษา ธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงในกลุ่มธุรกิจค้าปลีกท้องถิ่น คือ ห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์

ธุรกิจค้าปลีกควรประยุกต์ใช้ติดตอกในการสื่อสารการตลาดให้เข้าถึงผู้บริโภคเพิ่มขึ้น เพราะหากผู้บริโภคมีการรับรู้โฆษณาผ่านติดตอก มีโอกาสการตัดสินใจซื้อได้ง่ายขึ้น โดยนำเสนอสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้บริโภคเป้าหมาย กำหนดเป็นกลยุทธ์ช่วยในการแข่งขันของธุรกิจ ด้านราคาต้องมีการแสดงป้ายราคาไว้อย่างชัดเจน มีป้ายลดราคาหรือสินค้าราคาพิเศษที่สะดุดสายตา เนื่องจากธุรกิจค้าปลีกมีการแข่งขันกันสูง กลยุทธ์การตั้งราคาจึงมีผล

ต่อยอดขายของธุรกิจ ผู้ประกอบการควรศึกษา และติดตามข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งราคาสินค้าของ คู่แข่งตลอดเวลา กลยุทธ์ด้านส่งเสริมการตลาด ผู้ประกอบการควรสื่อสารการตลาดทำให้สินค้า น่าสนใจและแตกต่างจากเดิมที่เคยทำอยู่เสมอ มีกิจกรรมการส่งเสริมการตลาดอย่างต่อเนื่อง ด้านลักษณะทางกายภาพ ผู้ประกอบการควรอัพเดท ข้อมูลสินค้าให้ลูกค้าทราบสม่ำเสมอ จัดสินค้า เป็นหมวดหมู่ให้ง่ายต่อการเลือกซื้อ และนำเสนอ สินค้าที่ทันสมัยตามเทรนด์เพื่อดึงดูดความสนใจ และนำไปสู่การตัดสินใจซื้อได้ง่าย

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาธุรกิจการค้า สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ติดตอกในการสื่อสาร กับลูกค้าของธุรกิจค้าปลีกรายย่อยอื่นๆ ในจังหวัด สุราษฎร์ธานี เช่น มาเธอร์มาเช่ ซูเปอร์ซีป ห้าง สหไทยการ์เด็นพลาซ่าสุราษฎร์ธานี เป็นต้น รวมถึง ธุรกิจค้าปลีกท้องถิ่นรายอื่นๆ โดยจัดฝึกอบรม ปฏิบัติให้ความรู้เรื่องการตลาดดิจิทัลด้วย ติดตอก หรือการสนับสนุนอุปกรณ์ งบประมาณ หรือนักวิชาการด้านการตลาดที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วย เหลือผู้ประกอบการค้าปลีกให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้า เป้าหมายที่มีศักยภาพ สามารถแข่งขันในตลาด ค้าปลีกได้ และเร่งอัตราการเติบโตเศรษฐกิจของ ภูมิภาคได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรศึกษาธุรกิจ บริการประเภทอื่นๆ นอกเหนือจากธุรกิจค้าปลีก ในบริบทการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค การตัดสินใจซื้อ ความตั้งใจซื้อ หรือ การซื้อซ้ำ เป็นต้น 2) ควร ศึกษาตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างยอดขายให้ธุรกิจ เช่น ส่วนประสมทางการตลาด (4Es) ได้แก่ 1) การสร้างประสบการณ์ (Experience)

2) การเข้าถึงผู้บริโภค (Everywhere) 3) ความคุ้มค่า (Exchange) และ 4) การสร้างความสัมพันธ์ (Evangelism) ทักษะคติ ความเชื่อ หรือตัวแปร

อื่นๆ เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาธุรกิจค้าปลีกไทยให้มีความได้เปรียบในการแข่งขันต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กชพร สว่าง. (2566). การศึกษาโฆษณาผ่านแอปพลิเคชันติ๊กต็อก (Tik Tok) ที่ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการซื้อสินค้าของกลุ่มผู้ใช้งานที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 13(3), 28-43.
- กัญชลิตา ดันเจริญ. (2563). พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์และรูปแบบการนำเสนอข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยการติดตามแผนเพจ Unseen Tour Thailand. *ปริญญานิพนธ์ บธ.ม. (การจัดการ)*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพฯ.
- จิณวัฒน์ อัศวเรืองชัย, ศักดา นาควัระ, ทวีนาพันธ์ พุ่มพิพัฒน์, กันดินันท์ กิจจาการ และ เปียทิพย์ กิตติราช. (2565). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในช่วงการระบาดของไวรัสโควิด-19. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(46), 389-404.
- จิตติมา จารุวรรณ และอรกัญญา โฆษิตานนท์ (2555). พฤติกรรมและปัจจัยสำคัญที่มีต่อการซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคจากการสื่อสารการตลาดในรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 3(2), 38-49.
- จิรพัฒน์ พิชัยกมลศิลป์ (2563). การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์และความไว้วางใจที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางผ่านช่องทางการถ่ายทอดสดเฟซบุ๊กไลฟ์ของผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่. *ปริญญานิพนธ์ บธ.ม. (บริหารธุรกิจ)*. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ณชัยศักดิ์ จุณณะปิยะ (2565). การตลาดสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 11(1), 64-76.
- ตงเหมย ฟาง. (2563). การศึกษาโฆษณาผ่านแอปพลิเคชันติ๊กต็อก (TikTok) ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางของนักศึกษาหญิงในมณฑลกว่างสี. *ปริญญานิพนธ์ (นิเทศศาสตร์)*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ธนรัช เสมอภาค. (2564). การรับรู้สื่อโฆษณาที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในจังหวัดภูเก็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 7(1), 285-298.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2567). *ภาวะเศรษฐกิจการเงินภาคใต้*. สืบค้น 16 เมษายน 2567, จาก https://www.bot.or.th/th/thai-economy/regional-economy/southern-economy/the-state-of-southern-economy/Press_SO_Y_66.html

- นรินทร์ ตันไพบูลย์. (2565). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรมปี 2566-2568: ธุรกิจร้านค้าปลีกสมัยใหม่. สืบค้น 14 มีนาคม 2567, จาก <https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/wholesale-retail/modern-trade/io/modern-trade-2022>.
- นาวัน วงศ์สมบัติ. (2567, มกราคม 4). ผู้จัดการฝ่ายการตลาด ห้างสรรพสินค้าโรบินสันสุราษฎร์ธานี. สัมภาษณ์.
- นุชจรินทร์ ชอบดำรงธรรม, วราภรณ์ อติศรีประเสริฐ และ ศุภินญา ญาณสมบูรณ์. (2554). อิทธิพลของสื่อโฆษณาในเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อกระบวนการตอบสนองของผู้บริโภค. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 3(6), 12-26.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2542). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปิยมารณ เทียมจิตร และนิตชัย อินทสังข์. (2565). การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีต่อการรับรู้และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวเจนเนอเรชั่นวาย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 42(2), 22-35.
- ภาคินา อภิศุกรกุล. (2566). การใช้สื่อโฆษณาเพื่อสร้างภาพลักษณ์และเพิ่มยอดขายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลสวายจิก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารสหวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 7(1), 33-41.
- ภิมภวิมล ประมัตถ์วรโชติ, อนันต์ สุนทราเมธากุล, จิตพร อุ่นใจ, วันวิสา มากดี และเกรียงไกร ดำรงสกุล. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าออนไลน์ของผู้บริโภคเจนเนอเรชั่นแซดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 16(2), 322-330.
- รัตนไชย สิงห์ตระหง่าน และสุมาลี รามัญ. (2566). อิทธิพลของส่วนประสมทางการตลาด ความไว้วางใจและความพึงพอใจต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าแฟชั่นด้วยระบบออนไลน์. KASEM BUNDIT JOURNAL, 24(1), 33-46.
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538). สถิติที่ใช้ในการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: กองการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ศรวาส สุขสมบูรณ์ และกนิษฐา ฤทธิ์คำรพ (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคจากร้านค้าปลีกแบบดั้งเดิมในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. 8(3), 196-215. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rpu/article/view/265313>
- คันสนีย์ วงศ์สุเศรษฐ์ และมานะ ตรียาภิวัฒน์. (2561). พฤติกรรมการสื่อสารของผู้บริโภคยุคดิจิทัลเกี่ยวกับแบรนด์สมาร์ทโฟนในท้องตลาดบนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม. วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(50), 291-311.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. (2550). พฤติกรรมผู้บริโภค. กรุงเทพฯ: ธีระฟิล์ม
- สรณ์ ไรจนทัพพะ. (2565). อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดโดยใช้สื่อศิลปินในแฮชแท็กทวิตเตอร์ต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของกลุ่มผู้ใช้ทวิตเตอร์ทั่วไปและกลุ่มผู้ชื่นชอบศิลปิน. วิทยานิพนธ์ บบ.ม. (นิเทศศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- อนุวัตร จุลินทร, ดุษฎี โยเหลา และเพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ. (2562). ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผลและทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน: การนำไปประยุกต์ใช้ด้านธุรกิจ. *Veridian E-Journal, Silpakorn University; Humanities, Social Sciences, and Arts*, 12(6), 128-145.
- อิราวัฒน์ ชมระกา, ชัชชัย สุจริต, ภาศิริ เขตปิยรัตน์, ศิริกานดา แหยมคง และ เบญจวรรณ สุจริต. (2565). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดบริการที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายแฟชั่นผ่านช่องทางการตลาดแบบออนไลน์ของประชาชนในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารลวະສະຣີມหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*, 6(1), 106-125.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และอำพล ชะโยมชัย. (2566). อิทธิพลของการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวไทย. *วารสารการจัดการและการบัญชี*, 2(1), 1-17.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Amira M. Omar & Nermine Atteya. (2020). The Impact of digital marketing on consumer buying decision process in the Egyptian market. *International Journal of Business and Management*, 15(7), 120-132.
- Brand Age Online. (2564). ห้างสรรพสินค้าปรับตัวอย่างไรเพื่อฉีกหนี Retail Disruption. สืบค้น 14 มีนาคม 2567, จาก <https://www.brandage.com/article/22672>.
- Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2006). *Business research methods* (9th ed). Boston, MA.: McGraw-Hill Irwin.
- Desku, Behrije Ramaj & Sadrija, Thélénza Latifi. (2023). The Impact of Email Marketing, Online Advertising and social media On the Consumer Decision-Making Process. *Quality-Access to Success*, 24(194), 313.
- Garg, Mannu & Bansal, Ashima. (2020). Impact of digital marketing on consumer decision making. *International Journal for Scientific Research & Development*, 8(3), 2321-0613.
- Green, S. B. (1991). How many subjects does it take to do a regression analysis?. *Multivariate Behavioral Research*, 26(3), 499-510. https://doi.org/10.1207/s15327906mbr2603_7.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J. and Anderson, R.E. (2006). *Multivariate Data Analysis* (7th ed.). Pearson Education Limited, 341-414.
- Hair, J.F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (7th ed.). Upper Saddle River, N.J.: Pearson/Prentice-Hall.
- Hinkle, P., Dennis E., Wiersma, W., & Jurs, S. G. (2003). *Applied Statistics for the Behavioral Sciences* (5th ed.). Houghton Mifflin Harcourt.
- Insight ERA. (2023). *สรุปข้อมูลที่สำคัญ DIGITAL 2023 THAILAND* จาก We Are Social และ Meltwater. สืบค้น 8 เมษายน 2567, จาก <https://www.insightera.co.th/digital-2023-thailand/>.

- Kongkaew, W. W., Myint Zu Ko Ko, Nuangjamnong, C., & Dowpiset, K. (2023). Online marketing and advertising impact consumer behavior toward purchase intention in online shopping. *AU-HIU International Multidisciplinary Journal*, 3(2), 58-79.
- Kotler P. (2000). *Marketing management*. NJ: Pearson.
- Kotler, P., Armstrong, G., Saunders, J., & Wong, V. (2002). *Principles of marketing (3rd ed.)*. Prentice Hall Europe.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric theory*. McGraw-Hill, New York.
- Stevens, J.P. (2009). *Applied Multivariate Statistics for the Social Sciences (5th ed.)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203843130>
- Tchanturia, N. (2022). The impact of digital marketing on customer buying decision, empirical study based on Georgian market. *Journal of Economics, Finance and Management Studies*, 5(09), 2477-2482.
- Thaibulksms (2564). 6 องค์ประกอบของ Marketing Communication ที่ส่งผลดีต่อการขาย. สืบค้น 8 เมษายน 2567, จาก <https://www.thaibulksms.com/blogs/post/6-elements-of-marketing-communication-that-has-a-good-effect-on-sales/>.
- Wongso Y., Susanti N., Cempena, I.B. (2022). The Effect of Marketing Mix on Purchase Decision with Brand Image as Intervening Variable on Sippol Brand Hand Sanitizer Products. *International Journal of Economics, Business and Management Research*, 6(8), 108-126.

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองการใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา

Second Order Confirmatory Factor Analysis of Using the 4 Principles of Itthipatha 4 in Management among Educational Institution Administrators

ศิริพร เสรีตานนท์¹

Siriporn Seritanondh¹

Received: 17 March 2024

Revised: 24 May 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง กลุ่มตัวอย่างคือ ข้าราชการครูของกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาอำเภอเถิน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 255 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย ซึ่งมีความตรงเชิงเนื้อหาระหว่าง 0.60-1.00 ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.96 และค่าถามเป็นรายด้าน มีค่าความเชื่อมั่นระหว่าง 0.79- 0.93 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบ 2 วิธี คือ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ และ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ด้วยโปรแกรม LISREL 8.72

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) พบว่าตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 KMO เท่ากับ .879 แสดงว่าตัวแปรต่างๆ สามารถนำไปใช้วิเคราะห์องค์ประกอบได้ 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง พบว่า โมเดลที่ปรับเปลี่ยน (Modified Model) สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจาก ค่า Chi-square (X^2) เท่ากับ 13.57 องศาอิสระ (df) เท่ากับ 14 ค่าสถิติทดสอบ p-value เท่ากับ 0.482, GFI เท่ากับ 0.990 AGFI เท่ากับ 0.950, RMR เท่ากับ 0.0033 และ RMSEA เท่ากับ 0.000 จากการพิจารณาค่าดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ จึงสรุปได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยได้องค์ประกอบเป็น 12 องค์ประกอบ จาก 40 ตัวแปร แสดงว่าองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างดี สามารถประยุกต์ใช้กับศึกษาการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 ได้

คำสำคัญ: อิทธิบาท 4, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง, รูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹ Assistant Professor in the Master of Education Program Interdisciplinary College, Nation University

Abstract

The purpose of the research is to develop the components of the Four Rddhippada (The Four Buddhist Principles of IDDHIPADA) among the administration of educational institution administrators using quantitative research methods and structural relationship models. The sample group is full-time teachers of the Thoen District Educational Institution Network Group under the Lampang Primary Educational Service Area Office, Area 2, academic year 2022. The sample group consists of 255 cases, obtained from cluster sampling using a questionnaire as a research tool which has content validity between 0.60-1.00, Cronbach's alpha reliability value is 0.96 with reliability among each dimension of variables was between 0.79- 0.93. Data analysis used two methods of factor analysis: 1) Exploratory factor analysis using the program of Statistics Package for Social Sciences and 2) Second order confirmatory factor analysis using the program LISREL 8.72.

The research results found were: 1) Results from exploratory factor analysis (EFA) found various variables. There is a statistically significant relationship at the .000 KMO level of .879, showing that various variables can be used for factor analysis. 2) The results of the second confirmatory factor analysis found that the modified model (Modified Model) is consistent with empirical data. This is considered from the Chi-square (X^2) value equal to 13.57, degrees of freedom (df) equal to 14, the p-value test statistic equal to 0.482, GFI equal to 0.990, AGFI equal to 0.950, RMR equal to 0.0033 and RMSEA equal to 0.000. Considering the index values that pass the criteria, it can be concluded that the model is consistent with the empirical data with 12 components from 40 variables. It is shown that the second order confirmatory component developed has good construct validity which can be used in applying the Four Rddhippada for administration in educational institutions.

Keywords: The Four Rddhippada, The Four Buddhist Principles of IDDHIPADA, Exploratory factor analysis, Second-order confirmatory factor analysis, Structural relationship models

บทนำ

หลักในการบริหารงานสถานศึกษามีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและในแต่ละสถานการณ์ การใช้ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร การบริหารและการจัดการสถานศึกษาก็เช่นเดียวกับการบริหารงานในองค์กรทั่วไป กล่าวคือ เป็นกระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคล

และทรัพยากรอื่นๆ การประสานงานและการบริหารหน้าที่ต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ประกอบไปด้วยการวางแผน การบริหารทรัพยากรบุคคล และการควบคุมองค์กร โดยอาศัยคน เงิน วัสดุสิ่งของเป็นปัจจัยในการปฏิบัติงาน ตามทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ หรือ 4 M's ของ Peter Ferdinand Drucker (1970) กล่าวว่า การผลิตหรือดำเนินการใดๆ จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยคน ทั้งใน

ด้านความคิด การวางแผน การดำเนินการ หรือจัดการทำให้เกิดการผลิตหรือกิจกรรมทางธุรกิจทุกรูปแบบ การพัฒนาคนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจการใดๆ การบริหารกำลังคนต้องมีการพัฒนาคนด้านความรู้ ทักษะ และวางแผนการใช้คนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลกับงานให้มากที่สุด

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลสำคัญที่สุดของสถานศึกษา เพราะมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการเป็นผู้นำให้บุคลากรในสถานศึกษาร่วมมือกันทำงานปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุตามจุดหมายของการจัดการศึกษา การพัฒนาผู้เรียนและสังคมล้วนเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายใต้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2562 (ฉบับที่ 4) เพื่อมุ่งหมายพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

เป้าหมายสำคัญของการบริหารงานก็คือผลสัมฤทธิ์หรือความสำเร็จของงาน ซึ่งอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมหาศาลที่จะสามารถทำให้งานนั้นบังเกิดสัมฤทธิ์ผล ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ (ว. วชิรเมธี, 2551 อ้างถึงใน สุภาภรณ์ หงษ์หิรัญ, 2566) อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือความพอใจ การใฝ่รัก การใฝ่หาความรู้ ใฝ่มุ่งคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใฝ่ใจในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง 2) วิริยะ คือความพากเพียร พยายาม มีความอดทน และไม่ท้อถอยในการประกอบกิจการงานนั้นๆ และปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่สุด 3) จิตตะ คือความเอาใจใส่ เอาใจจดจ่อ และตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการปฏิบัติงานนั้นๆ 4) วิมังสา คือความหมั่นใช้สติและ

ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองการปฏิบัติงานให้รอบคอบ และละเอียดถี่ถ้วน ปฏิบัติงานตามหน้าที่เพื่อมุ่งให้งานประสบผลสำเร็จและเหมาะสมกับบริบทของงานและสังคมให้มากที่สุด (มาลินี สายคำข้าว, 2565) ดังนั้น การบริหารสถานศึกษาคควรนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีการจัดการบริหารการศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน และผู้เรียนรวมทั้งบุคลากรทั้งหมดในสถานศึกษา โดยเฉพาะการบริหารงานในสถานศึกษามีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันหรือเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบุคลากรในสถานศึกษานั้นจะเน้นเป้าหมายการปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างไรเพื่อให้งานได้รับผลสำเร็จ (ว.วชิรเมธี, 2551) และในปี พ.ศ.2566 สุภาภรณ์ หงษ์หิรัญ พระบดินทร์ โพธิ์เจริญ และวิไล พลพวง ได้ศึกษาการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการบริหารงานสถานศึกษาของผู้บริหาร ตามทัศนะของครูผู้สอน พบผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า อิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา มีความสัมพันธ์กันเชิงบวกในระดับมากทุกด้าน

การจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ผลผลิตนักเรียนที่มีคุณภาพดีตามความมุ่งหวังของหลักสูตรของสถานศึกษานั้น ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอนและบุคลากรทุกฝ่าย ต่างก็เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพของนักเรียน และการที่ครูจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพตามความมุ่งหวังของหลักสูตรนั้น ผู้บริหารต้องมีวิธีการสร้างแรงจูงใจ และขวัญกำลังใจให้ครูด้วยธรรมะที่ใช้ในการทำงาน เพื่อประสบความสำเร็จดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ นั่นคือ อิทธิบาท 4 ธรรมแห่งความสำเร็จ (<https://www.kroobannok.com>)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) หรือ CFA ถือได้ว่า

เป็นการวิเคราะห์ทางสถิติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) ถือว่าเป็นเทคนิคในการทดสอบความสอดคล้องระหว่างตัวแปร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยืนยันตัวแปรหรือตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ โดยมีการอาศัยการรวมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันมากกำหนดเป็นองค์ประกอบ (Factor) ที่อยู่เบื้องหลังตัวแปรเหล่านั้นตามที่ผู้วิจัยศึกษาไว้ โดยที่การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ขององค์ประกอบว่าตัวแปรเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กัน หรือแท้จริงแล้วตัวแปรเหล่านั้นอาจจะต่างองค์ประกอบกันและไม่มีความสัมพันธ์กันเลย มากกว่านั้นการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันยังสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งเพื่อการพัฒนาทฤษฎีหรือตัวชี้วัดใหม่ หรือการทดสอบหรือยืนยันทฤษฎีหรือตัวชี้วัดเดิมทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจถึงโครงสร้างระหว่างตัวแปร ลดความคลาดเคลื่อน และสามารถนำสถิติมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (จารุพร ตั้งพัฒน์กิจ และ ปาณิก เสนาฤทธิไกร, 2565) นอกจากนี้ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหาร ผลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันสามารถนำองค์ประกอบเหล่านั้นไปกำหนดพฤติกรรมที่บ่งชี้คุณลักษณะด้านคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ 2 วิธี คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

2. เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันไปกำหนดพฤติกรรมที่บ่งชี้คุณลักษณะด้านคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

3. เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

1. ตัวแปรที่นำมาศึกษาสามารถจัดเข้าองค์ประกอบเชิงสำรวจของอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาได้

2. โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของอิทธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

การทบทวนวรรณกรรม

1. หลักธรรมสำหรับผู้บริหาร: อิทธิบาท 4

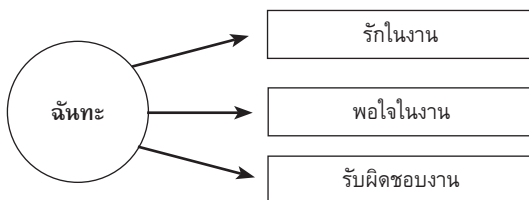
การที่ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมจะเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงาน รู้สึกว่าตนเองมั่นคง ปลอดภัยในการทำงาน ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงานในองค์กรให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหารจึงจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญที่จะใช้ในการบริหารองค์กร (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2560)

องค์ประกอบของอิทธิบาท 4

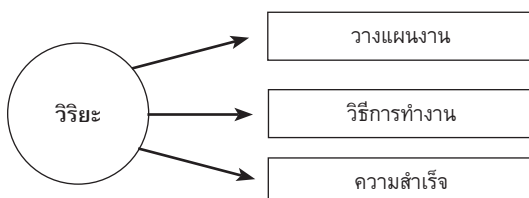
อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ประกอบด้วยหลักคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) ฉันทะ หมายถึง ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่ทำ 5) วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง 3) จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบสิ่งนั้นๆ 4) วิมังสา หมายถึง

ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลด้วยปัญญา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2545) ดังรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ คือ

1) จันทะ ความพอใจ คือมีความรักในงานที่ทำ และพอใจในงานที่ตนปฏิบัติอยู่ มุ่งให้บรรลุผลดีตามจุดมุ่งหมาย อันจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อผลงานที่ต้องการให้เกิดขึ้นนั้น สรุปเป็นกรอบตัวบ่งชี้องค์ประกอบย่อยด้านจันทะดังนี้

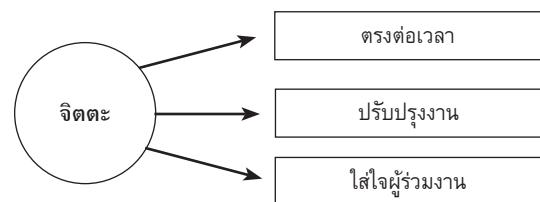

2) วิริยะ คือความขยันหมั่นเพียรกับงานที่ทำ จึงเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ความวิริยะจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีการวางแผนการทำงานที่รอบคอบ มีระบบการทำงานที่มีหลักการที่ถูกต้องเหมาะสมในวิธีการปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีขั้นตอนและเป็นไปตามตัวบ่งชี้ (KPI) ที่กำหนดไว้ในแผนงานอันได้แก่ 1) ตัวบ่งชี้ที่วัดผลได้ทางตรง เป็นตัวเลขบ่งบอกค่าตามความเป็นจริง มีหลักฐานตรวจสอบได้ตามมาตรวัดระดับอัตราส่วน 2) ตัวบ่งชี้วัดได้ทางอ้อม วัดโดยผ่านกระบวนการทางสมองเพิ่มเติม เช่น ทักษะคิด ความรู้ บุคลิกภาพ ความพึงพอใจ ซึ่งวัดได้จากการประเมินแบบอันตรายภาคชั้นตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น (ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ: เคล็ดลับสู่ความสำเร็จ จาก <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190402-kpi/>) โดยสรุปเป็นกรอบตัวบ่งชี้องค์ประกอบย่อยด้านวิริยะ ดังนี้

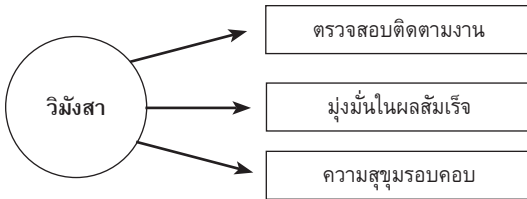
3) จิตตะ

การบริหารงานตามหลักจิตตะ เป็นการปฏิบัติงานด้วยใจจดจ่อให้ความสำคัญกับการตรงต่อเวลา ซึ่งบ่งบอกถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ รวมทั้งส่งเสริมครูให้ใส่ใจทุ่มเทและมีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ ผู้บริหารที่ดีย่อมไม่ละเลยต่อการใช้จิตวิทยาในการปกครองโดยใช้หลักรู้ตน รู้คน รู้งาน มาเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา นอกจากนี้จิตตะ ยังครอบคลุมไปถึงการประเมินผลการปฏิบัติงานทุกด้าน รวมทั้งการประเมิน กระบวนการดำเนินงานและจิตใจของผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายเพื่อนำผลมาปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอทุกปีด้วย ซึ่งสรุปเป็นกรอบตัวบ่งชี้องค์ประกอบย่อยด้านจิตตะได้ดังนี้

4) วิมังสา (ตรวจสอบติดตามงาน มุ่งมั่นในผลสำเร็จ ความสุขุมรอบคอบ)

เป็นการใช้ปัญญาของผู้บริหารในการพิจารณาใคร่ครวญทบทวนเป้าหมาย ตรวจสอบติดตามงานตามช่วงเวลาที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ และใช้ความสุขุมรอบคอบในการทบทวน ค้นหาเหตุผล ข้อบกพร่องในการกิจที่ตนรับผิดชอบและพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ไม่เกิดผลอย่างที่ต้องการ ประเมินแผนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ค้นหาทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรค เพื่อมุ่งมั่นสู่ความสำเร็จตามปณิธานของสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบตัวบ่งชี้องค์ประกอบย่อยด้านวิมังสา ดังนี้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การนำหลักธรรม อธิธำม 4 ประกอบด้วย จันทะหลักความพอใจ วิริยะหลักความไม่ย่อท้อ จิตตะหลักความจดจ่อ วิมังสาหลักพิจารณาพิจารณา มาปรับใช้และเชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม ในการดำเนินภารกิจของ

สถานศึกษาให้เกิดประโยชน์ จะนำไปสู่ผลสำเร็จ ในการปฏิบัติงานได้ตามความมุ่งหวัง อธิธำม 4 จึงเป็นคุณธรรมอันดีสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ฟังมีต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษา เป็นหลักธรรม ที่ควรประพฤติปฏิบัติให้ได้อย่างสม่ำเสมอ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักอธิธำม 4 มาประยุกต์ใช้กับการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหาร โดยการศึกษา ประเด็นที่สำคัญ แสดงดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชื่อผู้วิจัยและชื่องานวิจัย	ประเด็นสำคัญที่พบจากงานวิจัย
1. พระมหาวิฑูรย์ วิฑูรย์เมธี (จันทร์เต็ม) (2561) “การบริหารตามหลักอธิธำม 4 ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานสังกัด สพป.กาฬสินธุ์ เขต 2”	ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านจิตตะ รองลงมา คือ วิมังสา และด้านวิริยะ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือหลักจันทะ
2. พระอภิรักษ์ กนฺตสีโล (สิงมาดา) และคณะ (2562) “การบริหารสถานศึกษาตามหลักอธิธำม 4 ใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สพป.มหาสารคาม เขต 2”	ผลการวิจัยพบว่าการบริหารสถานศึกษาตามหลักอธิธำม 4 โดยภาพรวมและรายด้านปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิมังสา รองลงมาคือด้านจิตตะและด้านจันทะตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านวิริยะ
3. ศศิพิมพ์ กองสุข และคณะ (2565) “ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักอธิธำม 4 กับ ประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สพม.สุราษฎร์ธานี เขต 1”	ผลการวิจัยพบว่า 1. การใช้หลักอธิธำม 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ย รองลงมาคือ ด้านจันทะ และวิริยะ ส่วนด้านวิมังสา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด
4. พระบดินทร์ โพธิ์เจริญและ วิไล พลพวง (2566) “การบริหารงานตามหลักอธิธำม 4 ของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 8”	ผลการวิจัย พบว่าการบริหารงานตามหลักอธิธำม 4 ผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงอันดับ พบว่า โดยเรียงค่าเฉลี่ยสูงสุดไปหาต่ำสุดคือ ด้านวิริยะ ด้านจันทะ ด้านจิตตะ และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิมังสา
5. สุภาภรณ์ หงษ์หิรัญ (2566) “การศึกษาหลักอธิธำม 4 ในการบริหารของผู้บริหาร สถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน กลุ่มเครือข่ายสถาน ศึกษาอำเภอเนิน สพป.ลำปาง เขต 2”	ผลการวิจัย พบว่า การใช้หลักอธิธำม 4 ในการบริหารของผู้บริหารเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ด้านจันทะ ด้านวิมังสา และด้านจิตตะ ตามลำดับ และ การบริหารตามหลักอธิธำม 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านจิตตะ รองลงมา คือ ด้านวิมังสา และด้านวิริยะ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักจันทะ
6. นฤตล มะโนศรี (2565) “การบริหารงานวิชาการตามหลักอธิธำม 4 ของผู้บริหาร กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัด สพม.เลยหนองบัวลำภู”	ผลการวิจัย พบว่าการบริหารงานวิชาการตามหลักอธิธำม 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านวิริยะ รองลงมา คือ ด้านจิตตะและด้านจันทะ ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ ด้านวิมังสา

จากการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตาม
ที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาสรุปผลการวิจัยใน
ประเด็นที่มีความสอดคล้อง และประเด็นที่แตกต่าง
กันได้ดังนี้

1) ตัวแปรรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด

ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านวิริยะมี
ค่าเฉลี่ยสูงสุด มี 2 คน คือ งานวิจัยของ นฤดล
มะโนศรี (2565) และ ของพระบดินทร์ โพธิ์เจริญ
และ ของวิไล พลพวก (2566)

ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านจิตตะ
มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มี 3 คน คือ งานวิจัยของ
สุภาภรณ์ หงส์หิรัญ (2566) ศศิพิมพ์ กองสุข และ
คณะ (2565) และ พระมหาวีวัฒน์ วิวฑูฒนเมธี
(จันทร์เต็ม) (2561)

ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านวิมังสา
มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มี 1 คน คือ งานวิจัยของ
พระอภินันท์ กนฺตสีโล (สิงมาดา) และคณะ (2562)

2) ตัวแปรรายด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านวิมังสา
มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดมี 3 คน คือ งานวิจัยของ นฤดล
มะโนศรี (2565) พระบดินทร์ โพธิ์เจริญ และ วิไล

พลพวก (2566) และ ศศิพิมพ์ กองสุข และคณะ
(2565)

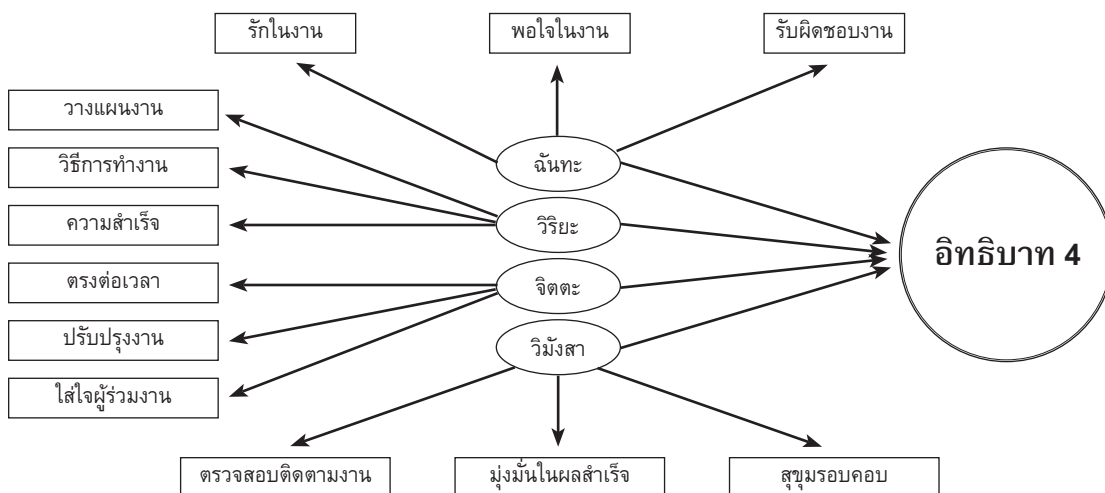
ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านฉันทะ
มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มี 2 คน คือ งานวิจัยของสุภาภรณ์
หงส์หิรัญ (2566) และ พระมหาวีวัฒน์ วิวฑูฒนเมธี
(จันทร์เต็ม) (2561)

ผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรด้านวิริยะมีค่า
เฉลี่ยต่ำสุด มี 1 คน คือ งานวิจัยของพระอภินันท์
กนฺตสีโล (สิงมาดา) และคณะ (2562)

3) ด้านค่าเฉลี่ยในภาพรวมของตัวแปร
การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา
ตามหลักอิทธิบาท 4 พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด
1 คน คืองานวิจัยของ ศศิพิมพ์ กองสุข และคณะ
(2565) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก

กรอบแนวคิดงานวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนการวิเคราะห์
องค์ประกอบเชิงสำรวจ (แสดงดังตารางที่ 3)
ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย แสดงดัง
ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดวิจัย

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษา

มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) และใช้รูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationship Model) กระบวนการวิจัยประกอบด้วย 2 ตอน คือ การพัฒนาองค์ประกอบเชิงสำรวจ และการพัฒนาองค์ประกอบเชิงยืนยัน ดังนี้

1. การพัฒนาองค์ประกอบเชิงสำรวจ โดยการสร้างองค์ประกอบต้นแบบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)

2. การพัฒนาองค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยการนำองค์ประกอบที่เป็นผลการพัฒนาองค์ประกอบเชิงสำรวจในข้อ 1 มาเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสอบถาม และนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis: 2nd Order CFA)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่นำมาจากงานวิจัยของสุภาภรณ์ หงส์หิรัญ (2566) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่ใช้วัดระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรในสถานศึกษาในอำเภอถิ่น จังหวัดลำปาง โดยสร้างคำถามจากแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนิยามศัพท์ปฏิบัติการ จำนวนรวม 40 ข้อ วัดองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ด้านละ 10 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราวัดประเมินความคิดเห็น 5 ระดับ (rating scale) ซึ่งจากการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งฉบับ พบว่า มีค่า IOC

อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 และตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือวิจัยพบว่าค่าความเชื่อมั่นโดยวิธี Cronbach's Alpha ของข้อคำถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.968 ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามเป็นรายด้านทั้ง 4 อยู่ระหว่าง 0.786 ถึง 0.922 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งมาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของ สุภาภรณ์ หงส์หิรัญ (2566) ที่ใช้วัดระดับความคิดเห็นของครูและบุคลากรในสถานศึกษา จำนวนรวม 255 ชุดมาทำการวิเคราะห์ตรวจสอบการตรวจสอบเงื่อนไขการแจกแจงแบบปกติของตัวแปรที่ใช้ศึกษา ก่อนที่จะนำมาเริ่มวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ เพื่อค้นหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรกลุ่มย่อย จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์มาจัดกลุ่มตัวแปรใหม่ เพื่อยืนยันการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis: 2nd Order CFA) ในลำดับต่อไปเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ทั้งนี้ ข้อมูลที่รวบรวมจากแบบสอบถามได้ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์มาแล้วตามเอกสาร ที่ มนช.จร.018/2566 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2566 มหาวิทยาลัยเนชั่น

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบ 2 วิธี คือ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์สถิติทางสังคมศาสตร์ และ 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ด้วยโปรแกรม LISREL 8.72

ผลการศึกษา

1. ผลวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA)

1.1 ผลการทดสอบความเหมาะสมของชุดตัวแปรที่นำมาศึกษา โดยการวิเคราะห์ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy พบค่า KMO หรือ MSA เท่ากับ .879 ซึ่งมากกว่า .80 แสดงว่าตัวแปรชุดนี้มีความเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบในระดับดีมาก ตามเกณฑ์ของ Kim and Mueller (อ้างใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2538) และผลการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity พบว่าตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.000 แสดงว่าตัวแปรต่างๆ สามารถนำไปใช้วิเคราะห์องค์ประกอบได้

1.2 ผลการสกัดองค์ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) พบค่าความร่วมกัน (Communality) ของตัวแปรแต่ละตัวที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบอิตธิบาท 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งหมดจำนวน 40 ตัวแปร จากข้อคำถามในแบบวัดความคิดเห็นทั้ง 4 ด้าน (ด้าน

ละ 10 ตัวแปร) มีค่าอยู่ระหว่าง.666-.885 เป็นขนาดปานกลาง-มาก มีแนวโน้มที่น่าจะสามารถเข้าอยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งได้

1.3 โครงสร้างต้นแบบของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิตธิบาท 4 และ ผลการหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax) แสดงในตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 โครงสร้างต้นแบบของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิตธิบาท 4

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย
1. จันทะ	1. รักในงาน 2. พอใจในงาน 3. รับผิดชอบงาน
2. วิริยะ	4. วางแผนงาน 5. วิธีการทำงาน 6. ความสำเร็จของงาน
3. จิตตะ	7. ตรงต่อเวลา 8. ปรับปรุงงาน 9. ใส่ใจผู้ร่วมงาน
4. วิมังสา	10. ตรวจสอบติดตามงาน 11. มุ่งมั่นในผลสำเร็จ 12. ความสุขุมรอบคอบ

ตารางที่ 2 ผลการหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉากด้วยวิธีแวนิแมกซ์ (varimax)

Extraction Sums of Squared Loadings				Rotation Sums of Squared Loadings		
Component	Total	% of Variance	Cumulative%	Total	% of Variance	Cumulative%
1	18.442	46.106	46.106	11.679	29.198	29.198
2	4.356	10.890	56.996	8.636	21.589	50.787
3	2.740	6.849	63.845	2.675	6.688	57.475
4	1.556	3.889	67.734	2.424	6.060	63.535
5	1.327	3.319	71.053	1.862	4.655	68.190
6	1.207	3.018	74.071	1.629	4.073	72.263
7	1.169	2.922	76.994	1.515	3.787	76.050
8	1.015	2.537	79.530	1.392	3.480	79.530

1.4 ผลการจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบ ปรับโครงสร้าง และตั้งชื่อองค์ประกอบ

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมดจำนวน 40 ตัว สามารถจัดกลุ่มเข้าองค์ประกอบ (Component) ได้จำนวน 8 องค์ประกอบ ที่มีค่าไอเกน (Eigenvalue) เกิน 1.00 ซึ่งแสดงว่าแต่ละองค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด 40 ตัว ได้มากกว่า 1.00 องค์ประกอบทั้งหมด 8 องค์ประกอบ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมด 40 ตัว ได้ร้อยละ 79.53 เมื่อพิจารณาจัดให้ตัวแปรแต่ละตัวเข้าอยู่ในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเพียงองค์ประกอบเดียวที่ตัวแปรนั้นมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) สูงสุดแล้ว พบว่าสามารถจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบทั้ง 8 องค์ประกอบได้ครบทั้ง 40 ตัว โดยที่แต่ละองค์ประกอบ ประกอบ

ด้วยตัวแปรจำนวน 3-4 ตัว ตัวแปรแต่ละตัวที่จัดเข้าองค์ประกอบแล้วมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .269 ถึง .845

ผลการจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบดังกล่าวพบว่า ในบางองค์ประกอบประกอบด้วยตัวแปรจำนวนมากถึง 11 ตัว และเป็นตัวแปรจากด้านที่ต่างกัน ในขณะที่บางองค์ประกอบประกอบด้วยตัวแปรเพียงตัวเดียว ผู้วิจัยจึงได้ปรับโครงสร้างองค์ประกอบเล็กน้อยให้แต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วยตัวแปรจากด้านเดียวกัน และมีจำนวนตัวแปรไม่ต่างกันมากนัก ได้องค์ประกอบเป็น 12 องค์ประกอบ จาก 40 ตัวแปร องค์ประกอบจำนวน 12 องค์ประกอบที่ปรับแล้วนี้ได้รับการตั้งชื่อให้สื่อความหมายได้สอดคล้องครอบคลุมรายการตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้วิธีบาท

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวแปร
ฉันทะ	1. รักในงาน	1. อุทิศเวลาให้กับสถานศึกษาสม่ำเสมอ 2. เสียสละเวลาส่วนตัวให้กับงาน 3. ผูกพันและภักดีต่อองค์กรอย่างสม่ำเสมอ 4. ภูมิใจที่จะบอกผู้อื่นว่าตนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร
	2. พอใจในงาน	5. ยึดมั่นเข้มแข็งในขณะปฏิบัติหน้าที่ 6. มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงานเสมอ 7. สนับสนุนช่วยเหลือและให้ความร่วมมือที่มงาน
	3. รับผิดชอบงาน	8. ปฏิบัติงานที่เขตพื้นที่การศึกษามอบหมายได้ทันเวลากำหนด 9. ชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์กรแก่สาธารณชน 10. ขอบคุณให้ขวัญกำลังใจแก่ทีมงานเมื่อบรรลุผลสำเร็จ
วิริยะ	1. วางแผนงาน	1. ปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอในสถานศึกษา 2. ประชุมปรึกษางานกับครูและทีมงานอย่างสม่ำเสมอ 3. วางแผนงานทั้ง 4 ด้านจนประสบความสำเร็จทุกปี
	2. วิธีปฏิบัติงาน	4. ปฏิบัติงานเร่งด่วนที่เขตฯมอบหมายได้ลุล่วงทันเวลา 5. ไม่ละความพยายามในงานที่ยากต่อการปฏิบัติ 6. แสวงหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน
	3. มุ่งความสำเร็จ ของงาน	7. ปฏิบัติงานอย่างพากเพียรและต่อเนื่องแม้ต้องใช้เวลายาวนาน 8. ลงมือปฏิบัติงานทันทีที่ได้รับมอบหมายจากเขตพื้นที่การศึกษา 9. ปฏิบัติงานเสร็จสมบูรณ์ตามแผนปฏิบัติการเสมอ 10. มอบหมายงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เมื่อมีการกึ่งนอกสถานศึกษา และติดตามงานทันทีที่กลับมา

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้ อิทธิบาท (ต่อ)

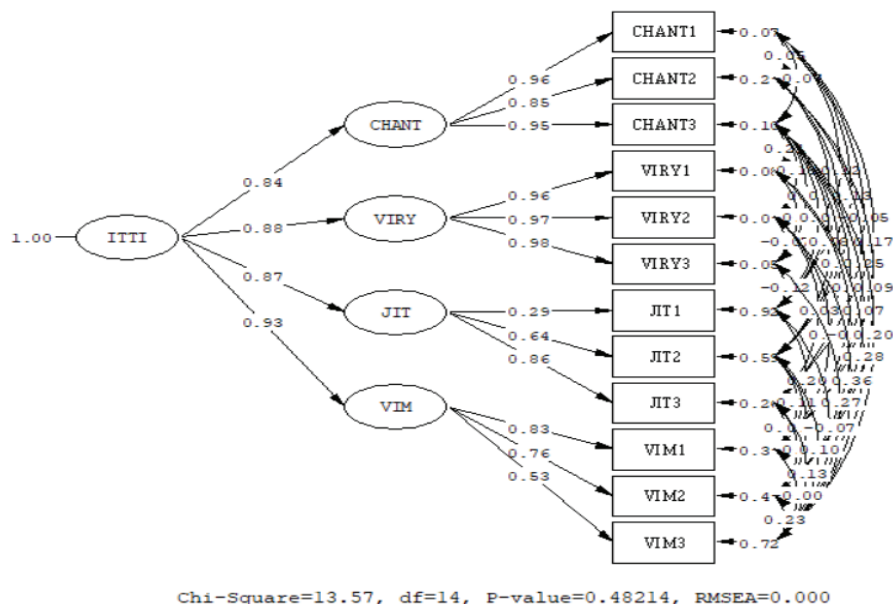
องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวแปร
จิตตะ	1. ตรงต่อเวลา	1. เริ่มปฏิบัติงานทันทีที่มาถึงสถานศึกษา 2. ให้ความสำคัญกับการรักษาและการตรงต่อเวลาราชการ 3. ไม่เคยละทิ้งงานจนเกิดความเสียหายในการปฏิบัติหน้าที่ 4. ใส่ใจและรับผิดชอบงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ
	2. ปรับปรุงงาน	5. มุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผลตัวอย่างสม่ำเสมอ 6. เดินตรวจงานทั้ง 4 ฝ่ายของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอทุกสัปดาห์โดยไม่ระบุวัน 7. เรียกตรวจรายงานการปฏิบัติงานทั้ง 4 ฝ่ายทุกสัปดาห์
	3. ใส่ใจผู้ร่วมงาน	8. สุขุมรอบคอบมีเหตุผลและเป็นธรรมต่อผู้ร่วมงานเสมอ 9. ใช้วาจาสุภาพและมีกัลยาณมิตรต่อผู้ร่วมงานในทุก สถานการณ์ 10. ใส่ใจในรายละเอียดของปัญหาที่ผู้ร่วมงานขอคำปรึกษา
วิมังสา	1. ตรวจสอบติดตามงาน	1. ศึกษาทบทวนงานที่มอบหมายอย่างใกล้ชิดเสมอ 2. สุขุมรอบคอบมีเหตุผลในการให้คำแนะนำเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน 3. ให้ความสำคัญและคำนึงถึงการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกสถานศึกษา 4. ใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วนก่อนการสั่งงานเสมอ
	2. มุ่งมั่นในผลสำเร็จ	5. วิเคราะห์ความสำเร็จของงานโดยละเอียดถี่ถ้วนร่วมกับทีมงาน 6. เรียกประชุมครูและบุคลากรเพื่อทำ SWOT ผลการปฏิบัติงาน 7. ศึกษาและนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาพัฒนาปรับปรุงงานเสมอ
	3. สุขุมรอบคอบ	8. ศึกษารูปแบบวิธีการสร้างภูมิพลังในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 9. วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้งานไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย 10. ใช้หลักการเหตุผลลักษณะทางปัญญาในการปรับปรุงกระบวนการทำงานและประเมินผล
รวม 4 องค์ประกอบหลัก	12 องค์ประกอบย่อย	40 ตัวแปร

1.5 ผลวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน อันดับที่สอง (2nd Order CFA)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง เป็นการวิเคราะห์เพื่อ 1) ยืนยันว่า 12 องค์ประกอบข้างต้น จัดเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้าน และ 2) เพื่อยืนยันว่าองค์ประกอบหลัก 4 ด้านข้างต้น ประกอบกันเป็น

การบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 จริง

ผลการวิเคราะห์พบว่า 12 องค์ประกอบดังกล่าวจัดเป็นองค์ประกอบย่อยขององค์ประกอบหลัก 4 ด้าน จริง และองค์ประกอบหลัก 4 ด้านประกอบกันเป็นการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 จริง ดังรายละเอียดในภาพที่ 1 และตารางที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 2 โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

หมายเหตุ อักษรย่อแทนชื่อตัวแปรในโมเดล

ITTI= อิทธิบาท 4 ได้แก่ CHANT=ฉันทะ VIRY=วิริยะ JIT=จิตตะ VIM=วิมังสา

CHANT1=รักในงาน

CHANT2=พอใจในงาน

CHANT3=รับผิดชอบงาน

VIRY1=วางแผนงาน

VIRIYA2=วิธีปฏิบัติงาน

VIRIYA3=มุ่งความสำเร็จของงาน

JIT1=ตรงต่อเวลา

JIT2=ปรับปรุงงาน

JIT3=ใส่ใจผู้ร่วมงาน

VIM1=ตรวจสอบติดตามงาน

VIM2=มุ่งมั่นในผลสำเร็จ

VIM3=สุ่มรอบคอบ

ตารางที่ 4 ค่าสถิติวัดความกลมกลืนผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 ของผู้บริหาร

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์ดี	ค่าสถิติก่อนปรับ	ค่าสถิติหลังปรับ	สรุป
1. ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df)	<2.00	698.53	13.57	ดี
2. ค่าองศาอิสระ	-	50	14	ดี
3. ค่า P-value	>0.50	0.000	0.482	ดี
4. ค่า GFI	>0.90	0.69	0.990	ดี
5. ค่า AGFI	>0.90	0.51	0.950	ดี
6. ค่า CFI	>0.90	0.90	1.000	ดี
7. ค่า NFI	>0.90	0.89	1.000	ดี
8. ค่า RMR	<0.05	0.020	0.003	ดี
9. ค่า RMSEA	<0.05	0.23	0.000	ดี

จากภาพที่ 1 และตารางที่ 4 ผลการประมาณค่าโมเดล ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ในส่วนของความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า ค่า Chi-square (χ^2) มีค่าเท่ากับ 698.53, องศาอิสระ (df) เท่ากับ 50, ค่าสถิติทดสอบ p-value เท่ากับ 0.000, GFI มีค่าเท่ากับ 0.690 (ตามมาตรฐานควรมีค่ามากกว่า 0.900), CFI มีค่าเท่ากับ 0.900 (ตามมาตรฐานควรมีค่ามากกว่า 0.900), RMR มีค่าเท่ากับ 0.020 และ RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.230 ตามลำดับ ค่าดัชนีดังกล่าวบ่งชี้ว่าโมเดล พบว่า ไม่มีค่าดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ผลการวิเคราะห์กรอบแนวคิดที่สร้างตามสมมติฐาน (hypothesized model) จึงต้องมีการปรับโมเดลโดยยอมให้ความคลาดเคลื่อนมีความสัมพันธ์กันได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ทำโดยพิจารณาความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีและอาศัยดัชนีปรับโมเดล (Model Modification Indices: MI) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 1 พบว่า โมเดลที่ปรับใหม่ (Modified Model) สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงว่ายอมรับสมมติฐานหลักที่ว่า โมเดลผลการวิเคราะห์สอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้พิจารณาจาก ค่า Chi-square (χ^2) มีค่าเท่ากับ 13.57 องศาอิสระ (df) มีค่าเท่ากับ 14 ค่าสถิติทดสอบ p-value เท่ากับ 0.482, GFI มีค่าเท่ากับ 0.990 (ตามมาตรฐานควรมีค่ามากกว่า 0.900), AGFI มีค่าเท่ากับ 0.950, RMR มีค่าเท่ากับ 0.0033 และ RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.000 ตามลำดับ หากพิจารณาค่าดัชนีที่ผ่านเกณฑ์ จึงสรุปได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สรุปและอภิปรายผลการศึกษางานวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจขององค์ประกอบอภิปรัชญา 4 ในการบริหารงาน

ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด 40 ตัว สามารถจัดกลุ่มเป็นองค์ประกอบได้ 8 องค์ประกอบ โดยที่แต่ละองค์ประกอบมีค่าไอแกนมากกว่า 1.00 และองค์ประกอบทั้งหมดสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 79.53 องค์ประกอบของตัวแปรแต่ละตัวมีค่าตั้งแต่ .269 ถึง .845 แสดงว่าตัวแปรที่นำมาวิเคราะห์สามารถใช้ศึกษาอภิปรัชญา 4 ได้ ทั้งนี้เนื่องจากตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรที่มีเอกสารงานวิจัยรองรับจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง ทำให้ได้ตัวแปรสำคัญที่สอดคล้องกับโมเดลสมมติฐานวิจัย ทั้ง 4 ด้านคือ จินตนะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

ผลการจัดตัวแปรเข้าองค์ประกอบดังกล่าว พบว่า ในบางองค์ประกอบ ประกอบด้วยตัวแปรจำนวนมากถึง 11 ตัว และเป็นตัวแปรจากด้านที่ต่างกัน ในขณะที่บางองค์ประกอบ ประกอบด้วยตัวแปรเพียงตัวเดียว เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากเกินกว่า 4 องค์ประกอบที่ต้องการ จึงได้ปรับโครงสร้างองค์ประกอบใหม่ให้แต่ละองค์ประกอบ มาจากตัวแปรจากด้านเดียวกัน และมีจำนวนตัวแปรไม่ต่างกันมากนัก ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจโดยภาพรวมได้ 12 องค์ประกอบย่อย จาก 40 ตัวแปร เช่นเดิม โดยด้านจินตนะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .343-.795 ด้านวิริยะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .323-.815 ด้านจิตตะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .511-.843 และด้านวิมังสา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง .245-.755 องค์ประกอบย่อยจำนวน 12 องค์ประกอบที่ปรับแล้วนี้ได้รับการตั้งชื่อให้สื่อความหมายได้สอดคล้องครอบคลุมรายการตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบซึ่งมาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำไปตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างอีกครั้งโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 พบว่า โมเดลองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน 12 องค์ประกอบย่อย โดยที่โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี กล่าวคือ มีค่าสถิติวัดความกลมกลืนผ่านเกณฑ์ทุกตัว ซึ่งแสดงว่าองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองที่พัฒนาขึ้นมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง นั่นคือสามารถใช้ศึกษาการบริหารงานในสถานศึกษาโดยใช้อิทธิบาท 4 ได้ตามวัตถุประสงค์ การที่พบว่าโมเดลมีความเที่ยงตรงดีเนื่องจากตัวแปรและองค์ประกอบที่นำมาวิเคราะห์ดังกล่าวมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรองรับและผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจมาแล้ว เมื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันจึงพบว่ามีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างอยู่ในเกณฑ์ดี

จากโมเดลผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ผู้วิจัยได้นำประเด็นสำคัญจากผลการศึกษามาอภิปรายดังนี้

ผู้บริหารในฐานะผู้นำของสถานศึกษา ย่อมมีบทบาทภารกิจในการทำให้งานของสถานศึกษาบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งนอกจากจะต้องใช้ความรู้ความสามารถด้านการบริหารงานแล้ว ผู้บริหารยังต้องมีองค์ประกอบอื่นๆ อีกหลายประการโดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการบริหารและการจัดการอย่างกลมกลืนกัน ผู้บริหารจึงถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญจะไขไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามความคาดหวังทั้งของทางราชการและสังคม ยิ่งต้องดำรงอยู่ในตำแหน่งที่เป็นทั้งครูและผู้บังคับบัญชา ก็ยิ่งจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติทั้งในด้านคุณธรรม และหน้าที่การงานแก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถครองตน

ครองคน ครองงานอันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการนำหลักอิทธิบาท 4 ทั้ง 4 องค์ประกอบมาประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยดังนี้

1. องค์ประกอบฉันทะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยด้านรักในงานและรับผิดชอบงานใกล้เคียงกันมาก (.96, .95 ตามลำดับ) สะท้อนได้ว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาคงต้องมีองค์ประกอบสำคัญด้านฉันทะอันได้แก่การรักในงาน และความรับผิดชอบงาน โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบใกล้เคียงกันมาก ซึ่งความรักในงาน (Job inspiration) เป็นกิจกรรมหนึ่งที่บุคคลต้องปฏิบัติเพื่อให้ภารกิจที่ตนได้รับมอบหมาย หรือต้องรับผิดชอบถูกขับเคลื่อนไปไปสู่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ด้วยความพึงพอใจต่อกิจกรรมนั้น ซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของผู้บริหารงาน อันจะช่วยให้เกิดความศรัทธาในงานที่ปฏิบัติในระยะยาว และ มีความสุขกับงานที่ได้รับมอบหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุษบา ชมทิ (2566) ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและการวิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 ที่กล่าวว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักฉันทะ เมื่อผู้ปฏิบัติจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เริ่มต้นด้วยฉันทะคือ ความพอใจ และรักษาให้ดำรงอยู่ในสภาวะที่ต่อเนื่อง เขาก็จะมีความซาบซึ้งในคุณค่าของภาวะที่ดำรงของสิ่งที่การทำงานพาไป จิตใจจะแน่วแน่ที่แสดงถึงความสนใจใฝ่รู้ มีความรักพอใจในสิ่งที่กระทำ และผลของการกระทำให้บรรลุเป้าหมาย ส่วนองค์ประกอบย่อยความพอใจในงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อย .85 ซึ่งน้อยกว่า 2 ด้านแรกเพียงเล็กน้อย อาจเนื่องมาจากปัจจัยภายในของ

ปัจเจกบุคคลที่ประเมินความคาดหวังต่อผลตอบแทนจากการปฏิบัติงานแตกต่างกัน

2. องค์ประกอบด้านวิริยะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยของอิทธิบาท 4 มากที่สุดใกล้เคียงกันทุกด้าน (วางแผนงาน วิธีการทำงาน และความสำเร็จของงาน) อันเป็นข้อบ่งชี้ว่า การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีกองค์ประกอบสำคัญด้านวิริยะ คือ การวางแผนงาน วิธีการทำงาน และความสำเร็จของงาน ซึ่งให้เห็นว่าวิริยะหรือ ความเพียรในการบริหารงานในสถานศึกษา จะต้องพิจารณาความจำเป็นของการวางแผนงาน วางกลยุทธ์ในวิธีปฏิบัติงานของแต่ละแผนอย่างรอบคอบ และคำนึงถึงความสำเร็จของงานในทุกขั้นตอนการดำเนินงานโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ ที่เกิดขึ้นโดยมองว่าอุปสรรคเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ท้าทายการทำงานให้สำเร็จคือ เพราะการพัฒนางานให้เจริญไปข้างหน้านั้นต้องมีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรคและความลำบาก งานทุกอย่างจะสำเร็จและพัฒนาได้ สอดคล้องกับแนวคิดของปราชญ์ กล่าวคือ (2549 อ้างถึงใน สุภาภรณ์ หงส์หิรัญ, 2566) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมของคนที่เป็นผู้นำเพื่อนำไปศึกษาและประพฤติปฏิบัติที่จำเป็นประการหนึ่ง ได้แก่ความอดทน ไม่หุนหันพลันแล่น เช่น อดทนต่อความยากลำบากในขณะที่ทำการงาน อดทนต่อความผิดหวัง ในเมื่อคนอื่นทำสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจให้แก่ตน มีความเป็นนักสู้ เป็นผู้หน้าที่เข้มแข็ง กล่าวหาญ หนักเอาเบาสู้ ไม่เป็นทาสของความเกียจคร้าน มีความกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลามุ่งความสำเร็จของกิจการงานเป็นที่ตั้ง โดยปฏิบัติงานทุกอย่างให้บรรลุเป้าหมาย

3. องค์ประกอบจิตตะ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยของอิทธิบาท 4 ด้านการใส่ใจผู้ร่วมงานมากที่สุด ในขณะที่ค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยด้านการตรงต่อเวลา มีค่าน้อยที่สุด (.29) แสดงให้เห็นว่า นอกจากผู้บริหารจะมีความพอใจ

ความขยันหมั่นเพียรนั้น ยังไม่พอ จะต้องมีการเอาใจใส่ในงานอีก จึงจะทำให้งานบริหารประสบความสำเร็จ การจดจ่อในงานย่อมจะทำให้งานนั้นๆ เกิดความผิดพลาดน้อยและ มีผลลัพธ์ที่ออกมาสวยงามเรียบร้อย มีทั้งประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณภาพ ทั้งนี้โดยผู้บริหารจำเป็นต้องใส่ใจและพัฒนาผู้ร่วมงาน (Caring Others) อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ สนใจและตั้งใจที่จะส่งเสริมปรับปรุงและพัฒนาให้ผู้ร่วมงานมีศักยภาพ หรือมีสุขภาวะ ทั้งทางปัญญา ร่างกาย จิตใจ และทัศนคติที่ดียังยืนเกินกว่ากรอบของการปฏิบัติหน้าที่ สอดคล้องกับ อาภรณ์ ภู่วิทยพันธ์ (2551) ในเรื่องความสามารถด้านการพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา ที่กล่าวว่า ความตั้งใจที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกทีมสร้างคุณค่า (Value) ในการทำงานเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาโดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ลูกทีมของตนมีการพัฒนาความรู้ และ ทักษะในการทำงานอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ เพื่อเป็นการสร้างคุณค่า (Value) ในการทำงานของลูกทีมให้เกิดขึ้น อาจโดยการสอน การชี้แนะ และการหาแนวทางต่างๆ เพื่อพัฒนาให้ลูกทีมมีความสามารถในการทำงานที่มากขึ้น และดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และรวมทั้งการส่งให้ลูกทีมเข้ารับการฝึกอบรมในโปรแกรมหรือหลักสูตรต่างๆ อยู่เสมอ ติดตามพัฒนาการในการปรับปรุงตนเองของลูกทีม โดยการประเมินผล และชี้แนะแนะแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงตนเองด้วยวิธีการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

ผลการตรวจสอบองค์ประกอบย่อยด้านการตรงต่อเวลา มีค่าน้อยที่สุด อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีภาระงานหลากหลายที่มีระดับความยาก และความละเอียดอ่อนของงานแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาตนเองให้เป็นคนตรงต่อเวลานั้น สามารถทำได้โดยการที่รู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ เป็นการจัดระเบียบให้กับชีวิตในการทำงาน คือการพยายาม

ทำงานหรือส่งงานให้เสร็จก่อนเวลาเพื่อมีเวลาตรวจทานและส่งงานให้ตรงตามกำหนด การเป็นคนตรงต่อเวลา จะช่วยให้บุคคลไม่เฉื่อยชา มีวินัย สามารถจัดการกับงานหรือสิ่งที่ผ่านเข้ามาได้อย่างเป็นระเบียบ ทำให้เป็นคนที่มีประสิทธิภาพ มีความก้าวหน้าในชีวิต รวมถึงเป็นคนน่าเชื่อถือ และผู้อื่นให้ความไว้วางใจ และช่วยให้งานสำเร็จได้อย่างราบรื่น

4. องค์ประกอบวิมังสา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรอิทธิบาท 4 มากที่สุด (.93) โดยมีตัวแปรตรวจสอบติดตามงาน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบย่อยมากที่สุด (.83) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบด้านวิมังสา เป็นตัวแปรสำคัญมากกว่าองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งนี้ วิมังสา คือ การไตร่ตรองพิจารณาหน้าที่การทำงานที่ทำอย่างรอบคอบ เมื่อผู้บริหารทำงานทุกอย่างตามบทบาทหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่น อดทนและพากเพียรด้วยความบริสุทธิ์ใจ นั่นก็หมายความว่าผู้บริหารเองต้องใช้สติปัญญาสูง มีการคิดและลงมือทำงานอย่างเป็นระบบหรือเป็นกระบวนการ มีการคิดวางแผนโครงการ ลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอน มีการประเมินผลและตรวจสอบการกระทำทุกครั้ง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2551) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาภรณ์ หงส์หิรัญ (2566) ซึ่งพบว่าผู้บริหารสถานศึกษาคิดหาวิธีการรูปแบบในการปฏิบัติงานที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อสถานศึกษามากที่สุดเสมอ คำนี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่สังกัดกับหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานอื่นๆ นอกสังกัดเสมอ ศึกษาวิทยาการ เทคโนโลยีความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ปรับปรุง พัฒนาระบบปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ทำงานสะดวกและรวดเร็วขึ้น และเมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้รับมอบให้ปฏิบัติงานจากเขตพื้นที่การศึกษาที่สังกัดหรือหน่วยงานอื่น ผู้บริหารสถานศึกษาจะเร่งรีบลงมือปฏิบัติโดยทันที

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผู้บริหารในฐานะผู้นำของสถานศึกษาย่อมมีบทบาทภารกิจในการทำให้งานของสถานศึกษาบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งนอกจากจะต้องใช้ความรู้ความสามารถด้านการบริหารงานแล้ว ผู้บริหารยังต้องมียอดประกอบอื่นๆ อีกหลายประการโดยเฉพาะคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการบริหารและการจัดการอย่างกลมกลืนกัน ผู้บริหารจึงถือได้ว่าเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามความคาดหวังทั้งของทางราชการและสังคม ยิ่งต้องดำรงอยู่ในตำแหน่งที่เป็นทั้งครูและผู้นำด้วย ก็น่าจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติทั้งในด้านคุณธรรม และหน้าที่การงานแก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถครองตน ครองคน ครองงานอันเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้นการนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นแนวทางในการบริหารงานสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ ดังข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเป็นรายองค์ประกอบดังนี้

1) องค์ประกอบด้านฉันทะ ผู้บริหารควรต้องพอใจรักใคร่ในการบริหารงานทุกด้านเท่าเทียมกัน อย่างสมดุลด้วยตนเอง ไม่เลือกปฏิบัติด้านใดโดยเฉพาะ หรือ ละเลยการบริหารงานในบางด้าน ไม่ควรมอบหมายให้ฝ่ายที่รับผิดชอบหรือคณะกรรมการดำเนินการตามคำสั่งมอบหมายงานของสถานศึกษาเท่านั้น

2) องค์ประกอบด้านวิริยะ ผู้บริหารควรต้องมีภาวะผู้นำในด้านต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาในทุกสถานการณ์ โดยครอบคลุม ไม่เพียงมอบหมายให้ฝ่ายที่รับผิดชอบหรือคณะกรรมการดำเนินการตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายจาก

สถานศึกษา เนื่องจากจะทำให้ผู้บริหารขาดการ
แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำตามขอบข่ายการบริหาร
งาน โดยควรต้องร่วมด้วยช่วยกันในทุกกรณี

3) องค์ประกอบด้านจิตตะ ผู้บริหารต้อง
ใส่ใจ เอาใจใส่ติดตามการทำงานตามแผนงาน/
โครงการอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้
ได้ทราบการบรรลุเป้าหมายของงานที่แท้จริง ศึกษา
ติดตามงานที่มอบหมายให้ผู้ปฏิบัติ หรือ ผู้จัดทำ
เอกสารรายงานอย่างใกล้ชิด ไม่ละเลยไปจนสิ้น
ภาคเรียนหรือสิ้นปีการศึกษา ซึ่งจะมีผลทำให้
การติดตามหรือการปรับปรุงแก้ไขการทำงานขาด
ความต่อเนื่อง

4) องค์ประกอบด้านวิมังสา ผู้บริหารต้อง
ไม่ขาดการพิจารณาไตร่ตรองในการแก้ไขปัญหา
หรืออุปสรรคในการทำงานอย่างเป็นระบบ ไม่
ปล่อยให้ฝ่ายที่รับผิดชอบดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข
ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน แล้วรายงานให้
ผู้บริหารทราบเท่านั้น เพราะจะมีผลทำให้บุคลากร
มองเห็นว่า ผู้บริหารขาดการพิจารณาไตร่ตรอง
ในการแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน
รวมทั้งละเลย ละทิ้งหน้าที่ความรับผิดชอบในการ
ปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ในการ
บริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น
ในครั้งนี้ เน้นให้เหมาะสมกับบทบาทของผู้บริหาร
สถานศึกษา หากต้องการใช้องค์ประกอบที่คำนึง
ถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาที่กว้างขวาง
หรือซับซ้อนมากกว่านี้ อาจเพิ่มเติมสมรรถภาพ
ของผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะอื่นๆ เข้ามาได้อีก
เช่น ในฐานะนักวิจัย ในฐานะผู้นำทางการศึกษา
ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องและครอบคลุม
กับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา และนำ
องค์ประกอบที่ปรับแล้วนี้ไปตรวจสอบความเที่ยงตรง
เชิงโครงสร้างใหม่ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ
เชิงสำรวจและ/หรือองค์ประกอบเชิงยืนยันต่อไป

2. ผู้วิจัยสามารถนำกรอบแนวคิดวิจัยไป
ประยุกต์ใช้ในการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างการบริหาร
งานสถานศึกษา หรือการบริหารงานในองค์กร
อื่นๆ เช่น การบริหารงานวิชาการทั้ง 4 ด้านใน
สถานศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างบุคลากรในสถาบัน
การศึกษาระดับต่างๆ เพื่อตรวจสอบหรือเปรียบเทียบ
มุมมองในต่างมิติ เนื่องจากความสำเร็จในการ
บริหารงานในสถานศึกษา หรือในองค์กรต่างๆ
ของผู้บริหาร มักจะมีกลยุทธ์ที่แตกต่างกันใน
รายละเอียดตามบริบท

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จารุพร ตั้งพัฒนกิจ และปาณิก เสนาสุทธิไกร. (2565). บทบาทของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน
ในแบบจำลองสมการโครงสร้าง. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 1(2),
1-12.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2538). วิจัยวิทยาชั้นสูงด้านการวิจัยและสถิติ. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 7(2), 1-31.
- นฤตล มะโนศรี (2565). การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท ๔ ของผู้บริหาร กลุ่มโรงเรียน
มัธยมศึกษา สหวิทยาเขตหลักเมืองเลย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย
หนองบัวลำภู. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- บุญมี วิทยาสิทธิ์. (2560). การประยุกต์หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุษบา ชมที. (2566). การศึกษาและการวิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากระบี่ เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2551). ทำอย่างไรจึงเรียนเก่ง.(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), หน้า 39.
- พระบิดนทร์ โพธิ์เจริญ และวิไล พลพวก. (2566). การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 8, วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(1), 205 - 218.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). ธรรมญูชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 46, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- พระมหาวิฑูรย์ วิฑูรย์เมธี (จันทร์เต็ม). (2561). การบริหารตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา.
- พระอภิรักษ์ กนตสิโล (สิงมاتا), สุนทร สายคา และเจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส. (2562). การบริหารสถานศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอหาดใหญ่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- มาลินี สวดยคำข้าว. (2565). หลักการบริหารองค์การโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา: ครองตนครองคน ครองงาน. <https://poro.onab.go.th/th/file/get/file..pdf>
- รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. (2560). คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ. สงขลา: นาติลโป้โฆษณา.
- ว.วชิรเมธี. (2551). คนสำราญ งานสำเร็จ. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ศศิพิมพ์ กองสุข, พระปลัดโสมจิต โสมสโร, และ มะลิวัลย์ โยธารักษ์, (2565) ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาทกับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์, 8(1), 19-33.
- สุภาภรณ์ หงษ์ศิริ (2566). การศึกษาหลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอน กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาอำเภอเอราวัณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเนชั่น., มหาวิทยาลัยเนชั่น.

อาภรณ์ ภู่วิทยพันธ์. (2551). *กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: บริษัท เอช อาร์ เซ็นเตอร์.
Drucker, Peter F. (1954). *The Practice of Management*. New York: Harper& Row, Publishers.
HREX.asia (2019). *ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ: เคล็ดลับสู่ความสำเร็จ*. <https://th.hrnote.asia/orgdevelopment/190402-kpi/>

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลลูกหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

Eco-Cultural Tourism Management with the Participation of Communities in Huai Lam Phok Area Kut Wai Subdistrict, Sikhoraphum District, Surin Province

ศิวาพร พัยคณันท์^{1*}, อัครเดช สุพรรณฝ้าย², อาภาพร บุญประสพ³
Siwaporn Phayakkanant¹, Akkharadet Suphannafai², Apaporn Boonprasop³

Received: 30 September 2023

Revised: 25 March 2024

Accepted: 21 June 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน 2) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน และ 3) พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลลูกหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า หมู่บ้านควายห้วยลำพอก มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม เพราะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่ในชุมชนที่มีวิถีความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นทรัพยากรที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว มีการจัดการผลกระทบจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว มีการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และมีการจัดการข้อมูลเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวและมีศักยภาพบุคลากร สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม พบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งการวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การร่วมทำนุบำรุงรักษา การปฏิบัติตามแผนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การติดตามและประเมินผล การท่องเที่ยวและการได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เมื่อประเมินความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม พบว่า นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ มีความพึงพอใจในการท่องเที่ยว ชุมชนเกิด

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
โทร. 09-7334-7362 E-mail : siwaporn@srnu.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
โทร. 08-1470-2933 E-mail : akkharadet.s@srnu.ac.th

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
โทร. 08-6888-1418 E-mail : jajee_jajee@hotmail.com

¹ Department of Tourism and Hotel Management, Faculty of Management Science Surindra Rajabhat University
Tel. 09-7334-7362 E-mail : siwaporn@srnu.ac.th

² Department of Public administration, Faculty of Humanities and Society Surindra Rajabhat University
Tel. 08-1470-2933 E-mail : akkharadet.s@srnu.ac.th

³ Department of Accounting, Faculty of Management Science Surindra Rajabhat University
Tel. 08-6888-1418 E-mail : jajee_jajee@hotmail.com

การพัฒนาและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน สำหรับการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนร่วมกันพัฒนา 5 ประเด็น คือ 1) เอกลักษณ์ร่วมของชุมชน 2) ความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยว 3) ศักยภาพ ของบุคลากรท่องเที่ยว 4) การบริหารจัดการในรูปแบบกลุ่ม และ 5) เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกันต่อไป

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม, การมีส่วนร่วม, หัวลำพอก

Abstract

The purpose of this research is 1) to study the potential of organizing eco-cultural tourism with community participation, 2) to study the level of participation and success of community eco-cultural tourism management, and 3) to develop a participatory eco-cultural tourism management model of Huai Lam Phok Buffalo Village, Kut Wai Subdistrict, Sikhorphum District, Surin Province. The results of the research found that Huai Lam Phok Buffalo Village has the potential to be an eco-cultural tourism destination because it has natural tourism resources in a community with a unique way of life and culture. It is a resource that attracts tourism and has management of impacts from organizing tourism activities. There is knowledge of the value of natural resources, management of tourist attractions, and information management to serve tourists and have potential personnel. For community participation in eco-cultural tourism activities, it was found that people in the community participate in planning and managing tourist attractions, participating in maintenance, following plans for managing tourist attractions, monitoring and evaluating tourism, and receiving benefits from tourism. When evaluating the success of eco-cultural tourism management, it was found that tourists gained experience and were satisfied with tourism. Communities developed and were happy from working together. For studying the model of organizing eco-cultural tourism with community participation, it was found that the community should develop tourism together in 5 areas: 1) community identity, 2) diversity of tourism activities, 3) potential of tourism personnel, 4) group management, and 5) emphasis on participatory processes, to make it an eco-cultural tourism community where people in the area can continue to benefit from tourism together.

Keywords: Eco-Cultural Tourism, Participation of Communities, Huai Lam Phok

บทนำ

จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
อารยธรรมอีสานใต้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2558)
มีจุดเด่นคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

อารยธรรมขอม ภูมิปัญญา วิถีชีวิตและประตูลู่เพื่อน
บ้านกัมพูชา ในระยะที่ผ่านมาจังหวัดสุรินทร์มีการ
พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง
จากฐานทรัพยากรร่วมกันทางธรรมชาติ ทาง

วัฒนธรรมและทางสังคม ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น โดยพื้นที่หนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้ คือ พื้นที่ ห้วยลำพอก ตำบลลูกตหวาย อำเภอศีขรภูมิ ในบริเวณริมห้วยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่น คือ “กระบือหรือควาย” รวมกันหลายร้อยตัว มีวิถีชีวิตของคนริมน้ำ มีวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ที่ยังสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ ถือว่าเป็นชุมชนที่มีศักยภาพตามการประเมินศักยภาพ การท่องเที่ยว กล่าวคือมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จะสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจ ในรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีความเป็นอยู่ วิถีวัฒนธรรมชุมชนและนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้

การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ได้มีการพัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมาระยะหนึ่งแล้ว แต่เป็นการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน ประเด็นที่นักวิจัยทำการศึกษาคือ การประเมินศักยภาพ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวหรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตามนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ ซึ่งมีการกำหนด

แผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ประเด็นที่ 5 ด้านการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ 1 การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ที่ได้ให้ความสำคัญกับฐานทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า บริการและแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวสร้างสรรค์และวัฒนธรรม รวมทั้งยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาระบบนิเวศการท่องเที่ยว ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย โดยประเด็นยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับพื้นที่วิจัย ที่ชุมชนหรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาพื้นที่และจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมหมู่บ้านควายห้วยลำพอก เพื่อตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติได้ ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

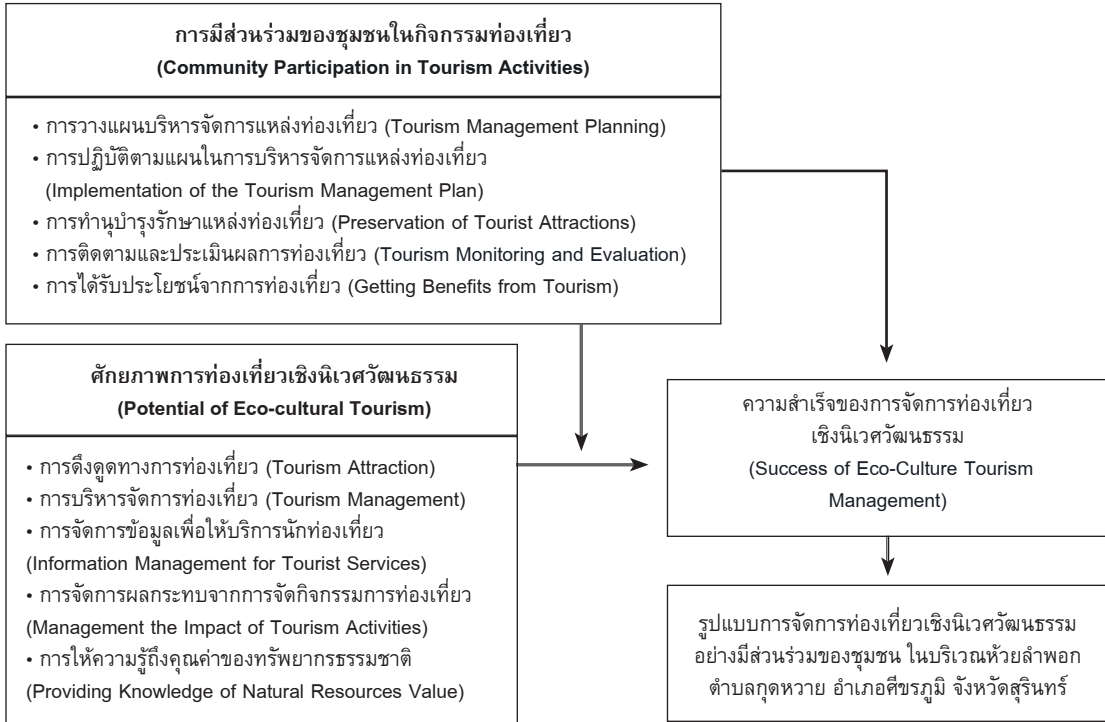
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลลูกตหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนในหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลลูกตหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลลูกตหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย เกิดจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยนักวิจัยได้กำหนดความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ว่าหมายถึง การเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติโดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำลายสิ่งแวดล้อม แก่ธรรมชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะ ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และการวิจัยนี้เป็นการศึกษาศักยภาพ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมท่องเที่ยว ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บ้านสมบุรณ์ บ้านสะอาด และบ้านโคกสนวน ตำบล กุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แยกตามวิธีการวิจัย กล่าวคือ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (questionnaire) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จากประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว โดยนักวิจัยได้กำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างดังนี้ 1) สมาชิกชุมชนที่ทำประมงพื้นบ้านที่มีเรือประมงที่มีความพร้อมนำนักท่องเที่ยวล่องเรือชมระบบนิเวศ 2) กลุ่มแม่บ้านที่มีศักยภาพประกอบอาหารและเครื่องดื่ม 3) สมาชิกชุมชนที่นำควายไปเลี้ยงในห้วยลำพอก 4) สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก 5) ผู้ประกอบการร้านค้าชุมชน ร้านอาหารและสินค้าที่ระลึกในชุมชน 6) ผู้นำชุมชน และ 7) บุคลากรหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านกำหนดรายชื่อหมู่บ้านละ 50 คน รวม 150 คน ทั้งนี้ นักวิจัยสามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้จำนวนทั้งสิ้น 137 คน คิดเป็นร้อยละ 91.33 ของทั้งหมด ซึ่งมีจำนวนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด (Aaker, Kumar and Day. 2001) ซึ่งถือว่าข้อมูลยอมรับได้

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจาก 1) แบบสำรวจ (survey) เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อม ศักยภาพชุมชน ตามแนวคิดองค์ประกอบการของการท่องเที่ยว และบรรยากาศการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของทั้ง 3 หมู่บ้าน 2) แบบสัมภาษณ์ (interview) เพื่อสอบถามประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ประเพณี ความเชื่อ ภูมิปัญญา

ผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ ทำการสัมภาษณ์จนกว่าข้อมูลจะซ้ำ 3) การประชุมกลุ่มย่อย (focus group discussion) กับประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการคัดเลือก แบบเจาะจงจากตัวแทนประชาชนจำนวน 9 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน ตัวแทนองค์กรบริหารส่วนตำบลลูกตหวาย 1 คน ตัวแทนสำนักงานชลประทานจังหวัดสุรินทร์ 1 คน และตัวแทนภาควิชาการ จำนวน 1 คน รวมจำนวน 15 คน เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมและการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยว

การสร้างและการพัฒนาเครื่องมือ

ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ โดยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศักยภาพการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมและความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางและนำมาประยุกต์ ในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามแล้วได้เสนอต่อ ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้ภาษาและความครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย และทำการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try -Out) กับประชากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มประชากรจำนวน 30 รายแรก โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach. 1970) มีค่าระหว่าง 0.744-0.926 ซึ่งมากกว่า 0.6 จึงถือว่า ค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมดยอมรับได้ (Hair and others. 2006) ส่วนการหา ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination Power) เพื่อพิจารณาว่าข้อคำถามหรือตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย สามารถ

จำแนกกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามได้หรือไม่ โดยการหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวมของแบบสอบถามทั้งฉบับ (Item-total Correlation) พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวมของแบบสอบถามทั้งฉบับ (Item-total Correlation) มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.40 ขึ้นไป (Johnson-Conley, 2009)

หลังจากรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดระบบหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามด้วยการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ใช้วิธีการประมวลผลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์หาค่าทางสถิติ คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) และการวิเคราะห์ ความถดถอยแบบพหุคูณ (Multi Regression Analysis) สำหรับข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้นำมาตรวจสอบข้อมูลสามเส้า และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

จากการสำรวจบริบทชุมชน และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า

1.1 บริบทการท่องเที่ยวชุมชนห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ห้วยลำพอก เกิดจากกลุ่มน้ำมูลซึ่งเป็นลุ่มน้ำหลัก และห้วยทับทันซึ่งเป็นลุ่มน้ำรอง ที่เกิดขึ้น

จากสภาพธรรมชาติที่ราบลุ่ม เป็นแหล่งรวมน้ำจากเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่านหลายพื้นที่ในจังหวัดสุรินทร์ คือ พื้นที่อำเภอกาบเชิง อำเภอสังขะ อำเภอลำดวน เข้าเขตอำเภอศีขรภูมิที่ตำบลตรมไพร แล้วจึงไหลรวมกันที่ห้วยลำพอก ซึ่งตั้งอยู่ตามเส้นทางสุรินทร์-ศรีสะเกษ ถนนหมายเลข 226 อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ ประมาณ 38 กิโลเมตร ปัจจุบันมีสภาพเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง อยู่ในประเภทเขื่อนดิน ก่อสร้างเสร็จพ.ศ.2498 ครอบคลุมพื้นที่โครงการชลประทาน จำนวน 9,715 ไร่ เป็นพื้นที่ชลประทาน 8,832 ไร่

พื้นที่บริเวณห้วยลำพอกเป็นแหล่งรวมอารยธรรมโบราณของกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร ลาว และกวย มีอ่างลำพอกเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และหากพิจารณาองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว (5As) ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวชุมชน พบว่า

1.1.1 สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนห้วยลำพอก มีสิ่งดึงดูดใจทั้งทางธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นที่สำคัญ ได้แก่

1) อ่างเก็บน้ำห้วยลำพอก

อ่างเก็บน้ำลำพอก เป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในบรรยากาศที่สวยงาม มีแหล่งอาหารทางธรรมชาติที่เกิดจากอ่างลำพอก เช่น ปลา กาด ปลาตะเพียน ปลาช่อน กุ้งฝอย กุ้งแม่น้ำ หอย ฯลฯ พืชน้ำที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ เช่น สายบัว ผักกูด ผักแว่น และพืชที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือนได้ เช่น ดันกก ญ่าคา นอกจากนี้ ยังมีป่าดงดิบขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งอาหารที่อุดมไปด้วยของป่านานาชนิด

2) วิถีควายน้ำและวิถีชีวิตริมน้ำ

ในบริเวณห้วยลำพอก มี 3 หมู่บ้าน ที่มีทำเลที่ตั้ง บ้านเรือนชาวบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ คือ บ้านสมบูน บ้านสะอาด บ้านโคกสนวน คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา เลี้ยงกระบือ และโค เนื่องจากบ้านเรือนตั้งอยู่ริมห้วยลำพอก หลายครอบครัวจึงไม่มีพื้นที่ทุ่งนาสำหรับเลี้ยงควาย ทำให้มีวิถีชีวิต ที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ คือ ชาวบ้านจะต้อนควายหลายร้อยตัวไปเลี้ยงในห้วยลำพอก จึงเป็นที่มาของคำว่า “ควายน้ำ”

จากวิถีชีวิตข้างต้น ทำให้วิถีควายน้ำกลายเป็นสิ่งที่โดดเด่นและน่าสนใจ ชาวบ้านจะพายเรือเลี้ยงควายซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตประจำวันเหมือนในอดีตที่บรรพบุรุษปฏิบัติมา มีการปล่อยให้ควายหากินตามธรรมชาติในช่วงกลางวัน (10.00 - 15.00 น.) กินต้นบัวเล็กๆ หรือหญ้าใต้น้ำเป็นอาหาร เมื่อถึงเวลาเย็นเจ้าของจะพายเรือลงน้ำเพื่อต้อนควายกลับเข้าคอกตามปกติ แต่ก็จะมีบางตัวที่ไม่กลับคอก ก็จะอาศัยอยู่บนเกาะกลางอ่างเก็บน้ำเป็นระยะเวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์ บางครั้งก็พบว่าควายคลอเคลียอยู่บนเกาะกลางน้ำ

ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่หาได้ยาก ชุมชนแถบนี้จึงได้อนุรักษ์การเลี้ยงควาย ข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านมีจำนวนควายรวมกันเกือบ 700 ตัว ได้แก่ บ้านสมบูน จำนวนประมาณ 300 ตัว (เอกราช นันทาดี, สัมภาษณ์. 2565: มีนาคม 6) บ้านสะอาด จำนวน 328 ตัว (บุญวัน กำลังหาญ, สัมภาษณ์. 2565: มีนาคม 6) บ้านโคกสนวน จำนวนประมาณ 60 ตัว (สิทธิชัยบุญส่ง นิสัยกล้า, สัมภาษณ์. 2565: มีนาคม 6)

นอกจากนี้ ชาวบ้านยังมีวิธีการหากินเลี้ยงปากท้องด้วยประมงพื้นบ้าน มีกลุ่มประมงพื้นบ้าน จำนวนมากกว่า 100 คนที่พึ่งพาห้วยลำพอกในการเป็นแหล่งอาหาร โดยมีกิจกรรมประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การออกเรือจับปลา หว่านแห การยกเยาะ การดักกุ้ง เป็นต้น ชาวบ้านจะหากินแค่พออิ่ม เพื่อนำไปอาหารสำหรับครอบครัวและแบ่งปันให้คนอื่นๆ และเนื่องจากชุมชนยังต้องพึ่งพิงกับธรรมชาติจึงต้องมีการดูแลให้ห้วยลำพอกมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งความสุข แหล่งนัดพบ สร้างสัมพันธ์ของคนในชุมชน (สมหมาย มุ่งงาม, สัมภาษณ์. 2565: เมษายน 10)

ภาพประกอบ 2-3 วิถีควายน้ำและประมงพื้นบ้านริมน้ำ
ที่มา ถ่ายภาพโดยผู้เขียน

3) วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ชุมชน
มีวัฒนธรรม ประเพณี ที่สำคัญคือ

- ประเพณีแห่กฐินทางเรือ การ
ทอดกฐินสามัคคีทางน้ำเพื่อสืบสานประเพณีดั้งเดิม
โดยชาวบ้านได้ร่วมกันนำเรือเข้าร่วมขบวนกว่า
20 ลำ ล่องเรือมาตามอ่างลำพอก เพื่อนำกองกฐิน
สามัคคีกว่า 200 กอง ไปพักที่ศูนย์ปฏิบัติธรรม
สากล หรือ “ริมธารธรรมสถาน” บ้านสมบุรณ์ ตำบล
กุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ แล้ว
ร่วมกันจัดงานฉลองกองกฐิน

- ประเพณีแซนโฎนตา หรือ
แซนโดนตา เป็นประเพณีเช่นไหว้ผีและบรรพบุรุษ
ของชาวไทยเชื้อสายเขมร เป็นการรำลึก อุทิศส่วน
กุศลแด่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ในชุมชนจัดประเพณี
ตั้งแต่ วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า “ไถงเบ็ญท์
ตุ๊จ หรือวันเบ็ญท์ตุ๊จ” หรือวันสารทเล็ก ถือว่าเป็น
วันเริ่มงาน วันแรก ช่วงเวลาระหว่างนั้นภาษาท้องถิ่น
สุรินทร์เรียกว่า “วันกันซ็อง (กันสงฆ์) หมายถึง
การปรนนิบัติวัดตาก่อพระสงฆ์ จนกระทั่งถึงการ
ทำบุญครั้งใหญ่ในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เรียกว่า
“ไถงเบ็ญท์ทม” หรือวันเบ็ญท์ทม” (บางคนสะกด
ว่า เป็นทม) หรือวันสารทใหญ่

- ประเพณีสักบาตรข้าวเฒ่า หรือ
ปะเอ๊ะเปรี๊ยะแด เป็นประเพณีโบราณของคนเชื้อ
สายเขมรที่แทบไม่หลงเหลือให้เห็นในชุมชนอื่น
แต่ชาวบ้านสมัยนี้ ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน
จัดขึ้น ในช่วงกลางคืนในวันพระจันทร์เต็มดวง
ของวันลอยกระทง มักจะตรงกับช่วงที่ชาวบ้าน
เกี่ยวข้าว และนำข้าวมาทำข้าวเฒ่าและนำมาทำบุญ
ใส่บาตรร่วมกัน และจะมีกิจกรรมการเสี่ยงทาย
ฟ้าฝนของฤดูกาลถัดไปด้วย

- กิจกรรมเรือบตรด หรือ รำตรด
คือ รำตรุษสงกรานต์ เป็นการละเล่นพื้นบ้านของ
ชาวอีสานได้มาตั้งแต่โบราณ มีความเชื่อเป็น
การละเล่นเพื่อความสนุกสนานในวันขึ้นปีใหม่

ของชาวไทยสมัยก่อนที่ใช้เดือนเมษายนของทุก
ปีเป็นวันขึ้นปีใหม่ รวมถึง 3 ชุมชนในบริเวณห้วย
ลำพอก ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะเล่นเรือบตรด
เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการตรากตรำ
ทำงานหนักมาเป็นเวลานาน การเรือบตรดนี้จะ
ร้องรำไปตามหมู่บ้านทุกหลังคาเรือน เมื่อถึงบ้าน
ใครเป็นธรรมเนียมเจ้าของบ้านจะออกมาต้อนรับ
และมอบจตุปัจจัย เครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ให้
แก่ผู้เล่นเรือบตรด เพื่อรวบรวมนำไปถวายวัด
ต่อไป

- กิจกรรมเรือบอันเร แปลว่า
“รำสาก” เป็นการละเล่นของชาวไทยเชื้อสายเขมร
จังหวัดสุรินทร์ที่เล่นกันในเดือนห้า (แคแสด) ซึ่ง
ถือเป็นวันพักผ่อนประจำปีมาแต่โบราณ เรียกว่า
“จ๊ยตอม” โดยถือเอาวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 เป็น
วันขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านจะพากันหยุดทำงาน 2
ช่วง ช่วงแรกหยุด 3 วัน วันขึ้น 1 ค่ำ ถึง วันขึ้น
3 ค่ำ เดือน 5 เรียกว่า “ตอมตุ๊จ” ช่วงที่สองหยุด
7 วัน เรียกว่า “ตอมทม” วันแรม 1 ค่ำถึงวันขึ้น
7 ค่ำ เดือน 5 การหยุดในช่วงที่สองนี้ก่อนจะมีการ
หยุดพักผ่อน ชาวบ้านจะก่อเจดีย์ทรายที่วัด ใกล้
บ้าน ในวันขึ้น 14 ค่ำ พอเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ ทำบุญ
สักบาตร หลังจากนั้นก็จะหยุด 7 วัน ในช่วงนี้เอง
เป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวที่รักใคร่ชอบพอกัน
ได้มาพบปะกันด้วยการละเล่นพื้นบ้านที่เรียกว่า
“เรือบอันเร”

1.1.2 การเดินทางมาแหล่งท่องเที่ยว
(Accessibility) หมู่บ้านควายห้วยลำพอก อยู่ห่าง
จากอำเภอเมืองสุรินทร์ 48 กิโลเมตร ตามเส้น
ทางหลวง 226 และทางหลวงชนบท มีถนนลาดยาง
ตลอดเส้นทาง ยังไม่มีรถบริการสาธารณะที่เข้าถึง
แหล่งท่องเที่ยว สำหรับการเดินทางระหว่างแหล่ง
ท่องเที่ยวในชุมชน จะมีบริการรถจักรยานและ
ยานพาหนะชุมชน (เอกราช นันชาติ. สัมภาษณ์.
ธันวาคม 2565)

1.1.3 การบริการที่พัก (Accommodation) มีการบริการที่พักให้กับนักท่องเที่ยวลักษณะที่พักโฮมสเตย์ในบ้านสมบุญ จำนวน 6 หลัง โดยจัดห้องพักให้นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีบริการอาหารเช้าพร้อมสำหรับนักท่องเที่ยว (เอกราช นันชาติ. สัมภาษณ์. ธันวาคม 2565)

1.1.4 กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) เป็นกิจกรรมที่ชุมชนจัดให้กับนักท่องเที่ยว ดังนี้

1. กิจกรรมนั่งเรือชมควายห้วยลำพอก เป็นกิจกรรมที่พัฒนาขึ้น ในปี พ.ศ.2558 จากกิจกรรมบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งได้เห็นถึงศักยภาพทรัพยากรของชุมชนที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ จึงได้ริเริ่มจัด

กิจกรรมร่วมกับชุมชนและทำการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว (อัครเดช สุพรรณฝ้าย, สัมภาษณ์. 2565: เมษายน 19) จึงกลายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน โดยชุมชนจะนำเรือประมงพื้นบ้านนำนักท่องเที่ยวชมวิถีควายน้ำ ในห้วยลำพอก เรือลำหนึ่งสามารถบรรทุกนักท่องเที่ยวได้ 2 คน มีบริการเสื้อชูชีพน้ำดื่มและขนมพื้นบ้าน ในระหว่างล่องเรือ โดยชาวประมงนอกจากจะมีหน้าที่นำชมแหล่งท่องเที่ยวแล้วและทำหน้าที่เป็นนักร้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนกับควาย อธิบายเกี่ยวกับสัตว์น้ำและพืชน้ำ นำเก็บดอกบัว โดยใช้เวลาในการล่องเรือ 60-120 นาที โดยคิดค่าบริการนั่งเรือลำละ 350 บาท

ภาพประกอบ 4-5 กิจกรรมนั่งเรือชมควาย
ที่มา ถ่ายภาพโดยผู้เขียน

2. ฐานเรียนรู้การทอเสื่ออก เป็นฐานเรียนรู้ที่ตั้งอยู่ที่บ้านสมบุญ และบ้านโคกสนวน มีสมาชิกกลุ่มจำนวนประมาณ 30 คน เนื่องจากเป็นชุมชนริมน้ำ จึงมีกักขังจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพเสริม คือ การทอเสื่ออก จุดเด่นของการทอเสื่ออกของชุมชนที่ไม่เหมือนชุมชนอื่น คือ การทอเสื่อโดยไม่ใช้กี่ทอ แต่เป็นการทอด้วยมือและเท้า เสื่อมีลวดลายเรียบง่าย สีสันไม่ฉูดฉาด นอกจากนี้ บ้านสมบุญยังมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์

จากเสื่ออกดั้งเดิม มาเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึกจากกก เช่น หมวก ที่รองจาน แจกัน เป็นต้น

3. ฐานแปรรูปอาหารจากปลาและการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นจุดเด่น ของทั้ง 3 ชุมชน เนื่องจากห้วยลำพอกเป็นห้วยที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงออกหาปลา จับกุ้งทุกวัน ยกเว้นในช่วงที่ประมงห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ คือ ช่วงเดือน มิถุนายน - สิงหาคม ชาวบ้านจึงมีทักษะการทำอาหารจากสัตว์น้ำที่จับได้ เช่น หมกปลา

ทอดมันกุ้งตัวเล็ก ต้มปลา และแปรรูปอาหารจากปลา ได้แก่ ปลาส้ม ปลาร้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเมนูอาหารพื้นบ้านอื่นๆ และถูกนำมาเป็นเมนูบริการอาหารแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะเมนูขนมพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ เช่น 1) ขนมเนยล เป็นขนมของชาวเขมรโบราณที่สืบทอดกันมา ขนมมีหน้าตาลายพิชชา จึงได้เรียกกันว่าพิชชาเขมร ปัจจุบันมีคนทำเป็นค่อนข้างน้อย 2) อันซอม กระบองหรือข้าวต้มต่าง ใช้ข้าวเหนียวผสมด้วยน้ำตาล ห่อด้วยใบกล้วยเป็นรูปสามเหลี่ยม เวลาทานอาจจิ้มกับน้ำตาล ข้าวต้มต่างจะถูกมัดเป็นพวงโดยมีความเชื่อว่าเป็นการทำให้เกิดความสามัคคีปรองดอง อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ 3) ขนมกันเต๋รอม หรือโดนัทเขมร ใช้แป้งข้าวเจ้าเป็นส่วนประกอบสำคัญ มักใช้ในการเซ่นไหว้งานบุญต่างๆ โดยเฉพาะ ประเพณีแซนโฎนตา งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน 4) อันซอมเซลอะโดง หรือแปลเป็นไทยว่า ข้าวต้มใบมะพร้าว ทำจากข้าวเหนียวผสมเนื้อมะพร้าว กลัวย่น้ำว่า น้ำตาล แล้วห่อด้วยใบมะพร้าวให้มีลักษณะเป็นท่อนยาว มัดด้วยเชือก มักจะในช่วงงานเทศกาลประเพณี วันเข้าพรรษา

งานบวช งานแต่งงาน แซนโฎนตา เป็นต้น

1.1.5 สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ภายในชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า ระบบประปาชุมชน เครือข่ายและสัญญาณอินเทอร์เน็ต ร้านค้า ร้านอาหาร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

1.2 การศึกษาระดับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนในหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนใน 6 ด้าน พบว่า คะแนนโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีคะแนนมากที่สุด คือ การดึงดูดทางการท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.28$) ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 4.00 คือ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.88$) การจัดการข้อมูลเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.70$) และศักยภาพบุคลากร ($\bar{X}=3.69$) ดังข้อมูลตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมในภาพรวมทุกด้าน

ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับศักยภาพ
ด้านการดึงดูดทางการท่องเที่ยว	4.28	.382	ระดับมาก
ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว	3.88	.388	ระดับมาก
ด้านการจัดการข้อมูลเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว	3.70	.570	ระดับมาก
ด้านการจัดการผลกระทบจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	4.24	.425	ระดับมาก
ด้านการให้ความรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ	4.00	.452	ระดับมาก
ด้านศักยภาพบุคลากร	3.69	.887	ระดับมาก
รวม	3.97	.351	ระดับมาก

จากการศึกษาข้างต้นสรุปว่า หมู่บ้านควายห้วยลำพอก มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทรัพยากรเชิงนิเวศและทรัพยากรเชิงวัฒนธรรม คือ ชุมชนมีสัตว์ พืช แหล่งธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ งานหัตถกรรม พื้นบ้านที่มีความดั้งเดิม เป็นเอกลักษณ์ แหล่งท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน มีกิจกรรมท่องเที่ยวตามความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยว รวมทั้ง มีระบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่ได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่น ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ในพื้นที่ แต่สิ่งที่ชุมชนยังต้องพัฒนาเพิ่มเติมคือ การจัดการข้อมูล โดยเฉพาะสื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย น่าสนใจ รวมทั้งการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ด้านระบบ

นิเวศและการอนุรักษ์ เพื่อให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความรู้ต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว

2. ระดับการมีส่วนร่วมและความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนในหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม มีคะแนนโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีคะแนนมากที่สุด คือ ด้านการวางแผนบริหารจัดการ และด้านที่มีคะแนนน้อยที่สุด คือ การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ($\bar{X}=3.59$) ดังข้อมูลตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวภาพรวมทุกด้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การวางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.47	.542	ระดับมาก
การปฏิบัติตามแผนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.25	.396	ระดับมาก
การร่วมทำนุบำรุงรักษาในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.39	.455	ระดับมาก
การร่วมติดตามและประเมินผลในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว	4.25	.527	ระดับมาก
การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว	3.59	.711	ระดับมาก
รวม	4.19	.386	ระดับมาก

2.2 ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.32$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด คือ ข้อคนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ชุมชนเกิดการพัฒนา มีความเข้มแข็ง ($\bar{X}=4.57$) และข้อนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนมี

ความสุขร่วมกัน จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว ($\bar{X}=4.57$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ/สิ่งแวดล้อม/ความสงบเรียบร้อยในชุมชน ($\bar{X}=3.72$) ดังข้อมูล ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับระดับความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

ความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำเร็จ
1. มีนักท่องเที่ยว/นักท่องเที่ยว เข้ามาเที่ยวในชุมชนสม่ำเสมอตลอดทั้งปี	4.34	.843	ระดับมาก
2. คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ชุมชนเกิดการพัฒนามีความเข้มแข็ง	4.57	.616	ระดับมากที่สุด
3. นักท่องเที่ยวแสดงออกที่ทำให้รับรู้ได้ว่ามีความพึงพอใจและได้รับประสบการณ์ที่ดีจากการจัดการท่องเที่ยว	4.45	.606	ระดับมาก
4. การท่องเที่ยวส่งผลกระทบด้านลบ เช่น ผลกระทบต่อระบบนิเวศ/สิ่งแวดล้อม/ความสงบเรียบร้อยในชุมชน	3.72	.725	ระดับมาก
5. นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนมีความสุขร่วมกันจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว	4.57	.793	ระดับมากที่สุด
รวม	4.32	.381	ระดับมาก

จากการศึกษาข้างต้นสรุปว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว เชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนตั้งแต่กระบวนการวางแผน การจัดกิจกรรมท่องเที่ยว การทำนุบำรุง แหล่งท่องเที่ยวและร่วมติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้ ชุมชนยังมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ไม่มากนัก โดยเฉพาะประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจที่ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงิน แต่พบว่าประโยชน์ ที่ชุมชนได้รับร่วมกันคือความภาคภูมิใจและความรู้สึกห่วงแหนในความเป็นท้องถิ่นร่วมกัน

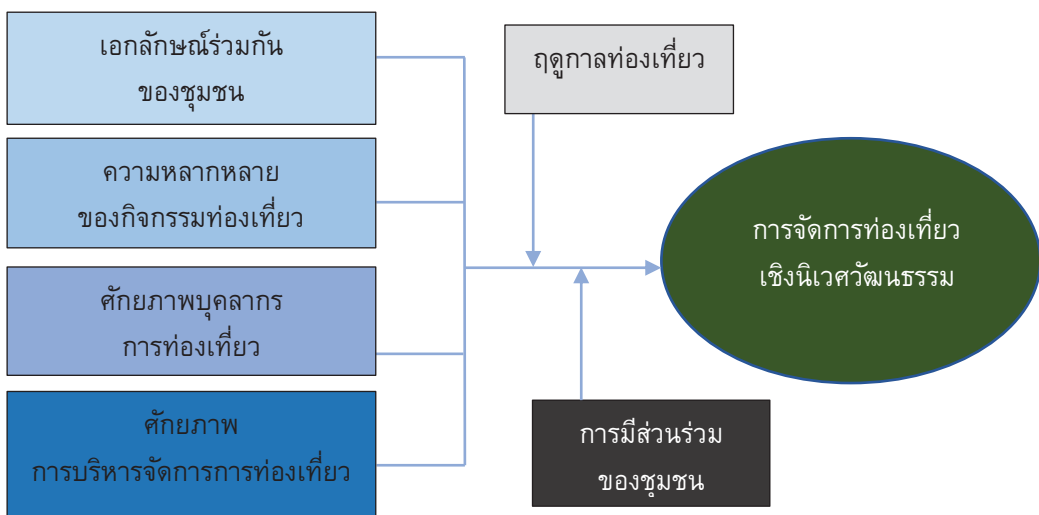
3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีหมู่บ้านควายห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

จากการประชุมกลุ่มย่อยกับตัวแทนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า ชุมชนมีข้อสรุปเกี่ยวกับท่องเที่ยวร่วมกัน โดยหากวิเคราะห์ตามองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว (5A) คือ 1) ชุมชนมีสิ่งดึงดูดใจและกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กิจกรรมท่องเที่ยวที่เที่ยวทั้งปี และกิจกรรมท่องเที่ยวตามฤดูกาล 2) ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดบริการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น การให้บริการอาหารเมนูจากวัตถุดิบที่มาจากชุมชน และเป็นสินค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายและให้บริการนักท่องเที่ยว 3) ชุมชนมีที่พักแบบโฮมสเตย์ โดยชุมชนที่มีความพร้อมในการให้บริการที่พักรูปแบบโฮมสเตย์ คือ บ้านสมบูรณ์ จำนวน 12 หลัง ที่มีศักยภาพพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว 4) ชุมชนมีความสะดวกในการเข้าถึง โดยรูปแบบการเดินทางที่ชุมชนสามารถให้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในชุมชนและได้ คือ รถจักรยาน รถสามล้อพ่วง และรถไถนาเดินทางตาม เป็นต้น แต่การจัดการท่องเที่ยวดังที่กล่าวมา เป็นการดำเนินการ ตามแต่ละศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน ไม่ได้มีการวางแผนจัดการท่องเที่ยว ใช้ทรัพยากรหรือพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกัน ทำให้ขาดความเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีในแต่ละหมู่บ้าน โดยถ้าหากมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวร่วมกันก็จะทำให้ทั้ง 3 หมู่บ้าน ใช้ทรัพยากรร่วมกันได้อย่างคุ้มค่าและทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น

ดังนั้น รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของหมู่บ้านควายห้วยลำพอกควรพัฒนาใน 5 ประเด็น คือ 1) ประเด็นเอกลักษณ์ร่วมกันของชุมชน ควรมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว โดยเน้นเรื่องวิถีชุมชนริมน้ำ วิถีควายน้ำ วัฒนธรรมประเพณีเฉพาะถิ่น ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ชุมชนมีร่วมกันและเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนชุมชนอื่นๆ 2) ประเด็นความหลากหลายของกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งต้องผลานการท่องเที่ยวใน 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม เนื่องจาก 3 หมู่บ้านมีศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่แตกต่างกัน ดังนั้นจะต้องเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำห้วยลำพอก ซึ่งจะทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอาจจะต้องนำข้อมูลเกี่ยวกับฤดูกาลมาเป็นข้อมูลร่วมในการวางแผนทำโปรแกรมการท่องเที่ยว

3) ประเด็นศักยภาพบุคลากรการท่องเที่ยว ที่เน้นการใช้ประโยชน์จากทุนมนุษย์ในชุมชนที่มีศักยภาพทั้งศักยภาพด้านการประมงพื้นบ้าน ศักยภาพด้านการเกษตร ศักยภาพด้านอาหารและศักยภาพการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยจะต้องมีการพัฒนาทักษะการเล่าเรื่องและทักษะการให้บริการการท่องเที่ยวเพิ่มเติม 4) ประเด็นด้านศักยภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ที่ชุมชนจะต้องพัฒนาด้านการรวมกลุ่มจากตัวแทนชุมชนที่มีศักยภาพแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้เหมาะสม มีรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการกระจายกิจกรรมและกระจายรายได้ให้กับสมาชิก ทั้ง 3 หมู่บ้านอย่างเป็นธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว 5) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยต้องให้ทั้ง 3 หมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การท่องเที่ยว ทั้งคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงและเกี่ยวข้องโดยอ้อมเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้และยอมรับของสมาชิกในชุมชนด้วย

ภาพประกอบ 6 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
ในบริเวณห้วยลำพอก ตำบลกุดหวาย อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

วิจารณ์และสรุปผล

1. ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรมของหมู่บ้านควายหัวลำพอก คือ การ มีทรัพยากร การท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ มีจุด ดึงดูดใจที่มีคุณค่าทั้งทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนก็จะแตกต่างกันออกไป ชุมชนต้องค้นหาจุดเด่นที่แท้จริงของชุมชนตนเอง เพื่อนำมาออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ภัทรธรรณกุลย์ เตียไพบูลย์ (2557) พบว่า การกำหนดโปรแกรมท่องเที่ยว จะเกิดขึ้นและสำเร็จ ได้นั้น ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของกิจกรรมและ ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว การสร้างสิ่งที่ ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว และสอดคล้องกลมกลืน กับสภาพธรรมชาติ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ วิถีชีวิต ความเชื่อ เช่น ภูตผีวิญญาณ การตั้งบ้านเรือน โดยแหล่งท่องเที่ยวจะต้องสร้างการรับรู้ด้านภาพ ลักษณะ สถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมท้องถิ่น และ อัตลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ (นวพร บุญประสม และคณะ, 2564) สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็น แหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและ แหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ต้อง มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมี ส่วนร่วมของท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพด้าน ทรัพยากรและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน บริเวณ หัวลำพอก และควรมีกำหนดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวตามฤดูกาล และจัดทำเป็นปฏิทินท่องเที่ยว ของชุมชน พิฑูรย์ ทองฉิม และ นิตติยา ทองเสนอ (2561) พบว่า การจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือหนึ่ง ที่สำคัญในการส่งเสริมการตลาด การท่องเที่ยว ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวสามารถ เดินทางท่องเที่ยวในชุมชน ได้ตลอดทั้งปี

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรม การท่องเที่ยว ด้านการวางแผนบริหารจัดการแหล่ง ท่องเที่ยว ด้านการปฏิบัติตามแผนในการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยว และด้านการติดตาม และ ประเมินผล การท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อความ สำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จริญญา คงเพชร (2564) พบว่า เงื่อนไขที่ส่งผลให้การจัดการ ท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จประกอบด้วยหลายปัจจัย ปัจจัย ที่สำคัญเป็นอันดับแรก คือ การจัดโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน รองลงมา คือ ภาวะผู้นำที่ได้รับการ ยอมรับ ความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชนและ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ทั้งนี้ การ มีส่วนร่วมของคนในชุมชนอาจจะแตกต่างกันไป ในแต่ละชุมชน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน นโยบายและองค์กรภาครัฐ รวมทั้งด้านการสื่อสาร และการประชาสัมพันธ์ของชุมชนนั้นๆ (ปิยธิดา ปาลรังสี และกุลพิชญ์ โภโคยอุดม (2559) นอกจากนี้ เสกสรรค์ สนวา และคณะ (2563: 269-271) พบว่า วิถีชีวิต ของคนในชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการ จัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเกิดจาก การมีส่วนร่วม ของคนในชุมชนต่อการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือ (1) คนภายในชุมชน มีความสามัคคีและมีน้ำใจ เพราะทุกคนในชุมชน เป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง (2) คนในชุมชน มีความภูมิใจต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ทำให้เกิด การหวงแหนและอยากดูแลทรัพยากรชุมชนร่วมกัน (3) คนในชุมชนมีโอกาสในการทำงาน และมีรายได้ จากการขายสินค้าที่ผลิตขึ้นจากชุมชนเอง และ (4) คนในชุมชนสามารถสร้างองค์ความรู้ ด้านการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ และการจะทำให้เกิด การมีส่วนร่วมได้นั้น ต้องทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารบ่อยครั้งเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจใน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (จริยาภรณ์ เจริญชีพ, 2560)

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมหมู่บ้านควายห้วยลำพอก คือ ควรมีรูปแบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เน้นจุดเด่นชุมชน ซึ่งมีวิถีชีวิตคนกับควายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนที่มีวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ เพราะความเป็นเอกลักษณ์จะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ประไพพิมพ์ พาณิชสมัย (2560) พบว่า เอกลักษณ์ชุมชนทั้งด้านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรม ความเชื่อและศาสนา สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งทำให้ออกไปเกิดรายได้ สร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน เป็นสิ่งที่ชุมชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้ด้วย โดยชุมชนจะต้องจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่หลากหลายจากฐานทรัพยากรเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงให้เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวของทั้ง 3 หมู่บ้าน เพราะการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงจะทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย นักท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ในการเข้าชมจุดที่น่าสนใจของแต่ละชุมชน ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินมากขึ้น (มัชฌิมา อุดมศิลป์ และคณะ, 2563) โดยต้องพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว ในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรจะต้องพัฒนาหลายด้าน สอดคล้องกับ เมธรัตน์ จันตะนี และ ล้ายอง ปลั่งกลาง (2560) พบว่า ควรสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าความงามของวิถีชีวิตวัฒนธรรมของตน และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถนำทรัพยากรมาจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวได้ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ชัยณรงค์ ศรีรักษ์ และ สุดสันต์ สุทธิพิศา (2563) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คือ ปัญหาเศรษฐกิจในครอบครัว ทัศนคติต่อผู้นำและทีมผู้นำด้านการท่องเที่ยว และปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนจะต้องมีกระบวนการในการหาข้อตกลงในการมีส่วนร่วม และมีการเปิด

เผยข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ให้คนในชุมชนได้รับรู้ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1.1 สร้างและอนุรักษ์สัตว์ พืช แหล่งธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีความดั้งเดิม เป็นเอกลักษณ์ รวมถึงดูแลทรัพยากรในชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์ คงสภาพเดิม ไม่ถูกทำลายหรือไม่ให้มีสิ่งก่อสร้างต่างๆ เข้ามาแทนที่สภาพธรรมชาติ และควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน มุ่งสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ให้คนในชุมชน

1.2 พัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ด้านการให้บริการการท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาให้บุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการให้บริการในแต่ละด้านมีความรู้เฉพาะด้าน เช่น ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่น เพื่อให้ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะมีความสนใจเฉพาะ และควรพัฒนาบุคลากรให้สามารถสื่อสารให้ได้หลายภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

1.3 ให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกับคนในชุมชน เพื่อจัดการท่องเที่ยว โดยให้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่กระบวนการ

วางแผนบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติตามแผนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น มีส่วนร่วมบริการสิ่งอำนวยความสะดวก มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวเช่น กิจกรรมพายเรือ กิจกรรมเรียนรู้ตามฐานต่างๆ หรือกิจกรรมบริการอาหาร เป็นต้น มีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณวัสดุหรืออุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ชุมชนมีการก่อตั้งโครงการหรือกลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ นอกจากนี้ ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในด้านการติดตามและประเมินผลการท่องเที่ยว ทั้งในด้านควบคุมดูแลการใช้จ่ายงบประมาณในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมเก็บข้อมูล ติดตามและประเมินผลปัญหาและอุปสรรค ติดตามสถิตินักท่องเที่ยว ประเมินหรือรับรู้ผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ร่วมวิเคราะห์ประเมินผลกระทบต่อระบบนิเวศ แหล่งธรรมชาติ วิถีชีวิตของคนในชุมชน และร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

2. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬา สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ ควรสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้ายบอกทาง จากเส้นทางต่างๆ มาถึงแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาดการท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

3. กรมชลประทาน ควรสนับสนุนและส่งเสริมการใช้พื้นที่ร่วมกันให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และควรดูแลไม่ให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยภาพรวม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมหมู่บ้านควายหัวลำพอก ต.กุดหวาย อ.ศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวมาพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งทำการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและเครือข่ายการตลาดการท่องเที่ยวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จรัญญา คงเพชร. (2564). ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสารพัฒนาสังคม*, 23(2), 42-51.
- จริยาภรณ์ เจริญชีพ. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. *วารสารสารสนเทศ*, 16(2), 85-97.
- ชัยณรงค์ ศรีรักษ์ และ สุดสันต์ สุทธิพิศา. (2563). การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมและทัศนคติต่อกิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน แบบมีส่วนร่วมชุมชนบ้านท่าค้อย อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, 7(2), 98-111.
- นพพร บุญประสพ และคณะ. (2564). แรงจูงใจและการรับรู้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอิทธิพลต่อการกลับมาเที่ยวซ้ำ กรณีศึกษา วัดสำคัญในจังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย*, 27(1), 113-127.

- ประไพพิมพ์ พาณิชนมัย. (2560). *การออกแบบอัตลักษณ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนท่าแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช* [วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร]
- ปิยธิดา ปาลรังสี และกุลพิชญ์ โภไคยอุดม. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬา และสุขภาพ*, 17(2), 99-110.
- พิฑูรย์ ทองฉิม และ นิตติยา ทองเสนอ. (2561). การเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริม การตลาดการท่องเที่ยวเมืองรอง กรณีศึกษา ชุมชนบ้านเหมืองตะกั่ว ตำบลหนองธง อำเภอ ปาบอน จังหวัดพัทลุง. *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่*.
- ภัทรชนกัลย์ เตียไพบูลย์. (2557). *ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน บ้านห้วยอนวัด ตำบล แม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการ สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์]
- มัชฌิมา อุดมศิลป์ และคณะ. (2563). การศึกษาแนวทางการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเชื่อมโยง การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลห้วยม่วง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. *งานประชุม วิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 12 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*.
- เมธรัตน์ จันตะนี และ ล้ายอง ปลั่งกลาง. (2560). การพัฒนาศักยภาพบุคคลในชุมชนเพื่อจัดการด้าน การท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน ของชุมชนตำบลลาดชะโด อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, 19(2), 45-55.
- เสกสรรค์ สนวาและคณะ. (2563). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน. *วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 4(1), 259-276.
- Aaker, D.A., V. Kumar and T.X. Day. (2001). *Marketing Research*. New York: John Wiley & Sons.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of psychological testing*. 3 ed. New York: Harper & Row.
- Hair, J. F. and others. (2006). *Multivariate data analysis*. (6th ed.). New Jersey: Pearson Education International.
- Johnson-Conley. (2009). *Using community-based participatory research in the development of a consumer-driven cultural competency tool*. Ph.D Dissertation, University of Washington Graduate School.

เพลงเปียโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์

Piano Music I-san Sorapan: Sorapan Waltz

สิทธิพงษ์ ยอดนนท์¹, นคร วงศ์ไชยรัตนกุล²
Sitthiphong Yodnon¹, Nakhon Wongchairattanakul²

Received: 5 December 2023

Revised: 13 February 2024

Accepted: 20 February 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง เพลงเปียโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อสร้างสรรค์บทเพลงเปียโนจากทำนองสรภัญญ์อีสาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลทำนองสรภัญญ์จากคณะสรภัญญ์ในภาคอีสานตอนกลาง 3 คณะ ได้แก่ คณะเพชรบูรณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คณะดอกฟ้าสรภัญญ์ จังหวัดร้อยเอ็ด คณะบ้านท่าประทาย จังหวัดมหาสารคาม แล้วนำเอาทำนองที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เป็นบทเพลงสำหรับการแสดงเดี่ยวเปียโน ผลการวิจัยพบว่า

เพลงสรภัญญ์วอลซ์ เป็นการนำเอาทำนองสรภัญญ์อีสานจากทำนองกลอนลาของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ โดยใช้ทฤษฎีการประพันธ์เพลงแบบดนตรีตะวันตกมาใช้เป็นทฤษฎีในการสร้างสรรค์ เช่น ชั้นคู่ ทริยแอต คอร์ด การเรียบเรียงเสียงประสาน การสร้างทำนองเพลง การแปรทำนอง เป็นต้น เพลงสรภัญญ์วอลซ์ เริ่มต้นเพลงจะเป็นทำนองสรภัญญ์กลอนลาของบ้านหนองตาไก่ แล้วมือซ้ายจะบรรเลงเป็น ริธึม (Rhythm) แบบจังหวะวอลซ์ ซึ่งได้แนวคิดมาจากเพลงวอลซ์ของดนตรีในสมัยโรแมนติก โน้ต มือซ้ายมีความห่างของเสียงระหว่างโน้ตค่อนข้างกระโดด เพื่อให้ผู้บรรเลงได้แสดงฝีมือและความชำนาญในการบรรเลง ท่อนที่สองผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองขึ้นมาใหม่โดยอาศัยแนวคิดทำนองสรภัญญ์กลอนลาของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ มาเป็นแนวคิดหลักในการแปรทำนอง

คำสำคัญ: เปียโน, สรภัญญ์, อีสานสรภัญญ์, เพลงวอลซ์

¹ อาจารย์, ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
โทรศัพท์ 0849586961 Email: Joy.pianoviolin@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
โทรศัพท์ 0811469651 Email: roiet2557@gmail.com

¹ Lecturer, Department of Music, Lopburi College of Dramatic Arts Buditpatanasilpa Institute of Fine Arts
Tel. 0849586961 Email: Joy.pianoviolin@gmail.com

² Assistant Professor of Music, Department of Music, Roiet College of Dramatic Arts Buditpatanasilpa Institute of Fine Arts.
Tel. 0811469651 Email: roiet2557@gmail.com

Abstract

The research on the creative composition of Isan Soraphan's piano music has the objective of creating original piano compositions based on Isan folk song melodies using qualitative research methods and creative processes. The researcher collected melodic patterns of Isan folk songs from three groups in the central Isan region. These groups are "Phet Honghee" from Kalasin Province; "Dokfah" from Roi-Et Province; and "Ban Tha Prathay" from Maha Sarakham Province. The collected melodies were then used to create solo piano compositions. The research findings include: the Soraphan Waltz song. It is an Isan melody that the Dokfa Soraphan Group's poem about a donkey, Ban Nong Takai, used as the inspiration for the main idea of creativity. Using Western music composition theory as a theory for creativity, such as octaves, triads, chords, and orchestration, changing melodies, musical arrangements, etc., the beginning of the Soraphan Waltz songs is the melody of Soraphan, a donkey poem from Ban Nong Takai. Then the left hand sings a rhythm like a waltz. The idea was derived from the waltz song of music in the Romantic period. For left-handed notes, the distance between the notes is quite large. So that the performers can show their skill and expertise in playing. For the second part, the researcher created a new melody based on the concept of the Soraphan Klonla melody of the Dokfah Soraphan group which becomes the main idea in changing the melody.

Keywords: Piano, Sorapan, I-san Soraphan, Waltz

บทนำ

สรภัญญ์ เป็นบทสวดประเภทหนึ่งที่อุบาสก อุบาสิกาในภาคอีสานนิยมสวดกันในวันอุโบสถศีล ในบางครั้งก็นามาสวดประกวดกันว่าคณะสรภัญญ์ บ้านใดจะสวดได้ไพเราะมากกว่ากัน และบทสวด มีการมคมคายมากกว่ากัน การสวดสรภัญญ์นี้ ชาวอีสานนิยมเรียนว่า "ฮ้องสรภัญญ์" เนื้อร้อง สรภัญญ์ส่วนใหญ่จะเป็นการเล่นิทานพื้นเมือง และเล่าวรรณคดีเรื่องสำคัญ เพลงสรภัญญ์เดิมที เดียวน่าจะเป็นการเล่นิทานที่เป็นคติธรรมสูกัน ฟังและใช้วิธีการเล่าที่น่าสนใจโดยใส่ทำนองเรียก เป็นเพลง (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2524: 74)

การร้องสรภัญญ์ในภาคอีสาน มีปรากฏ แพร่หลายในเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงที่

ชาวบ้านว่างจากการทำนา และรอเวลาในหน้าเก็บเกี่ยวที่จะมาถึง ชาวบ้านได้ใช้เวลาช่วงนี้ไปร่วมกันทำบุญที่วัด เช่น จัดดอกไม้ ถวายสักการะพระสงฆ์ จัดทำน้ำมนต์จากพืชเพื่อใช้ในการจุดให้มีแสงสว่าง เพื่อพระสงฆ์จะได้มีแสงสว่างในเวลากลางคืน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสตรีที่สมัครจะขับร้อง สรภัญญ์ โดยมีผู้มีประสบการณ์ คือนักสรภัญญ์รุ่นเก่าเป็นผู้ฝึก มีพระสงฆ์เป็นผู้ควบคุมช่วยเหลือ ทั้งยังเป็นผู้แต่งเนื้อร้องและกำหนดทำนองให้ สรภัญญ์ ทำนองหนึ่งๆ สามารถใช้ร้องได้หลายบท ในบทร้องแต่ละบทจะเรียกชื่อบทร้องตามความหมายและเนื้อหาของบทร้องนั้น (แก้วตา จันทรานุสรณ์, 2543: 70)

สรภัญญ์อีสานมีหลายทำนอง ต้องขับร้องเป็นหมู่คณะในอดีตจะขับร้องในวัด ปัจจุบันสถาบัน

การศึกษาได้มีการนำสรภัญญ์ไปใช้ในการเรียนการสอน และการประกวดแข่งขันทำให้คนรู้จักมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สรภัญญ์มีหลายทำนอง และปรับเปลี่ยนจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนี้ 1) กาเว๊วออน 2) ลมพัดพร้าว 3) ลมพัดไผ่ 4) ช้างเทียมแม่ โดยแต่ละทำนองมีข้อแตกต่างก็คือ กาเว๊วออน จะร้องพร้อมกันทุกคน ไม่มีการซ้ำในท่อนของตัวบท เป็นการร้องเรื่อย ๆ คล้ายๆ กับเพลงกล่อมลูกของชาวอีสาน ลมพัดพร้าว จะเป็นการเล่นเสียงซ้ำ ในวรรคต้น โดยสมาชิกต้นเสียงร้องขึ้นก่อน ต่อจากนั้นสมาชิกทั้งหมดจึงรับในวรรคที่สองของกลอนสรภัญญ์ ส่วนทำนองลมพัดไผ่ จะเป็นทำนองไม่ได้ใช้กายยานี 11 ในการประพันธ์ แต่จะใช้กลอนสุภาพ ในการร้องทำให้การเอื้อนเสียงมีลักษณะคล้ายคลึงกับเสภาลาว ทำนองช้างเทียมแม่ เป็นทำนองที่ใช้ฉันทลักษณ์ของโคลงสาร ปัจจุบันมักนำมาผสมกับทำนองสรภัญญ์อื่นๆ โดยทำนองนี้มีผังฉันทลักษณ์เหมือนกลอนลำทางยาวของชาวอีสาน เป็นทำนองดั้งเดิมที่ใช้มาก่อนสรภัญญ์อื่นๆ จะเข้ามาในภาคอีสาน (ภาณุพงศ์ ธงศรี, 2563: ออนไลน์)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ในเขตพื้นที่ภาคอีสาน จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาทำนองสรภัญญ์อีสาน พบว่า มีเพียงคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก้ จังหวัดร้อยเอ็ด คณะเดียวที่ใช้ทำนองการขับร้องอยู่ในอัตราจังหวะ ¾ ซึ่งตรงกับบทเพลงในจังหวะวอลซ์ในดนตรีตะวันตก

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำทำนองสรภัญญ์ทำนองกลอนลาของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ มาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงสำหรับการบรรเลงเดี่ยวเปียโนในรูปแบบของเพลงวอลซ์ (Waltz) เพื่อให้มีบทเพลงลักษณะใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ทำนองสรภัญญ์อีสานอันเป็นศิลปะวัฒนธรรมอันล้ำค่าของไทย ให้เป็นที่รู้จัก

แพร่หลายผ่านการบรรเลงเปียโน และเป็นการนำเสนออัตลักษณ์วัฒนธรรมไทยให้ออกไปสู่สายตาชาวโลกในวงกว้างต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างสรรค์บทเพลงสำหรับการแสดงเดี่ยวเปียโนจากทำนองสรภัญญ์อีสาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เพลงเปียโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และการสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยจะลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามนำข้อมูลที่ได้มาประพันธ์เพลงสำหรับการแสดงเดี่ยวเปียโน มีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) พื้นที่วิจัยคือ ภาคอีสานตอนกลาง โดยคัดเลือกแบบเจาะจง มีเครื่องมือวิจัย 2 ชนิดคือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากนั้นนำเอาข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะทำนองของสรภัญญ์ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน จำแนกออกเป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำทำนองของสรภัญญ์อีสานมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์บทเพลงสำหรับการบรรเลงเปียโน นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิจารณ์บทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ นำคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงงานประพันธ์เขียนบรรยายเชิงพรรณนา

2. การประพันธ์เพลง

2.1 กำหนดโครงสร้างและองค์ประกอบของบทเพลง

2.2 นำทำนองหลักจากทำนองการขับร้องสรภัญญ์อีสานที่เหมาะสมกับ แนวคิดหลักแต่ละท่อนเพลง

2.3 ประพันธ์ทำนองหลัก (Theme) พร้อมทั้งสร้างสรรค์โมทีฟ (Motive) ของเพลงแต่ละท่อน ขยายเป็นประโยค

2.4 สร้างสรรค์ท่อนเชื่อมในแต่ละท่อน เพื่อให้บทเพลงมีความสมบูรณ์

2.5 จัดแนวบรรเลงสำหรับเครื่องดนตรี โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของเครื่องดนตรีกับทำนองและอารมณ์ของบทเพลงในแต่ละท่อน

2.6 ปรับแต่งให้สมบูรณ์ตามกรอบการวิจัยที่ตั้งไว้

2.7 จัดทำโน้ตเพลงฉบับสกอร์เพลงรวม (Full Score)

2.8 จัดแสดงในรูปแบบคอนเสิร์ตออนไลน์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เพลงเปียโนอีสาน สรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพและ

ตาราง 1 โครงสร้างเพลงสรภัญญ์วอลซ์

โครงสร้างแบบ Ternary Form	อัตราจังหวะ	ห้อง	จำนวนห้อง	กุญแจเสียง
A	3/4	1-16	16	E flat Major
B	"	17-35	19	"
A1	"	36-51	16	"
B	"	52-70	19	"
A	"	71-86	16	"
A1	"	87-102	16	"
B	"	103-121	19	"
coda	"	122-129	8	"

การสร้างสรรค์มีผลการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและแรงบันดาลใจ

เพลงสรภัญญ์วอลซ์ เป็นการนำทำนองสรภัญญ์อีสานจากทำนองกลอนลา ของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ เริ่มต้นเพลงจะเป็นทำนองสรภัญญ์กลอนลาของบ้านหนองตาไก่ จังหวัดร้อยเอ็ด มือซ้ายจะบรรเลงเป็น ริธึม (Rhythm) ลีลาแบบเพลงจังหวะวอลซ์ ซึ่งได้แนวคิดมาจากเพลงวอลซ์ ในสมัยโรแมนติก โน้ตมือซ้ายจะมีความห่างของเสียงระหว่างโน้ตค่อนข้างกระโดด เพื่อให้ผู้บรรเลงได้แสดงฝีมือและความชำนาญในการบรรเลง ท่อนที่สองผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองขึ้นใหม่ โดยอาศัยแนวคิดทำนองสรภัญญ์กลอนลามาเป็นแนวคิดหลักในการแปรทำนอง

2. โครงสร้างเพลงสรภัญญ์วอลซ์

3. จังหวะเพลงสรภัญญ์วอลซ์

เพลงสรภัญญ์วอลซ์ ประพันธ์ขึ้นในอัตราจังหวะ 3/4 อัตราความเร็วแบบ Moderato เพลงนี้ผู้วิจัยได้นำลักษณะจังหวะ ของจังหวะวอลซ์ ซึ่งเป็นจังหวะที่ใช้ในการเต้นรำมาใช้ในการบรรเลงใน

มือซ้ายในท่อน A และท่อน A1 เพื่อสื่อให้เห็นถึงความเป็นเพลงวอลซ์ให้ชัดเจน และใช้กลวิธีการ โพรเคนคอร์ด (Broken Chord) มาใช้ในท่อน B เพื่อสร้างความแตกต่างและน่าสนใจให้มากขึ้นในบทเพลง ดังภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1 โน้ตท่อน A แสดงถึงการใช้จังหวะวอลซ์ในมือซ้าย

ภาพที่ 2 โน้ตท่อน B แสดงถึงการใช้น้ตแบบโพรเคนคอร์ดในมือซ้าย

4. ทำนองเพลงสรภัญญ์วอลซ์

เพลงสรภัญญ์วอลซ์ ประพันธ์ขึ้นโดยใช้โน้ตในบันไดเสียง E flat Major ใช้ทำนองจากทำนองสรภัญญ์กลอนลา ของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ มาใช้เป็นทำนองหลักในการสร้างสรรค์

ท่อนที่ A ผู้วิจัยได้นำทำนองหลักจากทำนองในบทร้องสรภัญญ์ทำนองกลอนลา ของคณะสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ มาใช้ในการสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยได้คิดเสียงประสานและคอร์ดขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับทำนองเดิมแต่ยังคงไม่ทำให้ทำนองหลักถูกกลบไป ดังภาพที่ 3

Moderato

mp espress.

Ped. * *Ped.* * *Ped.* * *Simile*

5 *8va*

11 *(8)* *p*

ภาพที่ 3 โน้ตท่อน A เพลงสรภัญญ์วอลซ์

ท่อน A1 ผู้วิจัยได้นำทำนองจากท่อน A มาพัฒนาภายใต้การเคลื่อนที่คอร์ดแบบเดิม โดยใช้วิธีการแปลทำนองเพื่อให้ทำนองเพลงมีการเปลี่ยนแปลง และมีการเคลื่อนที่ของทำนอง

ท่อน B ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ทำนองขึ้นมาใหม่โดยทำนองยังสอดคล้องกับทำนองหลักเดิมในท่อน A ทำนองของท่อน B ใช้โน้ตคู่ 8 (Octave) ในการบรรเลงทำนองทั้งท่อน เพื่อให้เกิดความเข้มของเสียงที่แตกต่างจากท่อนอื่นๆ อย่างชัดเจน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 โน้ตท่อน B เพลงสรภัญญ์วอลซ์

5. เสียงประสานเพลงสรภัญญ์วอลซ์

ท่อน A เสียงประสานเป็นการใช้ทริยแอด และขึ้นคู่ในมือขวา ผสมกับการเดินคอร์ดในมือซ้าย เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคอร์ด มือซ้ายจะดำเนิน

คอร์ดในลักษณะจิงหะวอลซ์ โดยใช้ชุดคอร์ด I III⁷ vi⁷ I⁷ V V⁷ และ I วนซ้ำไปทั้งท่อน และทางคอร์ดนี้ จะใช้ทั้งท่อน A และ A1 ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 เสียงประสานท่อน A

ท่อน B มือซ้ายบรรเลงคอร์ดในลักษณะ การโปรเคนคอร์ด ซึ่งโน้ตต่ำสุดจะเป็นโน้ตตัว Root ของคอร์ดนั้นๆ เสมอเพื่อแสดงถึงความหนักแน่น

ของแต่ละคอร์ดที่บรรเลงออกมา โดยใช้ชุดคอร์ด IV I III⁷ V⁷ iii IV iv^{o7} V⁷ และ I เล่นวนซ้ำ 2 รอบ ดัง ภาพที่ 6

103

f

Eb : IV I II⁷ V⁷ iii. IV

109

p

Iv^{o7} V⁷ I

ภาพที่ 6 เสียงประสานท่อน B

6. การจัดการแสดงผลงานสร้างสรรค์

การแสดงผลงานสร้างสรรค์จากการวิจัยเรื่อง เพลงเปียโนอีสานสรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ ผู้วิจัย ได้ดำเนินการจัดแสดงด้วยการจัดแสดงในรูปแบบ

ออนไลน์ ที่ห้อง MU 300 วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นสถานที่ในการ จัดการแสดง โดยมี นายธีระพงษ์ ช่วยปึง เป็นผู้ บรรเลง

ภาพที่ 7 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์
การแสดงคอนเสิร์ต

ภาพที่ 8 QR Code การแสดงเพลงสรภัญญ์วอลซ์

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง เพลงเปียโนอีสาน สรภัญญ์: สรภัญญ์วอลซ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผล ได้ ดังนี้

เพลงสรภัญญ์วอลซ์ เป็นการนำเอาทำนองสรภัญญ์อีสานจากทำนองกลอนลา ของคณะ ดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ สรภัญญ์ทำนองกลอนลา

จะเป็นทำนองที่อยู่ในอัตราจังหวะ 3/4 ผู้วิจัยจึงได้ประพันธ์เพลงในรูปแบบของเพลงวอลซ์ (Waltz)

บทเพลงสรภัญญ์วอลซ์ประพันธ์ในโครงสร้างแบบ Ternary Form บนอัตราจังหวะ 3/4 ในคีย์ E flat Major ผู้วิจัยได้ใช้ลักษณะจังหวะแบบเพลงวอลซ์ (Waltz) ที่นิยมในสมัยโรแมนติก โดยใช้เพลงวอลซ์ของโชแปง (F.Chopin) มาเป็นตัวอย่างในการประพันธ์ สลับกับการใช้กลวิธีการ

โบรเคนคอร์ด (Broken Chord) เพื่อสร้างความแตกต่างให้กับบทเพลงในแต่ละท่อน

การประสานเสียง ท่อน A เสียงประสานจะเป็นการใช้ทริยแอดและขึ้นคู่ในมือขวา ผสมกับการเดินคอร์ดในมือซ้าย เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคอร์ด มือซ้ายจะดำเนินคอร์ดในลักษณะจังหวะวอลซ์ โดยใช้ชุดคอร์ด I III⁷ vi⁷ I⁷ V V⁷ และ I ท่อน B มือซ้ายบรรเลงคอร์ดในลักษณะการโบรเคนคอร์ด ซึ่งโน้ตต่ำสุดจะเป็นโน้ตตัว Root ของคอร์ดนั้นๆ เสมอเพื่อแสดงถึงความหนักแน่นของแต่ละคอร์ดที่บรรเลงออกมา โดยใช้ชุดคอร์ด IV I II⁷ V⁷ iii IV iv⁷ V⁷ และ I

อภิปรายผลการวิจัย

บทเพลงสรภัญญ์วอลซ์ เป็นบทเพลงสำหรับการเดี่ยวเปียโน ผู้วิจัยนำทำนองสรภัญญ์อีสานจากทำนองกลอนลา ของคณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก้ มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยยังคงใช้ทำนองหลักของทำนองกลอนลามาเป็นทำนองหลักและมีการพัฒนาทำนองจากทำนองเดิม โดยบรรเลงในมือขวาเป็นทำนองหลัก มือซ้ายจะบรรเลงด้วยจังหวะแบบลีลาจังหวะวอลซ์ ซึ่งมีจังหวะ หนึ่ง-สอง-สาม อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ วีระ วรรณานนท์ (2560) กล่าวว่า วอลซ์เป็นดนตรีที่มีท่วงทำนองไพเราะและมีเสน่ห์ ในตัวโน้ตบรรทัดบน (treble) สำหรับทำนองหรือเมโลดี้ ส่วนโน้ตบรรทัดล่าง (bass) แสดงลีลาจังหวะ

หนึ่ง-สอง-สาม โดยลงจังหวะเน้นหนักในจังหวะแรกหรือจังหวะที่หนึ่งเสมอ นอกจากนั้น ยังมีวอลซ์ที่มีอัตราสามที่ต่างออกไป คือในวอลซ์ในบทดนตรีแบบมัสซุรคา (mazurka) ที่บ่อยครั้งจะลงจังหวะเน้นหนักในจังหวะที่สองหรือจังหวะที่สามของห้องเพลง

บทเพลงสรภัญญ์วอลซ์ เป็นบทประพันธ์ในโครงสร้างแบบสามตอน (Ternary Form) คือ บทเพลงจะมีการบรรเลงที่แบ่งเป็นท่อนๆ ได้ อย่างชัดเจนได้แก่ A, A1, B, Coda และใช้กลวิธีการวนซ้ำในการบรรเลง ทำให้บทเพลงสามารถจดจำได้ง่ายเนื่องจากทำนองเพลงไม่มีหลายท่อน สอดคล้องกับ ณัฏฐา พันธุ์เจริญ (2563) กล่าวว่า สังคีตลักษณ์สามตอน (Ternary Form หรือ Three-part) หรือสังคีตลักษณ์ เอบีเอ (ABA) เป็นรูปแบบการประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมาก จนถึงปัจจุบันนี้ เนื่องจากเป็นโครงสร้างทางการประพันธ์ที่เรียบง่าย ไม่ยุ่งยาก และสามารถเสนอทั้งความแตกต่างหลากหลาย และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเพลงได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะบทเพลงที่ไม่ยาวนานรวมถึงเพลงร้องซึ่งพบว่ามีอยู่ในสังคีตลักษณ์สามตอน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาทำนองสรภัญญ์อีสานให้ครอบคลุมทั่วทั้งภาคอีสาน
2. สร้างสรรค์บทเพลงในรูปแบบเครื่องดนตรีหรือวงดนตรีอื่นๆ ที่หลากหลาย
3. ควรประชาสัมพันธ์การแสดงในหลายๆ ช่องทาง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณ กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) และสถาบันบัณฑิต

พัฒนศิลป์ ที่ให้สนับสนุนสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณ สรภัญญ์คณะดอกฟ้าสรภัญญ์ บ้านหนองตาไก่ ที่กรุณาให้ข้อมูลและทำนองสรภัญญ์

เพื่อเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ ขอขอบคุณ นายธีระพงษ์ ช่วยปึง ที่ช่วยบรรเลงเปียโนในงานวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- แก้วตา จันทุสรณ์. (2543). สรภัญญ์: ภูมิปัญญาชาวบ้านกับบทบาทในสังคมอีสาน. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 19(3), 64-72.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). เพลงร้องสรภัญญ์. ในรายการสัมมนาเพลงพื้นบ้านอีสาน หน้า 8.1-8.5 มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2563). สังคีตลักษณ์และการวิเคราะห์ *Form and Analysis*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกศกะรัต.
- ภาณุพงศ์ ธงศรี. (2563). สรภัญญ์อีสาน สืบค้นเชิงเพื่อการพัฒนาศักยภาพเยาวชน. [Online]. Available https://intrend.trueid.net/article/สรภัญญ์อีสาน-สืบค้นเชิงเพื่อการพัฒนาศักยภาพเยาวชนtrueidintrend_56405?fbclid=IwAR2SUAWOqKtUvuPOfRbSppa2z6fitbUDoOwVcbK9Rfdy6oV4MokC8tRkCE4. [2566, ธันวาคม 5]
- วีระ ทรพรานนท์. (2560). ในดนตรีมี *Waltz*. [Online]. Available https://www.matichonweekly.com/special-report/article_57098. [2566, ธันวาคม 5]

สุริยปกรณัม: การศึกษาในมิติแห่งเทพปกรณัมและมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม

Sun Mythology: Studies in the Dimensions of Mythology and Dimensions of Social and Culture

สุกัญญาโสภี ใจกล้า¹

Sukunyasopee chaiklam¹

Received: 1 May 2024

Revised: 07 June 2024

Accepted: 12 June 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของพระอาทิตย์ในมิติแห่งเทพปกรณัมและอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่ส่งมายังมิติสังคมและวัฒนธรรมตามทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติ ผลการวิจัยพบว่า เทพปกรณัมแสดงให้เห็นความหมายของพระอาทิตย์ในมิติแห่งเทพปกรณัม 3 ลักษณะ คือ พระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้า ผู้ควบคุมกาละ และผู้ควบคุมชะตาชีวิต ซึ่งแสดงบทบาทในลักษณะที่เป็นนามธรรม ส่วนอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่ส่งผลต่อมิติสังคมและวัฒนธรรม คือ การเกิดปฏิทิน การสร้างนาฬิกา การเกิดตำราโหราศาสตร์ ซึ่งการทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของพระอาทิตย์ในเทพปกรณัมนั้น จะทำให้ผู้ที่ศึกษาเห็นสัจธรรมของจักรวาล คือ การเกิดและการเสื่อมสลาย อันเป็นการชี้แนะให้มนุษย์รู้จักการละกิเลสและทำจิตให้บริสุทธิ์ เพื่อดำเนินชีวิตให้รอดปลอดภัยจนไปถึงเป้าหมายสูงสุดในชีวิต

คำสำคัญ: สุริยปกรณัม, พระอาทิตย์, มิติแห่งเทพปกรณัม, มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม

Abstract

The purpose of this research article is to study the sacred meaning of the sun in the dimension of Mythology and the influence of the sun on social and cultural dimensions according to the three dimension folklore theory. The research results found that Mythology shows the meaning of the sun in three dimensions of mythology: the sun as a god; controller of time and the one who controls life's destiny which expresses its role in an abstract manner, As for the influence of the sun on that affects the social and cultural dimensions, it resulted in the birth of the calendar. Building a clock, The birth of astrology texts which understanding the meaning and importance of the sun in that mythology It will make those who study it see the

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก

¹ Thai Languages Program, Faculty of Humanities and Social sciences, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok.
Email Sukunyasopee@Gmail.com

truth of the universe, namely birth and decay, which is a guide for humans to let go of their defilements and purify their minds. To live a safe life until reaching the highest goal in life.

Keywords: Sun Mythology, Sun, Dimensions of mythology, Dimensions of social culture

บทนำ

หากจะกล่าวถึง “พระอาทิตย์” หลายคนคงนึกถึงแสงสว่าง ความร้อน หรือรู้จักกันในฐานะดาวที่เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยะในกาแล็กซีที่มีโลกเป็นหนึ่งในดวงดาวนั้นๆ แต่หากจะอธิบายให้ชัดเจนมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า พระอาทิตย์ หรือดวงอาทิตย์มีความยิ่งใหญ่เหนือดวงดาวในระบบสุริยะทั้งปวง เพราะนอกจากจะเป็นศูนย์กลางของระบบสุริยะที่มีดาวเคราะห์อีก 8 ดวง ได้แก่ ดาวพุธ ดาวศุกร์ โลก ดาวอังคาร ดาวพฤหัสบดี ดาวเสาร์ ดาวยูเรนัส และดาวเนปจูน มาโคจรรอบดวงอาทิตย์แล้ว ยังมีดาวบริวารอีกกว่า 160 ดวง โคจรรอบอยู่รอบๆ ด้วย และแม้ว่าจะมีดาวเคราะห์ ดาวเคราะห์น้อยอีกหลายหมื่นดวง ฝุ่นละออง และแก๊สต่างๆ อีกนับไม่ถ้วน แต่มวลของดวงอาทิตย์เพียงอย่างเดียวก็มากถึง 99.866% ของมวลวัตถุทั้งหมดในระบบสุริยะ ส่วนมวลของดาวเคราะห์และดาวบริวารต่างๆ กลับรวมกันไม่เกิน 0.134% เท่านั้น (คิม อินรยง, 2561, หน้า 22) นอกเหนือจากการครอบครองมวลวัตถุส่วนใหญ่ในระบบสุริยะแล้ว ดวงอาทิตย์ยังเป็นดาวฤกษ์เพียงดวงเดียวที่ให้ความร้อนและแสงในตัวเอง ส่วนดาวเคราะห์ ดาวบริวารและดาวเคราะห์น้อยมีแสงเกิดขึ้นจากการสะท้อนแสงจากดวงอาทิตย์เท่านั้น

แม้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับพระอาทิตย์จะปรากฏขึ้นในปี ค.ศ. 1755 โดยนักปรัชญาชาวเยอรมัน คือ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant: ค.ศ.1724-1804) ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการกำเนิดระบบสุริยะ (คิม อินรยง, 2561, หน้า 19) แต่บรรพชนก็รับรู้ความ

ยิ่งใหญ่ในพลังของดวงอาทิตย์เป็นอย่างดี โดยมีการแสดงออกถึงความเคารพสูงสุดต่อดวงอาทิตย์ในหลากหลายวัฒนธรรม เริ่มตั้งแต่อียิปต์โบราณที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์หรือที่รู้จักกันในนามเทพรา ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งโอัยคุปต์ของอียิปต์โบราณ โดยเทพราเป็นตั้งบิดาแห่งมวลมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลาย (เอกชัย จันทรา, 2556, หน้า 143) หรือในวัฒนธรรมกรีกโรมัน ที่มีการนับถือเทพเจ้าอะพอลโล (Apollo) เทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ที่ขับรถม้าพระอาทิตย์ข้ามผ่านท้องฟ้าไป เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของพระอาทิตย์จนมีความศรัทธาและบูชาประหนึ่งเทพเจ้า และหากกล่าวถึง “พระอาทิตย์” ในความหมายอื่น บางคนอาจนึกถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระอาทิตย์ในด้านโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในดาวนพเคราะห์ ที่บรรพบุรุษนับถือและจดจำไว้ ดังที่ พ.สุวรรณ ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพรหม ในหนังสือพรหมชาติ (2564, หน้า 3) ว่า “การที่พระพรหมเสด็จลงมาเยี่ยมมนุษย์เพื่อจาริกดวงชะตาลงไว้บนหน้าผากของเด็กอายุ 6 วัน ข้อความที่จารึกนี้เรียกกันว่า พรหมลิขิต หรือ พรหมลิขิต” แสดงถึงชะตาของมนุษย์ที่กำหนดไว้ด้วยดาวพระเคราะห์หรือกรรมโดยมีอาจหลีกเลียงได้ สอดคล้องกับที่พระพุทธรองค์ได้ตรัสแก่ องค์ลีลาม (พ.สุวรรณ, 2564, หน้า 4) ว่า “...ที่บุคคลต้องไปเกิดที่นั่นที่นั่นในโลกมนุษย์บ้าง ในสวรรค์บ้างและในนรกบ้าง เพราะกรรมเท่านั้นเป็นเหตุปรุงแต่งให้ไปเกิดหาใช่เพราะอำนาจเด็ดขาดที่มาจากสวรรค์ไม่...”

นอกจากการเคารพบูชาเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับพระอาทิตย์ในอียิปต์โบราณกรีกโรมันและความเชื่อทางโหราศาสตร์แล้ว การบูชาพระอาทิตย์ยังปรากฏอยู่ในบทสวดโมรปริตร ซึ่งมาจากชาดกที่มีชื่อว่า โคธชาดก อันเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้าอีกด้วย โดยในชาดกนี้ได้กล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงเกิดเป็นนกยูงและได้สวดมนต์บูชาพระอาทิตย์เพื่อป้องกันภัยอันตรายในการออกไปหาอาหารทุกเช้าและค่ำ จากบทสวดกล่าวถึงพระอาทิตย์ไว้ตอนต้น ความว่า

อุเทยญจกขุมา เอกราชา

หริสสวณฺโณ ปฐวิปฺปภาโส

ตํ ตํ นมสฺสามิ

หริสสวณฺณ ปฐวิปฺปภาสํ

ตยชฺช คฺคตฺตา วิหเรมุ ทิวสํ

พระอาทิตย์ เป็นดวงตาของโลก เป็น
เอกราชา

มีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง ยังพื้นปฐพีให้สว่าง
อุทัยขึ้นมา

เพราะเหตุนั้น ข้าขอนอบน้อมพระอาทิตย์
นั้น

ซึ่งมีสีเพียงดั่งสีแห่งทอง ยังพื้นปฐพีให้
สว่าง

ข้าทั้งหลาย อันท่านปกครองแล้วในวันนี้
พึงอยู่เป็นสุขตลอดวัน

(พระศาสนโสภณ, 2553, หน้า 72 - 73)

จากบทสวดมนต์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระอาทิตย์ ในฐานะเทพเจ้าที่มีอำนาจในการปกป้องคุ้มครองสรรพสิ่งต่างๆ ให้พ้นจากอันตรายทั้งปวง นอกเหนือจากความรู้เกี่ยวกับระบบสุริยะในเอกภพ หรือความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ที่เชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถ

หลีกเลี่ยงการควบคุมของดวงดาว (กรรม) ได้แล้ว พระอาทิตย์ยังมีนัยยะที่สามารถเชื่อมโยงได้ถึงเทพปกรณัม (mythology) ซึ่งถือเป็นเรื่องราวสำคัญมาแต่โบราณกาล ดังที่ท่านเฮร์มีส ผู้บันทึกคำสอนสำคัญในคัมภีร์เฮอร์เมติคา (ทีโมธี ฟรีด & ปีเตอร์ แกนดี้, 2551, คำนำหน้า 27) ได้กล่าวไว้ความว่า

ท่านเฮร์มีสสอนว่าจิตของมนุษย์ถูกสร้างขึ้นในรูปลักษณะของพระจิตใหญ่ของพระมหาเทพ ถ้าเมื่อใดที่มนุษย์สามารถแยกจิตให้เป็นอิสระจากข้อจำกัดที่กายหยาบเป็นตัวกำหนดแล้วก็จะสามารถสัมผัสพระจิตของพระมหาเทพ มนุษย์ถูกสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายให้เรียนรู้ที่จะกระทำดังนี้ [เดินทางตามแนวทางของเทพปกรณัม] นี่คือการเป้าหมายทางจิตวิญญาณของชีวิตมนุษย์ สอดคล้องกับที่ชาวอินเดียมีมหากาพย์เรื่องรามายณะ อันเป็นเรื่องราวขององค์อวตารของเทพเจ้าที่สำคัญของอินเดียมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ตามทฤษฎะของชาวอินเดีย ดังที่ กิงแกว อัดถากร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สิตาและอมตะลีลาของพระราม (2560, หน้า 9) ความว่า

“เป้าหมายสุดท้ายหลังจากการประกอบภารกิจในโลกมนุษย์ ก็คือ การเสด็จกลับสู่สรวงสวรรค์ — ตันธาทู อันเป็นที่มาของพระองค์ เมื่อ “ได้ยศอันประเสริฐแล้วก็ควรเสด็จสู่สรวงสวรรค์” นี่ก็คือที่สุดแห่งภารกิจความประเสริฐสูงสุดมิได้อยู่ที่โลกียวิสัยในโลกมนุษย์ หากแต่อยู่ที่ภพภูมิที่มาอันเป็นทิพ

จากข้อความข้างต้นล้วนแสดงให้เห็นว่าพระอาทิตย์มิได้มีความสำคัญต่อมนุษย์ในฐานะดาวฤกษ์ที่ให้แสงสว่างและความอบอุ่นเท่านั้น แต่ยังมีความเชื่อมโยงไปสู่ภพภูมิที่มาอันเป็นทิพอีกด้วย และการถื่นเองที่เป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสำคัญของพระอาทิตย์ในมิติแห่งเทพปกรณัม ซึ่งการศึกษาความสำคัญของ

พระอาทิตย์นี้จะทำให้เข้าใจความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับพระอาทิตย์ที่ส่งผลมาสู่สังคมและวัฒนธรรมอันเป็นการเผยให้เห็นสารสาระที่สำคัญที่บรรพชนได้ถ่ายทอดมาสู่คนในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของพระอาทิตย์ในมิติแห่งเทพปรกรณ์ และอิทธิพลที่มีต่อมิติสังคมและวัฒนธรรมตามกรอบการศึกษาทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติ

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

ทราบถึงความหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของพระอาทิตย์ในวัฒนธรรมต่างๆ และอิทธิพลจากความหมายนั้นๆ ที่ส่งมายังสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศูนย์ปรกรณ์ เป็นงานวิจัยที่ศึกษาเอกสารตามกรอบการศึกษาทฤษฎีคติชนวิทยา 3 มิติ ของกึ่งแก้ว อัตถากร (2558, หน้า 15 - 16) ซึ่งแบ่งการศึกษาข้อมูลทางคติชนคดีออกเป็น 3 มิติ คือ 1. มิติแห่งปัจเจกบุคคล 2. มิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม และ 3. มิติแห่งเทพปรกรณ์ และแบ่งระเบียบวิธีวิจัยประกอบออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเล่าของพระอาทิตย์จากหนังสือ 19 เล่ม ดังนี้

1. อุปนิษัท (สวามี ประภาวรินทร์ และเฟรเดอริก แมนเชสเตอร์ แปลโดย กิ่งแก้ว อัตถากร, 2553)

2. อมตธรรมโลก (The Hermetica) (ทิโมธี ฟรีด และปีเตอร์ แกนต์ แปลโดยกิ่งแก้ว อัตถากร, 2551)

3. เวลาและประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมประเพณีของอินเดีย: กาลและกรรมะ (กิ่งแก้ว อัตถากร, 2541)

4. กาลานุกรมดาราศาสตร์ (วิษณุ เอื้อชูเกียรติ, 2558)

5. เทวกำเนิด (พระยาธรรมาธิกรมย์, 2556)

6. ตำนานเทพเจ้าอียิปต์ (ณัฐพล เดชชจร, 2560)

7. เทพเจ้าโอโยคุปต์ (เอกชัย จันทรา, 2556)

8. เทพปรกรณ์ใน 30 วินาที (โรเบิร์ต เอ. ซีกัล แปลโดย ชัยจักร ทวยุทธานนท์, 2560)

9. ปรกรณ์ปรัมปรา ตำนานเทพและวีรบุรุษกรีก-โรมัน-นอร์ส (เอดิท แฮมิลตัน แปลโดย นพมาส แววหงส์, 2560)

10. ตำนานกรีก-โรมัน ตำนานเทพเจ้าและเรื่องอันยิ่งใหญ่ของวีรบุรุษแห่งประวัติศาสตร์ (มัลลีย์, 2553)

11. อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก (วิลเฮล์ม คริสต็อเฟอร์, 2545)

12. อารยธรรมมนุษย์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2560)

13. โลกตะวันตกก่อน ค.ศ.1492 (อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, 2554)

14. ตำนานฟาโรห์ จอมราชันแห่งอียิปต์โบราณ (ณัฐพล เดชชจร, 2561)

15. ภารตวิทยา (กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาลัย, 2554)

16. ทิพนินิยายจากปรัมปราทิน (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2555)

17. พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2545)

18. ไตรภูมิ พิชิตศัณหาพุทธจักรวาลทัศน์
(เศรษฐวัฒน์ อุทรา, 2557)

19. ตำราพรหมชาติ ร.ศ.120 ฉบับปรับปรุง
(โครงการศึกษาประวัติศาสตร์และ ภูมิปัญญาไทย,
2561)

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดย
ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบการศึกษาทฤษฎี
คติชนวิทยา 3 มิติ

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการนำเสนอข้อมูล
โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นแบบ
พรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง สุริยปกรณ์: การศึกษา
ในมิติแห่งเทพปรณัมและมิติแห่งสังคมและ
วัฒนธรรม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
กับพระสุริยะหรือพระอาทิตย์จากในเอกสารโบราณ
ต่างๆ ทั้งในเทพปรณัมของตะวันตกและ
เทพปรณัมของตะวันออก ทำให้พบความหมาย
อันศักดิ์สิทธิ์ของพระอาทิตย์ในมิติแห่งเทพปรณัม
และอิทธิพลของพระอาทิตย์ในมิติแห่งสังคมและ
วัฒนธรรม โดยมิติแห่ง เทพปรณัม พบความสำคัญ
ของพระอาทิตย์ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. พระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้า

พระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้า ปรากฏในเทพ
ปรณัมจากอารยธรรมต่างๆ ทั้งอารยธรรมตะวันตก
และอารยธรรมตะวันออก เริ่มจากอารยธรรมอียิปต์
ที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระสุริยเทพในเทพปรณัม
ประมาณปี 3,100 ก่อน ค.ศ. โดยมีคำกล่าวถึงใน
คำนำของหนังสือ The Hermetica เฮอริเมติคา:
อมตธรรมนำโลก (2551, หน้า (17)) ว่า คอเฟ
อร์นิกอสยกคำพูดของท่านเฮอริมีส ผู้รู้สามโลก
ที่กล่าวว่า “พระอาทิตย์คือ พระมหาเทพที่ทรง
ปรากฏให้เห็น” ในคัมภีร์นี้มีการกล่าวเชื่อมโยง
พระผู้สร้างหรือพระจิตของ พระมหาเทพกับ

แสงสว่างอยู่เนื่องๆ ตั้งแต่การรังสรรค์จักรวาล
(ทิโมธี ฟรีด & ปีเตอร์ แกนต์, 2551: 9) ดังที่
กล่าวไว้ว่า “ประสบการณ์อันดับแรกของท่าน
เฮอริมีสคือแสงสว่างอันเป็นทิพย์ที่แผ่คลุมไปทั่ว
ทั่ว ซึ่งในขณะที่ท่านจ้องมองก็ฉายเงาจุดดั่งน้ำที่
พลุ่งพล่านดำมืด หลังจากนั้นท่านได้รับการบอก
เล่าว่าแสงสว่างนี้คือ พระจิตของ พระมหาเทพ
และน้ำอันมืดมิดคือศักยภาพอันไร้ข้อจำกัดซึ่ง
พระมหาเทพจะทรงใช้รังสรรค์จักรวาล” เพื่อเป็น
การแสดงให้เห็นการเป็นหนึ่งของพระมหาเทพและ
การเชื่อมโยงไปสู่สรรพชีวิตในจักรวาลอีกมากมาย

ส่วนตำนานของเฮลิโอโพลิส (เมืองหนึ่ง
ในอียิปต์) กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของอียิปต์โบราณ
ว่าเกิดขึ้นจากผืนน้ำแห่งหนึ่งที่เรียกว่านูน (Nun)
เป็นผืนน้ำที่มีความมอลหม่านตั้งแต่ก่อนที่จะสร้าง
โลกแล้ว ในผืนน้ำแห่งนี้มีไข่ห่านใบใหญ่ซึ่งเป็นต้น
กำเนิดของเทพเจ้า เมื่อเปลือกไข่แตกออก แผ่นดิน
ผืนแรกก็ปรากฏขึ้นบนผืนน้ำ และมี เทพเจ้าอตุม
(Atum) ปรากฏขึ้นองค์แรกของดินแดนโอียคุปต์
ก่อนที่เทพเจ้าอตุมจะสร้าง เทพเจ้าองค์อื่นๆ ขึ้นมา
อีกมากมาย เทพเจ้าอตุมจึงถือเป็นเทพผู้สร้างของ
อียิปต์และเป็นหนึ่งในสุริยเทพ ที่มีความเกี่ยวข้องกับ
สุริยเทพรา (Ra) ซึ่งเป็นเทพเจ้าหลักประจำนคร
เฮลิโอโพลิสด้วย (ณัฐพล เดชชจร, 2560, หน้า
21-27)

การดำรงอยู่อย่างยาวนานของประเทศ
อียิปต์ทำให้เกิดความเชื่อเรื่องการนับถือเทพเจ้า
ที่เกี่ยวข้องกับพระอาทิตย์มาอย่างต่อเนื่อง และ
มีความเชื่อว่าฟาโรห์เป็นโอรสของ สุริยเทพตาม
อิทธิพลของคัมภีร์เฮอริเมติคา ฟาโรห์จึงมีลักษณะ
เป็นเทวกษัตริย์ที่สามารถควบคุมการปกครอง
อย่างเบ็ดเสร็จ สอดคล้องกับที่มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช ได้อธิบายไว้ในหนังสือ อารยธรรม
มนุษย์ (2560, หน้า 6-6) ว่า การปกครองสมัยนี้
เป็นแบบเทวธิปไตย (Theocracy) ฟาโรห์มีฐานะ

เป็นโอรสของเทพเจ้าดวงอาทิตย์ คือ สุริยเทพเรหรือรา (Re or Ra) ทรงทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารัฐบาลและเป็นหัวหน้าพระ โดยการรวมศาสนจักรและอาณาจักรเข้าด้วยกัน ฟาโรห์เป็นผู้บัญชาการกองทัพและบัญชาการทางด้านพลเรือนอีกด้วย และจากคำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่าชาวอียิปต์นับถือพระสุริยเทพ (Sun God) เป็นเทพเจ้าสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ยังมี การนับถือเทพเจ้าอีกหลายองค์ จนกระทั่งถึงสมัยอาณาจักรกลางที่มี “การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่เป็นวิหารเพื่อบูชาเทพอะมอน (Amon) หรือ อะมอน-เร (Amon-Re) และเทพโอซิริส (Osiris) แห่งแม่น้ำไนล์ ซึ่งเป็นเทพสำคัญสูงสุดและเทพอื่นๆ ซึ่งทรงอำนาจเหนือธรรมชาติด้วย” (อนันต์ชัย เลหาะพันธุ์, 2554, หน้า 29)

การนับถือเทพเจ้าหลายองค์ดำรงอยู่ในประเพณีและความเชื่อของชาวอียิปต์ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของฟาโรห์แอคนาตัน (Akhnaton 1379-1361 ปีก่อน ค.ศ. ซึ่งถือเป็นสมัยจักรวรรดิพระองค์ทรงพยายามทำลายอำนาจของกลุ่มนักบวชและปฏิรูปศาสนา เนื่องจากสองสมัยแรกนั้น นักบวชจะมีอำนาจและได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนจนฟาโรห์ก็มีอาจคัดค้านได้ ทำให้เกิดการผูกขาดในการทำพิธีกรรมต่างๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอียิปต์นี้ ทำให้ฟาโรห์แอคนาตันจำเป็นต้องปฏิรูประบบ การปกครองและล้มล้างอำนาจของนักบวช โดยการเปลี่ยนแปลงแนวคิดจากการนับถือเทพหลายองค์ (polytheism) ซึ่งมีเทพสำคัญ คือ เทพอะมอนและเทพโอซิริสให้กลายมาเป็นการนับถือเทพองค์เดียว ได้แก่ สุริยเทพอะตัน (Aton) สอดคล้องกับที่เอกชัย จันทรา (2556, หน้า 55) ได้กล่าวว่า “กษัตริย์พระองค์นี้ทรงเป็นผู้นำการนับถืออะตัน (Aton) หรือการนับถือดวงอาทิตย์เป็นพระเจ้าองค์เดียวให้แก่อียิปต์ ทรงย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่อาเคท-อาตอน (เอล-อาร์มานา)

ทรงเปลี่ยน พระนามของพระองค์ใหม่เป็นแอคนาตัน [เดิมคือ อาเมโนฟิสที่ 4]” ซึ่งความต้องการลดอำนาจของนักบวชนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ฟาโรห์เมนโฮเทปที่ 3 ผู้ทรงเป็นพระบิดาของพระองค์แล้ว (ณัฐพล เดชขจร, 2561, หน้า 208)

การนับถือพระเจ้าองค์เดียวของฟาโรห์แอคนาตัน แสดงให้เห็นจากการที่ทรงเปลี่ยนพระนามของพระองค์จาก อาเมโนฟิสที่ 4 หรือ อาเมนโฮเตปที่ 4 (เอกชัย จันทรา, 2556, หน้า 73) มาสู่พระนามใหม่ คือ แอคนาตัน (Akhnaten) ที่แปลว่า “พระเจ้าเอกเทวพอใจ” (วิภา ศรัทธาธรรม, 2545, หน้า 198) เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงของพระองค์เองกับสุริยเทพอะตัน (Aton) แต่แม้การปฏิรูปศาสนาจะสามารถลดอำนาจนักบวชลงได้ก็มิอาจลบล้างความเชื่อที่ฝังลึกมานานนับพันปีได้ เมื่อฟาโรห์แอคนาตันสิ้นพระชนม์ลง การกลับมานับถือเทพเจ้าหลายพระองค์ในสมัยของฟาโรห์ตุตันคาเตนก็กลับคืนมา แต่กระนั้นก็ยังแสดงให้เห็นว่าแม้ชาวอียิปต์จะมีการนับถือเทพเจ้าหลายพระองค์ แต่หนึ่งใน เทพเจ้าองค์สำคัญ ซึ่งมีพระนามที่หลากหลาย ทั้ง เทพเจ้าตุม (Atum) เทพอะมอน (Amon) หรือ อะมอน-เร (Amon-Re) สุริยเทพเร/รา (Re or Ra) เทพเคปรี (kheperi) หรือ เทพเจ้ารา-ฮาร์คเต (Ra-Harakhte) แต่ในพระนามที่แตกต่างกันนี้ มีความหมายเดียวกัน คือ พระสุริยเทพ หรือ พระอาทิตย์ นั่นเอง

เมื่ออียิปต์เดินทางมาถึงสมัยจักรวรรดิ (ประมาณปี 1,560 ก่อนคริสต์ศักราช) อารยธรรมหนึ่งที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาจากเป็นที่รู้จัก คือ อารยธรรมกรีกและอารยธรรมโรมัน ซึ่งมีความเจริญอยู่ระหว่าง 1,200 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ถึงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 5 ชาวกรีกมีตำนานเทพเจ้าแห่งโอลิมปัสทั้งสิบสององค์ โดยหนึ่งในเทพเจ้าแห่งโอลิมปัสสิบสององค์นี้ มีเทพเจ้าที่เป็นพระสุริยเทพด้วย นั่นคือ อโพลลอน (Apollon) ซึ่งมีชื่อในภาษา

โรมันว่า อพอลโล (Apollo) หรือบ้างตำราอาจเรียกว่า ฟีบัสอพอลโล ที่แปลว่า “เรื่องรอง” หรือ “ส่องแสง” (เอดิธ แฮมิลตัน, 2560, หน้า 43) พระองค์เป็นเทพเจ้าแห่งแสงสว่าง หรือเป็นเทพแห่งดวงอาทิตย์ ดังคำกล่าวของมัลลีย์ (2553, หน้า 189-190) เกี่ยวกับเทพ อพอลโลว่า “เป็นเทพที่ชาวกรีกถือว่า มีรูปงามที่สุด ชำนาญการบรรเลงดนตรีด้วยพิณ เป็นเทพ ผู้ชมังกร เป็นเทพผู้ถ่ายทอดวิชาการ รักษาโรคให้แก่มนุษย์ เป็นเทพแห่งสัจจาจา เป็นเทพแห่งธรรมะและกฎหมาย และเป็นเทพแห่งดวงอาทิตย์” สอดคล้องกับคำกล่าวของ โรเบิร์ต เอ. ซีกัล (2560, หน้า 42) ว่า “อะพอลโลได้รับการยกย่องว่าเป็นสุริยเทพฮีลิออส (Helios) เป็นผู้อุปถัมภ์สารพันสิ่งไม่ว่าจะเป็นกวีนิพนธ์ การพยากรณ์ ดนตรี การแพทย์ และโรครบาต” นอกเหนือไปจากความดงามเหล่านี้แล้ว เอดิธ แฮมิลตัน (2560, หน้า 43) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า อพอลโลยังเป็นเทพเจ้าแห่งแสงสว่าง ผู้ไม่มีความมืดอยู่ในพระองค์เลย ดังนั้นพระองค์จึงเป็นเทพเจ้าแห่งสัจธรรม พระองค์ไม่เคยเอ่ยวาจาเท็จสัก คำเดียว อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโดยตรงระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ ซึ่งนำให้มนุษย์ได้รู้เทวประสงค์ แสดงให้มนุษย์รู้ว่าจะต้องกับปวงเทพเจ้าได้อย่างไร และเป็นผู้ชำระให้บริสุทธิ์ด้วย

ส่วนอารยธรรมสำคัญของตะวันออก คืออารยธรรมอินเดีย ที่ก่อกำเนิดในช่วงเวลาใกล้เคียงกับอารยธรรมอียิปต์ โดยอารยธรรมของลุ่มแม่น้ำสินธุ หรือ วัฒนธรรมฮารัปปา เกิดขึ้นปี 3,000 - 2,000 ก่อนคริสต์ศักราช นอกจากความเก่าแก่ของอารยธรรมแล้ว กรณูณา-เรอองูไร กุศลาสัย (2554, หน้า 27) ยังกล่าวว่า “อินเดียยังเป็นเมืองที่รวมปราชญ์และเป็นแหล่งรวมชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความเชื่อไว้อย่างกลมกลืน นับจากการอพยพย้ายถิ่นของชาวอารยันมาสู่อินเดียในช่วงเวลา 2,000-1,500 ปีก่อนคริสต์ศักราช จาก Bactia ซึ่งปัจจุบันคือแคว้น Balkh ในประเทศอิหร่าน” โดยเดินทาง

ข้ามเทือกเขาฮินดูกูชเข้าไปในอัฟกานิสถานแล้วจึงเข้าไปในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย จากหลักฐานปรากฏเหลือให้เห็นที่เมืองฮารัปปะ (Harappa) ทางทิศตะวันตกของแคว้นปัญจาบ และเมืองโมฮันโจดาร์ (Mohenjo-Daro) ในแคว้นสินธุ แสดงให้เห็นว่าอารยธรรมทั้ง 2 แห่งนี้มีความเจริญงอกงามในระดับสูงก่อนที่ชาวอารยันจะเข้ามาตั้งรกรากในประเทศอินเดีย ซึ่งเชื่อว่าชนพื้นเมืองของแหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุมีชื่อเรียกว่า ทราวิท (Dravidian) (กรณูณา-เรอองูไร กุศลาสัย, 2554, หน้า 25) ทำให้เห็นว่าชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในประเทศอินเดียมีลักษณะที่แตกต่างกันตามภูมิภาคของประเทศทั้งแบบผิวขาว ผิวเหลืองและผิวดำ

การอพยพเข้ามายึดดินแดนของชาวอารยัน มาพร้อมกับความเชื่อที่ให้ความเคารพและความศักดิ์สิทธิ์แก่ธรรมชาติ ชาวอารยันจึงนับถือเทพเจ้าหลายองค์ที่มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ เช่น พระอัคนีที่เป็นภาพแทนของไฟ และ พระวรุณที่เป็นภาพแทนของน้ำ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เองที่ชาวอารยันมีการเซ่นสรวง สวดอ้อนวอน และบูชาญัตต่อเทพเจ้า ตามที่มีบันทึกเป็นคัมภีร์พระเวท ได้แก่ พระฤคเวท ยชุรเวท สามเวท อถรรพเวท และภายหลังเมื่อชาวอารยันได้ตั้งรกรากในประเทศอินเดียนานพอสมควร จึงเกิดการผสมกลมกลืนระหว่างชาวอารยันกับชนพื้นเมืองดั้งเดิม ทำให้เกิดวัฒนธรรมผสมระหว่างอารยันกับทราวิท เช่น การบูชา เทพเจ้าดั้งเดิมของชาวทราวิท คือ พระศิวะ การปฏิบัติตนตามลัทธิโยคะ ฯลฯ พัฒนาการทางความคิดเหล่านี้เกิดขึ้นในระยะเวลาหลายร้อยปี ดังที่ กรณูณา-เรอองูไร กุศลาสัย (2554, หน้า 90) ได้กล่าวถึงบ่อเกิดของปรัชญาสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสมัยต่อมานั้นคือ “ตอนสุดท้ายของคัมภีร์พระเวทที่เรียกกันว่าเวทานตะ (อนตะ แปลว่า สวดสิ้น เวท + อนตะ = เวทานตะ) ปรัชญาอุปนิษัทจึงได้เกิดขึ้น”

เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระอาทิตย์ในวัฒนธรรมฮินดูมีตั้งแต่การกำเนิดของพระอาทิตย์ซึ่งเป็นโอรสองค์ที่แปดในกลุ่มเทพแห่งอาทิตย์ อรุณศักดิ์กัมณี (2555, หน้า 186) ได้เล่าว่า พระอาทิตย์เกิดจากพระกัศยปประกับนางอหิตี แต่พระองค์พิการจึงถูกทอดทิ้ง ต่อมาพระเชษฐาทั้งเจ็ดได้ช่วยกันแก้ไขให้หายพิการ แต่นางอหิตีก็ไม่ยอมรับ ทำให้พระอาทิตย์ไม่ได้เข้าไปอยู่ในเทวโลกดังเช่นเทพองค์อื่น ต้องเที่ยวขบถตระเวนอยู่ระหว่างเทวโลกและมนุษยโลก ส่วนในหนังสือเทวกำเนิดของพระยาสุจริกรมย์ ได้อธิบายเกี่ยวกับพระอาทิตย์เพิ่มเติม (2556, หน้า 50, 54) ว่านามของพระสุริยาทิตย์นี้เรียกกันหลายอย่าง เช่น ทินกร (ผู้ทำการกลางวัน) ภาสกร (ผู้ทำแสงสว่าง) วิวิสวัต (ผู้สว่าง) โลกจักร (ตาโลก) สวาทฤ (ผู้บำรุงเลี้ยง) อรหบดี (เป็นใหญ่ในวัน) กรรรมสากษี (พยานแห่งการกระทำ) ครหราช (เป็นใหญ่ในดาวฤกษ์) สหสิกริณ (มีแสงนับพัน) เป็นต้น

นามที่ยกเป็นตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นบทบาทของพระอาทิตย์ที่เป็นทั้งผู้ให้ แสงสว่าง ผู้เป็นส่วนหนึ่งในดาวฤกษ์ และเป็นพยานแห่งการกระทำ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตของมนุษย์เสมอ ถือเป็นส่วนหนึ่งของความหมายที่คัมภีร์อุปนิษัตได้กล่าวไว้เกี่ยวกับพระอาทิตย์ว่าเป็นสัญลักษณ์ของ พระผู้สร้าง เพราะถ้าหากจะกล่าวถึงพระผู้สร้างหรือบรมอาตมันซึ่งเป็นองค์ธรรมสูงสุดโดยตรง ก็จะเป็นนามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ จึงได้นำอธิบายให้เห็นความเชื่อมโยงของพระอาทิตย์กับพระผู้สร้างไว้ ดังที่ พระยายามราชได้สอนนจิเกดเกี่ยวกับบรมอาตมัน ใน กฐะอุปนิษัต (2553, หน้า 20) ความว่า “สำหรับพระองค์ [พระผู้สร้าง] แล้ว มิได้อาศัยดวงอาทิตย์ก่อแสงให้สว่าง มิได้อาศัยทั้งดวงจันทร์ ดวงดาว หรือสายแสงฟ้าหรือแม้กระทั่งกองไฟที่ก่อขึ้นบนโลกภิกพก็หาได้ส่อง

สว่างพระองค์ไม่ พระองค์คือแสงสว่างอย่างเดียว ซึ่งประทานความสว่างแก่ทุกสิ่ง เมื่อพระองค์ทรงฉายแสงทุกสิ่งก็สว่าง” เป็นการแสดงให้เห็นว่าบรมอาตมัน คือ ผู้ประทานแสงสว่างและชีวิตให้แก่ทุกสรรพชีพ

นอกจากนี้ยังอธิบายเกี่ยวกับบรมอาตมันที่มีลักษณะดังเช่นดวงอาทิตย์ (สวามี ประภาวณันทะ และเฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553, หน้า 40) ว่า “ท่านผู้รู้จักพระองค์ผู้ถือเอารูปร่างหลากหลายทั้งหมดทั้งสิ้น พระองค์สว่างเจิดจ้า เป็นสัพพัญญูเป็นแสงสว่างหนึ่งเดียวที่ประทานแสงสว่างให้แก่ทั้งหมด พระองค์ผุดขึ้นดุจดั่งดวงอาทิตย์ที่ก่อปรด้วยเส้นรัศมีเป็นพันเส้น และประทับอยู่ในเทศะทั้งหลายที่ไม่มีที่สิ้นสุด” การที่บรมอาตมัน “ประทับอยู่ในเทศะทั้งหลายที่ไม่มีที่สิ้นสุด” นั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงเป็น พระผู้สร้างและอยู่ในทุกสิ่ง มิใช่เพียงแค่ดวงอาทิตย์เท่านั้น ในคัมภีร์อุปนิษัตยังมีกล่าวอีกว่า ดวงอาทิตย์ที่เป็นจุดหมายปลายทางหรือเป้าหมายสูงสุดในชีวิตของผู้ต้องการหลุดพ้นจากการเกิดและการตายหรือเปรียบเทียบกับ การเข้าถึงพระนิพพานของพระพุทธศาสนา โดยในพฤห์ทอาร์ณยะ (สวามี ประภาวณันทะ และเฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553, หน้า 123) ได้กล่าวไว้ว่า “ความดีของผู้ที่ทำสมาธิภาวนาถึงอาณาจักรของบรมอาตมัน จะไม่มีวันใช้หมดไป เพราะบรมอาตมันคือบ่อเกิดของความดีทั้งปวง บรมอาตมัน เป็นที่มาของดวงอาทิตย์ที่ขึ้น และเป็นทีไปของดวงอาทิตย์ที่ตก บรมอาตมันเท่านั้นคือเป้าหมายของท่านผู้รู้” ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นทัศนะของผู้รู้ชาวฮินดู ที่บันทึกไว้ในคัมภีร์สำคัญสรุปได้ว่า บรมอาตมันเป็นองค์ธรรมที่สูงที่สุดซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของมนุษย์ ผู้ที่มองเห็นบรมอาตมันในรูปของดวงอาทิตย์ ไปจนถึงการมองเห็นบรมอาตมันในทุกสรรพชีพ จึงเป็นการไต่ระดับความรู้ไปสู่สัจธรรมในที่สุด

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า อารยธรรมกรีกมีมุมมองต่อพระอาทิตย์ในฐานะเทพทั่วไปมิได้เป็นเทพเจ้าสูงสุด คือ เทพเจ้าอพอลโล แต่ในอารยธรรมอียิปต์และอารยธรรมอินเดีย มีมุมมองต่อพระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้าสูงสุดและมีบทบาทที่มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างมาก โดยอารยธรรมอียิปต์ที่แม้จะมีเทพเจ้าหลายพระองค์ทั้งเทพเจ้าหลักของประเทศและเทพเจ้าประจำถิ่น แต่ชาวอียิปต์ก็มีความเชื่อว่าเทพเจ้าที่สำคัญ คือ พระอาทิตย์ ส่วนอารยธรรมอินเดีย ในสมัยอุปนิษัทมีความเชื่อว่าพระอาทิตย์คือสัญลักษณ์ของพระผู้สร้างหากมนุษย์มีจิตน้อมระลึกถึงพระองค์อยู่เป็นนิจก็จะสามารถละความอหังการและกลับคืนสู่บรมอาตมันได้

2. พระอาทิตย์ในฐานะผู้ควบคุมกาละ

หลังจากการรังสรรค์จักรวาลของพระผู้สร้าง มีการกำหนดให้พระอาทิตย์มีบทบาทเป็นผู้ควบคุมกาละ ที่ก่อกำเนิดเป็นเวลากลางวันและกลางคืน โดยมีการกล่าวถึงลักษณะนี้ในหลายอารยธรรม ตั้งแต่อารยธรรมอียิปต์ที่เป็นศูนย์รวมความรู้จากแหล่งอารยธรรมที่หลากหลาย โดยได้กล่าวถึงในคัมภีร์เฮอริเมติกา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฏฏะของเวลา โดยบทนี้ท่านเฮอริมีสได้ค้นพบธรรมชาติของเวลาและความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติในจักรวาล ว่ามีการนับเวลาจากการโคจรตามจักรราศีของดวงดาวและดวงอาทิตย์ มีวงโคจรที่แน่นอนและตายตัว โดยท่านมองเวลาเป็นวงกลมเริ่มเมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นในตอนเช้าคือวงกลมของเวลานับจากการที่โลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ วงกลมที่กว้างออกไปอีกมองจากความเคลื่อนไหวของกลุ่มดาวต่างๆ วงกลมทั้งหมดเหล่านี้ในที่สุดก็นำทุกสิ่งกลับมาที่จุดเริ่มต้น “ที่สุด ท่านเฮอริมีสชี้ให้ทำความเข้าใจเวลาอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ อดีตผ่านไปและไม่มีอยู่ อนาคตยังมาไม่ถึงและก็ไม่ได้อยู่ ขณะปัจจุบันผ่านเร็วมากเสียจนกระทั่งว่ามัน

ไม่มีความยั่งยืน ก่อนที่เราจะกล่าวคำว่า ‘เดี๋ยวนี้’ เสร็จสิ้น ขณะก็ผ่านพ้นไปแล้ว เราไม่มีทางจะจับปัจจุบันไว้ได้ ดังนั้น จะพูดว่ามันมีอยู่ได้อย่างไร?” (ทิโมธี ฟรีด & ปีเตอร์ แกนต์, 2551: 39) ความนี้เองจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าชีวิตมนุษย์ดำเนินอยู่ภายใต้ กาละ - เวลา ซึ่งหมุนไปตามการโคจรของจักรวาลที่สร้างขึ้น ที่ขณะปัจจุบันเป็นผลมาจากการกระทำในอดีต และอนาคตเป็นผลจากการกระทำในปัจจุบัน อีกทั้งมนุษย์ยังถูกควบคุมโดยจักรราศี เพื่อให้การดำรงอยู่ไม่ยุ่งเหยิงจนเกินไป

การกำหนดให้พระอาทิตย์มีบทบาทในฐานะผู้ควบคุมกาละ มีการกล่าวถึงอีกในส่วนของอารยธรรมอินเดีย คือ ในคัมภีร์อุปนิษัท โดยกล่าวไว้ส่วนหนึ่งว่า ปรมาณ คือ ปฐมพลังที่บรมอาตมันสร้างขึ้นเพื่อประทานไปสู่สรรพชีพ และปรมาณนี้เองคือดวงอาทิตย์ การกล่าวถึงปรมาณจึงเปรียบเสมือนเป็นการกล่าวถึงดวงอาทิตย์เช่นเดียวกัน โดยใน ปรศนะอุปนิษัท ได้กล่าวถึงการแบ่งกาละของดวงอาทิตย์ (ปรมาณ) และดวงจันทร์ (รยิ) (สวามี ประภาวณันทะ และเฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553, หน้า 40) ไว้ว่า “ปรมาณและรยิเมื่อรวมกันย่อมแบ่งกาละในรอบปีออกเป็นส่วนๆ เส้นทางโคจรของดวงอาทิตย์มีสองเส้นทางไปของมนุษย์หลังมรณะก็เป็นสอง กล่าวคือ เส้นทางฝ่ายใต้และเส้นทางฝ่ายเหนือ” และได้กล่าวเพิ่มเติมว่า “ปรมาณและรยิ เมื่อรวมกันย่อมสร้างรูปแบบกาละสำหรับแต่ละเดือน ปักษีข้างแรมคือรยิ และปักษีข้างขึ้นคือปรมาณ ท่านผู้รู้กระทำพิธีบูชาในแสงสว่างพร้อมด้วยความรู้ ผู้เขลากระทำในความมืดพร้อมด้วยอวิชชา” แสดงให้เห็นว่า ดวงอาทิตย์ (ปรมาณ) และดวงจันทร์ (รยิ) เป็นผู้ทำให้เกิดเวลาเป็นปี มีการแบ่งเดือนที่มีปักษีข้างแรม และปักษีข้างขึ้น และเป็นการกำหนดให้ผู้รู้กระทำพิธีบูชาในเวลาที่เหมาะสมด้วย

ความสำคัญของกาละในวัฒนธรรมประเพณีของอินเดีย มีการแสดงให้เห็นว่าเวลา

เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยแรกเริ่มสุดที่มีการบันทึกไว้ในยุคพระเวท เวลาคือการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ซึ่งเดินไปพร้อมความผันแปรหรืออันตรายในชีวิตจึงทำให้เกิดการเช่นสรวงสังเวชขึ้น ดังที่ ไรมุนโดปานิกการ์ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของช่วงเวลากับการเช่นสรวง (กิงแกว์ อัดถากร, 2541, หน้า 7) ว่า ในพระเวทเวลาช่วงหนึ่งก็คือวันหนึ่งนี่คือเวลาที่เป็นศูนย์กลางแห่งประสบการณ์ยามอรุณหรือยามสายัณห์ เป็น “หัวเลี้ยวหัวต่อ” ซึ่งถือว่าเป็นขณะที่ “วิกฤต” ในแต่ละวัน จากวันหนึ่งไปสู่อีกวันหนึ่ง และด้วยความตั้งใจประกอบพิธีเช่นสรวงสังเวชในแต่ละวัน อันได้แก่ พิธีอัคนิโหตระ นี้เอง ที่ทำให้เวลาคงอยู่และชีวิตดำเนินต่อไป

นอกจากการกล่าวถึงพระอาทิตย์หรือดวงอาทิตย์ที่มีบทบาทในการควบคุมกาลของอียิปต์และอินเดียแล้ว ยังมีการกล่าวถึงพระอาทิตย์ที่กำหนดกาลในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาด้วย ในไตรภูมิโกภ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้พรรณนาถึงพระอาทิตย์ในการโคจรไปตามวิถีต่าง ๆ ไว้ (2545, หน้า 214) ว่า แต่แดนกำแพงจักรวาลถึงเขายคุนธร ว่างกลางเป็นหนทางพระอาทิตย์แลพระจันทร์แลพระนวลเคราะห์แลดารากรทั้งหลายแต่งเที่ยวไปมาในหนทางวิถี ให้เรารู้จัก (ว่า) ปีแลเดือนวันคืน แลให้รู้จักการณดีแลร้ายนั้น แต่แผ่นดินเรานี้ขึ้นไปถึงพระอาทิตย์เที่ยว โดยสูงได้ 42,000 โยชน์ 8,000 วาโสแดแล พระจันทร์เจ้านั้นเดินต่ำกว่าพระอาทิตย์ 8,000 วาแล พระอาทิตย์โดยกว้างได้ 400,000 วา โดยรอบได้ 1,200,000

ความอันปรากฏข้างต้นนั้น เศรษฐวุฒิอุททา ได้อธิบายถึงการโคจรของ พระอาทิตย์ที่ทำให้เกิดฤดูกาล (2557, หน้า 95) ไว้ว่า วิถีโคจรของพระอาทิตย์นั้นมีลักษณะอันทำให้เกิดมี 3 ฤดูกาล คือ “โคณวิถี พระอาทิตย์จะโคจรชิดกำแพงจักรวาล ในเดือน 12, 1, 2 และ 3 ตามลำดับ

เป็นฤดูหนาว อชวิที พระอาทิตย์จะโคจรตรงกลางในเดือน 4, 5, 6 และ 7 ตามลำดับ เป็นฤดูร้อน นาควิถี พระอาทิตย์จะโคจรด้านทิศเหนือ (ใกล้เขาพระสุเมรุ) ในเดือน 8, 9, 10 และ 11 ตามลำดับ เป็นฤดูฝน” จากความเชื่อนี้ส่งผลต่อการเกิดปฏิทินและการสร้างนาฬิกาขึ้น

ในมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม อิทธิพลของพระอาทิตย์ส่งผลต่อการกำเนิดขึ้นของปฏิทินมีกล่าวถึงตั้งแต่อารยธรรมอียิปต์ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เทพีนุตถูกสาปจากพระสุริยเทพราให้ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ไม่ว่าจะวันใดวันหนึ่งในปี ทำให้เทพีนุตไม่สามารถมีทายาทสืบสกุลได้ เรื่องนี้จึงเดือดร้อนไปถึงเทพเจ้าธอธ (Thoth) เทพเจ้าแห่งสรรพวิชาความรู้ พระองค์จึงไปขอทำให้เทพเจ้าคอนซุ (Khonsu) ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งดวงจันทร์แข่งเกมกระดานที่เรียกว่าเซเนต (Senet) และทรงชนะการประลองนี้ ทำให้ได้แสงสว่างของดวงจันทร์ที่สว่างมากพอจะสร้างวันได้อีก 5 วัน วันที่เพิ่มขึ้นมานี้กลายเป็นวันที่กำเนิดเทพเจ้าอีก 5 องค์ตามที่ ฌูฟล เดชชจร ได้กล่าวไว้ (2561, หน้า 30 - 31) สรุปว่า ห้าวันสุดท้ายของปฏิทินซึ่งไม่ได้อยู่ในคำสาปของเทพราจึงเป็นวันที่เทพีนุตสามารถตั้งครรภ์และคลอดบุตร-ธิดาออกมาได้ โดยตามตำนานกล่าวว่า วันแรกเป็นวันเกิดของเทพโอซิริส วันที่สองคือวันเกิดของเทพฮอรัส (Horus) วันที่สามคือวันเกิดของเทพเซธ (Seth) วันที่สี่คือวันเกิดของเทพีไอซิส (Isis) ส่วนวันสุดท้ายคือวันเกิดของเทพีเนฟทิส (Nephthys) ซึ่งเป็นการอธิบายเหตุผลของการเพิ่มขึ้นของวันที่จากเดิม 360 วัน มาเป็น 365 วัน สอดคล้องกับคำอธิบายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ที่กล่าวถึงการกำเนิดปฏิทินว่ามีขึ้นตั้งแต่ 4,000 ปีก่อน ค.ศ. หรือ 3,457 ปี ก่อน พ.ศ. แล้ว แต่มีเพียง 360 วันเท่านั้น (2560, หน้า 8) “ปฏิทินของชาวอียิปต์โบราณใช้ปฏิทินจันทรคติที่ปีหนึ่งมี 360 วัน จนเมื่อ 4,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช

จึงเพิ่มวันเข้าไปอีก 5 วันในหนึ่งปีเพื่อปรับปฏิทินให้ถูกต้องตามฤดูกาลมากขึ้น กลายเป็นปฏิทินสุริยจันทรคติชุดแรกของโลก” จนสามารถใช้เป็นต้นแบบมาจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากการกำหนดเวลาเป็นวัน เดือน ปี จนกลายเป็นปฏิทินแล้ว มนุษยชาติยังมีการแบ่งเวลาในแต่ละวันให้ย่อยลงไปอีก จนทำให้มีการประดิษฐ์นาฬิกาขึ้นมาใช้เพื่อบอกเวลาในแต่ละวันทั้งนาฬิกาน้ำและนาฬิกาแดด วิษณุ เอื้อชูเกียรติได้บันทึกเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของนาฬิกา (2558, หน้า 10) ว่าเมื่อ 1,000 ปี ก่อน ค.ศ. (500 ปีก่อน พ.ศ.) พราหมณ์ชาวอารยันรจนาคัมภีร์พระเวทไว้ โดยกล่าวว่า ส่วนหนึ่งของคัมภีร์พระเวทคือ โยติษ (yotish) ซึ่งเป็นร้อยกรองประมาณ 40 โสลก กล่าวถึงระบบการแบ่งเวลาโดยใช้นาฬิกาน้ำ การแบ่งวันออกเป็นส่วนๆ การโคจรของดวงอาทิตย์ในหนึ่งปีแบ่งออกเป็น 2 อายนะ (อุตรายันและทักษิณายน) และ 6 ฤดูกาล การโคจรของดวงจันทร์และดาวนักษัตรทั้ง 27 กลุ่ม การหาเวลาแสงสว่างในแต่ละวัน การหาพิภพจุดอุทกยลัคนา เป็นหลักสำหรับเลือกเวลาอันเป็นมงคลในการบวงสรวงและประกอบพิธีกรรม

นอกเหนือจากชาวอินเดียแล้ว ยังมีชาวจีนและกรีซที่คิดสร้างนาฬิกาขึ้น โดยมีการใช้หลักเงาในการบอกเวลา ซึ่งหลักเงา (gnomon) คือเข็มของนาฬิกาแดดหรือวัตถุที่เป็นแท่งสูง เสาหรือแผ่นปักตั้งฉากกับพื้นเพื่อให้เกิดเงาเวลาแดดส่อง ใช้บอกเวลาและระยะสูงจากขอบฟ้าของดวงอาทิตย์โดยหลักเงาที่เกิดขึ้นเมื่อ 600 ปีก่อน ค.ศ. (57 ปีก่อน พ.ศ.) (วิษณุ เอื้อชูเกียรติ, 2558, หน้า 11) ซึ่งการแบ่งเวลาโดยนาฬิกานี้ นอกจากต้องการแบ่งวันตามการโคจรของดวงอาทิตย์แล้ว ยังใช้เป็นหลักในการเลือกเวลาเพื่อบวงสรวงและประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อสำคัญของชาวอินเดียด้วย

จากผลการศึกษาข้างต้นจะแสดงให้เห็นว่า ในอารยธรรมอียิปต์มีเทพปรณัมที่อธิบายความเป็นมาของวันต่างๆ จนกลายมาเป็นปฏิทินที่ครบ 365 วันในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบความหมายที่สำคัญเกี่ยวกับกาละว่า ผลของการกระทำจากกาละในอดีตส่งผลต่อปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับอารยธรรมอินเดียที่ให้ความสำคัญกับกาละว่าเกี่ยวข้องกับกฏา เทพเจ้า เพราะชาวอินเดียเชื่อว่าในทุกวันของชีวิต ช่วงต่อของเวลาจะเป็นวิกฤตในชีวิตของมนุษย์ หากเลือกเวลาที่บูชาอย่างถูกต้องจะทำให้ชีวิตรอดปลอดภัย ซึ่งล้วนเป็นการกระทำของมนุษย์ตามกาละต่างๆ ทั้งสิ้น ส่วนในหนังสือ ไตรภูมิภิกขุมีการมองพระอาทิตย์ว่าเป็นองค์ประกอบของจักรวาล มีหน้าที่โคจรเพื่อให้เกิดแสงสว่างและเกิดฤดูกาลต่างๆ ของโลกเท่านั้น

3. พระอาทิตย์ในฐานะผู้ควบคุมชะตาชีวิต

คัมภีร์เฮอร์เมติกาได้กล่าวถึงการควบคุมชะตาชีวิตว่า หลังจากการสร้างจิตของจักรวาลองค์อาตมได้สร้างผู้บริหารทั้งเจ็ดที่เป็นผู้วางกฎเกณฑ์ชะตาชีวิตของมนุษย์ ให้ดำเนินอยู่ภายใต้กาละ - เวลา จักรราศีจึงเป็นเครื่องมือในการกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ ดาวพระเคราะห์ทั้งห้า คือ พระเสาร์ พระพฤหัสบดี พระอังคาร พระศุกร์ และพระพุธ พร้อมกับพระอาทิตย์และพระจันทร์ มีเทพเทวีผู้เป็นใหญ่แห่งชะตาชีวิต (Destiny) เป็นผู้ควบคุม ซึ่งชะตาชีวิตนี้เป็นการดูแลให้สิ่งที่เป็นเทพเจ้าสร้างขึ้นนั้นได้กระทำไปตามเจตจำนงของพระมหาเทพ หลังจากนั้นจึงสร้างมนุษย์ขึ้นด้วยองค์ประกอบที่เป็นทวิภาวะ คือ การมีจิตที่เป็นส่วนหนึ่งของพระจิตของพระมหาเทพ ซึ่งเป็นอมตะแต่อยู่ในร่างของมนุษย์ที่มีความเสื่อม คือ เป็นมตะ การรวมกันดังนี้จึงเรียกว่าเป็นทวิภาวะที่อยู่ภายใต้กฎบัญญัติของชะตาชีวิต ซึ่งถูกควบคุมด้วยดวงดาวอีกชั้นหนึ่ง สอดคล้องกับมโนทัศน์เกี่ยวกับกาละ

ที่ปรากฏอยู่ในไมตรีอุปนิษัท ที่ยกปรัชญาว่าด้วยกาละสัมบูรณ์ไว้ประโยคหนึ่งว่า “จากกาละก่อเกิดชีวิต ผ่านกาละชีวิตเสื่อม ในกาละชีวิตสลาย กาละซึ่งไม่ปรากฏสัณฐาน ยึดครองรูป” (กึ่งแก้ว อรรถาการ, 2541, หน้า 10) หมายถึงชีวิตที่ดำเนินไปตามห่วงแห่งกาละ เป็นการย้ำให้เห็นว่า กาละคือ เทพเจ้าแห่งชีวิต และมีการอธิบายเพิ่มเติมว่า “กาละมีสองลักษณะ คือ กาละที่อยู่เหนือสรรพสิ่ง กับกาละที่อุบัติบังเกิดในสุริยะ ในดาวพระเคราะห์ และในการแบ่งเวลาสำหรับใช้กำหนดหมาย” ซึ่งหมายถึงกาละเป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตมนุษย์ ดังที่ มหาภารตะ ได้กล่าวถึงกาละที่เป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตทั้งในฐานะผู้สร้างและผู้ทำลาย (กึ่งแก้ว อรรถาการ, 2541, หน้า 11) ไว้ว่า “กาละคือผู้ก่อกำเนิดทุกสิ่ง กาละสร้างและทำลาย กาละผูกมัดคนเข้าด้วยกันโดยสิ่งที่มันเชื่อมโยงเกี่ยวข้อง กาละก่อให้เกิดความสุขและความทุกข์ในหมู่มนุษย์ ไม่ว่ามนุษย์จะมีพฤติกรรมเช่นไร ประเด็นนี้ก็แปลว่ามนุษย์ขึ้นอยู่กับชะตาที่ลิขิตมาแล้วโดยส่วนเดียว” ความนี้กล่าวให้เห็นความยิ่งใหญ่ของกาละที่มีหน้าที่ในการสร้างไปพร้อมๆ กับการทำลายหรือผลักดันไปสู่ความเสื่อมสลาย ซึ่งหากเปรียบเทียบกับหลักพระพุทธศาสนา คือ กาละนำให้มนุษย์ไปสู่ความแก่และความตายในที่สุด

จากผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าอารยธรรมอียิปต์และอินเดียมีมุมมองที่คล้ายคลึงกัน โดยมองว่ามนุษย์ถูกควบคุมด้วยดวงดาวทั้งเจ็ด ซึ่งหนึ่งในเจ็ด คือ พระอาทิตย์ ส่วนใน อารยธรรมอินเดียกล่าวว่า พระอาทิตย์ก่อให้เกิดกาละ และกาละก่อให้เกิดชีวิต เมื่อกาละดำเนินไป ชีวิตก็ดำเนินไปด้วยความเสื่อมและความตายเช่นเดียวกัน ดังนั้นกาละจึงเป็นผู้ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์

ในมิติแห่งสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อวากาละคือผู้ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์สองส่วน คือ ความเป็นปัจเจกบุคคล และการดำเนินชีวิต

3.1 ปัจเจกบุคคล หมายถึง อิทธิพลของพระอาทิตย์ในการควบคุมชะตาชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรืออาจกล่าวว่าเป็นชะตาของบุคคลแต่ละบุคคลนั่นเอง โดยอิทธิพลนี้แสดงให้เห็นจากการเกิดวิชา “โหราศาสตร์” หรือ “ตำราพรหมชาติ” ขึ้น ซึ่งตำรานี้ (2561) มีที่มาจากตำราหมอดูที่แต่งขึ้นเป็นตำราครุเก่าโบราณ ซึ่งมีการรวบรวมลงในสมุดไทยเก็บรักษาไว้ตามแหล่งต่างๆ และนำมาจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ ร.ศ.120 เหตุที่เรียกพรหมชาตินั้น เกิดจากพระพรหมช่วยเหลือมนุษย์ด้วยตำราหมอดู จึงนิยมเรียกเช่นนั้นกันทั่วไป

ตำราพรหมชาติ ประกอบไปด้วย ตำราวันเกิด ดูวันเป็นมิตรและวันเป็นศัตรู วิธีดูเดือนเกิด ชื่อปี-ชื่อวัน ดวง 12 ราศี ธาตุสมพงษ์ นาคสมพงษ์ ตำราดูบุตรในครรภ์ว่าเป็นชายหรือหญิง ดูบุตรจะเลี้ยงง่ายหรือยาก ดูลักษณะทารก ตั้งชื่อบุตร เทวดาเสวยอายุ คาถาบูชาเทวดา เทวดาให้ฤกษ์ ชื่อฤกษ์ วันฤกษ์เรียงหมอน ตำราปลูกเรือน ตำราทำนาย ตำราสงกรานต์ เป็นต้น โดยการดูโหราเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับดาวนพเคราะห์ที่อยู่หลายตำรา ผู้วิจัยขอยกมาเป็นตัวอย่าง คือ การดูดวงสิบสองราศี (เขียนตามตำราพรหมชาติ) (โครงการศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย, 2561, หน้า 41) ว่าการดูดวงสิบสองราศีนั้น เป็นการนับดวงปี เดือนและวันเกิด โดยผู้ชายจะนับไปทางขวา ส่วนผู้หญิงจะนับไปทางซ้าย หากจะดูดวงจากวันให้เริ่มจากวันอาทิตย์ที่เจ็ดนี้ นับเวียนตามเข็มนาฬิกาจนถึงวันเกิดของเรา เป็นต้น การดูดวงลักษณะนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าทางโหราศาสตร์ให้ความสำคัญกับพระอาทิตย์โดยกำหนดให้วันอาทิตย์เป็นจุดเริ่มต้นของการทำนาย

3.2 โหราศาสตร์ในการดำเนินชีวิต หมายถึง อิทธิพลของดวงดาวในการควบคุมเวลาหรือฤกษ์สำหรับทำการมงคลต่างๆ ดังเช่นที่ตำราพรหมชาติได้ระบุเกี่ยวกับการทำนายเรื่องต่างๆ โดยมี

ตัวอย่างการทำนาย คือ เทวดาให้ฤกษ์ เป็นการ
ทำนายการโคจรของดวงดาว ที่ส่งผลต่อการดำรง
ชีวิตของมนุษย์ คือ หากจะทำการใดทั้งปวงให้เป็น
มงคล ควรดูเทวดาให้ฤกษ์ดีและร้ายตามวัน ซึ่งใน
ตำราพรหมชาตินี้ กล่าวถึงตั้งแต่วันเดือนขึ้น 1 ค่ำ
ไปจนถึง แรม 1 ค่ำ ดังตัวอย่างความว่า

๑ ขึ้น 4 ค่ำ พระ อาทิตย ตก แผ่นดิน
ทั่ว ทุก แห่ง พระจันทร์เสด็จ ลง มา อยู่ใน อากาศ
ให้ ฤกษ์ ดี เทพจร อยู่ ขา พระ พุฒ เสด็จ ลง มา ให้
ฤกษ์ เร่ง ทำ มงคล การ ปลูก เรือน แล กล่าว เมีย
ผู้ใหญ่ จะ ให้ ลาภ แก่ ตน ฯลฯ

(โครงการศึกษาประวัติศาสตร์
และภูมิปัญญาไทย, 2561: 69)

จากการทำนายในลักษณะปัจเจกบุคคล
และการทำนายในการดำเนินชีวิตทั่วไป ชี้ให้เห็นว่า
เทพนพเคราะห์ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมชะตาชีวิตจะมี
พระอาทิตย์เป็นจุดเริ่มต้นเสมอ อีกทั้งคำทำนาย
จะกล่าวว่าเทพนพเคราะห์จะเสด็จลงมาเพื่อทำ
บางสิ่ง โดยจากคำทำนายนี้ ผู้วิจัยสังเกตว่า
ถ้าเทวดาเสด็จลงมาให้ฤกษ์เร่งทำการมงคลวันใด
ส่วนใหญ่จะปลูกเรือนและทำพิธีแต่งงานดี ควร
กระทำกันวันนั้นๆ แต่ถ้าหากวันใดที่เทวดาเสด็จ
ลงมาห้ามฤกษ์ ส่วนใหญ่วันนั้นจะไม่ควรทำการ
มงคลใดๆ ยกเว้นบางอย่างที่สามารถทำได้ เช่น
วันขึ้น 3 ค่ำ ท้าวพระยาจะให้ลาภ สามารถค้าขาย
และเจรจาความได้ และวันขึ้น 7 ค่ำ ท้าวพระยาจะ
ให้ลาภ และสามารถยาตราทางเรือดี แต่ไม่สามารถ
ทำการอื่นๆ ได้ เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้เกิดจากข้อสงสัยถึงการบูชา
พระอาทิตย์ของกลุ่มชนในอดีต ทำให้ผู้วิจัยสนใจ
ที่จะศึกษาเรื่องเล่าของพระอาทิตย์หรือสุริยปกรณ์
เพื่อค้นหาความหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของพระอาทิตย์

และอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่มีต่อสังคมและ
วัฒนธรรม โดยผลการวิจัยพบว่า เทพปกรณัม
ที่เกี่ยวข้องกับพระอาทิตย์ใน อารยธรรมต่าง ๆ
ของโลก 1) นับถือพระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้า
แม่เทพเจ้าอุปโลของ อารยธรรมกรีกโรมัน
จะไม่ได้เป็นเทพเจ้าสูงสุด แต่พระองค์ก็ยังมีลักษณะ
ที่แสดงถึงแสงสว่างและความเจิดจ้า ไม่มีความมืด
อยู่ในพระองค์เลย อีกทั้งยังเป็นเทพเจ้าแห่ง
จักรวาล แสดงให้เห็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับ
เทพพระอาทิตย์ในอารยธรรมอียิปต์และอารยธรรม
อินเดียที่มอง พระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้าสูงสุด
หรือทรงเป็นพระผู้สร้างที่มีองค์ธรรมสูงสุด โดยมี
พระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์เพราะถ้าหากจะกล่าวถึง
พระผู้สร้างหรือบรมอาตมันโดยตรงก็จะเป็น
นามธรรมที่ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็นได้
ด้วยตาเนื้อ จึงนำพระอาทิตย์ซึ่งเป็นรูปธรรมมา
เชื่อมโยงให้เห็นชัดเจนขึ้น คุณลักษณะนี้สอดคล้อง
กับ คติความเชื่อที่ เชื่อง ถิ หั่ง ซึ่งได้วิจัยเรื่อง
การสวมรองเท้าจากมุมมองคติชนวิทยา (2566,
หน้า 27) ได้กล่าวไว้ว่า “คติความเชื่อที่เทพเจ้ามี
รัศมีเจิดจ้าและเป็นของร้อน ทำให้ไม่อาจเผยตัว
ตนที่แท้จริงออกมาหรือสัมผัสกับสิ่งใดโดยตรง
เพราะจะทำให้เกิดไฟไหม้ นั่น เป็นแนวคิดปฐมภูมิ
ที่มีขึ้นทั้งในวัฒนธรรมตะวันตกและในวัฒนธรรม
ตะวันออก” นอกจากนี้เทพปกรณัมยังแสดงให้เห็นว่า
พระอาทิตย์เป็นเป้าหมายที่สำคัญต่อผู้ที่
ปฏิบัติบูชาอีกด้วย

นอกจากจะทรงเป็นสัญลักษณ์ของ
พระผู้สร้างแล้ว 2) พระอาทิตย์ยังเป็นเทพเจ้าที่
ควบคุมเวลาและ 3) ควบคุมชะตาชีวิตของมนุษย์
ด้วย การอยู่ในฐานะของผู้ควบคุมกาละ เพื่อ
แบ่งเวลาตามการโคจรของดวงดาว และกำหนด
ช่วงเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีเช่นสรวงสังเว
อันเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่จะทำให้มนุษย์ผ่านช่วง
อันตรายหรือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตในแต่ละวัน

อย่างมีสติ ส่วนการควบคุมชะตาชีวิตนั้น เป็นการสอนให้มนุษย์เข้าใจสัจธรรมของชีวิตว่าแต่ละชีวิตมีพระอาทิตย์ ผู้ก่อเกิดกาลละในฐานะผู้สร้างและผู้ทำลาย หรือที่เข้าใจกันว่าชีวิตมนุษย์นั้นมีการเกิด การแก่ และการตายเป็นธรรมดาของโลก ซึ่งสารสาระนี้สอดคล้องกับทฤษฎีสามมิติในมิติแห่งเทพปกรณัม ที่กล่าวว่า “อุปลักษณะของ เทพปกรณัมแท้จริงคือ ทิพยสาระที่นำไปเข้าถึงสภาวะเหนือโลก (The Hero's Journey, pp. 40-41 อ้างถึงใน กิ่งแก้ว อรรถการ, 2558, หน้า 16)

ส่วนอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น พบว่า การอยู่ในฐานะ ผู้ควบคุมกาละก่อให้เกิดการแบ่งวัน เดือน ปี จนกลายเป็นปฏิทินของโลก อีกทั้งยังมีการแบ่งเวลาย่อยในแต่ละวันที่แบ่งเป็นกลางวันและกลางคืน เพื่อให้ “ท่านผู้รู้กระทำพิธีบูชาในแสงสว่างพร้อมด้วยความรู้ ผู้เขลากระทำในความมืดพร้อมด้วยอวิชชา” (สวามีประภาวนันตะ และเฟรเดอริก แมนเซสเตอร์, 2553, หน้า 40) ด้วย นอกจากนี้การที่พระอาทิตย์เป็นหนึ่งในเทพผู้ควบคุมชะตาชีวิตก็ยิ่งทำให้เกิดตำราโหราศาสตร์หรือพรหมชาติ ซึ่งเชื่อว่าเทพเจ้าหรือเทพนพเคราะห์เป็นผู้ดูแลดวงชะตาของมนุษย์ การถูกขัษยามหรือดวงชะตาตนเองก่อนกระทำการใดๆ จะทำให้เจ้าชะตามีความเจริญรุ่งเรือง อยู่รอดปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับการประกอบพิธีเซ่นสังเวยในแต่ละวันเพื่อให้รอดพ้นจากวิฤตินั้นเอง

ผลการศึกษาครั้งนี้จึงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระอาทิตย์มีอิทธิพลต่อความอยู่รอดปลอดภัยของชีวิตมนุษย์ การศึกษาสุริยปกรณัมจึงเป็นสิ่งสำคัญคือเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่แท้จริง นั่นคือ การปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ สอดคล้องกับทักในคัมภีร์เศวตาศวตระ อุปนิษัท (บทที่ 2) ที่มีการบูชาพระสุริยเทพ จำนวน 17 บท เจ็ดบทแรกว่าด้วยการขอพรจากพระสุริยเทพ สิบบทหลัง

เป็นการแนะวิธีปฏิบัติโยคะเพื่อการเข้าถึงสมาธิจิตและบรรลุเอกีกภาพกับพระพรหมัน โดยกิ่งแก้ว อรรถการ ได้อธิบายไว้ว่า “หัวใจของคัมภีร์อุปนิษัทคือ การบรรลุพรหมัน มิใช่เพื่อความสุขทางโลกทั้งนี้เพราะเป็นคำสอนของพระมุณีหรือพระฤาษีผู้มีปัญญาญาณ เพื่อลดละกิเลสและอหังการอย่างแท้จริง” (การบูชาพระสุริยเทพ. 2564: ออนไลน์)

ความสำคัญของเทพปกรณัมจึงมิได้มีบทบาทแค่เรื่องเล่าของเทพเจ้าหรือการสร้างจักรวาลและโลกเท่านั้น เทพปกรณัมทั้งหลายยังแสดงให้เห็นกฎเกณฑ์และกลไกของโลก เพื่อให้มนุษย์ได้ทำความเข้าใจและปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมบัญญัติหรือสัจธรรมของโลก ซึ่งเป็นสาระที่สำคัญในการแทงทะลุโลกยวิสัย อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าพระอาทิตย์ในสุริยปกรณัมต่างๆ ล้วนมีต้นแบบเดียวกัน ซึ่ง “ต้นแบบ” หรือ archetype นั้น กิ่งแก้ว อรรถการ (2553, หน้า 1) ได้อธิบายว่า “มีรูปแบบดั้งเดิมที่เป็นต้นเค้าของความคิด อนุภาค และเรื่องราว จากยุคสมัยซึ่งไม่อาจกำหนดนับได้ และจากแหล่งที่มาซึ่งทำลายให้เราต้องใคร่ครวญและพิสูจนด้วยตนเอง” จึงสามารถกล่าวได้ว่า พระอาทิตย์ซึ่งมีแสงสว่าง มีความเจิดจ้า เป็นพลังแก่มวลมนุษยชาตินั้นเป็นต้นแบบที่สำคัญของวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งนักวิจัยทั้งหลายสามารถค้นหาต้นแบบต่างๆ จากเอกสารโบราณได้อีกมากมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของพระอาทิตย์ที่ส่งผลต่อโหราศาสตร์ของไทย เพื่อแสดงให้เห็นการผสมผสานความเชื่อจากวัฒนธรรมต่างๆ

2. ควรมีการศึกษาเทพปกรณัมเรื่องอื่นๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงการบันทึกสารสาระที่สำคัญจาก

กลุ่มชนในอดีต ที่ต้องการเก็บรักษาและส่งต่อสาร
นี้สู่กลุ่มชนรุ่นต่อไป

(พิเศษ) ดร.กิงแก้ว อรรถการ ผู้เป็น ครูบาอาจารย์ที่
ชี้แนะให้ผู้วิจัยเห็นความ สมภาพกันของวัฒนธรรม
ต่างๆ และชี้ให้เห็นถึงสารสาระที่ดำรงอยู่ใน
เทพปกรณัม

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์

เอกสารอ้างอิง

กรุณา - เรืองอุไร กุศลาลัย. (2554). *ภารตวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ศยาม.

กิงแก้ว อรรถการ. (2541). *เวลาและประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมประเพณีของอินเดีย: กาลและกรรมะ*.
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

กิงแก้ว อรรถการ. (2558). เอกสารประกอบการบรรยายในงานนเรศวรวิจัย 2552 เรื่อง การตื่นตัวสู่มิติ
แห่งความลึกกลับทางจิตและทางเทพปกรณัมด้วยวิธีการค้นคว้าด้วยปัญญาวิเคราะห์ (On An
Intellectual Awakening of the Mystic and Mythological Dimension) ใน *บางเรื่องจากข้อคิด*
งานเขียนประกอบการเรียนการสอนวิชาคติชนวิทยา. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
อัสสัณ.

กิงแก้ว อรรถการ. (2560). *สีดาและอมตะสืลาของพระราม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

กิงแก้ว อรรถการ. (18 สิงหาคม 2564). *การบูชาพระสุริยเทพ*. เฟซบุ๊ก. [https://www.facebook.com/
สถาบันสมเด็จพระนเรศวรมหาราช-เพื่อการศึกษาคติชนวิทยาและปรัชญาอมตะ-3158621
39258673/](https://www.facebook.com/สถาบันสมเด็จพระนเรศวรมหาราช-เพื่อการศึกษาคติชนวิทยาและปรัชญาอมตะ-315862139258673/).

กิงแก้ว อรรถการ. (2553). *เอกสารการเรียนการสอนรายวิชา 776603 หัวข้อพิเศษทางคติชนวิทยา*
(Selected Topics in Folklore) ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2553-2554. พิษณุโลก:
มหาวิทยาลัยนเรศวร.

คิม อินรย้ง. (2561). *ระบบสุริยะ*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.

โครงการศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาไทย. (2561). *ตำราพรหมชาติ ร.ศ.120 ฉบับปรับปรุง*.
กรุงเทพฯ: ศยามความรู้.

เจือง ถิ หั่ง. (2566). การสวมรองเท้าจากมูมมอคติชนวิทยา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. 15 (2), 1-30.

ณัฐพล เดชขจร. (2560). *Egyptian Mythology* ตำนานเทพเจ้าอียิปต์. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

ณัฐพล เดชขจร. (2561). *ตำนานฟาโรห์ จอมราชันแห่งอียิปต์โบราณ*. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

ประภาวนันตะ, สวามี และแมนเชสเตอร์, เฟรเดอริก. (2553). *อุปนิษัต*. (กิงแก้ว อรรถการ, ผู้แปล).
นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พ.สุวรรณ. (2564). *ตำราพรหมชาติ: สำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด.

พระยาสังฆาภิรมย์. (2556). *เทวกำเนิด*. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน).

- พระศาสนโสภณ (จตุตสฺสโล). (2553). *สวดมนต์แปล*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ฟรีด, ทิโมธี และแกนดี้, ปีเตอร์. (2551). *เฮอริเมทิกา: อมตธรรมนำโลก*. (กึ่งแก้ว อุตถากร, ผู้แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2560). *อารยธรรมมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มัลลย์, (จุฑารัตน์). (2553). *ตำนานกรีก-โรมัน ตำนานเทพเจ้าและเรื่องราวอันยิ่งใหญ่ของวีรบุรุษแห่งประวัติศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทยสมัยสุโขทัย ไตรภูมิภิกษา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิษณุ เอื้อชูเกียรติ. (2558). *กาลานุกรม ดาราศาสตร์*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมรินทร์พริ้นท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วีณา ศรีธัญรัตน์. (2545). *อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก*. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- เศรษฐวัฒน์ อุทธา. (2557). *ไตรภูมิ พิพิธศนาพุทธจักรวาลทัศน์*. กรุงเทพฯ: เอเชนส์.
- อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์. (2554). *โลกตะวันตกก่อน ค.ศ.1492*. กรุงเทพฯ: ศักติโสภณการพิมพ์.
- อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2555). *ทิพยนียายจากปราสาทหิน*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- เอ. ซีเกล, โรเบิร์ต, บรรณาธิการ. (2560). *เทพปกรณัมใน 30 วินาที*. (ชัยจักร ทวยทธานนท์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.
- เอกชัย จันทรา. (2556). *เทพเจ้าไอยคุปต์*. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- แฮมิลตัน, เอดิธ. (2560). *ปกรณัมปรัมปรา*. (นพมาศ แวหงส์, ผู้แปล). พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อิทธิพลของลักษณะผู้ประกอบการต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย: บทบาทของตัวแปรคั่นกลาง ความสามารถทางนวัตกรรม และ ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

The Influence of Entrepreneurial Orientation on Success of Startup Business in Thailand: The Mediating Roles of Innovation Capability and Competitive Advantage

อมราวดี วงศ์เทพ¹, ศศิวิมล สุขบพ², อิศรัฏฐ์ รินโรสง³

Amaravadee Wongtep¹, Sasiwemon Sukhabot², Idsaratt Rinthaisong³

Received: 19 April 2024

Revised: 07 June 2024

Accepted: 21 June 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของลักษณะผู้ประกอบการโดยมีความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลางที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ ใช้ทฤษฎี Resource-based View Theory (Barney, 1991) เป็นฐานในการศึกษา ประชากรที่ศึกษาเป็นผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย หน่วยสุ่มเป็นธุรกิจสตาร์ทอัพ จำนวน 554 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น ใช้ตัวแบบสมการโครงสร้าง (SEM) ในการวิเคราะห์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นอิทธิพลของความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบในการแข่งขันในฐานะตัวแปรส่งผ่านความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะผู้ประกอบการ และความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถยืนยันสมมติฐานการวิจัยซึ่งพบว่า ลักษณะผู้ประกอบการส่งผลทางตรงและทางอ้อมกับความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ ผ่านอิทธิพลของความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน องค์ความรู้ใหม่ในธุรกิจสตาร์ทอัพ เช่น การสร้างนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ ในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ความต้องการของลูกค้า นำไปสู่การสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า ทำให้ยากต่อการลอกเลียนแบบ เพื่อใช้เป็นแรงขับเคลื่อนให้กับผู้ประกอบการในการนำความสามารถทางนวัตกรรม การสร้างความสามารถได้เปรียบในการแข่งขันให้กับธุรกิจ ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ บทความวิจัยนี้เป็นการเติมเต็มองค์ความรู้ให้กับแวดวงวิชาการในด้านบทบาทของตัวแปรคั่นกลาง ความสามารถทางนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ

คำสำคัญ: ลักษณะผู้ประกอบการ, ความสำเร็จธุรกิจสตาร์ทอัพ, ความสามารถทางนวัตกรรม, ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทรศัพท์ Email: amaravadee24@gmail.com

² อาจารย์ประจำ, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทรศัพท์ 0815993684 Email: sasiwemon.s@psu.ac.th

³ อาจารย์ประจำ, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โทรศัพท์ 0815436543 Email: idsaratt.r@psu.ac.th

¹ Student in the Ph.D. Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University Email: amaravadee24@gmail.com

² Lecturer, Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University Tel.0815993684 Email: sasiwemon.s@psu.ac.th

³ Lecturer, Faculty of Management Sciences, Prince of Songkla University Tel. 0815436543 Email: idsaratt.r@psu.ac.th

Abstract

The objective of this research is to study the influence of entrepreneurial characteristics such as innovative ability and competitive advantage as intermediary variables that affect the success of startup businesses. Resource-based view theory (Barney, 1991) was used as the basis for the study. The population for this study were startup business entrepreneurs in Thailand. This research is quantitative. A questionnaire was used as a tool to collect data from 554 startup entrepreneurs in Thailand by probability sampling. This research uses structural equation modeling (SEM) for analysis. The results of the study demonstrate the influence of innovation capabilities and competitive advantage as variables in transmitting the relationship between entrepreneurial characteristics and the success of startup businesses in Thailand. The results of the data analysis were able to confirm the research hypotheses as follows. Entrepreneurial characteristics were directly and indirectly affected by the success of startup businesses through the influence of innovation ability and competitive advantage and new knowledge in startup businesses. Moreover, by creating products through innovations, we can create products that meet customer needs. However, this leads to product differences and makes it difficult to imitate. Although the driving force was for entrepreneurs to bring innovative capabilities, creating a competitive advantage for the business affects the success of the business. This research article adds to the body of knowledge in the academic world on the role of interstitial variables, innovation ability, and competitive advantage in affecting the success of startup businesses.

Keywords: Entrepreneurial Orientation, Startup success, Innovation capability, Competitive advantage

บทนำ

ธุรกิจสตาร์ทอัพขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทำให้ระบบเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาสามารถเพิ่มขึ้น (Yanuarti & Dewi, 2019) สร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและการสร้างงาน (Kang, 2020) จากข้อมูลจาก Global Digital Report (2020) ธุรกิจสตาร์ทอัพในอินโดนีเซียเติบโตอยู่ที่ 64% และมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพความสำเร็จที่สำคัญมาจากลักษณะผู้ประกอบการเพราะในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จได้ คุณลักษณะส่วนตัวของผู้ประกอบการมีอิทธิพล

มากที่สุดต่อการดำเนินธุรกิจ เป็นตัวกำหนดความสำเร็จของธุรกิจจากพฤติกรรมของผู้ประกอบการสะท้อนผลการดำเนินงานของธุรกิจโดยรวม ดังนั้นการวิเคราะห์ลักษณะของผู้ประกอบการจะช่วยให้ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพ วิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยความพร้อมในการดำเนินธุรกิจ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น (ฝนทิพย์ ชวโรว, 2554)

สำหรับบริบทในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2560 -2566 มุ่งเน้นศึกษาความสำเร็จและผลการดำเนินงานของสตาร์ทอัพในส่วนของปัจจัยแห่งความสำเร็จของสตาร์ทอัพ คือ ทักษะ

พื้นฐานของผู้ประกอบการ คุณภาพขององค์กร และผลิตภัณฑ์ (นวพล แก้วสุวรรณ, 2563, อติเทพ ครุฑธามาต และคณะ, 2564) การติดตามเทคโนโลยี และเทรนของผลิตภัณฑ์ ความสามารถในการสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่รวดเร็ว (ไกรวิทย์ โพธิ์ตม และ ขวัญฤดี พรชัยทิวต์, 2560) และศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างทุนทางสังคม และคุณลักษณะการเป็น ผู้ประกอบการต่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน (วรมรรณ นามวงศ์ และคณะ, 2564) และพบว่า นวัตกรรมการจัดการทางธุรกิจ ด้านภาวะผู้นำที่ ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ในจังหวัด ชายแดนใต้ในจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และ จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยครั้งนี้ มีส่วนทำให้ ผู้ประกอบการเข้าใจถึงความสำคัญของนวัตกรรม การจัดการทางธุรกิจและสามารถใช้เป็นกลไก สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การสร้าง ความได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน (จุฑาภรณ์ เสาร์พูล และธมยันตี ประยูรพันธ์, 2566) อีกทั้ง ในประเทศไทยยังมีงานวิจัยจำนวนน้อย ศึกษาถึง บทบาทของ ความสามารถนวัตกรรม และความ ได้เปรียบในการแข่งขันในฐานะตัวแปรส่งผ่าน ระหว่างความสัมพันธ์ของลักษณะผู้ประกอบการ และความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ สอดคล้องกับ ทฤษฎีฐานทรัพยากรอธิบายในส่วนของการสร้าง ความได้เปรียบทางการแข่งขันอันประกอบด้วย การมีทรัพยากรที่สำคัญของธุรกิจการใช้ทรัพยากรที่ สร้างความแตกต่างจากคู่แข่งเป็นทรัพยากรที่มี คุณค่า ยากต่อการลอกเลียนแบบ (Barney & Jay, 1991) ปัญหาของการวิจัยในครั้งนี้คือ จากการ รายงานของ Statistic Brain (2016) พบว่า ธุรกิจ สตาร์ทอัพมีอัตราการเติบโตที่ลดลง และมีอัตราการ ล้มเหลวที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในขณะ เดียวกันในประเทศไทยมีการคาดคะเนว่าสตาร์ท อัพในประเทศไทยมีอัตราการอยู่รอดเพียง 1% เท่านั้น (Poonpol & Krating, 2016) โดย Statistic

Brain อธิบายว่าสาเหตุที่สตาร์ทอัพล้มเหลวนั้นมา จากการไม่มีความสามารถในการแข่งขันที่เกิดจาก การวางแผนด้านเทคโนโลยีที่ใช้สร้างนวัตกรรม ทำให้ผลิตภัณฑ์และบริการของสตาร์ทอัพขาด ความน่าสนใจ และทำให้ผลประกอบการลดน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับ Forbes และ Entrepreneur Magazine (Furr, 2011; Patel, 2015) ที่อธิบาย ว่าสาเหตุแรกของความล้มเหลวของสตาร์ทอัพ คือการขาดความสามารถทางการแข่งขันทางด้าน เทคโนโลยี ในการสร้างความแตกต่างกับสินค้าและ บริการ ทำให้สตาร์ทอัพเติบโตได้ไม่เต็มที่ ดังนั้น ผู้ประกอบการ สตาร์ทอัพควรเริ่มต้นจากการลงทุน ในด้านของการสร้างความสามารถทางการแข่งขัน ที่มีการสร้างกลยุทธ์ที่โดดเด่น

ทั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้ที่ได้จากการวิจัยซึ่ง สามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์ทั้ง ผู้ประกอบการและผู้สนใจจะเข้ามาเริ่มประกอบ ธุรกิจหรือใช้เป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจและ วางแผนพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการได้ รวมทั้งเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและ ยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจสตาร์ท อัพให้มีการเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บททวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีมุมมองตามทรัพยากร Resource-based View Theory

ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ของสตาร์ทอัพที่ สามารถเปลี่ยนให้เป็นความได้เปรียบในการแข่งขัน (Bank, 2020) การแข่งขันทางธุรกิจทำให้ผู้ประกอบการต้องสร้างกลยุทธ์ทางธุรกิจ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมซึ่งองค์กรต้องปรับตัวให้เร็วที่สุด และสามารถปรับตัวเพื่อสร้างความเป็นเลิศ (Nurjaman et al., 2021) โดยใช้ฐานทรัพยากรในธุรกิจ ถือว่า มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดกลยุทธ์ เป็น

ทรัพยากรส่วนรวมที่มีความสำคัญในการสร้างแนวคิดของความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน (Iruthayasamy, 2021) มีคุณค่า หายากที่จะลอกเลียนแบบ และไม่สามารถทดแทนได้ ซึ่งถือเป็นแหล่งศักยภาพที่มาของความได้เปรียบในการแข่งขันในยุคสมัยที่มีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจำกัด (Gibson, Gibson, & Webster, 2021) บริษัทใช้ความสามารถต่างๆ เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีมุมมองฐานทรัพยากรนั้นประกอบด้วย ความสามารถด้านนวัตกรรม (Hanelt *et al.*, 2021) เป็นความสามารถในการสร้างสรรค์กระบวนการหรือสิ่งใหม่ๆ ซึ่งความสามารถทางนวัตกรรม และการได้เปรียบทางการแข่งขันในตัวลักษณะผู้ประกอบการ มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ ผลที่ได้จากการศึกษาผู้ประกอบการนำความรู้และแนวคิดใหม่มาสร้างสรรค์และปรับใช้ในการสร้างกลยุทธ์ ข้อได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้ธุรกิจมีการเติบโตและประสบความสำเร็จมากขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะผู้ประกอบการ

ลักษณะผู้ประกอบการ เป็นลักษณะส่วนบุคคลที่นำมาใช้ในการประกอบธุรกิจ ได้แก่ สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการ แสดงออกถึงขีดความสามารถของผู้ประกอบการ ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้า กระบวนการคิดพัฒนาแนวคิดใหม่ รวมถึงความสามารถด้านอื่นๆ ที่ผลักดันไปความสำเร็จของธุรกิจ Covin & slevin (1989) การศึกษาของ Man *et al.*, (2002) พบว่า สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จเกี่ยวข้องกับ บุคลิกภาพ ทักษะ และความรู้ ความสามารถในการทำธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ สอดคล้องกับ Sternberg & Robert (2004) ย้ำว่า สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการ ด้านสติปัญญา ความกล้าคิด กล้าตัดสินใจ สำคัญที่สุดสำหรับ

ผู้ประกอบการสตาร์ทอัพ

กล่าวโดยสรุปในการวิจัยนี้ศึกษา ลักษณะผู้ประกอบการ ที่ส่งผลให้ธุรกิจสตาร์ทอัพประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1.ความคิดสร้างสรรค์ 2. การลงทุนที่มีผลตอบแทนสูง ความเสี่ยงสูง 3.การวางแผนการพัฒนาและใช้กลยุทธ์ที่มีการวางแผนเป้าหมายที่สูงและชัดเจน 4. สภาพแวดล้อมทางธุรกิจเช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อหาโอกาสทางธุรกิจ

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ลักษณะผู้ประกอบการ มีอิทธิพลทางตรงที่ศึกษาทางบวกต่อความสามารถทางนวัตกรรม (ปรารธนา หลีกภัย และเกดศิริ เจริญวิศาล, 2555) นอกจากนี้ ลักษณะผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงที่ศึกษาทางบวกต่อการพัฒนานวัตกรรมและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ (Rhee *et al.*, 2010; Rezaei & Ortt, 2018) สอดคล้องกับลักษณะผู้ประกอบการ มีความสัมพันธ์ทางตรงกับการสร้างนวัตกรรม โดยคำนึงถึงประเภทของนวัตกรรม มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ (El Hanchi & Kerzazi, 2019) อีกทั้ง Venkataraman (1997) พบว่าลักษณะผู้ประกอบการ “เชื่อมโยง” กับการสร้างนวัตกรรมด้านธุรกิจ การกำหนดสมรรถนะและความสามารถของผู้ประกอบการซึ่งรวมถึงนวัตกรรม ความเสี่ยง การดำเนินการเชิงรุก

งานวิจัยของ Peljko *et al.*, (2016) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้ประกอบการกับความสามารถทางนวัตกรรม โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ประกอบการประเทศสโลวีเนีย และสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษาพบว่าความเป็นผู้ประกอบการมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความสามารถทางนวัตกรรม ในขณะที่ยานวิจัยของ Stoica, Roman & Rusu (2020) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้ประกอบการกับผลการดำเนินงานของธุรกิจ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ประกอบการในทวีปยุโรป จำนวน 22 ประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ความเป็น

ผู้ประกอบการมีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจ

Poisson *et al.*, (2002) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จผู้ประกอบการในประเทศแคนาดาที่ดำเนินธุรกิจในตลาดใหม่เอเชีย ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันสำหรับผู้ประกอบการแคนาดา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะของธุรกิจ ปัจจัยด้านความเป็นผู้นำ ปัจจัยด้านกลยุทธ์และปัจจัยด้านการตัดสินใจมีความสัมพันธ์กับความได้เปรียบทางการแข่งขันในตลาดใหม่เอเชียอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $p < 0.01$ (Kaleka, 2002) ได้ทำการศึกษาลักษณะผู้ประกอบการ ด้านความสามารถการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่ามีความสัมพันธ์กับความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน ผลการวิจัยพบว่าความได้เปรียบของทรัพยากรและความสามารถของผู้ประกอบการโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความได้เปรียบเชิงการแข่งขันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ $p < 0.01$

3. ความสามารถทางนวัตกรรม และบทบาทของตัวแปรคั่นกลาง

Wang & Ahmed (2004) จำแนกความสามารถทางนวัตกรรมออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ความสามารถทางนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ สินค้าและบริการ ที่มีความแตกต่างอย่างโดดเด่นจากผลิตภัณฑ์ทั่วไปในประเภทธุรกิจ หรือมีต้นทุนที่ต่ำกว่าของคู่แข่ง (Porter, 1998) ความสามารถทางนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ มอบความได้เปรียบในการแข่งขันส่งผลในการเพิ่มผลผลิตและกำไรทำให้บริษัทเติบโต ทำให้บริษัทประสบความสำเร็จมากที่สุด (Dereli & Dilara, 2015) 2) ความสามารถทางนวัตกรรมตลาด มาจาก ความสามารถของบริษัทในการนำเพิ่มช่องทางการตลาด เพื่อเพิ่มกำไรของบริษัท (Akman, G. & Yilmaz, C., 2008) สอดคล้องกับการศึกษาของ Donkor *et al.* (2018)

พบว่านวัตกรรมทางการตลาด บริษัทส่งผลในเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานขององค์กรด้านผลตอบแทนทางการเงิน และความสำเร็จของธุรกิจ 4) ความสามารถทางนวัตกรรมพฤติกรรม ด้านพฤติกรรมของพนักงานในองค์กรโดยการเพิ่มทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มทักษะความเชี่ยวชาญและการปรับปรุงนวัตกรรมที่มีอยู่ในองค์กรและสร้างเทคโนโลยีใหม่ๆ ส่งผลต่อการได้เปรียบในการแข่งขัน ทำให้ธุรกิจมีการเติบโตส่งผลต่อผลการดำเนินงาน (Hult *et al.*, 2004) ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมขององค์กรในส่วนของความสามารถทางนวัตกรรมพฤติกรรมของพนักงานในองค์กรในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อใช้ในการทำงาน ทำให้องค์กรได้เปรียบเรื่องของการแข่งขัน มีผลในเชิงบวกต่อผลการดำเนินงานขององค์กร (Keskin, H., 2006) 5) ความสามารถทางนวัตกรรมกลยุทธ์ ทำให้บริษัทต่างๆ นำกลยุทธ์ที่ได้มาใช้ในการดำเนินงานเพื่อสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันในด้านการผลิต สอดคล้องกับ Mansoori *et al.*, (2019) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้ประกอบการว่า มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางการตลาด ความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันโดยมีความสามารถทางการตลาดและความสามารถทางนวัตกรรมเป็นตัวแปรส่งผ่าน Sciascia *et al.*, (2014) ทำการศึกษาพบว่า ความสามารถทางนวัตกรรม ผ่านความได้เปรียบทางการแข่งขันส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

4. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน และบทบาทของตัวแปรคั่นกลาง

ความได้เปรียบทางการแข่งขันยังเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจ เพื่อให้บรรลุการเติบโตที่ยั่งยืน เพื่อให้ธุรกิจมีความได้เปรียบในการแข่งขัน จึงจำเป็นต้องสร้างมูลค่า

ทางเศรษฐกิจให้กับลูกค้า (Barney & Hesterly, 2010) ดังนั้น การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ครอบคลุมกระบวนการทางธุรกิจทั้งหมดควรคำนึงถึงคุณค่าที่นำเสนอต่อลูกค้าเป็นหลัก ในกรณีของธุรกิจสตาร์ทอัพที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรง การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของธุรกิจ โดยทั่วไป ความได้เปรียบทางการแข่งขันสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ 1) การเป็นผู้นำด้านต้นทุนในการนำเสนอสินค้าและบริการในราคาต่ำที่สุดในอุตสาหกรรม 2) ความแตกต่างของสินค้าและบริการ และ 3) การตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ในขณะเดียวกัน ตัวเลือกเชิงกลยุทธ์ของความได้เปรียบทางการแข่งขันสำหรับ สตาร์ทอัพนั้นมีความยืดหยุ่นอย่างมาก โดยคำนึงถึงความจริงที่ว่าตัวเลือกเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และปัจจัยภายในและภายนอกที่อำนวยความสะดวกในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Gassmann *et al.*, 2007) ปัจจัยดังกล่าวจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ซึ่งสามารถนำไปใช้เพิ่มเติมในการกำหนดกลยุทธ์ทางธุรกิจเพื่อให้บรรลุการเติบโตที่ยั่งยืนและความอยู่รอด

การศึกษาของ Huang & Chen (2017) แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมทางด้านนวัตกรรมมีอิทธิพลเชิงบวกที่สำคัญเกี่ยวกับความสามารถด้านนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขันส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ การศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าความเป็นผู้นำของผู้ประกอบการสามารถสร้างแนวคิดได้ ที่อาจส่งผลโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อนวัตกรรม ผ่านความได้เปรียบทางการแข่งขัน ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ

5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ

งานวิจัยนี้วัดผลการดำเนินงานด้านการเงินโดยเลือกใช้แนวทางของ Vorhies & Morgan (2005) ซึ่งวัดจากความสามารถในการทำกำไร อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน (ROI) อัตราผลตอบแทนจากยอดขาย (ROS) และการบรรลุเป้าหมายทางการเงิน และแนวคิดการวัดผลองค์กรแบบสมดุลในมุมมองด้านการเงิน (Kaplan & Norton, 1996)

การวัดความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพที่ไม่ใช่มิติการเงิน นักวิจัยได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการอยู่รอด การแข่งขัน ความพึงพอใจของลูกค้า มีผลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ (Battistella *et al.*, 2017)

วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. เพื่อศึกษาอิทธิพลลักษณะผู้ประกอบการที่ผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของตัวแปรคั่นกลางความได้เปรียบทางการแข่งขันที่มีต่อลักษณะผู้ประกอบการกับความสำเร็จของธุรกิจ
3. เพื่อศึกษาบทบาทตัวแปรคั่นกลางของความสามารถนวัตกรรมและความได้เปรียบทางการแข่งขันมีอิทธิพลต่อลักษณะผู้ประกอบการและความสำเร็จของธุรกิจ

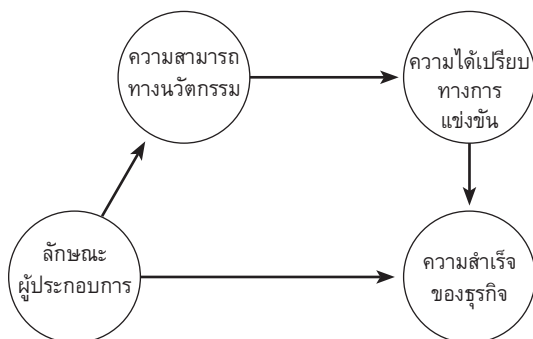
สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1: ลักษณะผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ

สมมติฐานที่ 2: ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลางลักษณะผู้ประกอบการกับความสำเร็จของธุรกิจ

สมมติฐานที่ 3: ความสามารถทางนวัตกรรมความได้เปรียบทางการแข่งขัน เป็นตัวแปรคั่นกลางลักษณะผู้ประกอบการ ความสำเร็จของธุรกิจ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้กลุ่มตัวอย่าง ผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย จำนวน 1,680 ราย (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565) ฐานข้อมูลดังกล่าว ได้มาจากการลงทะเบียน ผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพ โดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็นใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายใช้หน่วยสุ่มเป็นธุรกิจสตาร์ทอัพ และสุ่มตัวอย่างจากธุรกิจสตาร์ทอัพทุกประเภทธุรกิจ โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างแบบไม่ใช้สัดส่วนเนื่องจากจำนวนธุรกิจสตาร์ทอัพในแต่ละประเภทมีจำนวนที่แตกต่างกันมาก ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง พิจารณาจากเกณฑ์ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ (Minimum Sample Size) ซึ่งทั่วไปขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการ โครงสร้างไม่ควรต่ำกว่า 100 ตัวอย่าง (อิศริฐฐ์ รินโสง, 2564) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 554 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามใช้ มาตรวัดที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scales) 5 ระดับ โดยที่ 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย 3 หมายถึง เฉยๆ 4 หมายถึง เห็นด้วย 5 หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง ดัชนีความน่าเชื่อถือของข้อมูลวิจัยครั้งนี้ การวัดความความสำเร็จด้านลักษณะ สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการ โดยใช้ 4 รายการที่พัฒนาโดย Covin & Slevin (1989) และความสามารถด้านนวัตกรรมมีค่าวัดโดยใช้ 19 รายการ ที่พัฒนาโดย Wang & Ahmed (2004) ความได้เปรียบทางการแข่งขันวัดโดยใช้ 12 รายการที่พัฒนาโดย Lestart *et al.* (2020) และการวัดความสำเร็จของสตาร์ทอัพ วัดจากการเงิน และความอยู่รอดวัดโดยใช้ 8 รายการใช้แบบวัด (Balanced Scorecard: BSC) Kaplan & Norton, 1996 ดัดแปลงข้อคำถามมาจาก Khalique *et al.* (2018)

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบคุณภาพของข้อมูลโดยใช้เครื่องมือการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน CFA (Confirmatory factor analysis) และทดสอบความน่าเชื่อถือด้วย Cronbach alpha และใช้การวิเคราะห์ประมวลผลข้อมูลเชิงปริมาณสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเก็บข้อมูลสำรวจจากแบบสอบถาม รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย จำนวน 1,680 ราย (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565) โดยแบบสอบถามการสำรวจถูกส่งไปให้กับผู้ประกอบการทางไปรษณีย์ลงทะเบียน และผ่าน Google Form ใช้เวลาเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลา 3 เดือน มีการส่งคืนชุดการสำรวจ 554 ชุดจากผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย อัตราการตอบกลับอยู่ที่ 32.90%

4 .การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ

1) การวิเคราะห์โมเดลการวัด (Measurement Model) 2) การวิเคราะห์โมเดลโครงสร้าง (Structural Model) โดยการประมาณค่าพารามิเตอร์ ด้วยวิธีประมาณค่าความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood: ML) ด้วยโปรแกรม Mplus (Muthén & Muthén, 2017) จุดแข็งของการการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง มีดังนี้ 1) ความยืดหยุ่นต่อข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งทำให้การวิเคราะห์สอดคล้องกับความเป็นจริงกับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์มากขึ้น 2) มีการนำเอาตัวแปรแฝง ตัวแปรสังเกตได้และความคลาดเคลื่อนเข้ามาในกระบวนการวิเคราะห์พร้อมกันให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่มีความแม่นยำมากขึ้น 3) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์พหุตัวแปรขั้นสูงที่นำเทคนิคการวิเคราะห์ต่างๆ มาอยู่ด้วยกัน 4) วิธีการประมาณพารามิเตอร์ที่หลากหลาย สามารถเลือกวิธีการประมาณพารามิเตอร์ที่สอดคล้องกับลักษณะข้อมูลได้อย่างเหมาะสม (อิศรัฎฐ์ รินโรสง, 2564)

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ประกอบการทั้งหมดจำนวน 554 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ 60.11 ดำรงตำแหน่งเจ้าของธุรกิจจำนวนคิดเป็นร้อยละ 53.61 คน รองลงมาตำแหน่ง CEO คิดเป็นร้อยละ 26.17 จังหวัดที่ทำงานส่วนใหญ่ทำงานอยู่ทั่วประเทศ คิดเป็นร้อยละ 44.58 รองลงมาจังหวัดกรุงเทพมหานครคิดเป็นร้อยละ 35.20 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปีคิดเป็นร้อยละ 41.52 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.13 ประสบการณ์ในการทำธุรกิจต่ำกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 92.42 รองลงมา 5-10 ปีคิดเป็นร้อยละ 7.22 มีสถานภาพโสดคิดเป็นร้อยละ 57.58 รองลงมาสมรสคิดเป็นร้อยละ 41.52 ระดับการ

ศึกษาส่วนใหญ่ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 77.62 รองลงมาปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 20.40 สาขาวิชาที่จบสาขาอื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 48.74 รองลงมาสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ คิดเป็นร้อยละ 18.41 รายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่สูงกว่า 50,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 74.01 รองลงมา 30,000-50,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 24.91 ประเภทของธุรกิจสตาร์ทอัพส่วนใหญ่ เทคโนโลยีด้านการโฆษณา คิดเป็นร้อยละ 20.76 รองลงมาเทคโนโลยีด้านอาหารคิดเป็นร้อยละ 18.95 โดยส่วนใหญ่ธุรกิจก่อตั้งช่วงปี 2561-2566 คิดเป็นร้อยละ 64.80 รองลงมา ช่วงปี 2555-2560 คิดเป็นร้อยละ 35.20

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM)

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบสมมติฐานโดยใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) ใน Mplus (Muthén & Muthén, 2017) ประกอบด้วยขั้นตอนการวิเคราะห์ 2 ขั้นตอน (1) การวิเคราะห์โมเดลการวัด (Measurement Model) (2) การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Model) การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (CFA) ถูกนำมาใช้ในการทดสอบแบบจำลองการวัด ความพอดีของแบบจำลองการวัดถูกกำหนดโดยใช้ดัชนีต่างๆ รวมถึงไคสแควร์ (χ^2) อัตราส่วนไคสแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) The Tucker-Lewis index (TLI) ดัชนีความพอดีเชิงเปรียบเทียบ (CFI) ซึ่งเป็นค่ามาตรฐาน ค่าเฉลี่ยรากกำลังสองที่เหลือ (SRMR) และค่าเฉลี่ยรากกำลังสองข้อผิดพลาดของการประมาณ (RMSEA) หลังจากประเมินความพอดีของแบบจำลองการวัดแล้วแบบจำลองสมมติฐานจะถูกประเมินโดยใช้กรอบงานการไถ่เกลียที่มีการควบคุม (เช่น ผลกระทบทางอ้อมแบบมีเงื่อนไข) และวิเคราะห์บทบาทของตัวแปรคั่นกลาง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตัวแปร	$\bar{X}$	S.D.	ลำดับ
ลักษณะผู้ประกอบการ			
สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการ			
ความคิดสร้างสรรค์ ชอบประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ	4.458	0.567	1
การลงทุนที่มีผลตอบแทนสูงแม้ว่าจะมีความเสี่ยงสูง	4.426	0.557	3
การวางแผนใช้กลยุทธ์ที่มีการวางแผนเป้าหมายที่สูงชัดเจน	4.448	0.581	2
ให้ความสำคัญกับ สภาพแวดล้อมทางธุรกิจเช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี	4.336	0.509	4
รวม	4.417	0.443	
ความสามารถนวัตกรรม			
ผลิตภัณฑ์	4.273	0.311	5
กระบวนการ	4.436	0.345	2
กลยุทธ์	4.326	0.329	4
การตลาด	4.401	0.290	3
พฤติกรรม	4.464	0.374	1
รวม	4.380	0.33	
ความได้เปรียบทางการแข่งขัน			
การเป็นผู้นำด้านต้นทุน	4.371	0.288	3
การสร้างความแตกต่าง	4.503	0.264	2
การมุ่งตลาดเฉพาะส่วน	4.512	0.277	1
รวม	4.462	0.276	
ความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ			
การเงิน	4.360	0.292	2
ความอยู่รอด	4.520	0.322	1
รวม	4.440	0.307	

จากตารางที่ 1 พบว่า ความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีค่าเฉลี่ยของตัวแปรในภาพรวมจัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.462

(S.D.=0.276) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการมุ่งตลาดเฉพาะส่วนจัดอยู่ในเกณฑ์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.512 (S.D.=0.277)

ตารางที่ 2 ค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และค่าเมทริกซ์สหสัมพันธ์ (Correlation Matrix)

ตัวแปร	Mean	SD	1	2	3	4
1. ลักษณะผู้ประกอบการ	4.417	0.443	(0.810)			
2. ความสามารถทางนวัตกรรม	4.380	0.33	0.408**	(0.786)		
3. ความได้เปรียบทางการแข่งขัน	4.462	0.276	0.385**	0.596***	(0.702)	
4. ความสำเร็จของธุรกิจ	4.440	0.307	0.272**	0.311**	0.560**	(0.721)

* อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05;

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (α)

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างตัวแปรแฝงทั้งหมด 4 ตัวแปร พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดมีความสัมพันธ์เชิงบวกในทิศทางเดียวกันทุกคู่ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.272- 0.596 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และไม่พบค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างตัวแปรมีค่าเท่ากับ 0.00 ผลการตรวจสอบปัญหาภาวะร่วมเส้นตรง (Multicollinearity) พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างตัวแปรแฝงทั้ง 4 ตัวแปรไม่ทำให้เกิดภาวะร่วมเส้นตรงเป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณา คือความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ไม่เกิน 0.90 (Hair *et al.*, 2010) โมเดลสมการโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์โมเดลการวัด เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้กับตัวแปรแฝง

1) การประเมินโมเดลรวม: เป็นการประเมินความกลมกลืนโดยรวมของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากดัชนีวัดความกลมกลืนดังตารางที่ 3 ดังนี้ $\chi^2=91.969$, $df=71$, และ $\chi^2/df= 1.295$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ คือ ควรน้อยกว่า 3 และมีค่า SRMR=0.040 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair *et al.*, 2019) ทั้งนี้มีค่า CFI=0.983, ค่า TLI=0.978 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ (Hair *et al.*, 2019) และมีค่า RMSEA=0.048 ซึ่งยังอยู่ในเกณฑ์ทั่วไปที่ยอมรับได้ (อิศรภรณ์รินทร์สง, 2564) ดังนั้นแสดงว่า โมเดลการวัดมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ตารางที่ 3 ค่าสถิติวัดความกลมกลืนของโมเดลการวัด (CFA)

Model	χ^2	df	P-Value	χ^2/df	RMSEA	CFI	TLI	SRMR
CFA	91.969	71	0.047	1.295	0.048	0.983	0.978	0.040

ดังแสดงในตารางที่ 4 ผลลัพธ์ระบุว่าตัวแปรทั้ง 4 ตัวที่เสนอนั้นเหมาะสมกับข้อมูล แบบจำลองการวัดที่นำเสนอเป็นแบบจำลองที่เหมาะสม มีค่า Factor Loadings, ค่า AVE และ CR ในแต่ละ

ตัวแปรคือลักษณะผู้ประกอบการ มีค่า AVE=0.501, CR=0.800 ความสามารถนวัตกรรมมีค่า CR=0.835, AVE=0.504, ความได้เปรียบทางการแข่งขันมีค่า AVE=0.526, CR=0.768 และความสำเร็จของธุรกิจ

มีค่า $AVE=0.545$, $CR=0.706$ การโหลดข้อมูลทั้งหมดอยู่ในช่วง 0.501-0.835 มีการตรวจสอบความถูกต้อง ค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เฉลี่ย (AVE) และความเชื่อมั่นองค์ประกอบ (CR) ขนาดของ AVE ในแต่ละตัวแปรมีค่ามากกว่า 0.5 ในขณะที่ CR ค่าความเชื่อมั่น มีค่ามากกว่า 0.7 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair *et al.*, 2019)

2) ตรวจสอบค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้: พบว่า ค่าน้ำหนักของทุกตัวบ่งชี้มีนัยสำคัญทางสถิติและมีค่ามากกว่า 0.5 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair *et al.*, 2019) แสดง

ว่า ตัวแปรสังเกตได้เป็นตัวบ่งชี้ของตัวแปรแฝงนั้น

3) การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงสอดคล้อง (Convergence Validity) : พิจารณาจากความเชื่อมั่นองค์ประกอบ (Composite Reliability: CR) และความแปรปรวนที่สกัดได้เฉลี่ย (Average Variance Extracted: AVE) ทั้งนี้ จากตารางที่ 4 จะเห็นว่าตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่า CR มากกว่า 0.7 และมีค่า AVE มากกว่า 0.5 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair *et al.*, 2019) แสดงว่าตัวแปรแฝงทุกตัวมีความเชื่อมั่นเพียงพอที่จะทำการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง

ตารางที่ 4 ค่าความเชื่อมั่นองค์ประกอบ ค่าความแปรปรวนที่สกัดได้เฉลี่ย

ตัวแปร	CR	AVE
ลักษณะผู้ประกอบการ	0.800	0.501
ความสามารถนวัตกรรม	0.835	0.504
ความได้เปรียบทางการแข่งขัน	0.768	0.526
ความสำเร็จของธุรกิจ	0.706	0.545

จากตารางที่ 4 พบว่า ตัวแปรลักษณะ ผู้ประกอบการ ความสามารถนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ความสำเร็จของธุรกิจ มี

ค่า CR มากกว่า 0.7 และมีค่า AVE มากกว่า 0.5 มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Hair *et al.*, 2019)

ตารางที่ 5 ค่าสถิติวัดความกลมกลืน

Model	χ^2	df	P-Value	χ^2/df	RMSEA	CFI	TLI	SRMR
SEM	93.847	72	0.000	1.303	0.048	0.982	0.978	0.040

จากตารางที่ 5 $\chi^2=93.847$, $df=72$, และ $\chi^2/df=1.303$ ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ คือควรน้อยกว่า 3 และมีค่า SRMR=0.040 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Hair *et al.*, 2019) ทั้งนี้ มีค่า CFI=0.982, ค่า TLI= 0.978 และ ค่า RMSEA=0.048 ถึงแม้ค่า CFI จะอยู่ในเกณฑ์ทั่วไปที่ยอมรับได้ (Hu & Bentler, 1999) แสดงว่าโมเดลโครงสร้างมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ผลการทดสอบโมเดลโครงสร้าง

การทดสอบโมเดลโครงสร้าง พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path coefficient) ที่แสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรตามกรอบแนวคิด และผลการทดสอบโมเดลโครงสร้าง ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ของตัวแปรตามกรอบแนวคิด และผลการทดสอบโมเดลโครงสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร	β	SE	t	P-value	95% CLS	
					Lower	Upper
1. ลักษณะผู้ประกอบการ --> ความสำเร็จของธุรกิจ	0.098	0.107	0.921	0.357	-0.118	0.300
2. ลักษณะผู้ประกอบการ --> ความได้เปรียบทางการแข่งขัน --> ความสำเร็จของธุรกิจ	0.056	0.059	0.951	0.341	-0.053	0.180
3. ลักษณะผู้ประกอบการ --> ความสามารถทางนวัตกรรม --> ความได้เปรียบทางการแข่งขัน --> ความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ	0.280***	0.070	4.026	0.000	0.159	0.431

** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01,

*** อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

1) การอธิบายอิทธิพลทางตรง

จากตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่า ลักษณะผู้ประกอบการไม่ส่งผลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ โดยมีค่าสถิติ ($\beta=0.098$, $t=0.921$, $P>0.001$)

2) การอธิบายผลทางอ้อม

จากตารางที่ 6 ความได้เปรียบทางการแข่งขันในฐานะตัวแปรคั่นกลางไม่มีอิทธิพลต่อ

ลักษณะผู้ประกอบการกับความสำเร็จของธุรกิจ โดยมีค่าทางสถิติ ($\beta=0.056$, $t=0.951$, $P>0.001$) และความสามารถทางนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลางความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะผู้ประกอบการ กับความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($\beta=0.280^{***}$, $t=4.026$, $P<0.001$) ตรงตามสมมติฐานข้อที่ 3

ตารางที่ 7 สรุปผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

ข้อ	สมมติฐาน	ผลการทดสอบ
1	ลักษณะผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อความสำเร็จของธุรกิจ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน
2	ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลางลักษณะผู้ประกอบการ กับความสำเร็จของธุรกิจ	ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน
3	ความสามารถทางนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขัน เป็นตัวแปรคั่นกลาง ลักษณะผู้ประกอบการ ความสำเร็จของธุรกิจ	สอดคล้องกับสมมติฐาน

สรุปผลและอธิบายผล

การศึกษานี้มีส่วนช่วยให้เข้าใจถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของ ปัจจัยที่มีความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย ประกอบด้วย ลักษณะผู้ประกอบการ ความสามารถทางนวัตกรรม และ ความได้เปรียบทางการแข่งขันในการดำเนินธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย ผลลัพธ์เหล่านี้สอดคล้องกับทฤษฎี RBV (Barney & Jay B.,

1999) ซึ่งระบุว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืนของบริษัท ได้มาจากการสามารถในการใช้ทรัพยากรอันมีค่า และยากต่อการลอกเลียนแบบ และไม่สามารถทดแทนได้ และบทบาทของตัวแปรคั่นกลางที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย การศึกษานี้ยังศึกษาว่า ความสามารถทางนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะผู้ประกอบการ และความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ ข้อค้นพบนี้ให้การสนับสนุนอย่างมากต่อแบบจำลองทฤษฎีที่นำเสนอ นอกจากนี้ยังค้นพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างลักษณะผู้ประกอบการ ความได้เปรียบทางการแข่งขัน ความสามารถทางนวัตกรรม สิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสำเร็จทางธุรกิจของสตาร์ทอัพ การอภิปรายข้างล่างนี้จะพิจารณาถึงผลกระทบทางทฤษฎีและทางปฏิบัติของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

การอภิปรายผล

บทบาทตัวแปรคั่นกลางของความสามารถทางนวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน

จากการวิจัยนี้พบว่าความสามารถทางนวัตกรรม ความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีบทบาทสำคัญในการในฐานะตัวแปรคั่นกลาง ระหว่างลักษณะผู้ประกอบการ กับความสำเร็จของธุรกิจ เพราะความสามารถทางนวัตกรรมมีส่วนสำคัญทำให้เกิดการพัฒนาทางนวัตกรรมทางผลิตภัณฑ์ขึ้นจริง และนำไปสู่การยกระดับความสามารถทางการแข่งขันได้นำไปสู่ความสำเร็จในธุรกิจ ซึ่ง Mansoori *et al.*, (2015) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพว่ามีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถทางการตลาด โดยมีเทคโนโลยี ความสามารถทางนวัตกรรมและความได้เปรียบในการแข่งขันและมีความสามารถทางนวัตกรรมเป็นตัวแปรส่งผ่าน

จากการวิจัยพบว่า ความได้เปรียบทางการแข่งขันมีบทบาทของตัวแปรคั่นกลางต่อความสำเร็จของธุรกิจ สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการที่เข้มแข็ง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ส่งผลให้สตาร์ทอัพมีการพัฒนาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าโดยใช้นวัตกรรมผ่าน ความได้เปรียบทางการแข่งขันเป็นตัวแปรคั่นกลาง ส่งผลต่อความพึงพอใจของลูกค้าทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะและงานวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ จึงควรนำไปศึกษาในเชิงคุณภาพต่อไปเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเชิงลึก เนื่องจาก ประเภทของธุรกิจมีบริบทที่ต่างกัน การศึกษาเชิงคุณภาพจะให้รายละเอียดเชิงลึก

2. ควรนำตัวแปรและรายละเอียดสำคัญของตัวแปรในงานวิจัยนี้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาตัววัดลักษณะผู้ประกอบการ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ

3. ศึกษาลักษณะเฉพาะผู้ประกอบการของธุรกิจสตาร์ทอัพโดยเจาะลึกรายประเภทธุรกิจ เช่น เทคโนโลยีด้านสุขภาพ, เทคโนโลยีด้านประกันภัย, เทคโนโลยีด้านอสังหาริมทรัพย์, เทคโนโลยีด้านการท่องเที่ยว, เทคโนโลยีด้านการขายปลีก เป็นต้น

4. ควรศึกษาตัวแปรคั่นกลางอย่างอื่น เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ สังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยอย่างอื่นที่มีบทบาทต่อการวัดความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพ

บทสรุป

จากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการยืนยันว่า สำหรับธุรกิจสตาร์ทอัพแล้ว พบว่า นวัตกรรม และความได้เปรียบทางการแข่งขัน มีบทบาทในตัวผู้ประกอบการ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจ เพราะลักษณะผู้ประกอบการ สมรรถนะในตัวผู้ประกอบการ เป็นตัวผลักดันทำให้เกิดนวัตกรรม การสร้างนวัตกรรมของธุรกิจสตาร์ทอัพทำได้โดยการสร้างนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ กระบวนการ กลยุทธ์การตลาด และด้านพฤติกรรม และธุรกิจสตาร์ทอัพยังอาศัยความได้เปรียบทางการแข่งขัน เป็นตัวแปรคั่นกลางสู่ความสำเร็จของธุรกิจซึ่งได้แก่ความเป็นผู้นำด้านต้นทุน กลยุทธ์การสร้างความแตกต่าง และการมุ่งตลาดเฉพาะส่วน โดยความสำเร็จของธุรกิจสตาร์ทอัพสามารถวัดได้จากความ

สามารถด้านการเงินและความอยู่รอด การศึกษาครั้งนี้เป็นการสร้างแรงขับเคลื่อน ให้กับภาครัฐในการกำหนดกลยุทธ์ นโยบาย เพื่อสร้างผู้ประกอบการธุรกิจสตาร์ทอัพให้เติบโต และผู้ประกอบการ

ธุรกิจสตาร์ทอัพเองต้องมุ่งสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและนวัตกรรมของธุรกิจ และพัฒนาเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดยั้งเพื่อการคงอยู่และเติบโตของธุรกิจ

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวิทย์ โพธิ์ถม, & ขวัญฤดี พรชัยทิวต์. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของธุรกิจซอฟต์แวร์สตาร์ทอัพ. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 6(2), 161-174.
- จุฑาภรณ์ เสาร์พูล, ธมยันตี ประยูรพันธ์. (2566). นวัตกรรมจัดการทางธุรกิจที่ส่งผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ในจังหวัดชายแดนใต้ *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 3(2), 105-124.
- นวพล แก้วสุวรรณ. (2563). การจัดการความรู้เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของธุรกิจสตาร์ทอัพในประเทศไทย. *Narkbhutparitat Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 12 (3), 203-212.
- ปรารธนา หลีกภัย และเกตุศิริ เจริญวิศาล. (2555). ผลของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด และการมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่มีต่อความสามารถทางนวัตกรรมองค์กร. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 29(1), 77-90.
- พนทิพย์ ชวโรว. (2554). การศึกษาคูณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จของธุรกิจโรงแรมในจังหวัดภาคเหนือตอนล่างของไทย. *วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 7(3), 147-167
- วรมรรณ นามวงศ์, ประภัสสร วรรณสถิต, ภัฏญพัลลวี กล่อมทรงเจริญ และชัยวัฒน์ ใบไม้. (2019). คุณลักษณะการเป็นผู้ประกอบการของเจ้าของธุรกิจค้าปลีก ที่เข้าร่วมโครงการธงฟ้าประชารัฐ กรณีศึกษาพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *วารสารบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 1(1), 48-59.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) (2565). *เกี่ยวกับสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน)*. สืบค้นจาก www.nia.or.th.
- อดิเทพ ครุฑธามาต, ภัทรพล ชุ่มมี, ชาคิรติ ศรีทอง. (2564). ความสามารถทางนวัตกรรมของอุตสาหกรรมดิจิทัลสตาร์ทอัพในประเทศไทย: ปัจจัยเชิงสาเหตุและผลลัพธ์. *Journal of MCU Nakhondhat*, (2), 395-410.
- อิศรภรณ์ รินโรสง. (2564). *การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. บริษัท นีโอพ้อยท์ (1995) จำกัด.
- Akman, G., & Yilmaz, C. (2008). Innovative capability, innovation strategy and market Orientation: an empirical analysis in Turkish software industry. *International journal of innovation management*, 12(01), 69-111.

- Barney. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(101), 2.
- Barney, J. B. (1999). *How a firm's capabilities affect boundary decisions*. MIT Sloan Management Review.
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of management*, 17(1), 99-120.
- Barney, J. B., & Hesterly, W. S. (2010). *VRIO framework*. *Strategic management and Competitive advantage*, 68-86.
- Battistella, C., De Toni, A. F., & Pessot, E. (2017). Open accelerators for start-ups success: a case study. *European Journal of Innovation Management*, 20(1), 80-111.
- Blank, T. H. (2020). When incubator resources are crucial: survival chances of student Startups operating in an academic incubator. *The Journal of Technology Transfer*, 1-24.
- Covin, J. G., & Slevin, D. P. (1989). Strategic management of small firms in hostile and benign environments. *Strategic management journal*, 10(1), 75-87.
- Dereli, D. D. (2015). Innovation management in global competition and competitive advantage. *Procedia-Social and behavioral sciences*, 195, 1365-1370.
- Donkor, J., Donkor, G. N. A., Kankam-Kwarteng, C., & Aidoo, E. (2018). Innovative capability, strategic goals and financial performance of SMEs in Ghana. *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 12(2), 238-254.
- El Hanchi, S., & Kerzazi, L. (2019). A multidimensional framework for innovation typology: The case of Moroccan entrepreneurs. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 25(1), 1-11.
- Furr N., (2011). #1 Cause of Startup Death? Premature Scaling. Accessed December, 28, 2016.
- Gassmann, O. and Keupp, M.M. (2007), "The internationalization of research and development in Swiss and German Born Globals: survey and case study evidence", *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 4(3), 214-233.
- Gibson, C. B., Gibson, S. C., & Webster, Q. (2021). Expanding our resources: Including community in the resource-based view of the firm. *Journal of Management*, 47(7), 1878-1898
- Global digital growth. (2020). digital-2020-global PDF (wearesocial-net.s3-eu-west-1.amazonaws.com)
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis: Pearson new international* (8th ed.). Cengage Learning EMEA.
- Hall, R. (1992). The strategic analysis of intangible resources. *Strategic Management Journal*, 13, 135-144.

- Hanelt, A., Firk, S., Hildebrandt, B., & Kolbe, L. M. (2021). Digital M&A, digital innovation, and firm performance: an empirical investigation. *European Journal of Information Systems*, 30(1), 3-26.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis innoventional criteria versus new alternatives. *Structural equation modeling: a multidisciplinary journal*, 6(1), 1-55.
- Huang, S. dan Z. Chen. 2017. The Effects of Social Capital on Innovation Performance: From Complex Adaptive System Perspective. *International Journal of Business and Management*, 12(3), 191.
- Hult GTM, Hurley RF. (2004). Knight GA: Innovativeness: Its Antecedents and Impact on business performance. *Ind. Mark. Manag*, 33(5), 429-438.
- Iruthayasamy, L. (2021). The resource-based view. In L. Iruthayasamy (Ed.), *Understanding business strategy* (pp. 63-74). Singapore: Springer.
- Kaleka, A. (2002). Resources and Capabilities Driving Competitive Advantage in Export Markets: Guidelines for Industrial Exporters. *Industrial Marketing Management*, 31, 273-283.
- Kang, M. Y. (2020). Sustainable Profit versus Unsustainable Growth: Are Venture Capital Investments and Governmental Support Medicines or Poisons? *Sustainability*, 12(18), 7773.
- Kaplan, R. S., and Norton, D. P. (1996). *Using the balanced scorecard as a strategic Management System*.
- Keskin, H. (2006). Market orientation, learning orientation, and innovation capabilities in SMEs. *European Journal of Innovation Management*, 9(4), 396-417.
- Khalique, M., Bontis, N., Shaari, J. A. N. B., Yaacob, M. R., & Ngah, R. (2018). Intellectual Capital and organisational performance in Malaysian knowledge-intensive SMEs. *International Journal of Learning and Intellectual Capital*, 15(1), 20-36.
- Lestari, S. D., Leon, F. M., Widyastuti, S., Brabo, N. A., & Putra, A. H. P. K. (2020). Antecedents and consequences of innovation and business strategy on performance and competitive advantage of SMEs. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(6), 365-378.
- Man, T. W., Lau, T., & Chan, K. F. (2002). The competitiveness of small and medium enterprises: A conceptualization with focus on entrepreneurial competencies. *Journal of business venturing*, 17(2), 123-142.
- Mansoori, Y, Berglund, H, & Bousfiha, M. (2015). *Transformation and Experimentation: Two Ideal Types of Entrepreneurship as Method*. Presented at EURAM conference, Warsaw, Poland, August 2015.

- Mansoori, Y., Karlsson, T. and Lundqvist, M. (2019), "The influence of the lean startup methodology on entrepreneur-coach relationships in the context of a startup accelerator", *Tech novation*, 84-85, 37-47.
- Muthén, L. K., & Muthén, B. O. (2017). *MPlus: statistical analysis with latent variables User's guide* (8 ed.). Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Nurjaman, R., Rahayu, A., Wibowo, L., & Widjajani, W. (2021). The role of strategic agility towards the firm performance of logistics service providers in Indonesia. *Management Science Letters*, 11(3), 965-974.
- Peljko, Z., Jeraj, M., Savoju, G., & Maric, M. (2016). An empirical study of the relationship between entrepreneurial curiosity and innovativeness. *Organizacija*, 49(3), 172-182.
- Poonpol, K. (2016). *Bringing Silicon Valley to Thailand*.
- Porter, M. E. (1998). *Clusters and the new economics of competition* (Vol. 76, No. 6, pp. 77-90). Boston: Harvard Business Review.
- Possion, R., Z. Su, D. Amboise, & Y. Gasse. (2002). Success Factors for Small and Medium-Sized Canadian Enterprises Doing Business in Emerging Asian Markets. *International Council for Small Business*. 47th World Conference San Juan, Puerto Rico.
- Rezaei, J., & Ortt, R. (2018). Entrepreneurial orientation and firm performance: the mediating role of functional performances. *Management Research Review*, 41(7), 878-900.
- Rhee, J., Park, T., & Lee, D.H. (2010). Drivers of innovativeness and performance for innovative SMEs in South Korea: Mediation of learning orientation. *Tech novation*, 30, 65-75.
- Sciascia, S., D'oria, L., Bruni, M., & Larrañeta, B. (2014). Entrepreneurial Orientation in low-and medium-tech industries: The need for Absorptive Capacity to increase performance. *European management journal*, 32(5), 761-769.
- Sternberg, R. J. (2004). Successful intelligence as a basis for entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 19(2), 189-201.
- Statistic Brain. (2016). *Startup Business Failure Rate by Industry*. Entrepreneur Weekly, Small Business Development Center, Bradley University, University of Tennessee Research.
- Stoica, O., Raman, A., & Rusu, V. (2020). The nexus between entrepreneurship and economic growth: A comparative analysis on groups of countries. *Sustainability*, 12(1186), 1-19.
- Venkataaraman, S. (1997). The distinctive domain of entrepreneurship research: An editor's perspective. In J. Katz & R. Brockhaus (Eds.), *Advances in entrepreneurship, firm emergence and growth*: Vol. 3, 119-138. Greenwich, CT: JAI Press.
- Vorhies, D. W., & Morgan, N. A. (2005). Benchmarking marketing capabilities for sustainable competitive advantage. *Journal of marketing*, 69(1), 80-94.

- Wang, C. L., & Ahmed, P. K. (2004). The development and validation of the organizational innovativeness construct using confirmatory factor analysis. *European journal of innovation management*, 7(4), 303-313.
- Yanuarti, I., & Dewi, H. (2019). Startup Bisnis Sebagai Alaternatif Investasi. *ULTIMA Management*, 10(2), 81-96.

การพัฒนาสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานตอบสนองการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางดนตรีในสังคมพหุวัฒนธรรม

The Development of Isan Folk Music Encyclopedia Responding the Need in Music Cultural Studies in Multi-cultural Societies

อัครวัตร เชื่อมกลาง¹, สุวิชาน อุ่ณอุตม², สุธีระพงษ์ พินิจพล³,
วิมล เขตตะ⁴, ดิษยพงษ์ หกสุวรรณ⁵

Akarawat Chaumklang¹, Suwitchan Un-Udom², Suteerapong Pinitpol³,
Wimol Khetta⁴, Dissayapong Hoksuan⁵

Received: 4 April 2024

Revised: 23 July 2024

Accepted: 15 August 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน พัฒนาเป็นสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีความเป็นปัจจุบัน ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน โดยการศึกษาจากเอกสาร ภาคสนาม การสนทนากลุ่ม และการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำงานวิจัยไปใช้ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีและภาษา ปราชญ์ชาวบ้านและศิลปินพื้นบ้านอีสาน กลุ่มตัวอย่างการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนที่จะนำงานวิจัยไปใช้ ได้แก่ นักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัยทางด้านดนตรี โดยการใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลวิจัย การรวบรวมคำและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้ข้อมูลเพื่อตั้งเป็น แก่นคำในเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ ข้อมูลของคำในวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้ข้อสังเกตดังนี้ 1) บางคำเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ชื่อเรียกแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น 2) คำบางคำมีหลายความหมาย 3) ข้อมูลในบางประเด็น ยังไม่ชัดเจนยังหาข้อสรุปไม่ได้ จึงมุ่งศึกษาคำที่มีข้อสรุปแล้วในเบื้องต้น ในส่วนสารานุกรมฯ ประกอบ

¹ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. อีเมล: Akr.a@hotmail.com

² มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. อีเมล: Aodac269@gmail.com

³ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. อีเมล: suteerapougpnitpol@gmail.com

⁴ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. อีเมล: wimol_k@hotmail.com

⁵ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. อีเมล: Dissayapong@gmail.com

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University E-mail: Akr.a@hotmail.com

² Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University E-mail: Aodac269@gmail.com

³ Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University E-mail: suteerapougpnitpol@gmail.com

⁴ Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University E-mail: wimol_k@hotmail.com

⁵ Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University E-mail: Dissayapong@gmail.com

ไปด้วย คำอธิบายความ ภาพประกอบ และโน้ตเพลง จำนวน 50 คำ การศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำงานวิจัยไปใช้ด้านรูปแบบและเนื้อหาพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก เป็นฐานข้อมูลดนตรีพื้นบ้านอีสานในเชิงวิชาการที่มีภาพประกอบ คำอธิบายโดยละเอียด และโน้ตเพลงจากปราชญ์ศิลป์พื้นบ้านที่เป็นปัจจุบัน

คำสำคัญ: สารานุกรม, ดนตรีพื้นบ้าน, อีสาน, วัฒนธรรม, พหุวัฒนธรรม

Abstract

The objective of the current study is to explore and compile knowledge of folk music in Northeastern Thailand also known as Isan, and to develop an updated Isan Folk Music Encyclopedia. The study employed a mixed-method approach incorporating document analysis, field studies, focus group discussion, and a survey to gather insights from relevant stakeholders. The target groups include music and language, local philosophers, and Isan folk musicians. Sample groups for potential users' feedback study include students, academics, and music researchers selected using purposive sampling. The instruments included a document analysis form, an interview, and an opinion survey. The statistics used in data analysis were mean score, standard deviation, and content analysis.

Research findings were as follows: The collection and analysis of documents related to Isan folk music has provided preliminary data for the establishment of a core vocabulary. Content analysis from field interviews and focus-group discussions has revealed several observations: 1) Certain words have similar meanings but different regional names. 2) Some words have multiple meanings. 3) Certain points of information remain unclear, requiring further investigation. Therefore, the focus is on studying words with preliminary conclusions. The resulting encyclopedia includes definitions, illustrations, and musical notes for 50 words. An evaluation of stakeholder feedback on format and content indicates overall suitability, providing a comprehensive database of Isan folk music with detailed descriptions and current musical notes from contemporary local artists.

Keywords: Development, Folk music, Isan, Encyclopedia, Multiculturalism

บทนำ

“ดนตรีคือจิตวิญญาณของภาษา” (Byerly, 1989) ดนตรีเป็นศิลปะที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ผ่านทางโสตประสาท โดยมีองค์ประกอบทางดนตรีรวมกันเป็นสื่อก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่เข้าใจได้แม้ว่าจะอยู่ต่างวัฒนธรรม การศึกษาทางดนตรี

ที่มีความแตกต่างกันจากพื้นที่ อัตลักษณ์ทางดนตรีขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของแหล่งที่มาของวัฒนธรรมดนตรีที่ศึกษา เป็นสิ่งที่จำเป็นในการศึกษาทางวัฒนธรรมดนตรี การสื่อสารให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งตามสิ่งที่เกิดจากนิยามของเจ้าของภาษา ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ข้อมูล

ที่ศึกษานั้นมีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ หรืออาจถูกบิดเบือนจากความหมายที่แท้จริง จากการไม่เข้าใจภาษาถิ่นที่ลึกซึ้ง แต่ดนตรีจะเป็นสื่อสะพานที่นำจิตใจมนุษย์ไปสู่ภาพอันสมบูรณ์ (บริฐช แกสตัน, 2531)

วิถีทางวัฒนธรรมดนตรีของมนุษย์ตั้งแต่โบราณกาลในแต่ละพื้นที่นั้น ล้วนถูกสร้างสรรค์จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อเติมเต็มให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุขสมบูรณ์ อีกทั้งความเชื่อที่อยู่คู่กับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น การศึกษาทางด้านดนตรีทำให้เรารู้จักดนตรีในถิ่นฐานต่างๆ มากขึ้น โดยในประเทศไทยเรียกดนตรีในพื้นที่นั้นว่า ดนตรีพื้นเมือง หรือดนตรีพื้นบ้าน ลักษณะของวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ทั่วไปนั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ เป็นวัฒนธรรมเป็นโลกทัศน์ชีวิตทัศน์และปรัชญาในการดำเนินชีวิต อันเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และมีลักษณะรูปธรรมอันเป็นเรื่องเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตรกรรม หัตถกรรม ศิลปะดนตรี และอื่นๆ (ประเวศ วะสี, 2534)

ประเทศไทยได้แบ่งภูมิภาคตามภูมิศาสตร์ออกเป็น 5 ภาค ในแต่ละภูมิภาคมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะภาคอีสาน มีดนตรีอันเป็นเอกลักษณ์ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมีเครื่องดนตรีประจำถิ่น เช่น แคน โหวด โปงลาง และพิณ นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีผู้สนใจลงพื้นที่ศึกษาวิจัย เช่น ซอด้วง ไหซอง ซอกันตรึม เป็นต้น วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสานแบ่งออกตามพื้นที่ เช่น วัฒนธรรมดนตรีอีสานใต้หรือแบ่งออกตามเชื้อชาติ เช่น วัฒนธรรมดนตรีภูไท วัฒนธรรมเพลงโคราช เป็นต้น การจัดทำแหล่งข้อมูลให้เป็นแหล่งค้นคว้าและอ้างอิง เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของคำเฉพาะที่ตรงกัน

ลดปัญหาการคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ศึกษาจากอุปสรรคทางด้านภาษาถิ่นที่แตกต่างกัน ทำให้การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีต่างกัน มีคุณภาพมากขึ้นด้วยการมีแหล่งข้อมูลให้ศึกษาและอ้างอิง อีกทั้งยังเป็นการป้องกันมรดกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างถูกต้อง ไม่ถูกบิดเบือนหรือเปลี่ยนแปลงความหมายจากความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง อันจะเป็นที่มาในการเสื่อมสลายของวัฒนธรรมดนตรี การจัดทำแหล่งข้อมูลทางดนตรีสามารถทำได้หลายรูปแบบทั้งในรูปแบบวารสาร วิทยุ บทความ พจนานุกรม เป็นต้น

การจัดทำสารานุกรมเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะสร้างแหล่งข้อมูลในการศึกษาวัฒนธรรมด้านดนตรี ด้วยสารานุกรมเป็นหนังสืออ้างอิงที่สำคัญที่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นแหล่งบันทึกองค์ความรู้ของมวลมนุษยชาติตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบัน ครอบคลุมศาสตร์ทุกแขนงวิชา มีการรวบรวมอย่างมีระบบ จึงได้กลายเป็นแหล่งอ้างอิงสำหรับอนุชนรุ่นหลัง เพื่อศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานในแขนงวิชาต่างๆ นำไปสู่การค้นคว้าหาข้อเท็จจริงอย่างลึกซึ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อย่างต่อเนื่อง จนทำให้มีผลในการพัฒนาการใหม่ๆ ในสังคมยุคปัจจุบัน หากมีการจัดทำสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา รวมถึงครู อาจารย์ ที่จะใช้สารานุกรมนี้ในการบูรณาการการเรียนการสอนกับวิชาต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวอีสาน สร้างจิตสำนึกให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเองให้เกิดความหวงแหนในวัฒนธรรมดนตรีของชาวอีสาน ในเชิงอนุรักษ์ สารานุกรมดนตรีอีสานยังเป็นการบันทึกวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสานให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัย และยังเป็นการสร้างความเข้าใจในดนตรีพื้นบ้านอีสานสำหรับผู้คนต่างวัฒนธรรมหรือนักท่องเที่ยว ให้เกิดความเข้าใจในดนตรี

พื้นบ้านอีสาน เพิ่มอรรถรสในการชมการแสดงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ทำให้มีความเข้าใจอันลึกซึ้งด้วยเหตุดังกล่าว สารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานจึงได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สาธารณะประเทศ

ด้วยความสำคัญและที่มาข้างต้นผู้วิจัยมีความตั้งใจในการ พัฒนาสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานเพื่อตอบสนองการศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีในสังคมพหุวัฒนธรรม มุ่งเน้นศึกษาและพัฒนาการเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน รวบรวมศึกษาข้อมูลคำเฉพาะถิ่นของดนตรีพื้นบ้านอีสาน ให้ได้ประเด็นต่างๆ ที่ครบถ้วน พัฒนาเป็นสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน และศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้สารานุกรมพื้นบ้านอีสาน โดยผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อ นักวิชาการด้านดนตรีและภาษา นักดนตรี และ นักศึกษาที่ต้องการศึกษาวัฒนธรรมอีสานด้านดนตรี และ ส่งเสริมการบูรณาการสารานุกรมพื้นบ้านอีสานกับการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ รักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเพื่อเป็นการเผยแพร่และอนุรักษ์ดนตรีอีสานซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนในชาติสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้ดนตรีพื้นบ้านอีสาน
2. เพื่อพัฒนาสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสานไปใช้

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

สารานุกรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายของสารานุกรมไว้ว่า หนังสือที่รวบรวมความรู้ทุกแขนงหรือเฉพาะแขนงใดแขนงหนึ่ง มักเรียงตามลำดับอักษร

สารานุกรมจัดเป็นหนังสือที่อธิบายเรื่องราวต่างๆ ที่ได้เรียนรู้และคิดค้นขึ้นตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน มีทั้งความรู้ทั่วไปและเฉพาะวิชา ผู้จัดทำบรรณานุกรมและจะจัดหมวดหมู่ ตามลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ของแต่ละวิชา โดยเรียงเนื้อหาตามลำดับอักษรตัวแรกของคำ มีดัชนีเป็นเครื่องมือช่วยในการค้นหาเรื่องราว

แนวคิดและทฤษฎีมานุษยวิทยาดนตรี

มานุษยวิทยาทางดนตรี (Ethnomusicology) เป็นการศึกษาดนตรีที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก ได้แก่ ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น การศึกษามานุษยวิทยาทางดนตรีจะเน้นศึกษาด้านเนื้อหาดนตรี รวมทั้งศึกษาวัฒนธรรมที่มีดนตรีไปเกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการการศึกษาทางดนตรีวิทยา และมานุษยวิทยาเข้าผสมผสาน

การศึกษาดนตรีในบริบททางวัฒนธรรมเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลความสัมพันธ์ของพฤติกรรมมนุษย์ที่มีหลักฐานปรากฏ การอธิบายดนตรีที่มีอยู่ ข้อมูลต่างๆ จะถูกรวบรวมทั้งตัวดนตรีและบริบททางด้านดนตรี มาถอดความและวิเคราะห์ บทบาทพฤติกรรมสังคมมนุษย์ (สุกรี เจริญสุข, 2530) วัตถุประสงค์ของการบรรเลงดนตรีในช่วงแรก จึงเป็นส่วนที่อยู่ในพิธีกรรมมากกว่าเพื่อความบันเทิง เพลงพิธีกรรม คือเพลงที่ผู้แต่งและผู้บรรเลงตั้งใจให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นการสร้างเสริม ความศรัทธา ความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ต่อสิ่งที่เขานับถือ ที่เป็นเรื่องของความเชื่อและประเพณี การไหว้ผีก็มีเพลง

พื้นบ้านสำหรับไหว้ผี เพลงพิธีกรรมจึงเป็นเพลงประเภทหนึ่งที่มีอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของโลก และมักจะใช้งานเมื่อมีพิธีกรรมนั้นๆ เป็นการเฉพาะมิได้เป็นการใช้พรำเพื่อเหมือนกับเพลงที่บรรเลงเพื่อความบันเทิง หรือประกอบการแสดงการฟ้อนรำ (พูนพิศ อนาคตกุล, 2540) วัฒนธรรมทางดนตรีแม้ว่าจะมีรากฐานสำคัญมาจากความศรัทธาก็ตาม แต่หาได้เป็นเพียงเช่นนั้นไม่ แต่หากเป็นภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ทางศิลปะ (ปัญญา รุ่งเรือง, 2546)

ดนตรีพื้นบ้าน

ดนตรีพื้นบ้าน เป็นดนตรีที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยมุขปาฐะ อาศัยการฟังและการจดจำ ดนตรีพื้นบ้านก่อเกิดจากวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เป็นเพลงที่เกิดจากการสร้างสรรค์เพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ สอดคล้องกับกิจกรรมอื่นในสังคมพื้นถิ่นตั้งแต่ดั้งเดิม เช่น พิธีกรรม การทำงาน การเฉลิมฉลอง การเต้นรำ เป็นต้น ดนตรีเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในพิธีกรรมและพิธีต่างๆ เสมอ ดนตรีพื้นบ้านตั้งขึ้นนับพลันทันทีจากปฏิภาณของผู้เล่น โดยไม่มีการเขียนโน้ตเพลง ซึ่งต่างไปจากดนตรีซึ่งเล่นเพลงทั่วไป การศึกษาถึงบทบาทในวัฒนธรรมจะช่วยสะท้อนภาพสังคมนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2539) เพลงพื้นบ้านทุกเพลงมีทำนอง และทำนองเหล่านี้ช่วยให้ระบู้สัญชาติของดนตรีได้ กล่าวโดยสรุปคือ บทเพลงที่ถูกสร้างสรรค์จากคนในพื้นที่ การร้อง เล่นดนตรี และทำกิจกรรมจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ความเชื่อในพื้นที่เพื่อเติมเต็มให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ และเป็นสิ่งที่กระทำสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน นั่นคือความเป็นมาของ “เพลงพื้นบ้าน”

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา ศิลปิน

พื้นบ้านอีสาน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 12 ท่าน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษา นักวิชาการ นักวิจัยด้านดนตรี โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำงานวิจัยไปใช้ จำนวน 50 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Work) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำงานวิจัยไปใช้ โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

- เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและศิลปินพื้นบ้านอีสาน
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยเก็บภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเป็น 3 ระยะ
- บันทึกโน้ตเพลงจากข้อมูลการบรรเลงดนตรีของศิลปินพื้นบ้านอีสาน
- จัดการสนทนากลุ่ม เพื่อสังเคราะห์ความหมายของดนตรีพื้นบ้านอีสาน
- จัดทำสารานุกรมและนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ
- เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นในบทเพลงของผู้ให้ข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ด้วยวิธีการ

วิเคราะห์เชิงคุณภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) เป็นการวิเคราะห์ การตีความในเอกสารต่างๆ ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัย ได้แก่ ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านอีสาน ลักษณะของ เพลงอีสาน และข้อมูลอื่นๆ

2. แบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวม ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้าง (structured interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ ที่กำหนดคำถาม หรือประเด็นการสัมภาษณ์ ที่ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิด การวิจัยไว้อย่างชัดเจน และคำนึงถึงประเด็นอื่น ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประวัติผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูล ดนตรีพื้นบ้านอีสาน

3. แบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามเพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสารานุกรม การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

การตรวจคุณภาพเครื่องมือในด้านความตรง เชิงเนื้อหาตรวจสอบ (item content validity) เป็นการ ตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามแต่ละข้อว่า มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ในการเก็บข้อมูล โดยใช้สูตรของ Rovinelli and Hambleton (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540) การตัดสินความสอดคล้องของ ข้อคำถามกับจุดประสงค์โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เกณฑ์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 0.69

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลออนไลน์และ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ความเป็นมา ของดนตรีพื้นบ้านอีสาน ข้อมูลของเพลงพื้นบ้าน อีสานและข้อมูลของคำ

การวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประวัติผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลดนตรีพื้นบ้านอีสาน

และข้อมูลด้านเนื้อหา ด้านรูปแบบ และด้านการนำไปใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลสารานุกรมจาก การสนทนากลุ่ม

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความคิดเห็นต่อสารานุกรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ข้อมูล ผู้ตอบแบบสอบถามเพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ ความเหมาะสมในของสารานุกรม และ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์เอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย ข้อมูลจากสื่อออนไลน์ และการรวบรวมคำที่เกี่ยวข้อง กับวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน จัดเป็นชุดแกน คำในเบื้องต้นตามหมวดหมู่ ดังนี้

หมวดเครื่องดนตรี แบ่งเป็น 4 หมวด เครื่องดี

เครื่องดีประกอบจังหวะ ได้แก่ กลองหาง กลองแอว กลองยาวลาว กลองเส็งกลองแตบ กลอง ต่ำ กลองกึง กลองจิ้ง กลองตุ้มกลองตึง กลอง รำมะนา กลองเท่ง กลองกาบปั้ง กลองกาบเปื่อง แล่ง แฉ่ง ฉาบ พางฮาด ขอลอ กะโหล่ง โป่ง จอง วง กับแก๊ป โหม่ง สิ่ง กะดิงจัว

เครื่องดีให้ทำนอง ได้แก่ โป่งกลางฆ้องวง

เครื่องสาย

เครื่องสี ได้แก่ ซอด้วง ซอปี่ ซอปอง (กระปอง) ซอกะโป (กะลา)

เครื่องดีด ได้แก่ ซุง ซึ่ง พิณ อีเต่ง เต่ง ไหซอง พิณไห

หมวดเครื่องเป่า

ได้แก่ สรไน แคน โหวด ปี่ผู้ไท ปี่ภูแคน หิน หุ่น จ้องหน่อง โทย อังกฤษ

อื่นๆ

ได้แก่ สะนู หรีง เครื่องชุด

หมวดดวงดนตรี

ได้แก่ วงแคน วงกลองยาว วงพิน
วงโปงลาง วงมโหรีอีสาน วงรถแห่ วงลำซิ่ง
วงหมอลำหมู๋ วงหมอลำเพลิน วงหมอลำแมง
ตับเต่า วงหมอลำเรื่องต่อกลอน หมอลำสามเกลอ
สามสิงห์ซิงนาง สุนทราภรณ์ ลำซิ่ง

หมวดคำร้อง - ทำนอง (ลำ, ลาย)

ได้แก่ คำเพอะ เช็ง เต้ย ผญา ลาย
ลำ วาด (สไต้ล หรือทำนอง เช่น วาดอุบล วาด
สารคาม วาดขอนแก่น) เว้า สอย แหล่ เทศน์
โจทย์แก้ ลำโจทย์ ลำถาม ลำโจทย์แก้ ลำสอนวาด
ลำพื้น ลำกลอน ลำเรื่อง ลำต่อกลอน ลำเพลิน
ลำเดิน ลำสาละวันลำเกี่ยวลำซิ่งซู้ผญาอย
หัวดอนตาล กาเต้นก้อน (ลาย) ลายน้อย (ลายแคน)
ลายเซ (ลายแคน) ลายใหญ่ (ลายแคน) สุดสะแนน
(ลายแคน) ไปซ้าย (ลายแคน) ลายสร้อย (ลายแคน)
ลำทางสั้น ลำทางยาว ลำเต้ยลายโปงลาง แม่ฮ้าง
กล่อมลูก (ลาย) แมงภูตอมดอกไม้ (ลาย) นกไข่
บินข้ามทุ่ง (ลาย) สาวหยิกแม่ (ลาย) สาวหุ้มแม่
(ลาย) คอนสะหวั่น (ลำ) คอนสะหวั่น (ลาย) นำโดน
ตาด (ลาย) ผู้ไทเลาะตูป (ลาย) สีพันดอน (ลาย)
สีพันดอน (ลำ) สิ้นไซ (ลำ) ตั้งหวาย (ลำ) ตั้งหวาย
(ลาย) จัวขึ้นภู (ลาย) ลายจ้อย ลายรถไฟ ลมพัด
พร้าว (ลาย) ลมพัดไฟ (ลาย) หัวตกหมอน (ลาย)
หัวโนนตาล (เต้ย) เต้ยโขง ไทดำรำพัน (ลาย)
ไทดำรำพัน (คำร้อง) เช็งสาวไหม (ลายประกอบ
ทำรำ) เช็งกะโป้ (ลายประกอบทำรำ) จูपाल่นลม
(ลาย) ช้างขึ้นภู (ลาย) ศรีโคตรบูร (ลายประกอบ
ทำรำ) ข้าวตอกลมโซ่ (ลาย) รากล่อมทุ่ง (ลาย
ประกอบทำรำ) แมงคันโซ่ (ลาย) ซากใบ รำแห่
ไข่มดแดง (ลายประกอบทำรำ) รำไหว้ธาตุ (ลาย
ประกอบทำรำ) รำเข็ญฝ่าย (ลายประกอบทำรำ)
ภูไทเกี่ยวข้าว (ลายประกอบทำรำ)

หมวดพิธีกรรม

ได้แก่ ไหว้ครูแคน เช็งบั้งไฟ ลำผีฟ้า
(ลำบัว ลำไทเทิง ลำผีไท ลำผีเถน ลำทรง) คล่า
(ข้อห้ามทางดนตรี)

หมวดบุคคล

ได้แก่ หมอลำ (หมอลำพื้น หมอลำกลอน
หมอลำหมู๋ หมอลำผีฟ้า) หมอแคน หมอโป
หมอฮอย หมอโหวด หมอพิน ช่างแคน หมอลำ
โจทย์แก้

หมวดวิธีการเล่น การร้อง

ได้แก่ คอกาก จาดแคน หย่าว บั้งสะเด็ด
ลิ้นแล่น สวบลม สัม (การเล่นผิดคีย์) เสียงควง
ยอกเสียง ลูกตอด ลูกต้อย เสียงทอง (เสียงผิดคีย์)
เสียงทอง ไหลลายลำ ฮ้อนเสียง

ผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์

ผู้เชี่ยวชาญแนะนำให้ตัดคาลง เนื่องจาก
ปัจจัยหลายด้าน เช่น ช่วงเวลาที่น้อยเกินไป ข้อมูล
ของบางคำยังไม่มีความชัดเจนและเป็นข้อโต้แย้งกัน
อยู่ ส่วนคำบางคำเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน
เพียงแต่การเรียกชื่อที่เรียกแตกต่างกันไปในแต่ละ
พื้นที่ให้คงความหมายไว้ แล้วให้คงคำนั้นไว้ เพียง
แต่ให้ผู้อ่านไปดูความหมายที่คำหลัก คำที่มีความ
หมายเหมือนกัน มีดังนี้

1. กลองตั้ง/กลองเท่ง/กลองร่ำมะนา
ที่เรียกกลองร่ำมะนา เพราะเป็นกลองขึ้นหนึ่ง
หน้าเดียว เหมือนกลองร่ำมะนาของภาคกลาง
2. กลองตุ้มเป็นคำที่ใช้เรียกทั่วไป มีชื่อ
ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานว่า กลองแป้ม ไม่ทราบ
ที่มาว่าเรียกกลองเรียกกลองแป้มด้วยเหตุผลอะไร
ชื่ออื่นๆ กลองตูป เรียกตามลักษณะเสียงที่เกิด
3. กลองเส็ง/กลองแตบ/กลองกึ่ง
4. กลองยาว/กลองกันโล้ง/กลองแหว/กลอง
หาง

5. กีบแกบ/หมอลำกีบแกบ

6. ขอลอ/กะลอ/เกราะ

7. แคน มีคำตั้งอีกคำ คือ ใต้ มักปรากฏชื่อในวรรณคดี คู่กับแคน เช่น “แคนไต้ขลุ่ยซอ” แต่ปัจจุบันไม่มีเครื่องดนตรีชนิดนี้แล้ว และไม่มีใครรู้จักจึงตัดออกไป

8. ข้องโหม่ง/ข้องหม่อง

9. ข้องไชย/ข้องหมุย/ข้องหุย

10. ซอบัง/ซอกระบอก/(ซอปีบตัดออก เพราะเหมือนซอบังต่างกันตรงวัสดุที่ใช้ทำ)

11. ปี่ลูกแคน/ปี่ผู้ไท

12. โปงลาง/หมากขอลอ

13. พางฮาด/ผางฮาด/พังฮาด

14. พิณ/ซุง/อีเตง

15. สไน/สเนง

16. แส่ง/ฉาบ

17. หุ่น/หิ้น/หิ้น/จ้องหน่อง

18. โหวด/โບດ

19. พิณไห/ไหซอง (ตัดคำว่าไหหลุมออกไป ปัจจุบันไม่มีผู้เล่นแล้ว ไม่มีข้อมูลแน่ชัด)

20. ลำเต้ย แคนคำเบื้องต้น แยกเป็น เต้ยธรรมดา เต้ยหัวโนนตาล เต้ยพม่า เต้ยโขง แต่ตอนเรียบเรียงเอามารวมเป็นคำเดียวกัน

21. ลำต่างๆ ตอนกำหนดแคนคำครั้งแรก แยกเป็นคำๆ แต่ภายหลังจากเดินทางเก็บข้อมูลแล้วพบว่า บางคำมีข้อมูลน้อย บางคำข้อมูลไม่แน่ชัด จึงนำมาอธิบายอยู่ในคำเดียวกัน มีบางลำที่แยกเป็นคำเฉพาะ เช่น ลำคอนสะหวัน ลำสีพันดอน ลำดังหวาย

22. วาด ตอนกำหนดแคนคำครั้งแรก แยกเป็นคำๆ คือ วาดขอนแก่น วาดอุบล วาดชัยภูมิ

แต่เมื่อเรียบเรียงแล้ว บางวาดมีข้อมูลไม่ชัดเจน จึงเอามาอธิบายไว้ด้วยกัน

23. ลายโปงลาง กับลายจัวขึ้นญ เมื่อกำหนดแคนคำแยกเป็นคนละคำ แต่เมื่อศึกษาข้อมูลแล้ว พบว่าทั้งสองคำเป็นคำเดียวกัน ลายโปงลาง เดิมเป็นลายแคน (ไม่ใช่ลายสำหรับเครื่องดนตรีโปงลาง โปงลางเอามาเล่นภายหลัง) ที่เลียนเสียงจากโปงลางที่คล้องจัวต่างเวลาเดินขึ้นญ บางแห่งจึงเรียกลายจัวขึ้นญ

ผลวิเคราะห์จากการสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม โดยนำข้อมูลแคนคำที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญในข้างต้น มาเป็นประเด็นในการสรุปแคนคำในการจัดทำสารานุกรมพื้นบ้านอีสาน มีผลการสนทนาดังนี้

จากการศึกษาแคนคำในเบื้องต้น 166 แคนคำ การวิภาคเพื่อสรุปข้อมูลแคนคำ โดยในเบื้องต้นได้แบ่งเป็นหมวดหมู่เครื่องดนตรี หมวดคำร้อง-ทำนอง หมวดวงดนตรี หมวดบุคคล (ผู้ร้อง-ผู้เล่น) หมวดดนตรีพิธีกรรม หมวดวิธีการเล่น หมวดการแสดง ให้เปลี่ยนเป็นแบ่งตามลักษณะการเกิดเสียง อ้างอิงระบบสากล แบ่งประเภทเครื่องดนตรีออกเป็น เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากหนัง (membranophones), เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากลม (aerophones), เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากเส้นสาย (chordophones) เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของวัตถุจากตัวเครื่องดนตรีเอง (idiophone) เมื่อพิจารณาจากข้อมูลแคนคำที่ผ่านการวิภาคและตรวจสอบ

หมวดของเครื่องดนตรี มีทั้งหมด 20 คำ จำแนกเป็นประเภทดังนี้

- เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากหนัง จำนวน 4 คำ

- เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากการไหลของอากาศ จำนวน 4 คำ

- เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากเส้นสาย
จำนวน 5 คำ

- เครื่องเครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจาก
การสั่นสะเทือนของเครื่องดนตรีเอง จำนวน 7 คำ

2. หมวดทำนองเพลงหรือลายพื้นบ้าน
อีสาน ที่ผ่านการวิภาคทั้งหมด 19 คำ

3. หมวดเพลงร้องหรือลำ ผ่านการวิภาค
ทั้งหมด 9 คำ

4. หมวดแสดง ผ่านการวิภาค 2 คำ

บทสรุปจากการสนทนา

แกนคำที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมจาก
การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การลงพื้นที่เก็บ
ข้อมูลวิจัย และการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเบื้องต้น
มีแกนคำที่ผ่านการวิภาคทั้งหมด 50 คำ ซึ่งได้

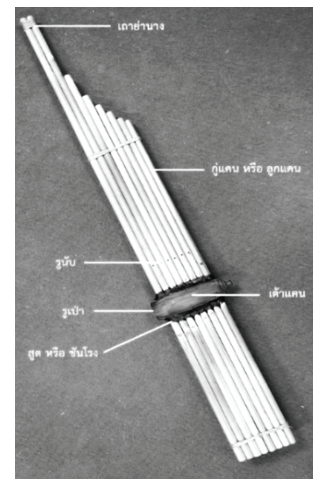
พิจารณาจากความสำเร็จของข้อมูลคำ ช่วงเวลา
ที่มีไม่มากในการทำวิจัย จึงมีการเสนอให้ทำแกนคำ
เบื้องต้นก่อน แล้วเพิ่มแกนคำภายหลัง หรือทำ
สารานุกรมในเล่มถัดไป เป็นสารานุกรมดนตรี
พื้นบ้านอีสานเล่มสอง โดยเพิ่มหมวดหมู่ของดนตรี
พื้นบ้านอีสาน ตามแกนคำที่ศึกษาและรวบรวมมา
ในเบื้องต้น แต่ต้องหาข้อมูลเพิ่มเติมให้ครอบคลุม
เนื้อหาวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน

2. การพัฒนาเล่มสารานุกรม

1. นำเนื้อหาของสารานุกรมที่ผ่านการ
ตรวจสอบแล้ว จำนวน 50 คำ มาหาข้อมูลเพิ่มเติม
ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่ เก็บข้อมูลโดยการ
สัมภาษณ์ การบันทึกภาพ การบันทึกการแสดง
การแกะโน้ต (Transcribe) และบันทึกโน้ตเพลง
รายละเอียดดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์อาจารย์ทรงศักดิ์ ปทุมศิลป์ (ศิลปินแห่งชาติ)
(ที่มา: อัครวัตร เชื่อมกลาง)

ภาพที่ 2 ภาพตัวอย่าง
การอธิบายส่วนประกอบ
ของเครื่องดนตรี
(ที่มา: อัครวัตร เชื่อมกลาง)

การวางแผนการจัดวางรูปแบบของเล่ม
สารานุกรม ตัวอย่างเช่น

ปลูกแคน: เครื่องลม

อธิบายประวัติ ลักษณะโดยทั่วไป ประเภท
กลุ่มของเครื่องดนตรี วิธีการบรรเลงและภาพ
ประกอบ

การจัดวางโน้ตเพลงลายต่าง ๆ ของ
ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ตัวอย่างเช่น

ลายกาเดินก้อน: ทำนองเพลง

อธิบายถึงที่มาและลักษณะลายเพลง
ในส่วนท้ายจะเป็นตัวอย่างโน้ตของลายเพลง

ภาพที่ 4 ภาพตัวอย่างการจัดวางข้อมูลและ
ภาพประกอบ (ที่มา: อัครวัตร เชื้อมกลาง)

ลายกาเดินก้อน

พิน

ภาพที่ 5 ภาพตัวอย่างโน้ตดนตรี (ที่มา: อัครวัตร เชื้อมกลาง)

3. ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของ ผู้เกี่ยวข้องที่จะนำผลวิจัยไปใช้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพ

ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกเป็น เพศ อายุ
และระดับการศึกษา นำเสนอในรูปของจำนวน
และร้อยละ

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	28	56.0
หญิง	22	44.0
รวม	50	100
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 20 ปี	15	30.0
20 - 30 ปี	19	38.0
31 - 40 ปี	9	18.0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ (ต่อ)

41 - 50 ปี	5	10.0
มากกว่า 50 ปี	2	4.0
รวม	50	100
ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	13	26.0
ปริญญาตรี	16	32.0
ปริญญาโท	8	16.0
ปริญญาเอก	3	6.0
รวม	50	100

จากตารางที่ 1 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 56 และเป็นเพศหญิง จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 44 มีอายุระหว่าง 20 ปีมากที่สุด จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 38.0 รองลงมาอายุน้อยกว่า 20 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 และอายุมากกว่า 50

ปี มีน้อยที่สุด จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุดจำนวน 16 คน คิดเป็น ร้อยละ 32.0 รองลงมาที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 และ ผู้มีการศึกษาระดับปริญญาเอกน้อยที่สุดจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องที่จะนำผลวิจัยไปใช้

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในด้านเนื้อหา ด้านรูปแบบ ด้านการนำไปใช้

ความเหมาะสม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านเนื้อหา	4.52	.867	มากที่สุด
ด้านรูปแบบ	3.91	.784	มาก
ด้านการนำไปใช้	4.02	.840	มาก
รวม	4.15	.829	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 อยู่ในระดับมาก โดยด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.52 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านการนำไปใช้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในระดับมาก และด้านรูปแบบมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.91 อยู่ในระดับมาก

สรุปและอภิปรายผล

1. การรวบรวมค่าและการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้ข้อมูลเพื่อตั้งเป็นแกนคำในเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูลของคำในวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน

อีสาน โดยได้ข้อสังเกตดังนี้ 1) บางคำเป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่ชื่อเรียกแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น 2) คำบางคำมีหลายความหมาย 3) ข้อมูลในบางประเด็นนั้นยังไม่ชัดเจน หรือบางประเด็นยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ยังหาข้อสรุปไม่ได้

2. บทสรุปจากการสนทนากลุ่ม ผู้เชี่ยวชาญจึงให้แนวทางว่าควรมุ่งศึกษาคำที่มีข้อสรุปแล้วในเบื้องต้น ในส่วนสารานุกรม ประกอบไปด้วยคำอธิบายความ ภาพประกอบ และโน้ตเพลงจำนวน 50 คำ

3. การศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะนำงานวิจัยไปใช้ด้านรูปแบบและเนื้อหาพบว่า ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 อยู่ในระดับมาก โดยด้านเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดเท่ากับ 4.52 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านการนำไปใช้มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 อยู่ในระดับมาก และด้านรูปแบบมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากับ 3.91 อยู่ในระดับมาก

วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสาน ถูกศึกษาอย่างจริงจังในช่วงไม่นานมานี้ ด้วยความน่าสนใจของ ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงความน่าสนใจของทั่วทั้งทำนอง ก่อนนี้ดนตรีพื้นบ้านอีสานถูกถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ อาศัยการจำในการบรรเลง ไม่มีการจดบันทึก จึงเป็นการยากในการทำการศึกษา และเนื่องจากภาคอีสานเป็นภูมิภาคที่มีความกว้างขวาง ทำให้ข้อมูลทางดนตรีถูกดัดแปลงไปตามท้องถิ่นนั้นๆ อีกทั้งช่วงเวลาในการอ้างอิงอาจไม่ตรงกัน ฉะนั้นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านอีสานจึงถูกแบ่งออกเป็นเขตพื้นที่ที่มีความใกล้เคียงกัน เช่นดนตรีพื้นบ้านทางท้องถิ่นขอนแก่น หรือดนตรีพื้นบ้านในท้องถิ่นอุบล ซึ่งเมื่อเอ่ยถึงเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นขอนแก่น อาจจะหมายถึงทั้งจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม หรือจังหวัดร้อยเอ็ดด้วย สอดคล้องกับ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2550) ได้กล่าวถึงการ

ศึกษาภาษาถิ่นไว้ว่า ศึกษารูปแบบของภาษาในด้านต่างๆ เช่น ด้านเสียง ด้านคำศัพท์ที่แตกต่างกันไปตามถิ่นภูมิศาสตร์ และนำความแตกต่างดังกล่าวมาจัดเขตทางภูมิศาสตร์ภาษาโดยแสดงบนแผนที่ ในแผนที่จะมีเส้นซึ่งลากขึ้นเพื่อแบ่งเขตหนึ่งออกจากเขตหนึ่งโดยใช้เกณฑ์ทางภาษา ซึ่งสรุปได้จากการวิเคราะห์ความแตกต่างดังกล่าวเขตเดียวกันจะมีลักษณะทางภาษาเหมือนกัน เส้นเหล่านี้เรียกว่า เส้นแบ่งเขตภาษา (Isogloss) การศึกษา มักศึกษาภาษาของผู้คนในเขตชนบท และเลือกศึกษาภาษาของผู้คนสูงอายุ ที่ไม่มีการศึกษาหรือเดินทางไปต่างถิ่นหรืออยู่ในที่ห่างไกลซึ่งแยกตัวจากหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าภาษาของคนแก่และไม่มีการศึกษาเป็นภาษาที่ “แท้” หรือ “บริสุทธิ์” กว่าภาษาของคนรุ่นหนุ่มสาว หรือคนที่มีการศึกษา ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลภาษามาตรฐาน และในปัจจุบันการศึกษาภาษาถิ่นได้เริ่มมีการคำนึงถึงตัวแปรทางสังคมอื่นๆ ด้วย

การจัดหมวดหมู่ของเครื่องดนตรี โดยปกติแล้วมักจะจัดเป็นประเภทเครื่องดีด สี ดี เป่า แต่เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานหลายเครื่อง ที่ไม่ได้มีวิธีการบรรเลงเช่นนั้น ยกตัวอย่างเครื่องดนตรีบางประเภทก็บรรเลงโดยการดีด หรือการแกว่ง เป็นต้น ดังนั้นในการจัดทำสารานุกรมในครั้งนี้ จึงแบ่งประเภทเครื่องดนตรีตามระบบสากล เครื่องดนตรีที่เกิดเสียงจากหนัง (membranophones), เครื่องดนตรีที่เกิดเสียง จากลม (aerophone), เครื่องดนตรี ที่เกิดเสียงจากเส้นสาย (chordophones) และเครื่องดนตรีที่สร้างเสียงจากการสั่น สะเทือนของตัวเครื่องดนตรีเอง (idiophone) ซึ่งจะครอบคลุมเนื้อหามากกว่า สอดคล้องกับ อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง (2558) ที่ศึกษาวัฒนธรรมวงดนตรีประจำชาติของอินโดนีเซีย พบว่าวงกาเมลัน (Gamelan) มีเครื่องดนตรีทั้งหมด 4 ประเภท คือ 1) ประเภทเครื่องกระทบหรือเครื่องดีด (Idiophones) 2) ประเภท

เครื่องสาย (Chordophones) 3) ประเภทเครื่องเป่า (Aerophones) และ 4) ประเภทเครื่องหนัง (Membranophones) ใช้ระบบซาคในการจัดประเภทเครื่องดนตรี ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรศึกษาการใช้สาหรณกรมพื้นบ้านอีสาน เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาดนตรีพื้นบ้านอีสาน
2. ใช้การบูรณาการกับการเรียนการสอน รวมถึงการใช้เป็นฐานข้อมูลในการอ้างอิง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาและจัดทำสาหรณกรมดนตรีในพื้นที่อื่นของดนตรีพื้นบ้าน
2. ศึกษาและจัดทำสาหรณกรมวัฒนธรรมดนตรีในชาติพันธุ์ต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (สกสว.) ปี 2564 และขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ทำให้วิจัยนี้สำเร็จ ลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2539). การดนตรีไทยทางเลือกแห่งนิยามดนตรีวิทยาหรือนุษยสังคีตวิทยา. *วารสารคำดนตรี*, 1(1), 18-22
- บุรุษ แกสตัน. (2531). ความคิดที่เกี่ยวกับดนตรีของโลก, *วารสารดนตรี*, 2(9), 6-29.
- ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน *เสรีพงษ์พิศ (บ.ก.) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. สรุปผลการสนทนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม เล่ม 2 (น.17 - 33). อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์ พับลิชชิง.*
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). *หลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา. กรุงเทพมหานคร: คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์*
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.*
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2540). *สำเนาแห่งสยาม. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิตยสาร HI-Fi Stereo.*
- สุกรี เจริญสุข. (2530). *ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์. ถนนดนตรี*, 1(12), 38-41.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2547). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย..*
- อมรา ประสิทธิ์จูสินธุ์. (2550). *ภาษาศาสตร์สังคม (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- อาทิตย์ โพธิ์ศรีทอง. (2558). *รายงานวิจัยกาเมลัน: วงดนตรีประจำชาติของอินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*
- Byerly, Alison. (1989). "The Language of the Soul": *George Eliot and Music Nineteenth-Century Literature*, 44(1), 1-17.

หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์ บทความ หรือ บทความวิจัย วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (Instructions for the Authors)

บทความและบทความวิจัยที่จะนำมาตีพิมพ์ในวารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคามนี้ จะต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer review) ก่อน เพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากล และนำไปอ้างอิงได้ ผลงานที่ส่งมาตีพิมพ์ จะต้องเป็นงานทบทวนความรู้เดิมและเสนอความรู้ใหม่ที่ทันสมัยรวมทั้งข้อคิดเห็นที่เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่าน ผลงานไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่ได้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ การเตรียมต้นฉบับที่จะมาลงตีพิมพ์ ควรปฏิบัติตามคำแนะนำดังนี้

การเตรียมต้นฉบับสำหรับบทความและบทความวิจัย

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรืออังกฤษก็ได้ ถ้าเป็นภาษาไทย ให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์หรือการเขียนทับศัพท์ให้ยึดหลักของราชบัณฑิตยสถาน พยายามหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น ศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปนไทย ให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นชื่อเฉพาะซึ่งต้องขึ้นต้นด้วยตัวอักษรใหญ่ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญในภาษาอังกฤษตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่จะส่งต้นฉบับ

2. ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสัน ขนาด เอ 4 (216 x 279 มม.) ควรเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมืออย่างน้อย 40 มม. (1.5 นิ้ว) ด้านล่างและขวามืออย่างน้อย 25 มม. (1 นิ้ว) พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด ด้วยรูปแบบอักษร browallia New ขนาด 16 ตัวอักษรย่อนี้

3. จำนวนหน้า บทความและบทความวิจัย ไม่ควรเกิน 15 หน้า

การเรียงลำดับเนื้อหาบทความ และบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้น กระชับ และสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช่ คำย่อ ความยาวไม่ควร เกิน 100 ตัวอักษร ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2. ชื่อผู้พิมพ์และที่อยู่ ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และระบุตำแหน่งทางวิชาการ หน่วยงานหรือสถาบัน ที่อยู่ และ E-mail ของผู้พิมพ์ เพื่อใช้ติดต่อเกี่ยวกับต้นฉบับและบทความที่ตีพิมพ์แล้ว

3. บทคัดย่อ (Abstract) ให้มีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เป็นเนื้อความย่อที่อ่านแล้วเข้าใจง่าย โดยเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา เช่น วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษา ผลงานและการวิจารณ์อย่างต่อเนืองกัน ไม่ควรเกิน 500 คำ ไม่ควรมีคำย่อ ให้บทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อนภาษาอังกฤษ

4. คำสำคัญหรือคำหลัก (Keyword) ให้ระบุทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ใส่ไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา

5. บทนำ (Introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาและเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย ให้ข้อมูลทางวิชาการพร้อมทั้งจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวข้องอย่างคร่าวๆ และมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการวิจัยนั้นด้วย

6. วิธีการศึกษา (Method) ให้ระบุรายละเอียดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งที่น่ามาศึกษา จำนวนลักษณะเฉพาะของตัวอย่างที่ศึกษา ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา อธิบายวิธีการศึกษา หรือแผนการทดลองทางสถิติ การสุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

7. ผลการศึกษา (Results) แจ้งผลที่พบตามลำดับหัวข้อของการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจนได้ใจความ ถ้าผลไม่ซับซ้อนไม่มีตัวเลขมาก ควรใช้คำบรรยาย แต่ถ้ามีตัวเลขมาก ตัวแปรมาก ควรใช้ตารางที่ แผนภูมิแทน ไม่ควรมีเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ ควรแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบ และสรุปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

8. วิจารณ์และสรุปผล (Discussion and conclusion) ชี้แจงว่าผลการศึกษาตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือแตกต่างไปจากผลงานที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร เหตุผลใดจึงเป็นเช่นนั้น และมีพื้นฐานอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และให้จบด้วยข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หรือทั้งประเด็นคำถามการวิจัย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยต่อไป

9. ตารางที่ รูป รูปภาพ และแผนภูมิ (Table, Figure, Graph) ควรคัดเลือกเฉพาะที่จำเป็นแยกออกจากเนื้อเรื่องโดยเรียงลำดับให้สอดคล้องกับคำอธิบายในเนื้อเรื่อง และต้องมีคำอธิบายสั้นๆ แต่สื่อความหมาย ได้สาระครบถ้วน ในกรณีที่เป็นตารางที่ คำอธิบาย ต้องอยู่ด้านบน ในกรณีที่เป็นรูปภาพ หรือแผนภูมิ คำอธิบายอยู่ด้านล่าง

10. กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) ระบุสั้นๆ ว่าได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยและความช่วยเหลือจากองค์กรใดหรือใครบ้าง

11. เอกสารอ้างอิง (References) สำหรับการพิมพ์เอกสารอ้างอิง ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษโดยมีหลักการทั่วไป คือ เอกสารอ้างอิงต้องเป็นที่ถูกตีพิมพ์และได้รับการยอมรับทางวิชาการ ไม่ควรเป็นบทคัดย่อ และไม่ใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้ายังไม่ได้ถูกตีพิมพ์ต้องระบุว่า รอการตีพิมพ์ (in press)

11.1 การเขียนเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิงให้เขียนตามรูปแบบ “Publication Manual of the American Psychological Association” (7th Edition)

1. หนังสือ (ในรูปแบบรูปเล่ม)

ชื่อ-สกุล. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง(พิมพ์ครั้งที่). สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง:

วิธาน ฐานะวุฒพ์. (2547). หัวใจใหม่-ชีวิตใหม่. ปิตติศึกษา.

2. บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อ-สกุล. (ปี พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, เลขของปีที่ (เลขของฉบับที่), เลขหน้า. /https://doi.org/เลขdoi

ตัวอย่าง:

มานะ สินธุวงษานนท์. (2549). ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารเศรษฐศาสตร์, 18(2), 115-116.

3. รายงานการประชุมเชิงวิชาการ (Proceeding)

ชื่อ-สกุล. (ปี). ชื่อบทความ. ใน/ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.), ชื่อหัวข้อการประชุม. ชื่อการประชุม (น. เลขหน้า). ฐานข้อมูล.

ตัวอย่าง:

พัชรภา ดันติชูเวช. (2553). การศึกษาทั่วไปกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ในประเทศมาเลเซีย และสิงคโปร์ ศึกษาโดยเปรียบเทียบกับประเทศไทย. ใน ศิริชัย กาญจนวาสี (บ.ก.), การขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาไทย. การประชุมวิชาการและเผยแพร่ผลงานวิจัยระดับชาติ (น. 97-102). คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

4. หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ชื่อ-สกุล. (ปี, /วัน/เดือน). ชื่อคอลัมน์. ชื่อหนังสือพิมพ์, เลขหน้า.

ตัวอย่าง:

พงษ์พรรณ บุญเลิศ. (2561, 15 สิงหาคม). เติลนิสว่าไรดี: 'สื่อพิพิธภัณฑ' เชื่อม ยุคสมัย เข้าถึงด้วย 'มิติใหม่' อินเทอร์เน็ต. เติลนิส, 4.

5. หนังสือ (ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์)

ชื่อ-สกุล. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). URL

ตัวอย่าง:

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3-5 ปี. http://drive.google.com/file/d/1HiTwiRh1Er73h_VYIMh1cYWzQiaNI_Vc/view

6. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). ชื่อเรื่อง [ชื่อระดับการศึกษา, ชื่อมหาวิทยาลัย]. องค์การหรือมหาวิทยาลัยที่เผยแพร่.
กฤษฎณา ทรัพย์สมบูรณ์. (2560). การศึกษาการปฏิบัติบทบาทผู้นำการพยาบาลทางคลินิกของพยาบาล
วิชาชีพ หอผู้ป่วยวิกฤต โรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข [วิทยานิพนธ์ปริญญา
โท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR).

Reference are written in “Publication Manual of the American Psychological Association” (7th Edition)

1. Book

Mertens, D.M. (2014). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods* (4th ed.). SAGE.

2. Academic Journal

Herbst-Damm, K.L., & Kulik, J.A. (2005). Volunteer support, marital status, and the survival times of terminally ill patients. *Health Psychology*, 24, 225-229. <https://doi.org/10.1037/0278-6133.24.2.225>

3. Conference Proceeding

Katz, I., Gabayan, K., & Aghajan, H. (2007). A multi-touch surface using multiple cameras. In J. Blanc-Talon, W. Philips, D. Popescu, & P. Scheunders (Eds.), *Lecture notes in computer science: Vol. 4678. Advanced concepts for intelligent vision systems* (pp. 97-108). Springer-Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-540-74607-2_9

4. Newspaper / Online Newspaper

Brody, J.E. (2007, December 11). Mental reserves keep brain agile. *The New York Times*. <http://www.nytimes.com>

5. E-book

Dahlberg, G., & Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. <https://epdf.tips/ethics-and-politics-in-early-childhoodeducation-contesting-early-childhood.html>

6. Thesis/Dissertation

Earnhart, C.L. (2018). *Evaluating an on-line education module for autism screening in pediatric primary care in Arizona* [Doctoral dissertation, University of Arizona]. ProQuest Nursing & Allied Health Database.